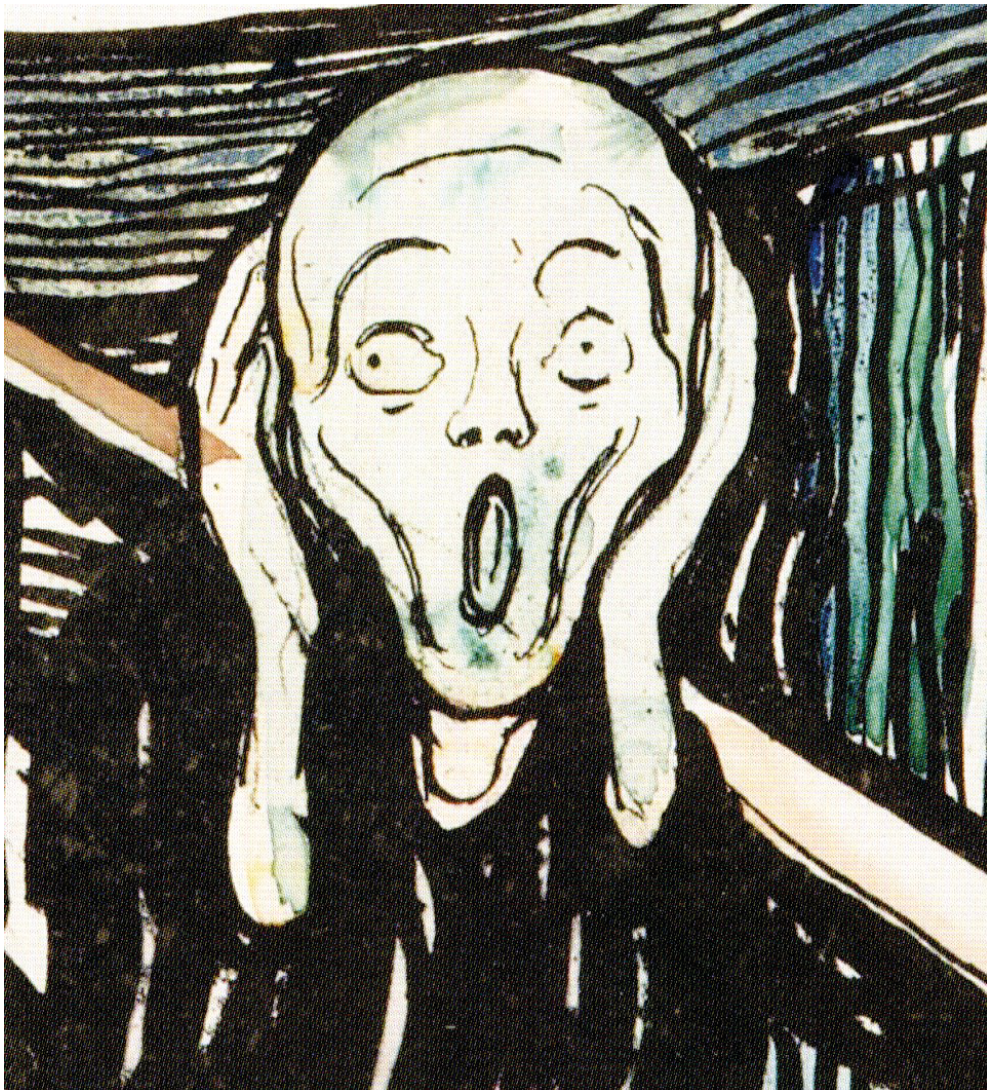

SPILLET OM MUNCH-MUSEET

«Om vi hadde gått offentlig ut med noe, ville det veltet hele spillet»

Repetisjoner og nye dokumentinnsyn

Høydepunkter i Oslo kommunes kulturpolitikk 1960-2021

Erling S. Skaug
Silvestris Press Oslo

SILLET OM MUNCH-MUSEET
Repetisjoner og nye dokumentinnsyn

**Spillet om Munch-museet
Repetisjoner og nye
dokumentinnsyn**

© Erling S. Skaug
SILVESTRIS PRESS
Oslo 2021

Elektronisk utgave:

ISBN 978-82-692637-1-8

Trykt utgave:

ISBN 978-82-692637-0-1

Produksjon CopyCat Oslo

«**Passiv korrupsjon** er å kreve, motta eller akseptere et tilbud om en utilbørlig fordel for seg eller andre.»

[...]

«**Aktiv korrupsjon** er å gi eller tilby noen en utilbørlig fordel.»

Store Norske Leksikon

«HAV E tjener penger på tomtsalg og merverdien som skapes av det å få en så god, krevende nabo i Bjørvika»

HAV Eiendom AS

SPILLET OM MUNCH- MUSEET

*«Om vi hadde gått offentlig ut med noe, ville det veltet hele spillet»
«Hvis vi hadde sendt dette på utredning, hadde alt stoppet»*

Saksopplysninger
fra spillets hovedaktører

Repetisjoner og nye dokumentinnsyn

hvori opptatt

**Høydepunkter i Oslo kommunes kulturpolitiske,
etiske og intellektuelle historie 1960-2021**

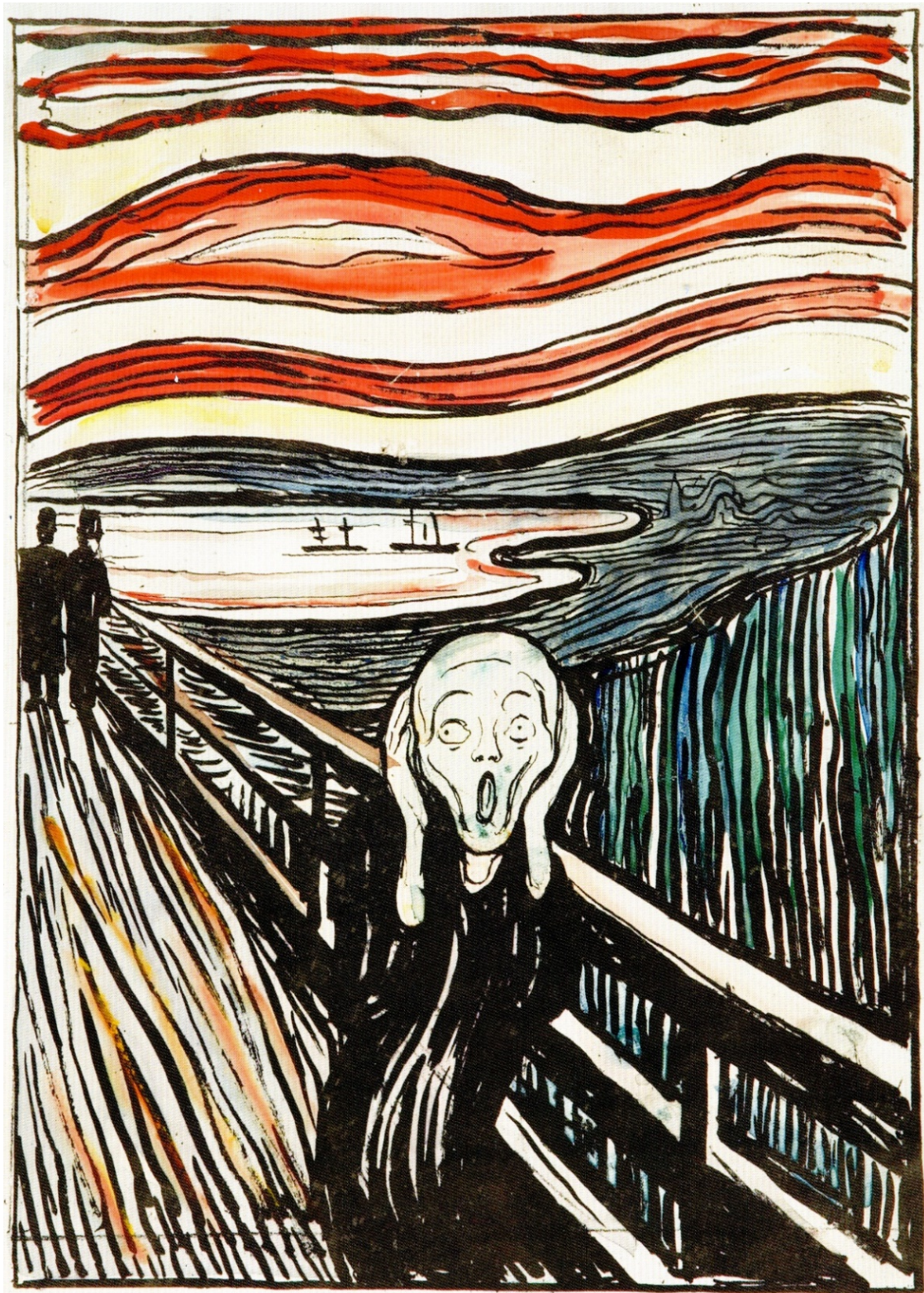
*med utgangspunkt i materiale samlet av en tverrfaglig gruppe opprinnelig bestående av
medlemmer av*

Det Norske Videnskaps-Akademi

Redigert og kommentert av

Erling S. Skaug

Silvestris Press Oslo, 30 september 2021

De to Skikkelser der Bagved mig ... Hvem er de egentlig, Kristianias Kommune-Bestyrelse? Med hvilke Hensigter forlater de mig nu, når jeg ugjenkallelig har betroet dem mit Livsværk? Havnen der nede i et ubstemmeligt Halvmørke. Vil kanskje dette Område udpeges til mit Værks Lokalisering? Og, mot min Vilje, sammenstilles med andre Kunstneres? Ved denne absurde Tanke overveldes jeg av en uendelig Tretthet. Så slår DET UMULIGE inn som katastrofal Visshed ... Solen går ned ... Himmelen farves rød som Blod ... Et Skrik går gjennom Naturen.

PROLOG

Skrik og Bjørvika

Nasjonalgalleriets fullørdige originalversjon av *Skrik* ble malt i 1893.

Munch-museets¹ replikk dateres ca. 1910.

Litografiet, i kolorert variant på de foregående sider, er fra 1895.

I bakgrunnen sees Oslofjordens indre del og byens strandlinje. Havneområdet var i 1735 ved kongelig resolusjon blitt overdratt til Christiania Havnevesen, på grunn av skipsfartens betydning for byen. Med havnens endrede rolle ble Oslo Havnevesen i 2004 omgjort til et kommunalt kommandittselskap, Oslo Havn KF. Oslo Havns kommersielle datterselskap, HAV Eiendom AS, ble etablert allerede i 2003 med formål
*«å utvikle verdien av havnas eiendommer i Bjørvika. HAV er både områdeutvikler og eiendomsutvikler.»*²

110 år før HAV ble område- og eiendomsutvikler for Oslo Havn malte Edvard Munch et av kunsthistoriens mest kjente motiver, selve sinnbildet på eksistensiell angst.

Han hadde den gang ingen planer om å gi sine etterlatte arbeider til kommunen, og mente vel heller ikke noe om deres lokalisering.

Men han ga tydelig uttrykk for at hans testamentariske gave måtte holdes for seg selv, og ikke slås sammen med andre samlinger eller andre kunstneres arbeider.

Høyhus likte han ikke.

Munchs fornemmelse tidlig i 1890-årene av et skrik gjennom naturen hadde ingen sammenheng med fremtiden for hans livsverk. Men kunst kan tolkes inn i nye tider og nye situasjoner, som i motstående sides frie parafrase over hans egne ord.

Det er en banal selvfølge at tolkninger ikke må stride mot faktiske forhold – hverken i kunstverket eller i virkeligheten. «Alternative fakta» erstatter kort sagt ikke fakta.

I alle fall ikke i det offisielle Norge.

Ikke i prinsippet.

¹ Her brukes opprinnelig navn og stavemåte fra 1963.

² Oslo Havns hjemmeside.

INNHOOLD

*Underkapitler i kapittel 4 merket * inneholder materiale unntatt offentlighet..*

PROLOG: *Skrik* og Bjørvika ... 7

1 Tre premisser ... 9

Edvard Munchs testamente // Munch og Stenersens ønsker // Demokratiet som garantist

2 Oslos innledende forvaltning av Munchs gave ... 12

Kommunalt skjønn og handlekraft 1960-1991 // Tøyen kulturpark 1991-1996 //

Et enstemmig vedtak i 2005

3 Tidsskillet i 2008 ... 14

En hastig arrangert pressekonferanse // Var det slik det hang sammen? // Motforestillinger i pressen // Forglemmelse eller neglisjering? // Åpen tale om skjult agenda // To saker, en avklart og en uoppklart // Lae og Bjørvika // Andre begrunnelsen fra byrådet, men -

4 Bak kulissene ... 26

Et lerret å bleke // Tidlige indisier // Slag i luften* // Fylkesmannens to varianter* //

En langtrukken korrespondanse* // Unntatt offentlighet* // Venstres rolle

5 Det var nok slik det hang sammen ... 56

Kommunal inkompetanse // Vestbanepanens konsekvenser og Laes hukommelse //

HAV, Venstre og to uforenlige fortellinger // Kronen på verket

*

6 Nedstemt i åpen prosess (2009-2011) ... 60

Malt inn i et hjørne // Prisanslag og øvrige forberedelser // Ny direktør // Sivilsamfunnet gir lyd fra seg // Frafall, oppspinn og Lambdas fall

7 Gjenoppstått via bakrommet (2012-2013) ... 69

Delt flertall // Armvridning bak lukkede dører // Farvel til fakta // Politikken sammenbrudd // Komeden fullført

8 Protester til siste stund (2014-16) ... 76

Flerstemmig motstand // Våren 2016 // Innbyggerforslaget

9 Stridens eple: Lambda som visjon og som virkelighet ... 85

Et «unik» og overordnet konsept // Portrett av Munch? // Spansk dusinvare //

Helhetlige museumsfaglige krav // Konklusjon for Lambda // Et tidsmessig alternativ

10 «Munch-museet» ... 98

Navnet // Innholdet // Appell til regjeringen

11 Spillet om Nasjonalgalleriet: Oppfølging 2012-2020 ... 104

Stortingets aksept // Pressens stilling

12 Medienes rolle ... 106

Polarisering med ubalanse // NRK, sensur og desinformasjon // «Er De fra Aftenposten, sier De? Se å ha Dem ut»

13 Tanker om tillitssamfunnet ... 109

Tung repetisjonsøvelse // Parallellsamfunnet // Saksorientering eller ansvarsfraskrivelse //

Tillitssamfunnets status

EPILOG: Pest og politikk ... 113

Referanser ... 114

Tidligere utgivelser // Bibliografi: Munch-museet og Nasjonalgalleriet 2008-2021

1 Tre premisser

Edvard Munchs testamente

Nasjonalgalleriet (fra 2003 en avdeling av det fusjonerte *Nasjonalmuseet for kunst, design og arkitektur*), eier originalversjonene av de fleste av Munchs ikoniske gjennombruddsverk fra før århundreskiftet. Kunstneren ville nødig skille seg av med sine bilder, og malte replikker av sine tidligere verk, der særlig komposisjonen ble fastholdt. Ved hans død inneholdt boligen og atelieret på Ekely både replikker og hans påfølgende store produksjon, i alt ca. 1 100 malerier, 15 500 grafiske blad fordelt på 700 motiver, 4 700 tegninger pluss dokumenter, fotografier, bøker, brev, trykkplater med mer.

Munch ga sine etterlatte verk til Oslo kommune i et testamente opprettet straks etter okkupasjonen av Norge 9. april 1940. Med landet under nazistyre valgte han å gi samlingen til kommunen, ikke til staten. Testamentet har følgende ordlyd:

Undertegnede Edvard Munch bestemmer herved som min siste vilje:

*Av mit bo gir jeg til min søster Inger Munch kr. 100.000 – Ethundre tusen kroner,
til min niece Andrea Ellingsen kr 40.000. – firtitusen kroner,
til trengende kunstneres etterlatte kr 30.000 – trettitusen kroner.*

Oslo kommune får mine etterlatte kunstværker, tegninger, tresnitt, litografier, raderinger samt treplater til tresnitt, litografiske stener, samt graverte kobberplater.

Det må ikke trykkes av mine litografiske stener, treplater eller kobberplater.

Der kan blott selges 10 – ti – eksemplarer av hver av mine etterlatte grafiske verker.

Alle mine etterlatte brev etterlater jeg til min søster Inger Munch. Det tilfaller hende også 100 – ettundre – gravurer efter eget valg.

Utkast til mine literære arbeider tilfaller Oslo kommune, som efter sakkyndiges skjønn bestemmer hvorvidt og i hvilken grad disse skal offentliggjøres.

Forøvrig overlates alt til skifterettens bestemmelse.

Alle arveavgifter dekkes av boet.

Alle tidligere av mig opprettede testamenter annulleres.

Ekely i Ullern 18. april 1940

Edvard Munch

Munch tilkalte selv advokat Albert Balchen og overrettssakfører Harald Platen som rådgivere under opprettelsen av testamentet. De attesterte teksten med et appendiks, som avsluttes slik: «Efter langsom og tydelig oplesning» bekreftet testator innholdet, «hvorefter han ved full sans og samling underskrev det i vårt påsyn.»

Edvard Munch døde på Ekely 23. januar 1944. Søsteren Inger døde 2. mai 1952, og ga da de kunstverk hun hadde fått gjennom testamentet til Oslo kommune.

Munch og Stenersens ønsker

Testamentet nevner ikke boet, men «overlater [forøvrigt alt] til skifterettens bestemmelse», som i 1946 bekreftet Oslo kommunes rett til overtagelse av eiendommen på Ekely.

Testamentet sier heller ikke noe om hvordan samlingen skulle stilles ut. Men Munchs ønsker fremgår klart via Rolf Stenersen, Munchs nære kontakt gjennom en årrekke, som selv ga sin kunstsamling til Aker kommune i 1936 på betingelse av «et passende lokale» innen tre år – og at Munch skulle konsulteres om dette: Bakgrunnen for forbeholdet var at begge ønsket at deres samlinger måtte holdes adskilt fra hverandre og ikke slås sammen.

17. april 1936 sier Stenersen til Sinding-Larsen i Aftenposten «at han med sin gave hadde villet imøtekomme Munchs ønske om at hans kunst ikke må samles på ett sted.»

25. november 1937 skriver Stenersen til Aker kommune: «Da min gave jo også omfatter flere hundre bilder av andre enn Edvard Munch, bør bygningen ikke kalles Akers Munchmuseum.»

5. oktober 1938 skriver han til ordføreren i Aker: «Som jeg tidligere har gjort Dem oppmerksom på har herr Munch tenkt på å tilby staten eller kommunen sin egen store samling, og en av grunnene til at min samling blev gitt til Aker kommune var ikke å bringe nogen forstyrrelse inn i Munchs egne planer. Det er derfor litt uheldig at planen er påstemplett 'Munchsamlingen', idet dette muligens kan falle herr Munch litt tungt for brystet. Den samlingen jeg har gitt Aker kommune omfatter jo også over 30 andre kunstneres arbeider, hvorfor også alle disse bildende kunstnere kan føle sig bekymret over at det hele kalles 'Munchsamlingen', selv om hovedtyngden i samlingen består av arbeider av Edv. Munch.

18. februar 1939 skriver Stenersen til arkitekt F. Holland at «det glæder mig at barnet kalles med dets rette navn, da det jo aldeles ikke er et 'Munch-museum'.»

I sin bok *Edvard Munch. Nærbilde av et geni, Oslo 1945*, siterer Stenersen kunstnerens eksplisitte mening om saken. Om de tre Munch-samlingene i Oslo-området; Nasjonalgalleriets, Oslo kommunes og sin egen, opplyser han (s. 163-64): «Det er sikkert at disse samlingene ikke vil bli slått sammen. Munch ville for sin samling ha et eget hus: «Kommer mine bilder inn i et galleri hvor også andre kunstneres arbeider henger, blir bildene mine avhengig av de kommende tiders smak (...) Dessuten vil jeg ikke ha alle bildene mine under samme tak eller i bygninger som ligger nær hverandre. Jeg er redd for brann og bomber.»

Om et museums beliggenhet og utseende skriver Stenersen for sin del 14. august 1946, etter kommunens årelange trenering av byggesaken for hans gave: «Personlig så jeg gjerne at det ble et museum på østkanten.»

28. august 1972 skriver han i Dagbladet; «Museer må ikke være for store. Det er bedre å gå der ofte enn å gå der lenge (...) Det må ligge på ett plan og ligne på Munch-museet eller Høvikodden. Der trivs alle.»

Munch selv tok avstand fra høyhus i et udatert brevutkast til Jens Thiis. Foranledningen var byggingen av Rådhuset. For sin del skisserte han et lukket, basilikalignende museumsbygg

Demokratiet som garantist

Munch overlot sin kunst til det norske demokratiet og dets verdier, som han håpet ville overleve krigen. I den allmenne oppfatning er vårt folkestyre er bygget på klare idealer og parlamentariske spilleregler. Våre politiske prosesser er åpne og faktabaserte. Våre politikere er – også ifølge dem selv – nasjonens fremste tillitsvalgte,³ folkets forbilder på ubestikkelig hederlighet. Hensynet til fellesskapets beste er deres hovedmotivasjon og fremste oppgave.

Forventningene til vårt system kan med andre ord beskrives ved hva som *ikke* skal kunne skje. Eksempelvis kan fem utenkeligheter tenkes:

- (1) Det ville være umulig for utenforstående, via sine politiske kanaler, i all stillhet å presse en folkevalgt forsamling til å annullere sitt eget enstemmige vedtak.
- (2) Det ville aldri kunne passere som vedtaksgrunnlag at et offentlig finansiert prosjekt skulle dirigeres av utenforstående interesser, og at skattemilliarder skulle bevilges av hensyn til kommersiell profit.
- (3) Det ville være utenkelig om våre fremste tillitsvalgte skulle gjennomføre en offentlig sak med åpenbare tallmanipulasjoner, selv om grensene mellom analyse og ambisjon kan bli noe flytende i politisk retorikk.
- (4) Med offentlig kontroll og en årvåken presse ville et prosjekt umulig kunne utgis som noe annet enn det skulle være.
- (5) Våre folkevalgte bryter ikke sine valgløfter bare for å komme i posisjon ved neste valg. En slik parodi på politikken isolerte liv i egen boble ville gi et omdømmetap intet politisk parti ville risikere.

Med meningsforskjellene i et samfunn og et partimangfold med varierende hjertesaker må politikk også bli kompromissets kunst. Selv rent pragmatiske kompromisser lar seg forstå som brytninger mellom legitime interesser og relevante hensyn, og skjer i en åpen parlamentarisk prosess med offentlig innsyn.

Er dette «bare» ideelle prinsipper? De ligger i alle fall til grunn for tilliten til vårt representative demokrati. Ingen bestrider dem eller hevder det motsatte. Norge som «tillits-samfunn» er en fast forestilling i all offentlig omtale.

Forvaltning av en gave kan i tillegg bero på skjønn og saksforståelse. I det første halve århundre etter Munchs død skjedde ting som var egnet til å reise tvil om den tillit Oslos folkevalgte ble vist som mottager av en kunstgave, og om deres skjønn og kulturelle forankring overhodet. Mange spurte seg om disse hendelsene, som kort skal repeteres, ville danne et mønster for fremtiden, eller tvert om vekke til besinnelse.

Når det gjaldt alminnelige parlamentariske regler forelå uansett et enstemmig vedtak i Oslo bystyre i 2005, som ville gjøre utenkeligheter av ovennevnte type til rent hypotetiske øvelser uten praktisk interesse.

Vi skal se hvordan det gikk.

³ «Storingsrepresentant er landets fremste tillitsverv» (Stortingets hjemmeside). Representantene kvalifiserer seg oftest via kommunepolitikken, der de viser sin egnethet som folkets fremste kårne. Kommunepolitikken som rekrutteringsarena gir en interessant nøkkel til rikspolitikken egenart.

2 Oslos innledende forvaltning av Munchs gave

Kommunalt skjønn og handlekraft 1960-1991

Skifteretten ga Oslo kommune til overtagelse av eiendommen på Ekely. Kommunens første initiativ i forvaltningen av Edvard Munchs ettermæle skjedde i 1960. Da rev de hans hus, kunstnerens hjem gjennom 28 år, mot vektige protester.⁴

Sommeren 1945 var Munchs gave blitt vist på Nasjonalgalleriet, men det tok tid før kommunen kom videre. Museet på Tøyen, tegnet av arkitektene Fougner og Myklebust, ble omsider reist og åpnet i 1963, hundre år etter kunstnerens fødsel. Byggebudsjettet var på 9 millioner kroner, men kommunen syntes øyensynlig ikke at beløpet sto i noe rimelig forhold til samlingens verdi og beskar det på forhånd til 7 millioner.

Museumsdirektør Alf Bøe søkte senere om midler til rehabilitering og påbygg, men fikk avslag. Bøe kontaktet da det japanske firma Idemitsu Corporation, som i 1991 ga museet 56 millioner kroner, over det dobbelte av hva Oslo kommune hadde avslått. Som takk for innsatsen beskar kommunen neste års budsjett med 2 millioner.

Oslo kommunes oppfatning av sitt ansvar viste seg i de følgende år som mangelfullt vedlikehold av museumsbygningen.

Men «et lavt museum, gjerne på østkanten» – i Rolf Stenersens formulering av begges ønske – var oppfylt med museet på Tøyen. (Stenersen selv, etter å ha ventet siden 1936 uten at Oslo hadde funnet et «passende lokale», ga i 1971 sin samling av utenlandsk kunst til Bergen som reiste et bygg i 1974. Først 16 år etter Stenersens død i 1978 fikk den norske delen av hans samling plass i Konserthustrappen i Oslo).

Tøyen kulturpark 1991-1996

Da bevilgningen fra Idemitsu Corporation var sikret, ønsket direktør Bøe også å utvikle miljøet rundt museet. På hans initiativ, i samarbeid med Oslo kommune og Universitetet i Oslo ved rektor Lucy Smith, ble det planlagt en kulturpark på Tøyen. Byplaninstituttet IN'BY utarbeidet en planskisse, og arkitektkonkurranse ble avholdt.

Et *arboretum* i det store friarealet fra Botanisk Hage til Tøyenbadet, et område på størrelse med Vigelandsparken, ville sikre både en faglig og rekreasjonsmessig utvikling av området. Park- og idrettsvesenet var sterkt engasjert i planen, undertegnet av byråd Raymond Johansen (Ap) i 1996, men forble urealisert på grunn av manglende oppfølging.

Et enstemmig vedtak i 2005

Så skjedde det spektakulære tyveriet av *Skrik* og *Madonna* i 2004. Det førte umiddelbart til sikkerhetsinstallasjoner, som angivelig tok 40 % av utstillingsarealet. Utvidelser ble drøftet, og eventuelle andre lokaliseringer ble nevnt, uten at enighet ble oppnådd. Venstre foreslo å flytte museet til Bjørvika. Forslaget fikk, i likhet med tidligere kulturbyråd Kjell Veivågs (V)

⁴ Et opprop for å bevare Munchs bolig sto i Aftenposten allerede 24.05. 1949, med 17 underskrifter, deriblant Stortingets presidentskap og Norges Banks tidligere direktør Nicolai Rygg. Eiendommen hadde hage og 30 mål dyrket mark, men alt – også grunnen der huset sto – skulle utnyttes til kunstnerboliger. Kommunens rådgiver mente at å bevare huset ville skape «en grotesk Munch-kultus». Se Lena Lindgren, Morgenbladet 02.11. 2012.

benkeforslag i 2002 om å flytte til Vestbanen, bare Venstres stemmer. Byrådsleder Erling Lae (H) påpekte at Bjørvika ville bli «uendelig mye dyrere enn Tøyen.»⁵ Bystyredebatten endte to uker senere med følgende enstemmige vedtok 7. desember 2005:

«Byrådet bes legge frem en grundig utredning med forslag om tilbygg eller helt nytt bygg for Munch-museet på Tøyen. Utredningen skal bl.a. inneholde vurderinger av arealbehov til utstillinger, magasiner, studie/forskningsrom og verksteder til løpende vedlikehold/restaureeringsarbeider. Det bør også vurderes hvilke behov det er for publikumsfasiliteter av forskjellig slag og det må vurderes om det er behov for ytterligere sikkerhetstiltak. Utredningen må inneholde skisser av tilbygg/nybygg og realistiske beregninger av kostnader»

Byrådet bestilte analyser fra HolteProsjekt (nå Holte Consulting), som 8. mai 2006 leverte tre hovedalternativer: (A) Bygge om eksisterende anlegg, (B) Beholde eksisterende anlegg og bygge nytt ved siden av, (C) Rive og bygge nytt.

Alternativ B, å beholde det eksisterende anlegg med nybygg ved siden av, ble foretrukket, og innebar «en betydelig tilleggsverdi for Oslo kommune». Med et prisanslag på 852 millioner kroner var dette gunstigst både økonomisk og praktisk, og ville sikre kontinuerlig museumsdrift under anleggsperioden. Kommunen eide tomten, som allerede var regulert til museumsformål. Arkitektkonkurransen ville bli neste skritt.

27. november 2006 ønsket byrådet betenkningstid, angivelig på grunn av «de mange alternativer og komplikasjoner i HolteProsjekts alternativanalyser». «Komplikasjonene» ble aldri forklart, og fremdrift i saken uteble. I midten av mars 2007 purret man fra bystyret:

*«Nå må de [byrådet] slutte å somle. Vi ga dem bestillingen før jul i 2005. Nå må de ta en beslutning og sørge for å forberede det økonomiske».*⁶

Lae skyldte på idretten, men forsikret at museet var høyt prioritert:

*«Investeringene på idrett er så store at investeringsbudsjettene er i ferd med å kunne bli problematiske. Men Munch-skatten er så viktig at vi må forvalte den på en ordentlig måte».*⁷

Ingen ytterligere bystyrebehandling fant sted. Det enstemmige vedtaket fra 2005 ble stående urørt.⁸ Men to og et halvt år senere skjedde det noe - tilfeldigvis bare fem år etter etableringen av HAV Eiendom AS:

Erling Lae innkalte pressen.

⁵ Dagsavisen 23.11.2005.

⁶ Kari Pahle (SV), Aftenposten 16.03. 2007.

⁷ Lae i Aftenposten 16.03. 2007. Om «idrettens investeringsbehov» er å si at kalkylen for rehabilitering av Holmenkollbakken, etter at Oslo i 2006 ble tildelt VM i ski, nettopp i 2007 steg fra 53 millioner til 581 millioner. Bystyret satte samme år et tak på 900 millioner, men etter en uoversiktlig prosess nådde saken i 2009 ombygging til 1,8 milliarder, endelig prislapp 2,2 milliarder. Lae hadde ikke kontrollert saksutviklingen, og «tok ansvar» ved å avskjedige idrettsbyråden. Men høsten 2009 gikk han også selv av, før byrådsperiodens utløp i 2011.

⁸ Flere detaljer i denne fasen finnes i antologien *Munch på Tøyen!* (2011) s. 40-43. Se liste over kilder bakerst i denne fremstilling.

3 Tidsskillet i 2008

En hastig innkalt pressekonferanse

Kanskje var det nettopp tilliten til vårt system som gjorde den videre utvikling mulig.

Den overraskende meldingen og dens umiddelbare mottagelse la premissene for det offentlige syn på saken til dags dato. Hva som skjedde før pressekonferansen er en annen, og av gode grunner ukjent, historie. Til og med kapittel 5 gjennomgås begge versjoner, med kapittel 4 som det dokumentariske tyngdepunkt. Fra og med kapittel 6 repeteres sider av utviklingen fra 2009 til i dag på noe mer rapsodisk måte.

Begrepet «den informerte offentlighet», som brukes i det følgende, kan virke diffust men er hensiktsmessig i denne sammenheng og blir konkretisert.

Det begynte med en nyhetsbombe. Den største flytteoperasjon i Oslos nyere historie ble forkynt som et *fait accompli* på en pressekonferanse i Rådhuset den 28. mai 2008, kl. 10:00.9 Byrådsleder Erling Lae (H) og kulturminister Trond Giske (Ap) meddelte at Munch-museet skulle flyttes til Bjørvika, og at Nasjonalgalleriet skulle nedlegges mot et nybygg på Vestbanen for det fusjonerte Nasjonalmuseet.¹⁰

Pressen var imponert over effektiviteten, med overskrifter som «Nytt kulturkart på rekordtid», «den raskeste politiske prosess [noensinne], tre og en halv uke». Flere personer fra kulturlivet reagerte umiddelbart positivt. Aftenpostens lederartikkel samsvarte trolig med aktørenes presentasjon, og blir sitert i sin helhet nedenfor.

Og ingen kunstpolitikk uten fortolkningskunster. For pressen hadde kulturbyråd Torger Ødegaard (H) fått hengt opp en pastellversjon av *Skrik*, der han pekte på havneområdet med ordene: «*Munch har selv malt hvor museet skal ligge*». Bildets forgrunnsfigur skulle vel da være et uttrykk for kunstnerens begeistrede samtykke. Svart humor er ikke å forakte, men uansett hvordan det var ment skulle Ødegaards kreative talent som kildefortolker få utfolde seg fritt senere.

Høyt tempo var blant aktørenes iøynefallende virkemidler. Siste dokument om opsjon på kjøp eller leie av tomt i Bjørvika var undertegnet med Oslo Havn kvelden før. Og i farten hadde man ikke rukket å avtale hvordan saksforløpet skulle beskrives:

9 I tidligere innlegg og publikasjoner er datoen ofte feilaktig satt til 27. mai.

10 Aftenposten og Klassekampen, 29. 05. 2008.

«Vi lanserte ideen», opplyste Giske, «og vi tok kontakt (...) Vi lanserte en mulighet for at [Vestbanen] kunne frigjøre en annen plass for Nasjonalmuseet enn Tullinløkka [og] inviterte til et møte med byrådet.»

Dagen etter rykket Lae ut. Det forholdt seg nemlig omvendt av hva Giske påsto. Lae angret på kjøpet av Vestbanetomten, og hadde lokket Giske med mulighet for et monumentalbygg hvis staten ville omgjøre handelen. Reportasjen gjengir saken slik:¹¹

«22. april [2008]: Rundt bordet i Erling Laes hjørnekontor i Rådhuset er frustrasjonen til å ta og føle på. Hva i huleste skal Oslo kommune gjøre med Vestbanen? Prestisjeprosjektet er blitt en verkebyll. Byrådet klarer ikke å fylle de 75 000 kvadratmeterne med et tilstrekkelig antall kulturinstitusjoner. Å levere en budsjettinnstilling i september uten konkrete planer for Vestbanen tar seg dårlig ut (...) De tenker så det knaker.

Med ett får noen en lys idé. Hva om vi legger hele puslespillet på nytt? Hva om vi plasserer Deichmanske bibliotek i Bjørvika, sammen med Munch-museet og Stenersen-museet? Vestbanetomten har jo nøyaktig den størrelsen Nasjonalmuseet trenger. Kan staten være interessert i å kjøpe tilbake tomten de solgte til kommunen i fjor?

Erling Lae, som tidligere hadde lagt all sin prestisje inn for å få et hovedbibliotek på Vestbanen, er i fyr og flamme. Vi ringer Kulturdepartementet!

I 6. etasje i Kulturdepartementet ringer telefonen. Departementsråd Kristin Berge Vikøren svarer når byråd Torger Ødegaard ringer sin tidligere kommunal-direktør (...) Kunne staten være interessert i å kjøpe tilbake Vestbanetomten? spør Ødegaard. Det blir stille i den andre enden av røret. Regjeringen har nemlig allerede i et internt notat vurdert flere alternativer for en samlet lokalisering av Nasjonalmuseets avdelinger, blant disse er Vestbanetomten. Vurderingen som ble gjort, var at tomten ville være helt perfekt for et samlet Nasjonalmuseum. Men ideen ble forkastet, fordi man regnet med at Vestbanetomten ikke var til salgs. Det måtte derfor bli Tullinløkka.

Men utbyggingen der skapte også hodebry for regjeringen. Under asfaltplassen strømmer en elv. Det er en krevende oppgave å oppgradere de gamle bygningene, og dessuten kreves det at løkka skal fremstå som et åpent byrom. Telefonen fra Ødegaard og Oslo kommune kan løse et alvorlig problem for kulturministeren, og Berge lover å legge forslaget frem for sin sjef.»

Et møte på Giskes kontor to dager senere ledet raskt til enighet om tilbakekjøp av Vestbanen for 172 millioner kroner, mot salget året før for 150 millioner.

Hvordan flytteprosessen ble begrunnet har vi vesentlig pressens ord for. Det kan antas at Aftenpostens leder 29.05., «Ny masterplan for Bjørvika», ga et representativt og positivt sammendrag av aktørenes fremstilling. Fjordbykonseptet lå i bunnen som et allment akseptert premiss, «kontakten mellom by og fjord vil gjøre hovedstaden mer imøtekommende og spennende». Byen skulle, tilsynelatende uforbeholdent, renses for tunge kulturinstitusjoner, som isteden skulle paradere i havneområdet. Lederartikkelen lyder i sin helhet:

MUNCHMUSEET, Deichmanske hovedbibliotek og Stenersenmuseet flytter til Bjørvika, og Nasjonalmuseet ender trolig på Vestbanen. En opera i sjøkanten har tydeligvis gitt mersmak, og byrådsleder Erling Lae og kulturminister Trond Giske har ført fremgangsrike samtaler på bakrommet.

En god del brikker faller på plass med denne nye pakkelsen for noen av de tyngste kulturinstitusjonene i Oslo. Gamle øst-vest-motsetninger, tung symbolikk og for Nasjonalmuseets del indre strid og organisatorisk usikkerhet har gjort museumskaalen

¹¹ Aftenposten 30.05. 2008: «Historien bak avtalen», med ingressen «Kulturminister Trond Giske sier han tok initiativet for å få Nasjonalmuseet til Vestbanen. I virkeligheten fikk han løsningen servert på fat fra Oslo kommune.»

vanskelig å legge. Faren for at store deler av Vestbaneutbyggingen kunne falle i fisk, var det som fikk ballen til å rulle. Oslo kommune har i fire år søkt etter kulturinstitusjoner som ville etablere seg på den gamle jernbanetomten. For Oslo Nye Teater ble det for kostbart, Dansens Hus fant et annet sted, kinosenter ble ulønnsomt, og bystyreflertallet tålte ikke tanken på et Munch-museum plassert på vestkanten. Bjørvika ligger åpenbart langt nok øst, og folkestrømmen til operaen etter åpningen i april har virkelig fått politikerne til å innse hva slike signalbygg kan bety.

MYE GJENSTÅR før den nye masterplanen er realisert, men vi tror og håper det nå er tatt et langt skritt videre for å få på plass en helhetlig og god museumsløsning i Oslo. Den nye operaen blir ikke alene om å trekke besøkende til Bjørvika, men vil få drahjelp av de andre kulturinstitusjonene, anført av et nytt Munch-museum som endelig vil kunne løfte frem Norges eneste verdensberømte billedkunstner på en helt annen måte enn i dag. Vi mener også dette er grep som åpner Oslo mot sjøen, styrker kontakten mellom by og fjord og gjør hovedstaden til en mer imøtekommende og spennende by. Forslaget bidrar dermed vesentlig til at den bærende ideen i Oslos fjordbyplan blir virkeliggjort.

STATEN VIL KJØPE tilbake fra Oslo kommune de arealene av Vestbane-tomten som trengs for å reise et nytt nasjonalmuseum der. Det vil gjøre Vestbaneutbyggingen til den kultursatsingen den var ment å være. All entusiasme var nå i ferd med å forsvinne for Nasjonalmuseets store Tullinløkka-prosjekt. To arkitektkonkurranser som rant ut i sanden, re arealbegrensninger og indre strid, har skapt økt tvil både i og utenfor museet om samling på Tullinløkka egentlig er noen fremtidsrettet løsning. Når så Oslo kommune i tillegg får oppfylt ønskene om å få publikumsrettet kulturvirksomhet til Vestbanen, ligger alt til rette for å oppgi Tullinløkka og satse på Vestbanen i stedet.

Var det slik det hang sammen?

I hovedsak var vel dette pålitelig referert. Men på flere punkter – også i reportasjen om Laes korreksjon av Giske – kunne man kanskje ha reflektert litt over disse plutselige «brikker som falt på plass» i en «helhetlig løsning» på museenes angivelige problemer. Eksempelvis:

«... for Nasjonalmuseets del [har] indre strid og organisatorisk usikkerhet gjort museumskabalen vanskelig å legge.» En pussig begrunnelse. For det første ville Nasjonalmuseets organisasjon være uavhengig av lokaliseringen. For det andre gjaldt den «indre strid» hovedsakelig to mislykkede direktøransettelser og en styreleder med svak tillit. Flytting var neppe medisinen, en reservasjon som anes i en ellers positiv kommentar fra avisens kulturredaktør Per Anders Madsen. De ansatte reagerte da også da Giske lanserte uroen over ledelse og personalforhold som argument for å nedlegge Nasjonalgalleriet og bygge nytt på Vestbanen: Konfliktene og byggesaken var to forskjellige ting. 12

At «museumskabalen [var] vanskelig å legge» er en interessant påstand. «Kabalen», samlokalisering på Tullinløkka, var en ide lansert av embetsverks grå eminense Stein Sægrov mot de sammenslåtte institusjoners vilje. Hvorvidt dette var nødvendig kunne nå kanskje vært gjenstand for en smule ettertankens kranke blekhet. Organisatoriske paraplyer var innført som rasjonaliseringstiltak¹³ for museene ellers i landet, uten at de også skulle samles på ett sted. Hvorfor absolutt i Oslo, selv om paraplyen het Nasjonalmuseet?

Så gjengis en av Giskes mest seiglivede myter i første runde. Innledningsvis hevdes det at «all entusiasme var nå i ferd med å forsvinne for Nasjonalmuseets store Tullinløkka-

12 Se *Spillet om NG* (2018). Klassekampen 29.05. 2008 siterer direktør Allis Helleland og tillitsvalgt Tom Kleve ved Nasjonalmuseet som understreker at de to saken må sees hver for seg,

13 Kulturdepartementet, dvs. Sægrov, lovet i en stortingsmelding at fusjonen (kalt «konsolideringen») ville gi en rasjonaliseringsgevinst i administrativ og økonomisk henseende. Resultatet ble det motsatte. Nasjonalmuseet fikk seks direktører istedenfor fire, og driftsutgiftene ble tredoblet. Se *Spillet om NG* (2018).

prosjekt.» Det hadde aldri vært noen entusiasme for Tullinløkka-planen hos museene selv. Så fulgte en regelrett avsporing: «*To arkitektkonkurranser som rant ut i sanden, store arealbegrensninger og indre strid, har skapt økt tvil både i og utenfor museet om samling på Tullinløkka egentlig er noen fremtidsrettet løsning.*» Nei, nettopp. Men her kunne lederen ha minnet både om hva de tidligere arkitektkonkurransene og Tullinløkka-planen faktisk gikk ut på. Vi repeterer det siste først:

Nasjonalgalleriet skulle bli liggende der det lå, «i rehabilitert og oppgradert stand», mens Kunstindustrimuseet og Museet for samtidskunst skulle få plass i Historisk Museum og et nybygg av nødvendig størrelse i Kr. Augusts gate. Det skulle ikke bygges noe på Tullinløkka – den skulle forbli en åpen plass. Arkitekturmuseet skulle bli på Bankplassen med sitt tilbygg av Sverre Fehn. Det var altså snakk om en delvis samlokalisering med et fullt ut erkjent tidsperspektiv: Historisk Museum tilhørte Universitetet (ikke under Kulturdepartementet) og ville bli ledig når samlingene der skulle flytte til Sørenga.¹⁴ Tullinløkka-planen, konsipert av departementet og vedtatt av Stortinget i 2003, var altså i utgangspunktet uten «*store arealbegrensninger*», og uten hittil bekjentgjorte uoverkommelige problemer.¹⁵

«*To arkitektkonkurranser som rant ut i sanden*» hadde ingen ting med Nasjonalmuseet å gjøre. Den første konkurransen, vunnet av Lund og Slaatto i 1972, skulle avlaste Nasjonalgalleriets plassbehov, et behov som isteden ble løst ved opprettelsen av Museet for samtidskunst og overføring av all kunst fra etter 1945 til Norges Banks gamle bygning. Den andre, ved Telje, Torp og Aasen i 1996, skulle forbinde Historisk Museum og Nasjonalgalleriet med et nybygg og avlaste de to museenes utstillingsplass med kontorer og felles publikumsfasiliteter. Planen falt med kommunens krav til Tullinløkka som et åpent byrom. Premissene var også her klare syv år før Nasjonalmuseet ble etablert.¹⁶

Irrelevant historikk burde vært gjennomskuet. Ingen plutselige problemer dukket opp i 2008. Dette var tale for et uiformert galleri.

Selv om ingen ting skulle bygges på Tullinløkka ble «Nybygget på Tullinløkka» likevel et mytisk begrep i debatten. Bislettbekken, kalt «en elv» i Laes korleksjon av Giske, skulle angivelig hindre underjordiske ganger mellom bygningene. Bekken gjennom det tidligere myrområdet ved Tullinløkka er stort sett lagt i rør og var blitt løst over hundre år tidligere med bygninger delvis pelet og på flåter. Passasjer gjennom vannsigets vei mot Piper-vika var i nyere tid blitt løst da T-banen ble forlenget mellom Nationaltheatret og Stortinget stasjon. Dette var også innregnet i Telje-Torp-Aasens prosjekt av 1996.¹⁷ Overraskelsesmomentet må ha hindret faktasjekk fra lederskribentens side.

Så mye om Nasjonalmuseets flytting til Vestbanen. Videre om Laes bondeanger over en uoverveiet handel som satte det hele i gang:

«*Faren for at store deler av Vestbaneutbyggingen kunne falle i fisk, var det som fikk ballen til å rulle.*» Slik kan det også sies. Men Oslo kommunes kjøp av Vestbanetomten og tilbakesalg etter ett – ikke «fire» – års forgjeves forsøk på å finne institusjoner til å fylle den

14 At Universitetet flytteplanen til Sørenga ble sløffet i 2011 skyldtes ny bestyrer av Historisk Museum, og var helt uforutsett i 2008.

15 *Spillet om NG* (2918), s. 15-16.

16 Det var nok bruk for litt kreativ historikk. *Spillet om NG* (2018), s. 24-25.

17 Drombeganger (lukkede broforbindelser) mellom nybygget i Kr. Augusts gate og de eksisterende museumsbygningene kunne vært et alternativ, se *Spillet om NG* (2018), s. 122.

med,18 må ha vært selve oppskriften på en fiasko snarere enn en «fare» for å «falle i fisk». Saken inngår i kommunens lange rekke av økonomiske faderer, med Holmenkollskandalen nå på vei mot sitt klimaks. Å omgjøre transaksjonen året etter var forståelig. Men at det skulle legitimere slike konsekvenser for byens museer reiste helt andre spørsmål. De ble ikke stilt.

Operaen i Bjørvika var allerede en suksess, både ved sin glimrende akustikk og sin beliggenhet som lavmælt blikkfang – i en reguleringsplan som skrånet ned mot sjøen og skulle utelukke visuell konkurranse fra høyhus i nabolaget. At Operaen da trengte «*drahjelp av andre kulturinstitusjoner*» var ikke innlysende. Som ledende kraft i drahjelpen opptreer nå ideen om at et nytt Munch-museum i Bjørvika «*endelig vil kunne løfte frem Norges eneste verdensberømte billedkunstner på en helt annen måte enn i dag.*»

Dette ble gjengangeren i byrådspolitikernes videre argumentasjon. Ideen utelater at Munch-museet på Tøyen allerede var Norges best besøkte kunstmuseum etter Nasjonalgalleriet, med stadig stigende publikumstall, lett adkomst – og parkeringsmuligheter som Bjørvika ikke hadde. Også her reises spørsmål som ikke ble stilt.

Motforestillinger i pressen

Mens Aftenpostens ellers sindige kultureddaktør Per Anders Madsen syntes å bli revet med av Giskes elendighetsbeskrivelse og Vestbanen som ideell løsning, stilte Klassekampens kunstkritiker, professor Øivind Storm Bjercke, seg klart reservert til de nye planene i et intervju.

Problemet er nå at man har skrinlagt alt knyttet til Tullinløkka (...) Man må også spørre hva som skal skje med Nasjonalgalleriets gamle bygg? Man skyver prosessen ut i det ukjente. Det er først etter utredningen man kan få kalkylene på kostnadene, og da må et samlet Storting gå inn for dette. Om vi ser den politiske situasjonen og den sentrale posisjon Frp har, så er det flere ukjente faktorer til stede.

Dette er ikke noe Aps statsråd kan bestemme alene, sier han. Hvis Ap og den regjeringen som sitter i dag hadde hatt en sterk vilje til å få dette ferdig til 2014, ville de fortsatt planen på Tullinløkka, sier Storm Bjercke.

Han mener dagens planer er en nullstilling av prosjektet, og åpner for en rekke nye debatter. Han tror 2016 er et mer realistisk tidspunkt for ferdigstilling av et bygg på Vestbanen enn 2014. Man har vært begeistret litt for mange ganger før til at den store entusiasmen melder seg, sier han.¹⁹

Øivind Storm Bjerckes uttalelse ble fulgt av skeptiske leserbrev i samme avis. Først arkitekt Jan Carlsens «Et tap for Oslo», 30.05., så spaltist Arild Rønsens «Munch-museet og Oslo Øst», 31.05. Rønsen spurte også Erling Lae hva det ville si at tomten i Bjørvika ble kjøpt «billig», uten å få svar. Billigere enn kommunens egen tomt på Tøyen ble det jo ikke.

Forglemmelse eller neglisjering?

Men ingen reagerte på at Munch- og Stenersen-samlingene nå skulle slås sammen. Ingen i norske medier husket – forståelig nok på dette tidlige tidspunkt, men heller ikke senere – hva giverne selv uttrykkelig hadde ment om den siden av saken. Som i flere andre forhold var det den informerte offentlighet som tok seg av gravearbeidet.

Var også byrådet slått av hukommelsestap i hastverket? Svaret kom snart. Vel halvannet år senere endret kulturbyråd Torger Ødegaard navnet «Munch-Stenersen Museet» – slik det sto på konkurranseutkastene – til «Munch-museet». «*Intet tyder på at Stenersen ville hatt*

18 Se kapittel 4 nedenfor. Kommunen kjøpte Vestbanetomte av staten den 27.04.2007

19 Klassekampen 29.05. 2008..

noe imot det», forklarte han, igjen som kreativ fortolker.²⁰ Ødegaard ble møtt med massive protester, først i en kronikk av Jan Erik Vold,²¹ fulgt av et opprop fra 52 forfattere anført av Thorvald Steen og Vold 16. juni, samt en revidert sammenfatning i pressen få dager senere.²² At man i tillegg ville stryke Stenersens navn var en provokasjon. Innleggene ble samlet i en antologi samme år, ugitt i januar 2011 og levert medlemmene av byrådet og bystyret.²³ En påminnelse av undertegnede fulgte.²⁴ Hverken Ødegaard eller byrådet svarte. Munch ble fra nå av stående alene om museets innhold.

Og for fullstendighets skyld: Våren 2013 fulgte ordfører Fabian Stang (H) opp på nærmest demonstrativ måte. Han skulle åpne utstillingen av Stein Erik Hagens privatsamling på Munch-museet og brukte taletiden, med klar adresse til debatten, til å ønske seg diktatorisk makt og beklage at kommunen var tvunget til «å følge demokratiske spilleregler». Ordfører Stangs utnevning av bakrommet til demokratets arena ble fulgt av et råd: Hvis Hagen noen gang, mot formodning, skulle tenke på å forære sin samling til Oslo by, ville han da være så snill å si fra *hvor* han ville ha den plassert, og i *hva slags* bygg? Stang glemte å tilføye at kommunen i så fall ville neglisjere begge deler.

Politikerne kunne på dette tidspunkt ikke si seg uinformert om Munchs og Stenersens ønsker. Byrådet handlet mot bedre vitende. Og dette var bare begynnelsen.

Åpen tale om skjult agenda

Pressekonferansen ble den suksessaktørens håpet, med applaus for løsningen på et problem. Det tok litt tid før mange, også av de intervjuede fra kulturlivet, innså at løsningen manglet sitt problem.²⁵ «Problemene» oppsto av «løsningen».

Tidlig kunne det anes at noe måtte ligge bak aktørenes fremstilling. Begrunnelsene var jo så gode og innlysende. Hvorfor måtte de da forkynnes over hals og hode, på en pressekonferanse *før* behandling i Storting og bystyre?

Det var faktisk avgjørende for Lae og Giske å unngå vanlig parlamentarisk prosedyre og konsekvensutredning. Laes innrømmelse kom neste dag, da han korrigerer Giskes selvpoppnevning som masterplanens arkitekt. Forhandlingene måtte hemmeligholdes, opplyste han først, fordi «*en ny debatt om lokaliseringen av Munch-museet måtte unngås for enhver pris*». Men Laes bekymring gjaldt åpenbart noe mer enn en ny lokaliseringsdebatt, for han tilføyer:

«Om vi hadde gått offentlig ut med noe, ville det veltet hele spillet.»²⁶

I et senere intervju bekreftet også Giske at saken ubetinget måtte ordnes på bakrommet (og uten å gi helt slipp på sin påstått ledende rolle): «*Jeg har jo vært med på noen kupp - eller ikke kupp, da, men raske beslutninger [...] Vi skulle bygge nytt Nasjonalmuseum på Vest-*

20 Aftenposten 13.01. 2010.

21 «Rolf Stenersen, den generøse giver», Aftenposten 24.03, 2010.

22 «Stenersen ønsket et eget, lavt museum». Dagbladet 23.06. 2010.

23 *Munch på Tøyen!* (2011), s. 103-108: «Stenersen og Munch må få hvert sitt museum». Alle bystyrepartiene var invitert til pressekonferansen i Fritt Ord (som støttet utgivelsen), men ingen fra byrådspariene møtte.

24 «Munch og Stenersen er to samlinger», Dagsavisen 12.02. 2011.

25 Aftenposten 29.05. avbilder og/eller siterer et dusin personer fra kulturlivet som umiddelbart uttrykte sin begeistring for nyheten. Ved nærmere ettertanke ble fire av dem energiske motstandere; arkitekt Niels Torp, Jan Sigurd Østberg Oslo Byes Vel, arkitekt Peter Butenschøn og Munch-museets førstekonservator Gerd Woll. Museumsdirektør Allis Helleland stilte seg uforstående til Nasjonalgalleriets nedleggelse, og Stenersen-museets bestyrer Selene Wendt røk uklar med Munch-museets usakkyndige direktør Stein Olav Henriksen. De øvrige forholdt seg tause uten å forsvare «den store flyttesjauen» under debattene som fulgte.

26 Aftenposten 30.05.2008.

banen. Erling Lae og jeg snakket sammen, fant ut at staten kunne kjøpe tomten, og man kunne bygge nytt Munch-museum i Bjørvika.» Og han tilføyer:

«Hvis vi hadde sendt dette på utredning, hadde alt stoppet».²⁷

Dette blir sakens to emblematiske utsagn. «Veltet hele spillet» og «alt stoppet» var dramatiske opplysninger. Hvilket spill? Hvorfor ville det veltet, og alt stoppet i en utredning? Spørsmålene ble ikke stilt. Aktørenes eksponering av suveren gjennomføringsevne, uten byråkratiske formaliteter, slo tvert om godt an i mediene. Uttalelsene kom riktignok med et visst mellomrom, men ble hverken lagt merke til eller satt i forbindelse med hverandre av mediene da de kom.

Lae og Giske spilte høyt. De visste at de måtte ta offentligheten og de folkevalgte på sengen i «en kuppert prosess», for å låne et uttrykk av Klassekampens redaktør Bjørgulv Braanen.²⁸ Riktignok kan ikke alt her i verden, og særlig ikke forhandlinger, foregå for åpen mikrofon. Men når aktørene selv opplyser om bevisst brudd på elementær prosedyre gir det forventninger om en legitim forklaring. Den kom ikke.

To saker, en klarlagt og en uoppklart

Spillet hadde åpenbart vikarierende motiver, men var i motivasjon og forløp to forskjellige saker: Spillet om Nasjonalgalleriet var relativt oversiktlig og artet seg som en kjedereaksjon av fallende brikker i et dominospill. Første brikke trengte bare en dytt.

Vestbanetilbudet, med visjonen om et monumentalbygg, var psykologisk velberegnet og traff Trond Giskes ambisjoner og markeringsbehov. Departementet hadde vært inne på tanken før, og nå ble en våt drøm servert på fat. Resten av brikkene falt i logisk rekkefølge: For å legitimere flyttingen til Vestbanen måtte han skrote Tullinløkka-planen. For å legitimere skrotingen måtte han nedlegge Nasjonalgalleriet. For å legitimere nedleggelsen trengtes en slagkraftig begrunnelse. Argumentene i første runde – de «umulige» forhold på Tullinløkka – ville ikke slå godt nok i

lengden. Det tok ham nesten ett år, fra mai 2008 til februar 2009,²⁹ å organisere myten om Nasjonalgalleriets «klimaproblem» og byggets angivelige ubrukelighet, med støtte fra strategiske medspillere: Statsbygg med konsulenter, Nasjonalmuseets ledelse og styre, og taus aksept(?) fra Riksrevisjonen.

Stoltenberg-regjeringen lot seg straks overbevise av «Tullinløkka-problemene» og nedla galleriet med et hastevedtak bak lukkede dører. Som partiets *wonderboy* og teknisk sett dreven politiker kunne Giske få gjennomført en rask bløff uten særlig motstand. Men for en maktglad opportunist var konsekvensene på sikt av mindre betydning enn førsteslaget. Han visste han tok en pokersjans: «Hvis vi hadde sendt dette på utredning, hadde alt stoppet.»

²⁷ Dagens Næringsliv 24.12. 2012. Se *Spillet om Nasjonalgalleriet* (2018) og Appendiks i denne publikasjonen.

²⁸ I tilbakeblikk, omtale av *Spillet om NG* (2018) på lederplass under overskriften «Vandalisme», 10.10 2018.

²⁹ Tullinløkka er stadig problemet i Giskes kronikk «Fra visjon til virkelighet», Aftenposten 14.02.2009. Men nå skulle også «en kvalitetssikret rapport», som var umulig å få tak i, vise at galleriet ikke tålte aktuelle krav til inn klima og knapt lot seg oppgradere. Da brøt debatten løs for alvor. *Spillet om NG* (2018), s 18 ff og 33 ff.

Han fikk sine støttespillere til å stille seg bak absurde «krav til innesklima» og oppspinn om Nasjonalgalleriets bygningsmessige tilstand, og til å godta både klart feilaktige målinger og «sitater» fra Riksrevisjonens undersøkelser. Museets medløpere innrømmet senere at de hadde talt mot sin overbevisning, på instruks ovenfra. Statsbygg & co stakk pipen i sekk da vinden snudde. Dette gir saken interessante dimensjoner i norsk politisk historie.

Giske forutsatte Stortingets formelle godkjenning, men forskutterte resultatet med regjeringens flertall og sløyfing av en reell stortingsbehandling. Hans løfte om en «grundig redegjørelse for Stortinget» ble en lærebokoppvisning i omgåelsestaktikk. Opposisjonens reaksjoner var nokså forskjellige fra pressens. Dens manglende entusiasme kan illustreres med et tilbakeblikk fra en representant som ble tatt på sengen 28. mai 2008 av NRK med spørsmål om hans mening om saken:

«Jeg ble skikkelig svar skyldig (...) hadde aldri hørt at Nasjonalmuseet skulle flytte til Vestbanen, og min ergrelse var følbar. Deri ligger arrogansen: Med et pennestrøk flytter den handlekraftige hr. Giske hele prosjektet, som har gått seg til (...) gjennom runder (av) utkast (og) gammel bygningsmasse (...) Og vips, så var det hele plutselig kastet om, og der satt vi med et kulturbygg til i Oslo (...) og et ganske dyrt sådant»³⁰

Opposisjonen påpekte det fundamentalt ureglementerte i at flyttingen ikke var lagt frem for Stortinget som egen sak, til innsyn og medvirkning. Den krevde full, helhetlig konsekvensutredning før revidert budsjett i mai 2009.³¹ Det fikk Stortinget aldri. Da Anniken Huitfeldt (Ap) overtok statsrådstolen høsten 2009 fulgte hun opp Giskes desinformasjonskampanje med stadig tynnere argumenter.³² I interpellasjonsdebatten 2.12.2010 uttalte hun at representantene ikke behøvde å lese alle sakens akter, for det hadde heller ikke hun gjort. Stortinget burde klare seg med det regjeringen hadde lagt frem. Deretter satte hun punktum slik:

«Man mente i sin tid at da saken ble lagt fram for Stortinget, burde den kanskje ikke vært lagt fram i form av merknader i revidert, men den burde vært lagt fram som en stortingsmelding. Vel, den diskusjonen er nå avsluttet.»³³

En realitetsdebatt om å bygge et nytt Nasjonalmuseum i Norge – et av Nord-Europas største i sin art – hadde aldri vært meningen. Debatt måtte tvert om unngås hvis prosjektet skulle gjennomføres. Hvem kan tro på noe fra representanten Huitfeldt etter dette? Å dømme etter stortingsreferatene protesterte ingen fra salen, som om dette var akseptert fremgangsmåte. Eller, som lakonisk formulert i en samtale mellom stortings-president Dag Terje Andersen (Ap) og Dagsavisens kommentator Arne Strand:

«Det dreier seg om et valg: Hvis saken er av en slik natur at man ønsker å unngå debatt, så gjør man det.»³⁴

Stortinget og folkestyret måtte settes ut av spill. Hvis dette er forenlig med parlamentarisk praksis fortjener det kanskje mer oppmerksomhet enn det har fått.

Men kunne Vestbaneplanen likevel ha noe for seg? Det vet ingen, men se kapittel 11 nedenfor. Giskes løfte om Vestbanen som billigste løsning er i alle fall gjort til skamme. At det skulle bli slutt på sommel og langdryghet, med åpning av nybygget i 2014 og kontinuerlig

³⁰ Olemic Thommessen (H), St.t.referat fra møte 02.12.2010, sak 3. *Spillet om NG* (2018), s. 97.

³¹ Representantforslag fra H, KrF og V, Dok.nr. 8:65 (2008-2009), dat. 24.03. 2009. Forslagsstillerne påpekte at de ikke hadde forpliktet seg til noe annet nybygg enn det i Kr. Augusts gt.

³² *Spillet om NG* (2018), s. 72 ff, og Huitfeldts åpenlyse forvirring s. 106-108.

³³ *Spillet om NG* (2018), hele kapittel 9 og spesielt s. 79. Spørsmålet om Nasjonalgalleriets fremtid var reist i interpellasjonsdebatten av Ib Thomsen (Frp)

³⁴ NRK, Dagsnytt 18, 24.06. 2011.

visninger i de eksisterende museer i byggeperioden har foreløpig gitt åpning i juni 2022 og trinnvise nedstengninger fra 2016 av. Det skal noe til å vise hva fordelene består i.

Erling Lae iscenesatte altså en handel for å redde sin egen dårlige planlegging. Giske bet på kroken og trakk andre med seg i en systematisk kampanje for å villedde Stortinget. Det ble forledet til sandpåstrøing i 2013, men omgjorde nedleggelsen av Nasjonalgalleriet året etter, uten at noe var endret i bygningen i mellomtiden. Da var det for sent. Vestbanebygget var endelig vedtatt på feil grunnlag.³⁵

Det må være lov å minne om at det kunne gått helt annerledes hvis ikke dominospillet på bakrommet var satt i gang akkurat da. Kunstindustrimuseet, Nordens eldste og største i sitt slag – også det et praktbygg i nyrenessansestil og med gode utvidelsesmuligheter på stedet – kunne ha vært beholdt.³⁶ Når Nasjonalgalleriet nå likevel beholdes som anneks til Vestbanen må det kunne hevdes at et samorganisert *Nasjonalmuseum for kunst, arkitektur og design* ville ha fungert like godt uten en tvangstanke om alt under ett tak. Det ligger ingen etterpåklokskap i å gi Trond Giske rett i at «alt ville ha stoppet» dersom en utredning av de museumstekniske og kulturelle sider av saken hadde funnet sted før vedtak. Man ville ha sett i tide at det hele var unødvendig.

Det er altså klart hvorfor Nasjonalmuseet ble flyttet. Men Oslo kommunes gjensalg av Vestbanen til staten var en transaksjon urelatert til flyttingen av Munch-museet til Bjørvika. Da gjenstår hovedspørsmålet i denne sak:

Hvorfor måtte også Munch-museet flyttes? Og hva var det i den forbindelse som ikke kunne fremlegges som legitimt vedtaksgrunnlag og behandles på vanlig måte i bystyret?

Laes og Bjørvika

Giskes enkle manøvrer ble tidlig gjennomskuet, i alle fall av den informerte offentlighet. Laes premisser ble tidlig gjenstand for berettigede antagelser, men lot seg bare gradvis avdekke.

Begge satset på den offentlige korttidshukommelse. At Lae hverken nevnte bystyrets enstemmige vedtak i 2005 om Tøyen eller Holtes utbyggingsalternativer i 2006, var ingen forglemmelse. Før pressekonferansen, kanskje lenge før, hadde han i all stillhet samlet stemmer underhånden for Bjørvika, med et flertall som holdt frem til formell votering etter sommerferien. Men ikke i lengden, skulle det vise seg. Hva han fortalte utvalgte bystyremedlemmer under fire øyne, eller hvor mange han tok for seg av gangen, er ikke kjent. Bydelsutvalget var ikke orientert. Uinnviede bystyremedlemmer leste om beslutningen i avisen.

At ingen av de utenforstående bystyremedlemmer lot høre fra seg kan virke underlig. Kanskje var tilstrekkelig mange enkeltrepresentanter tatt som gisler på bakrommet til at ekstern støy umiddelbart ble hemmet av interne lojalitetsbånd. Et tilløp til innvendig mot Bjørvika kom likevel i Aftenpostens reportasje den 29.05, med spørsmål til Lae:

«For tre år siden (sic) sa dere nei til noe som dere i dag sier ja til?»

Lae: Venstres forslag kom over bordet. Men æres den som æres bør – her har Venstre tenkt visjonært. Det var en veldig god ide. Og ideen har ligget og murret.»

³⁵ *Spillet om NG* (2018), for eksempel s. 83-84: Styreleder Svein Aasers «briefing» til museets ansatte allerede i mars 2009, da debatten var brutt løs for alvor. Bibehold av Nasjonalgalleriet ville, ifølge Aaser, føre til at «det dumme Stortinget» bare kom til å bruke pengene på andre ting enn et Vestbanebygg. Se også s. 106, lunsjmøtet på Nasjonalmuseet i mars 2012, der Fredrik Torp og undertegnede var invitert av direktør Audun Eckhoff og Aaser. Ideen om å beholde Nasjonalgalleriet som anneks til nybygget på Vestbanen ville umuliggjøre nybygget. Vi ble oppfordret til å innstille vår kampanje for bevaring av Nasjonalgalleriet (!).

³⁶ *Spillet om NG* (2018), s. 120 ff, skisserer et scenario hvis ikke Laes tilbud var kommet da det kom.

Sier Lae her at utsettelsene på Tøyen – etter de bestilte Holte-analysene i mai 2006, med et bifalt alternativ i første omgang og dets angivelige men uforklarte «kompleksitet» i neste, samt purringen fra bystyret i 2007 – i realiteten skyldtes at Bjørvika «lå og murret»? Hva var «murringens» avgjørende substans? Laes fortielse av bystyrets enstemmige vedtak to og et halvt (ikke tre) år tidligere ble bestemmende også for Aftenpostens «faktaboks» på samme side. Utelatelsen der skyldtes kanskje igjen overraskelsesmomentet. Men virkningen ble varig. Fra nå av ble det et «mediefaktum» – en ikke uvanlig kategori – at nybyggplaner for Munch først begynte 28. mai 2008.

Laes øvrige argument var at Paulsenkaia ved Operaen var «byens beste tomt». Norges Geotekniske Institutt (NGI) hadde stikk motsatt vurdering. Allerede sommeren 2008 begynte man «å anta at utbyggingen i Bjørvika (i Barcode-området) kunne få dramatiske konsekvenser for grunnforholdene i området». Mye av grunnen besto av flis fra eldre sagbruksvirksomhet, og den sank etter hvert med opptil 34 cm fra 2008 til 2012.³⁷ Grunnforholdene var ikke noe tema da tomten ble valgt.

I et senere intervju med NGIs senioringeniør, dr.philos. Kjell Karlsrud og hans kollega Torbjørn Johansen i firmaet Geovita, påpekte man det problematiske i at noen av Norges dyreste bygg – Deichmanske hovedbibliotek, Munch-museet og Operaen – ble reist på landets dårligste byggegrunn. Man visste at det ville bli setninger allerede da byggingen av Operaen begynte i 2003. Intervjuet i Teknisk Ukeblad i 2014 ble avsluttet slik:

Hvor smart var det egentlig å legge så mange nasjonale prestisjeprosjekter til et område med så dårlige grunnforhold?

Det kan du jammen lure på. Dette var jo en tøff diskusjon rundt byggingen av Operaen.

Lambda (Munch-museet) kommer heller ikke på den «beste» tomta i byen. Men dette er jo politikk.

Politikk og realiteter er ikke nødvendigvis identiske størrelser. At et museum i Bjørvika måtte reises på 311 fordyrende stålplåler var ikke forutsett i debatten – man unnlot ganske enkelt å konsultere ekspertisen på forhånd. Laes opplysning i desember 2005 om Bjørvika som «uendelig mye dyrere» enn Tøyen var uansett korrekt nok, og skyldtes langt mer enn tomtekjøp. «Byens beste tomt» var i beste fall en retorisk tvetydighet.

Inntrykket ble forsterket under de lokale engasjementer. En protestaksjon på Tøyen samlet 2000 beboerunderskrifter. Et spørsmål til Lae om begrunnelsen for flyttingen ble omsider besvart i e-post fra hans sekretær 23.04.2009. Lae ønsket nå ikke å uttale seg «fordi saken var avgjort». ³⁸ Begrunnelsen hadde ingen offentlig interesse i ettertid. Det var ikke særlig opplysende. Hovedspørsmålet spisset seg til: Hvorfor måtte museet flyttes fra Tøyen?

Andre begrunnelser fra byrådet, men -

En annen forståelse av begrepet «byens beste tomt» var at flytting et par kilometer ville øke besøkstallet. Da Aftenpostens leder 29.05. skrev at plassering i Bjørvika «*endelig vil kunne løfte frem Norges eneste verdensberømte billedkunstner på en helt annen måte enn i dag*», skyldtes det en påstand om synkende besøkstall på Tøyen. Kulturbyråd Torger Ødegaard snakket om «betydelig nedgang» og Lae om «dramatisk» nedgang. Da opposisjonen i bystyret

³⁷ Teknisk Ukeblad, 5. mai 2014. Intervjuet ble fulgt av en kronikk av Karlsrud i Aftenposten og en kronikk av geolog og katastrofeforsker Henrik Svensen, Universitetet i Oslo, i Morgenbladet. Begge understreket at mer forskning var nødvendig før man igangsatte byggeprosjekter i områder av denne type.

³⁸ På initiativ fra beboerne ble det samlet stoff til en bokutgivelse, se *Munch på Tøyen!* (2011) s. 44-45.

fikk summet seg, ble dette imøtegått av bystyremedlem Håkon Haugli (Ap) i Aftenpostens aftenummer 28.07., under overskriften «Besøksrekord for Munch på Tøyen»:

«I sin iver etter å flytte Munch-museet fra Tøyen har byrådet feilaktig skapt inntrykk av at besøkstallene er på vei nedover. Men som Aften viser 21. juli satte museet rekord i 2007 med 128 000 gjester, en økning på 20 prosent fra året før.

Til tross for at antall besøk har økt jevnt de sist fem årene, har Torger Ødegaard brukt uttrykket «betydelig nedgang». Erling Lae har hevdet at nedgangen er «dramatisk». Konfrontert med fakta erkjenner Ødegaard at tallene ikke representerer en nedgang, men parerer med å hevde at han sammenligner med «1960- og 70-tallet». Han mener museet hadde «200 000-300 000» besøk da det var nytt. Anslaget er i seg selv oppsiktsvekkende omtrentlig. Tidligere direktør Alf Bøe gir et annet bilde. I perioden 1977-95 sier han museet hadde 90 000-110 000 besøk.

Uansett er det grunn til å sette spørsmålstejn ved sammenhengen mellom beliggenhet og antall besøk. Louisiana – med 526 000 gjester i 2005 – ligger en 35 minutters togtur unna Københavns sentrum.

Kommunen «må slutte å vanskjømte kunstsamlinger av nasjonal betydning», sa Lae da flyttekampanjen ble kunngjort. Innrømmelsen er interessant, ikke bare fordi Lae gjennom en årrekke har hatt det politiske ansvaret for kommunens kunst, men særlig fordi det er Munch-museets beliggenhet på Tøyen – og den alene – som visstnok representerer «vanskjøtsel». For alle de øvrige grepene som byrådet ønsker å ta i Bjørvika, kan også tas på Tøyen.»

Allerede i et leserbrev med beskjeden plassering kommer innvendinger som ville ha ført til motsatte utfall ved vanlig bystyrebehandling. Fra opposisjonens side skyter Haugli også ned «de øvrige grep» byrådet mente bare kunne tas i Bjørvika. Disse «grepene» ble tatt opp av beboeraksjonen på Tøyen. Sentrale politikere ble bedt om å redegjøre for og dokumentere fem forhold ved museet som angivelig ville forbedres ved flytting til Bjørvika:

- Besøkstall
- Bevaring
- Formidling
- Forskning
- Utveksling av kunst

Andre spørsmål ble også stilt.³⁹ Men, i likhet med Lae via sin sekretær, var byrådspartiene nå lite villige til å utdype og presisere grunnene til flytting. Kjell Veivåg (V) var blant de få som svarte, men uten å gå direkte inn på de fem punktene. Han foretrakk isteden forklare saken på fritt grunnlag. Først distanserte han problemstillingen fra det politiske nivå:

«Dersom dere vil ha svar på ulike faglige spørsmål, må dere gå andre steder. Vil dere f.eks. vite mer om bevaring av bilder, må dere nødvendigvis ta kontakt med den ansvarlige ledelsen ved museet. Det er der ekspertisen befinner seg og det er de vurderingene som ligger til grunn for alle vedtak»

De museumsfaglige vurderinger fra museets faglige stab skulle angivelig «ligge til grunn for alle vedtak». Men hverken da eller tidligere hadde museet ytret noe ønske om å flytte av hensyn til kunstens bevaring. Med sponsorstøtten fra Idemitsu Corporations i 1991 var de underjordiske magasinene på Tøyen nå blant landets beste og mest stabile. I neste avsnitt er det likevel helt andre faktorer som var avgjørende:

³⁹ Blant annet påstanden om «sikkerhet». ⁴⁰ millioner var nylig brukt på installasjoner etter tyveriene, som tok så mye plass at nybygg ble drøftet. Videre om aspekter ved byutvikling og om det forelå nye økonomiske konsekvensutredninger siden Bjørvika ville bli «uendelig mye dyrere».

«Vårt utgangspunkt er at vi bygger for Munch. Det er det det handler om. Alle øvrige vurderinger må underordne seg i forhold til dette.»

«Å bygge for Munch» som overordnet argument for flyttingen var lite oppklarende. Det er umulig å avgjøre om vagheten var tilsiktet eller om den representerte den folkevalgtes presisjonsnivå. I beste fall var forklaringen selvmotsigende. Som tidligere forslagsstiller hadde Veivåg hatt tid til å avklare og finpusse argumentene.

At besøkstallet på Tøyen var fallende var motbevist. At det ville øke i Bjørvika sto som en ren påstand. Så mye om første punkt. Det var uten videre innlysende at de neste fire ikke var betinget av flytting. Museet var allerede svært aktivt på disse områdene, særlig når det gjaldt formidling, publikumsaktiviteter og konserter

Argumentasjonen ble ikke bedre da byråd Bård Folke Fredriksen (H) «ønsket» at Tøyen skulle være et boligområde, og der «passet det ikke med kulturinstitusjoner» – men overså naboen Universitetets Naturhistoriske Museum og glemte å nevne at Bjørvika også var planlagt som boligområde. Leder for Oslo kommunes Munch-etat (MUM), Lise Mjøs, forsøkte senere å supplere de angivelige fordeler i Bjørvika med «museumsbutikk og kafé».40 For personer som faktisk hadde besøkt museet på Tøyen kunne dette nærmest virke som et begynnende tilbaketog.

De offisielle argumenter *post festum* ville ikke ha overlevd som argumenter i en åpen politisk behandling. «Visjoner» alene kunne ikke forsvare et milliardprosjekt.

Dette visste Lae. «Hele spillet ville ha veltet» i en normal prosess med offentlig debatt. Derfor tok han sjansen på en snarvei under bordet og et sjokkartet presseshow. Han måtte vinne førsteslaget om et uinformert publikum og få et forsprang i opinionen. Han så rett også der. Taktikken førte faktisk frem – trass i noen forhindringer underveis.

Spillets geberder var nå rikelig eksponert Men det var stadig uklart hvorfor spillet var nødvendig. Hva var det som måtte skjules?

40 «God ramme for Munch», kronikk i Aftenposten 15.02. 2010. Avisen tok ikke inn replikk. Mjøs måtte besvares i VG 11.03. 2010, med undertegnede kronikk «Lambda og virkeligheten».

4 Bak kulissene

Et lerret å bleke

Det tok noen år å få klarlagt faktorene. Visse indikasjoner viste seg tidlig. Øvrige biter i puslespillet kom for dagen først etter sakens to vendinger i 2011 og i 2013, beskrevet nedenfor. I korthet ble Bjørvika-prosjektet først ble nedstemt i åpen bystyrevotering i 2011, men fikk flertall igjen i 2013 via bakrommet. Da avslørte også Venstre seg som aktør i det skjulte spill. Men de avgjørende dokumenter fra før pressekonferansen 28. mai 2008 måtte røkes ut i løpet av 2015-16. Fremstillingen her berører derfor hendelser som blir nøyere beskrevet senere. Antall siterte dokumentsider kan vise noe av innsynsproblemet. Et parallelt løp i documentsøk og klagebehandling førte frem mot en interessant dato i oktober 2016

Kapitler merket * inneholder materiale som her offentliggjøres for første gang.

Tidlige indisier

Rent umiddelbart syntes det som Oslo Havn KF og HAV Eiendom AS hadde mer enn én finger med i spillet. Pressekonferansen i mai 2008 ble som nevnt holdt uten behandling i bystyret: En formell avstemming fant sted først 3. september, med vedtak også om å utlyse arkitektkonkurranse. Men allerede i juli, over to måneder tidligere, var HAV Eiendom i sving med å forberede en arkitektkonkurranse. Norske Arkitekters Landsforbund (NAL) frarådet i første omgang sine medlemmer å delta.⁴¹ Under konflikten opptrådte Oslo Havns styreleder Bernt Stilluf Karlsen på datterselskapets vegne. 23. juli uttalte han at

«HAV Eiendoms oppgave er å styre prosessen med sikte på å få frem alternativer og bidra til gjennomføringskraft».

Konkurransennbydelsen ble senere noe endret slik at NAL kunne godta den. Konkurransen gjaldt ikke spesifikt et kunstmuseum, men en «Plan- og designkonkurranse», utlyst 5. januar 2009 med vel to måneders frist, og gjaldt mer enn museet. Forslaget måtte vise

«hvordan utbyggingen av museet kunne kombineres med den øvrige bebyggelsen på en måte som optimaliserer den kommersielle verdien av eiendommene».

Juryen var håndplukket av HAV, uten medlemmer fra Munch-museet. Juryen skulle utpeke som vinner det prosjektet som best ivaretok *«det kommersielle potensiale i de deler av bebyggelsen som ikke er en del av museet selv».*

Dette var merkelig. Både regi og prosjektformulering ble overlatt til Oslo Havn KFs private område- og eiendomsutvikler. Var ikke et nytt Munch-museum en offentlig sak, i Oslo kommunes og museets regi?

Konkurransetilbudsene inneholdt rombehov for utstillinger, butikk, kafe, kontorer, magasiner, konserveringslokaler osv (i hastverket var tomten uklart angitt, og forslag plassert på feil sted ble avvist uten klagemulighet). Men presise spesifikasjoner av et moderne kunst-

⁴¹ En reaksjon på HAVs opptreden i saken kom umiddelbart fra Jan Carlsen, Arkitektnytt, 05.08. 2008.

museums krav til klimastandard, energiøkonomi, sikkerhet osv. kom helt i bakgrunnen for utviklingsinteressene:

«Museet skal bidra til å skaffe liv og aktivitet i omliggende uteområder, og være en møteplass for alle i byen. Publikumsarealer må enkeltvis eller samlet kunne holdes åpne utenom utstillingenes åpningstider, og også fysisk kunne stenges fra annen aktivitet i huset (...) De kommersielle muligheter skal utnyttes fullt ut gjennom store butikkarealer, variert serveringstilbud og store arealer for arrangementer»

Dette var HAV Eiendoms visjoner. I likhet med nye Deichman på Operaens landside, åpent til langt på kveld, ble kulturinstitusjonenes rolle definert som trekkplaster for kommersielle virksomheter. Selvsagt kan prosjekter ha flere roller, og en sekundæreffekt av kulturinstitusjoner viser seg ofte som positiv for miljøet. Men her var virkningene et primært mål. I en påfølgende høringsrunde om vinnerutkastet Lambda opptrådte HAV i egenskap av «forslagsstiller», og medga eksplisitt arten av sin interesse i flytteoperasjonen:

«HAV Eiendom har ikke direkte fortjeneste knyttet til selve bygget for det nye Munch-museet. HAV E tjener penger på tomt salg og merverdien som skapes av det å få en så god, krevende nabo til Bjørvika.»⁴²

Tydelig nok. Hvis museet skulle flytte av hensyn til HAV Eiendoms fortjeneste, ble Laes hemmeligholdte spill forståelig. Hverken bystyret eller publikum ville kunne godta flytting og bruk av offentlige midler med en slik begrunnelse. Her lå øyensynlig et svar på spørsmålet i forrige kapittel, foreløpig bare som indisier

Men hvordan oppsto rollebyttet fra kommunalt ansvar til privatøkonomiske interesser?

Slag i luften *

Det måtte finnes dokumenter om saken. De satt langt inne. Spørsmål til HAV den 16.02.2010 om flyttingen til Bjørvika ble videresendt til Kulturbyggene i Bjørvika (KIB) ved Anne Beate Hovig, uten svar. De neste år gikk med til andre gjøremål. Den 02.10. 2015 resymerte vi på nytt saksforløpet i et brev til Bystyrets sekretariat, med en innsynsbegjæring:

Sakspapirer og møter for flytting av Munch-museet våren 2008.

Etter tyveriet fra Munch-museet på Tøyen i 2004 ble utstillingsplassen redusert av sikkerhetstiltak, og utvidelser ble drøftet. Den 07.12. 2005 vedtok bystyret enstemmig å utrede utbygging av museet på stedet, etter at andre lokaliseringer var vurdert og forkastet. Byrådet bestilte alternativanalyser for Tøyen fra HolteProsjekt (nå Holte Consulting), som ble levert 08.05. 2006. I notat fra kulturbyråden til bystyret 27.11. 2006 var tilbygg ved siden av det eksisterende vurdert som det gunstigste for Oslo kommune. Byrådet erklærte imidlertid at det trengte mer tid for å vurdere saken.

Våren 2007 meldte pressen at bystyret purret på saken, og at byrådsleder Erling Lae henviste til investeringene i idretten (Aftenposten 16.03. 2007). Videre utvikling i saken er ikke offentlig kjent. På en pressekonferanse 28.05. 2008 erklærte imidlertid Lae overraskende at museet skulle flyttes til Bjørvika.

** Dette betød annullering av det enstemmige bystyrevedtak av 07.12. 2005, uten bystyrebehandling (se bystyrets møter fra januar 2008 til 27.05. 2008).*

** Byrådet behandlet øyensynlig heller ikke flyttingen i løpet av de 21 møter som er registrert t.o.m. 27.05. Heller ikke i de 10 påfølgende møter før sommerferien sto flytting av museet på saklisten. Ett møte, den 01.07., var i sin helhet viet "Salg av felt D på Vestbanetomten til Staten" (sak 129/08), og i det påfølgende møte 03.07. behandlet man «Opsjonsavtale med HAV Eiendom AS – Bjørvika» (sak 133/08).*

⁴² Byrådssak 151/11, 14.06. 2011, s. 113.

Det overraskende ved byrådslederens opplysning til pressen 27.05.2008 var at «tomteavtalen» mellom Oslo kommune og staten (v/kulturminister Trond Giske) i utgangspunktet ikke berørte Munch-museet. Avtalen gjaldt plassering av Deichmanske hovedbibliotek i Bjørvika i stedet for på Vestbanetomten (som var for stor til biblioteket), mens staten kunne overta Vestbanetomten til bygging av nytt Nasjonalmuseum. Det er uklart hvorfor også Munch-museet skulle bli med i flyttingen til Bjørvika.

Jeg tillater meg derfor å be om innsyn i de notater og sakspapirer fra før pressekonferansen den 27.05. 2008 som nødvendigvis må foreligge spesifikt om flyttingen av Munch-museet. På forhånd takk!

Med vennlig hilsen

Erling S. Skaug

Den 05.10. svarte Sekretariatet for kultur- og utdanningskomiteen at ingen papirer fantes der, og videresendte vårt brev til byrådet. Etter et par purringer kom byrådets **Svar på innsyns-begjæring**, saksnr. 201504168-4, saksbeh. OGS 23461504, arkivkode 174, dat.23.10.2015.

MANGLENDE(?) SAKSPAPIRER VÅREN 2008 – MUNCHMUSEET – PURRING

Vi viser til ovennevnte purring og tidligere henvendelse til kultur- og utdanningskomiteen av 2. oktober om innsyn i «de notater og sakspapirer fra før pressekonferansen den 27.05. 2008 som nødvendigvis må foreligge spesifikt om flyttingen av Munch-museet.»

Vi ber om forståelse for at å gjennomgå alle dokumenter fra før et tidspunkt fra 2008 med hensyn på relevans, medfører en del saksbehandling og beklager derfor at det har tatt noe tid. Vi finner ingen relevante dokumenter fra før dette tidspunkt.

Med vennlig hilsen

Eli Vorkinn

Kommunaldirektør

*Elisabeth Storaas Heggen
seksjonssjef*

Dette vakte oppsikt i gruppen av jurister, arkitekter, museumsfolk, historikere, forfattere og andre som hadde engasjert seg i saken fra nyåret 2010. Var hele prosessen, inkludert avtalen om et milliardprosjekt med utbygger, bare foregått muntlig? Eller var relevante dokumenter fjernet fra arkivene og sporene slettet? Istedenfor å gå ut i pressen besluttet vi å eskalere saken gjennom Sivilombudsmannen og Fylkesmannen, for om mulig å komme til bunns i hva som var skjedd. Siden jeg hadde tatt initiativet overfor kommunen var det hensiktsmessig at jeg også førte de videre trinn i pennen, med assistanse fra gruppens ekspertise.⁴⁴

Den 05.01.2016 klaget vi til Sivilombudsmannen med en oppsummering av sakens gang og dens elementer av urett. Kjernen i brevet var:

(...) Det er vanskelig å tro at en sak av så stor økonomisk og prinsipiell betydning for kommunen selv og dens innbyggere kan ha vært forberedt uten noen form for skriftlig tilgjengelig saksutredning eller notater.

I. Jeg ber derfor om at Ombudsmannen foranstalter nærmere undersøkelser for å bringe på det rene om dette faktisk kan være tilfelle, eller om det tvert imot foreligger dokumentasjon som jeg – i strid med offentlighetsloven – er nektet innsyn i.

II. Byrådets dramatiske kursendring er beskrevet nedenfor. Dersom det mot formodning skulle medføre riktighet at denne er skjedd uten dokumentert begrunnelse, ber jeg om at Ombudsmannen bringer nærmere på det rene om kommunen har fulgt grunnleggende krav til saksbehandling og god forvaltningsskikk i denne saken. (...)

Vennlig hilsen

Erling S. Skaug

43 Som nevnt (nite 9) var datoen for pressekonferansen feiloppfattet, og ble heller ikke korrigeret av kommunen.

44 Blant flere er jeg spesielt takknemlig for formelle råd underveis fra professor i offentlig rett Eivind Smith.

Sivilombudsmannen svarte 13.01. (Ref.2016/52) blant annet slik, under ORIENTERING – KLAGE PÅ SAKSEBEHANDLING OG MANGLENDE DOKUMENTASJON,

Ombudsmannen kan behandle saker om innsyn etter offentlighetsloven, men (...) ombudsmannens kontroll med forvaltningen (skal) være etterfølgende. Det vil si at en sak ikke kan behandles her før den er endelig avgjort i forvaltningen. Når det gjelder din begjæring til Oslo kommune om innsyn i notater og dokumenter knyttet til flyttingen av Munchmuseet, må du derfor i første omgang benytte deg av klageretten til Fylkesmannen i Oslo og Akershus. Klagen sendes til Oslo kommune.

Når endelig avgjørelse fra Fylkesmannen i Oslo og Akershus foreligger, kan du eventuelt komme tilbake med ny klage her.

Når det gjelder Oslo bystyres behandling av og avgjørelse i saken, gjøres det oppmerksom på at ombudsmannen i utgangspunktet er tilbakeholden med å uttale seg i saker av politisk karakter og i saker som gjelder det kommunale selvstyret. Oslo kommunes vedtak om flyttingen av Munchmuseet er på bakgrunn av dette ikke egnet for behandling her.

For ombudsmannen

*Annette Dahl
Kontorsjef*

*Stina Maria Hoel Jensen
førstekonsulent*

Den 11.03. ble rekkefølgen via kommunen bekreftet. Før dette ble avklart var det i mellomtiden, den 01.02, levert et Innbyggerforslag til Oslo kommune med krav om stans i arbeidet med Lambda inntil en uavhengig prissammenligning mellom prosjektene på Tøyen og i Bjørvika forelå. Vi kommer tilbake til dette.

Fylkesmannens to varianter *

Korrespondansen med Fylkesmannen gikk fra 31.03. til 3.10.2016. Den blir ikke gjengitt i sin helhet her, men den åpnet via kommunen den førstnevnte dato.

Til Oslo kommune
Byrådsarkivet
Rådhuset
0037 Oslo

SAKSBEHANDLING OG DOKUMENTMANGEL: KLAGE TIL FYLKESMANNEN

Klagen gjelder kommunens avslag på innsyn i dokumenter mv. vedrørende politisk omgjøring av et enstemmig bystyrevedtak uten foregående behandling i bystyret, og uten at det synes å foreligge dokumenter som kan begrunne eller legitimere omgjøringen slik den ble gjort, se nærmere i vedlegg 1 og 2.

Den tilsynelatende dokumentmangelen ble avdekket gjennom min innsynsbejæring av 2. oktober 2015. Kommunens svar på bejæringen angir at det ikke foreligger sakspapirer om flyttesaken fra tiden før den reelle politiske beslutningen om å fravike bystyrevedtaket fra 2005 ble kunngjort på en pressekonferanse i 2008.

Kommunens svar syntes å være av rent informativ art, og fremtrer ikke som et vedtak som kunne påklages etter gjeldende lovgivning om forvaltningsklage.

Derfor ble saken i stedet tatt opp med Sivilombudsmannen, som imidlertid har svart at saken ikke vil bli tatt under behandling der fordi betingelsene for behandling ikke er oppfylt: Siden kommunens svar måtte «forstås som en avgjørelse som kan påklages [til Fylkesmannen] etter Offentlighetslovens § 32» (vedlegg 3-6) skulle saken først ha vært tatt opp gjennom ordinær forvaltningsklage.

Jeg ser ingen annen mulighet enn å bygge videre på Ombudsmannens syn på vedtaksbegrepet, jfr. forvaltningslovens § 2, og tillater meg dermed å påklage kommunens vedtak av 23.10. 2015 om avslag på innsynsrett til Fylkesmannen i Oslo og Akershus. I samsvar med lovens ordning stiles klagen til Oslo kommune som førsteinstans.

Etter reglene i forvaltningslovens § 31 (jfr. offentleglova § 32 tredje ledd) kan en klage, uten hensyn til klagefrist, tas under behandling såfremt parten ikke kan lastes for å ha drøyd med å klage. I mitt tilfelle var det svært god grunn til å anta at kommunens informasjonspregede svar av 23.10. 2015 ikke representerte et formelt vedtak som kunne gjøres til gjenstand for klage. Etter at jeg har innhentet råd om hva som kan gjøres etter at Ombudsmannens syn på dette spørsmålet er blitt kjent, er nærværende klage inngitt så snart det praktisk sett har latt seg gjøre. Jeg nevner også at endring av vedtaket ikke kan medføre skade eller ulempe for andre private (se § 31 andre ledd) og at det er lenge til den absolutte fristen etter § 31 tredje ledd (1 år) løper ut.

På denne bakgrunn krever jeg at klagen tas under behandling.

Bakgrunn og saksforløp:

Utvidelse av Munch-museet etter tyveriet i 2004 og de plasskrevende sikkerhetsinstallasjoner ble drøftet i Oslo bystyre i 2005. Et forslag fra Venstre om å flytte museet til Bjørvika ble avvist av byrådsleder Erling Lae (H), fordi «det vil bli uendelig mye dyrere enn Tøyen». Bystyret besluttet da enstemmig 7.12. 2005 å utrede utbygging på Tøyen.

I mai 2006 forelå bestilte alternativanalyser fra HolteProsjekt (nå Holte Consulting). Byrådet anså nybygg ved siden av det eksisterende bygg som «det mest fordelaktige for Oslo kommune». Arkitektkonkurransen syntes som neste skritt, men i november ønsket byrådet mer tid til overveielse pga. «sakens kompleksitet». Våren 2007 etterlyste bystyret oppfølging. Byrådslederen oppga nå «idrettens investeringsbehov» som utsettelsesgrunn. Kommunevalget høsten 2007 gikk sin gang uten nytt i saken.

På en pressekonferanse 27.05. 2008 meldte så byrådslederen, uten foregående bystyrebehandling, at museet skulle til Bjørvika. Begrunnelse ble ikke gitt, men byrådslederen uttalte 30.05. til Aftenposten: «Om vi hadde gått ut offentlig med noe, ville det veltet hele spillet». Et antall bystyrestemmer var angivelig sikret underhånden, tilstrekkelig til at en formell votering den 3.09. samme år oppnådde flertall for flytting.

Saksutviklingen indikerte politiske forbindelser med utbyggerinteressene i Bjørvika. Prosjektet ble nedstemt ved regulær åpen debatt og votering 14.12. 2011. Flertall ble igjen oppnådd ved hemmelige forhandlinger mellom byrådet og SV i mai 2013. Det har vært betydelig uro både over prosjektet og saksbehandlingen, bl.a. et langvarig engasjement fra en gruppe opprinnelig utgått fra Det Norske Videnskaps-Akademi i 2010.

Prosjektet «Lambda» som nå er påbegynt i Bjørvika har en ufullstendig kalkyle på nær 2,8 milliarder kroner, med meget høye driftskostnader gjort kjent etter at bygging var begynt. Eksterne anslag for et Tøyen-alternativ, i forlengelsen av HolteProsjekts analyser fra 2006, indikerer halvparten av dette beløpet. Et innbyggerforslag som krever stans i arbeidet inntil uavhengige sammenlignende kalkyler over bygge- og driftskostnader både for «Lambda» i Bjørvika og et realistisk Tøyen-alternativ foreligger, ble overlevert bystyret 1. februar i år, jf. kommunelovens § 39 a. En delegasjon fra forslagsstillerne møtte Finanskomiteen i Rådhuset den 8.03. Saken er under behandling.

Også i lys av den sistnevnte utviklingen er det av offentlig interesse å få belyst hvordan denne kontroversielle og langtrukne historien begynte.

Siden det er vanskelig å tro at en sak av så stor økonomisk og prinsipiell betydning for kommunen selv og dens innbyggere kan ha vært forberedt uten noen form for skriftlig tilgjengelig saksutredning eller notater, ber jeg om at Fylkesmannen i nødvendig utstrekning foranstalter nærmere undersøkelser for å bringe på det rene om dette faktisk kan være tilfelle, eller om det tvert imot foreligger dokumentasjon som jeg – i strid med offentlighetsloven – er nektet innsyn i.

Dersom det mot formodning skulle medføre riktighet at Byrådets dramatiske kursendring mht. museets lokalisering er skjedd uten noen dokumenterbar begrunnelse, ber jeg dessuten om at Fylkesmannen bringer nærmere på det rene om kommunen har fulgt grunnleggende krav til saksbehandling og god forvaltningsrett i denne saken.

Vennlig hilsen

Erling S. Skaug

6 vedlegg

Byrådsavdelingen fikk nå fart på seg, og svarte etter purring den 28.04. at det likevel «*var funnet henvisning til forutgående saksbehandling hos HAV Eiendom og Kulturetaten i Oslo kommune*». Innsyn kunne fås hos disse. Den 06.05. hadde byrådsavdelingen til og med funnet to dokumenter av relevans for saken. **(NB: Vår purring og Byrådsavdelingens svar gjengis i neste underkapittel.)**

Poenget her er at Fylkesmannen grep inn allerede den 10.05. med en antesipert avvisning av klagen. Dette skjedde ved en omdefinering av klagen til en ren innsynssak. Halvparten av klagen – i realiteten hovedsaken – ble utelatt, anført i det innledende og avsluttende avsnitt i vårt brev av 31.10. ovenfor:

Fylkesmannens omdefinerte fremstilling av 10.05. gikk til Byrådsavdelingen med kopi til meg, med ref. til Byrådsavdelingens brev av 28.04. og min klage. Brevet konkluderer under overskriften **Fylkesmannens syn på saken:**

Saken gjelder klage over vedtak om avvisning av krav om innsyn i notater, og sakspapirer om Oslo bystyrets [sic] sak om å flytte Munchmuseet fra Tøyen til Bjørvika, som forelå på tidspunktet før kommunen avholdt en pressekonferanse om saken den 27.5.2008. Som bakgrunn for vedtaket er det vist til at kommunen ikke finner relevante dokumenter fra det aktuelle tidspunkt.

Som det fremgår ovenfor har kommunen v/Byrådsavdelingen for kultur, idrett og frivillighet etter at saken ble oversendt Fylkesmannen funnet frem til to dokumenter som er relevant for innsyn, og det er gitt innsyn i disse.

Det følger av offentleglova § 32 første ledd annet punktum at avgjørelse om å gi innsyn ikke kan påklages. Slik saken nå er opplyst for oss har klager fått innsyn i de dokumentene som byrådsavdelingen har funnet frem til i saken, og det foreligger derfor etter Fylkesmannens syn ingen klage til behandling.

Fylkesmannen har merket seg at foreliggende sak ikke er avsluttet hos kommunen, ettersom Kulturetaten fortsatt foretar undersøkelser etter dokumenter i saken. Dersom kommunen finner frem til ytterligere dokumenter i saken, og kravet om innsyn i dokumentet(ene) helt eller delvis avslås, kan vedtaket på vanlig måte påklages.

På bakgrunn av det ovenstående avsluttes saken her,

Med hilsen

Eva Kjøllesdal

Anja Lislerus

Seniorrådgiver

rådgiver

Kopi til Erling S. Skaug

Det var naturligvis hyggelig å holde døren på gløtt med den mulighet at Oslo kommune ville opplyse at de hadde flere relevante dokumenter, men at de ville holde dem bak ryggen så ingen fikk se dem. Og da kunne jeg få klage. I Fylkesmannens verden var et slikt scenario åpenbart realistisk.

Fylkesmannen unnviker imidlertid et hovedspørsmål: Det påpekes at det er gitt innsyn, men intet av det tilsendte fra kommunen oppfyller kravet om dokumenter som «*begrunner eller legitimerer*» flyttingen av museet

Et brev ble konsipert den 10.09., med 4 innkopierte vedlegg til ett sammenhengende dokument, sendt elektronisk den 12.09. Det limes inn her i faksimile, men uten vedlegg og med avsenderadressen sløffet. Vi kunne kanskje bare kort ha påpekt at halve klagen var ubehandlet, men i løpet av sommeren innkom mer materiale både fra kommunen og andre kilder. I betraktning av det noe tungnemme i ovenstående respons oppsummerte vi pånytt hele problematikken, og stilte det til et antatt høyere nivå hos Fylkesmannen.

Fylkesmannen Oslo Akershus
Juridisk avdeling
Pb 8111 Dep.
0032 Oslo

Oslo, 10.09.2016

Sammendrag og videreføring av klagesak til Fylkesmannen

Deres ref.:2016/9221-2 FM-J, dato 10.05.2016. Saksbehandler Anja Lisland.

I Fylkesmannens brev av 10.05. ble saken foreløpig avsluttet med to begrunnelser. Den ene gjaldt dokumentetsøk i kommunen, den andre skyldtes en depresisering av klagen. Som Fylkesmannen vil ha merket seg, via kopier av mine purringer til kommunen, har det trukket uforholdsmessig lenge ut med å få avklart det førstnevnte forhold slik at saksbehandlingen kunne fortsette.

Spørsmålet om avsluttet dokumentetsøk.

I Fylkesmannens ovennevnte brev til Oslo kommune, Byrådsavdeling for kultur, idrett og frivillighet, med gjenpart til meg, ble foreløpig sluttstrek satt bl.a. med henvisning til angivelig pågående dokumentetsøk i kommunen. Byrådsavdelingen reagerte øyensynlig ikke på dette. Etter over to måneders venting ba jeg den 19.07. Byrådsavdelingen om å opplyse hvorvidt dokumentetsøk fortsatt pågikk, hvor lenge søket i så fall kunne ventes å pågå, eller om søket var å anse som avsluttet. Kopi gikk til Fylkesmannen. Svar kom den 10.08., der Byrådsavdelingen «*anser begjæringen (om dokumentinnsyn) for uttømmende behandlet. Vi har sluttført vårt dokumentetsøk og oversendt de dokumenter vi fant relevante.*»

Byrådsavdelingen tilføyde imidlertid at Kulturetaten har et eget dokumentssystem, og at forespørslene om sluttført dokumentetsøk derfor måtte rettes dit. Brevet gikk med kopi til Kulturetaten. For å unngå flere forsinkelser ba jeg samme dag Kulturetaten om svar på hvorvidt dokumentetsøk faktisk pågikk, vedlagt Byrådsavdelingens brev. Purring en uke senere, 17.08. ga ingen svar, purring den 22.08. påpekte at fortsatt taushet ville anses som at svaret var nei. Svar kom den 23.08. om at dokumentetsøk pågikk, besvart av meg samme dag med presisering av søket, og endelig svar kom den 06.09. om at Kulturetats dokumentetsøk var avsluttet (e-post 07.09.). Det var vedlagt kopi av brev dat. 19.06.2008, unntatt offentlighet, som jeg allerede hadde fått fra byrådsarkivet i oversendelse av 06.05. d.å. All korrespondanse er gått med kopi til Fylkesmannen.

Med vel fire måneders forsinkelse kan saken da gå videre.

Hva klagen gjelder.

Fylkesmannens ovennevnte brev av 10.05. har overskrift «*Klage på avvisning innsynskrav etter offentleglova*», og konkluderer: «*Slik saken nå er opplyst for oss har klager fått innsyn i de dokumenter som byrådsavdelingen har funnet frem til i saken, og det foreligger derfor etter Fylkesmannens syn ingen klage til behandling.*» Dette er en misforståelse. I løpet av korrespondansen siden i fjor mellom Oslo kommune, Sivilombudsmannen og Fylkesmannen har det øyensynlig foregått en vridning, fra klage på byråds saksbehandling pr. 27. mai 2008 som hovedsak, til klage kun over manglende innsyn i dokumenter. Som presisert i mitt brev til Byrådsavdelingen den 19.07., med kopi til Fylkesmannen, var manglende dokumentinnsyn ikke klagens hovedanliggende.

For så vidt var dette registrert allerede i e-post fra Byrådsavdelingen til meg den 11.04.; «*Da deres klage ikke er å anse som klage på innsyn, men klage på saksbehandling, osv.*» (ref. 201000377-659, Arkivkode 031), øyensynlig uten kopi til Fylkesmannen. For ordens skyld tillater jeg meg å gjenta utgangspunktet. Klagen til Fylkesmannen, via Oslo kommune, 31.03.2016, «*SAKSBEHANDLING OG DOKUMENTASJON: KLAGE TIL FYLKESMANNEN*» innledes slik (kursiv tilføyd her):

«*Klagen gjelder kommunens avslag på innsyn i dokumenter mv. vedrørende politisk omgjøring av et enstemmig bystyrevedtak uten forutgående behandling i bystyret, og uten at det synes å foreligge dokumenter som kan begrunne eller legitimere omgjøringen slik den ble gjort, se nærmere i vedlegg 1 og 2.*» Avslutningsvis oppsummerte jeg klagen slik:

«*Også i lys av den sistnevnte utvikling er det av offentlig interesse å få belyst hvordan denne kontroversielle og langtrukne historien begynte. / Siden det er vanskelig å tro at en sak av så stor økonomisk og prinsipiell betydning for kommunen selv og dens innbyggere kan ha vært forberedt uten noen form for skriftlig tilgjengelig saksutredning eller notater, ber jeg om at Fylkesmannen i nødvendig utstrekning foranstalter nærmere undersøkelser for å bringe på det rene om dette faktisk kan være*

tilfelle, eller om det foreligger dokumentasjon som jeg – i strid med offentleglova – er nektet innsyn i. / Dersom det mot formodning skulle medføre riktighet at Byrådets dramatiske kurs-ændring mht. museets lokalisering er skjedd uten noen dokumenterbar begrunnelse, ber jeg dessuten om at Fylkesmannen bringer nærmere på det rene om kommunen har fulgt grunnleggende krav til saksbehandling og god forvaltningsrett i denne saken.»

Jeg kommer tilbake til dette etter en gjennomgang av det nye materiale i kontekst. Fire av dokumentene er samlet fortløpende til slutt i dette brev, nedenfor nummerert **(1)-(4)**

Klagens eskalering.

Klagens kjerne er altså byrådets fremgangsmåte. Som kjent ble min innsynsbegjæring av 02.10.2015 besvart den 23.10.2015 av kommunaldirektøren, som opplyste at man ikke fant relevante dokumenter fra tiden før byrådets pressekonferanse den 27.05.2008, der flyttingen ble bekjentgjort som et *fait accompli*. Dette var nærmest oppsiktsvekkende.

Eskaleringen til Fylkesmannen har fremskaffet opplysninger som øyensynlig har sittet langt inne. En noe nølende innrømmelse av uregelmessigheter ble gitt i Byrådsavdelingens brev til Fylkesmannen 28.04.2016, med henvisning til min klage av 31.03.2016:

«Byrådsavd (...) er kjent med at lokaliseringsbehandlingen som ledet frem til (...) Bjørvika var en politisk beslutning uten forutgående saksbehandling av omfang» [!] sammenlignet med Tøyen. Man gjennomførte derfor flere grundige dokumentetsøk uten å finne noe relevant, og *«oppfattet denne vurderingen som endelig og siden det ikke ble funnet dokumenter å gi innsyn i ble det ikke angitt klagerett, siden det ikke dreide seg om avslag på innsyn»*, men man *«ser imidlertid nå i ettertid at dette brevet likevel bør vurderes som en avgjørelse etter loven.»* Byrådsavdelingen gjentar å ha gjort nye søk uten resultat, men utelukker ikke at det kan finnes andre dokumenter i saken. Dernest vedgås at Sivilombudsmannen vurderer at det faktisk er klageadgang og *«at klagen også kan tolkes[sic] som klage på saksbehandlingen.»*

Fylkesmannen viser den 10.05.2016 til denne oversendelsen fra Oslo kommune og noterer at jeg etter gjentatte innsynsbegjæringer og klage til Sivilombudsmannen er gitt innsyn i dokumenter. Dette er som nevnt bare halve klagen. Fylkesmannen fortsetter: *«Klagen ble ikke tatt til følge, og saken ble oversendt Fylkesmannen for endelig avgjørelse jfr. offl. § 32.»* Så nevner Fylkesmannen at Byrådsavdelingen imidlertid den 06.05.2016 opplyser å ha oversett et brev *«datert 8.4.2008, og Skaug er gitt innsyn i dette dokumentet.»* Fylkesmannen kommenterer ikke innholdet i dette brevet. Imidlertid bidrar det i høy grad til å kaste lys over mitt hovedspørsmål av 31.03.2016 *«om kommunen har fulgt grunnleggende krav til saksbehandling og god forvaltningsrett i denne saken.»*

Nytt materiale fremkommet

Brevet fra kommunen den 06.05. kom i to e-postforsendelser med tre vedlegg. Ett av disse er som nevnt datert 08.04.2008 – over halvannen måned før pressekonferansen 27.05.2008 – et annet tre uker etter pressekonferansen, begge unntatt offentlighet, og det siste vedlegget er kommunens egen oppsummering ved oversendelsen:

08.04.2008. Internt brev **unntatt offentlighet**, fra Byrådsavdeling for kultur og utdanning til Kultur- og idrettsetaten. Man viser til et tidligere *«kontaktmøte 12.03.2008»*, og ber om utredning av et alternativ til bygging av nytt Munch-museum i Bjørvika. Utredningen bør skje i nært samarbeid med utbyggere, først og fremst HAV, som også sonderes om medfinansiering av nytt museum. Svar bes innen 15/5. **Dokument (1)**

19.06.2008. Svar **unntatt offentlighet** fra Kultur- og idrettsetaten ved Gro Balas og prosjektleder Espen Rydland, om at etaten ikke ser det som relevant å besvare saken «etter den utviklingen som har funnet sted når det gjelder etablering av et nytt Munch-museum i Bjørvika.» **DoKument (2)**

06.05.2016. Oppsummering/hoveddokument, OVERSENDELSE AV INNSYNSBEJÆRING TIL BEHANDLING fra Byrådsavdelingen for kultur, idrett og frivillighet: *«Etter ny gjennomgang av innsynsbegjæringen etter mottagelsen her av hans klage 31.03.2016 til fylkesmannen, har byrådsavdelingen sett at det var saksbehandling i kulturetaten og muligens i Oslo Havn KF (og HAV Eiendom AS) i tiden forutfor pressekonferansen i mai 2008.»*

Gjenpart av hele forsendelsen var sendt til Fylkesmannen, Kulturetaten og Oslo Havn KF.

Kommentar til Byrådsavdelingens forsendelse av 06.05.2016

«Saksbehandlingen i kulturetaten» er altså brevet unntatt offentlighet av 08.04.2008, der (dav.) Byrådsavdeling ber (dav.) Kultur osv.-etaten om å utrede nytt Munch-museum i Bjørvika. Den nye lokalisering begrunnes ikke, heller ikke opplyses hvorfor det enstemmige Tøyen-vedtaket nå settes i spill. Brevets henvisning til «Kontaktmøte 12.03.» må bety at saken ble ventilert allerede da.

«Mulig» forutgående saksbehandling også «i Oslo Havn KF (og HAV Eiendom AS)», må ansees som «sannsynlig» utfra utredningsanmodningen av 08.04.2008, og i protokoll fra styremøte i Oslo Havn KF 28.05.2008, dagen etter pressekonferansen, der styret gir sin tilslutning til inngått avtale mellom Kulturetaten og HAV Eiendom AS om etablering av (bl.a.) Munch- og Stenersen-museet i Bjørvika: Den raske respons indikerer at saken var forberedt. At HAVs moderselskap, Oslo Havn KF, også var med i forberedelsene tør ansees som mer sannsynlig enn usannsynlig. **Dokument (3)**

For å gå tilbake til klagen: Det kan vanskelig hevdes at disse dokumentene «*begrunner eller legitimere omgjøringen* slik den ble gjort.» Men de fremtvinger to spørsmål av faktisk og parlamentarisk art:

- Hvordan, og på hvilket tidspunkt, skjedde byrådslederens helomvending fra å avvise et Bjørvika-alternativ i 2005 til å fronte det to og et halvt år senere?
- Hva var den bakenforliggende grunn, som gjorde det nødvendig å hemmeligholde prosessen og overkjøre et enstemmig bystyrevedtak uten ny bystyrebehandling?

Saksgangen rekonstruert fra dokumenterbare forhold

Disse to spørsmålene melder seg fordi både byrådet og bystyret i 2005 *avviste* Venstres forslag om Bjørvika: Under bystyreforhandlingene om tilbygg/nybygg (pga. de plasskrevende sikkerhetstiltak etter tyveriet i 2004) påpekte byrådsleder Erling Lae (H) at bygging i Bjørvika «vil bli uendelig mye dyrere enn Tøyen.» Forslaget falt da mot Venstres tre stemmer. Deretter vedtok bystyret den 07.12.2005 enstemmig å utrede utbygging på Tøyen.

Svarene må ligge i forhold fra før den hemmelige utredningsanmodningen av 08.04.2008, og med all sannsynlighet før kontaktmøtet 12.03. Relevante opplysninger om dette, fremkommet i tilbakeblikk, har lenge vært kjent:

1. HAV Eiendom AS har selv opplyst at man ønsket Munch-museet som prestisjedrivende faktor til sitt utbyggingsområde, med øket fortjeneste på sine prosjekter: «*HAV E tjener penger på tomtesalg og merverdien som skapes av å få en så god nabo i Bjørvika*» (Byrådssak 151/11, 14.06.2011, HAVs kommentar til hørings svarene, s. 113, der HAV opptretr som «forlagsstiller» for vinnerutkastet Lambda i Bjørvika).
2. Venstre har erklært at det i 2008, bak lukkede dører, presset byrådet til å omgjøre bystyrets enstemmige Tøyen-vedtak av 2005. «*Hadde Venstre sittet med hendene i fanget etter at partiets Bjørvika-forslag ble nedstemt i 2005? Selvsagt ikke (...) I hemmelige forhandlinger mellom byrådet og Venstre stilte Venstre et krystallklart krav: Skulle Deichman flyttes, skulle også Munch-museet følge med til Bjørvika! Byrådet gikk etter harde forhandlinger med på dette. Men utad ble det hele fremstilt som en enighet mellom byrådet og kulturministeren. Venstre fikk ikke så stor oppmerksomhet, men kunne glede seg over at partiet nå hadde skaffet flertall for sitt forslag om lokalisering av Munch-museet (...)*» (Vestres hovedside 08.06.2013, utdrag). **Dokument (4)**
3. At det var «skaffet flertall», som Venstre sier, før pressekonferansen 27.05.2008 skyldtes at byrådslederen etter de «harde forhandlinger» skaffet stemmer underhånden. Hvilken fremstilling og hvilke begrunnelser han ga enkeltmedlemmer av bystyret under fire øyne er ifølge sakens natur ukjent. Flere av bystyrets medlemmer fikk først vite om flyttingen ved å lese om den i avisen. Offentlighetens spørsmål om en begrunnelse ble ikke besvart. Byrådslederens sekretær svarte til slutt at *byrådsleder ikke ønsket å uttale seg «fordi saken var avgjort»* (e-post til Tøyen-aksjonens medlem Kamilla Aslaksen 23.04.2009). Den absolutte nødvendighet av hemmelighold er understreket av hovedaktørene selv:
4. «*Om vi hadde gått offentlig ut med noe, ville det veltet hele spillet*» sa byrådsleder Lae straks etter pressekonferansen (Aftenposten 30.05.2008). «*Hvis vi hadde sendt dette på*

utredning hadde alt stoppet» uttalte kulturminister Trond Giske (Ap) senere (DN 24.12.2012). [For ordens skyld: Statsråd Giske deltok i pressekonferansen 27.05.2008 som part i en tomterokade: Staten kjøpte Vestbanetomten av kommunen for å bygge nytt Nasjonal-museum, mens kommunen kjøpte tomt i Bjørvika til Deichman – der Venstre altså presset Munch-museet med på flyttelasset. Giskes anliggende var en regulær gjenkjøpssak uten behov for hemmelighold, men han må øyensynlig ha kjent til det risikable «spillet», som Lae kaller det, om Munch.]

Disse sitatene har vært publisert med kildeangivelse flere ganger gjennom flere år, uten å bli tilbakevist eller kommentert av de impliserte. Det gjenstår da å forstå tre forhold;

- (i) hvilken forbindelse kunne det eventuelt være mellom Venstre som pådriver for flyttingen og HAV Eiendoms økonomiske interesser,
- (ii) hvorfor kunne Munch-museet bare flyttes til Bjørvika ved brudd på parlamentarisk praksis, uten begrunnelse, og ved hemmeligholdte prosesser, og
- (iii) hvorfor ga byrådet seg for Venstres press under hemmeligholdte forhandlinger?

- (i) Venstres «hemmelige møter med byrådet» må ha vært omslagspunktet for det som videre skjedde våren 2008. Møtene må ha funnet sted før kontaktmøtet mellom (dav.) Byrådsavdeling og (dav.) Kulturetaten 12.03., iflg. utredningsanmodningen av 08.04. Partiet begrunner ikke sitt «krystallklare krav» om Bjørvika. Misforholdet mellom kravets imperative steilhet og dets taushetsbelagte begrunnelse må ved sin årelange stedighet indikere mer enn et innfall. En forklaring kan ligge i partiforbindelsen med styreleder i Oslo Havn KF, venstremannen Bernt Stilluf Karlsen: Karlsen intervenerte tidlig i saken på vegne av datterselskapet HAV Eiendom AS. HAV har vedgått økonomiske interesser i museets relokalisering, og ble utpekt som part i den hemmelige utredningsanmodningen av 08.04.2008. I mangel av åpent håndterbare begrunnelser (senere påstander om «byens beste tomt», «høyere besøkstall», «unikt signalbygg» osv. er blitt konkret gjendrevet flere ganger uten motmæle) – som kunne vært fremlagt i en regulær bystyredebat, og som aktørene gjennom seks år er blitt oppfordret til og har hatt all anledning til å gi – synes et samrøre mellom utbygger og politikere å være en plausibel forklaring. Også denne forklaringen er blitt publisert i media flere ganger i årenes løp uten motmæle fra de impliserte parter.
- (ii) Å ville flytte museet til Bjørvika med den begrunnelse at offentlige midler skulle totalfinansiere et langt dyrere (og iflg. uavhengige museumsfaglige vurderinger dårligere) bygg av hensyn til den kommersielle utbyggers fortjeneste, ville vært dødfødt. Det innså øyensynlig både Lae og Giske (pkt. 4 ovenfor). Med de tilgjengelige opplysninger synes imidlertid dette å være flyttingens reelle formål. Det politisk og offentlig umulige i et slikt argument blir i så fall den mest plausible forklaring på hemmeligholdet i prosessen og avviket fra parlamentarisk praksis i sakens gjennomføring.
- (iii) Hvorfor byrådet ga seg for Venstres press er det vanskelig å ha noen formening om. Det tilhører de lukkede roms ugjennomtrengeligheter, som, hvis de i dette tilfelle var lekket ut offentlig på forhånd, ville ha «veltet hele spillet» - for igjen å sitere byrådslederen. Saken fant forøvrig sted i en periode da Stortinget hadde innskjerpet offentlighetsloven og innsynsretten, bl.a. pga. irregulær praksis i Oslo og Bergens kommuner.

På denne bakgrunn bes Fylkesmannen om å fortsette saksbehandlingen:

Oppsummering av klagens hovedanliggende

Oslo kommunes dokumentsøk er nå avsluttet. Slik den innklagede saksbehandling ble gjennomført er det i utgangspunktet lakuner i materialet, som overlater noe til informerte antagelser. Det er ikke uinteressant at disse lakunene bærer preg av bevisst strategi.

Min første innsynsbegjæring i fjor syntes å vise at byrådets omgjøring av et bystyrevedtak – en omgjøring med vidtrekkende konsekvenser – hadde foregått uten spor. Eskaleringen i år har gitt dokumentfunnsom, sammenstilt med tidligere kjent materiale, viser at byrådet i hemmelige møter ble presset av Venstre til å snu, og at dette må ha skjedd før 12.03.2008 (det tidligere kontaktmøte referert i utredningsanmodningen av 08.04.2008). *Det vil si minst 2 ½ måned før pressekonferansen,*

og at man i like lang tid i flere kommunale og tilstøtende ledd må ha gjort skjulte forberedelser til å overkjøre et demokratisk fattet enstemmig bystyrevedtak.

Med henvisning til hovedpunktet i min klage av 31.03., der de innledende og avsluttende avsnitt er sitert ovenfor, og blir gjentatt nedenfor, ber jeg om Fylkesmannens kommentarer til de slutninger jeg har måttet trekke i de nedenstående delpunkter (1) – (5).

Min klage: «Klagen gjelder kommunens avslag på innsyn i dokumenter mv. vedrørende politisk omgjøring av et enstemmig bystyrevedtak uten forutgående behandling i bystyret, og *uten at det synes å foreligge dokumenter som kan begrunne eller legitimere omgjøringen slik den ble gjort.*»

- (1) De dokumenter som er funnet kan etter mitt skjønn hverken begrunne eller legitimere omgjøringen slik den ble gjort.

Min klage: «Også i lys av den sistnevnte utvikling er det av offentlig interesse å få belyst hvordan denne kontroversielle og langtrukne historien begynte. /

Siden det er vanskelig å tro at en sak av så stor økonomisk og prinsipiell betydning for kommunen selv og dens innbyggere kan ha vært forberedt uten noen form for skriftlig tilgjengelig saksutredning eller notater, ber jeg om at Fylkesmannen i nødvendig utstrekning foranstalter nærmere undersøkelser *for å bringe på det rene om dette faktisk kan være tilfelle*, eller om det foreligger dokumentasjon som jeg – i strid med offentleglova – er nektet innsyn i. /

Dersom det mot formodning skulle medføre riktighet at Byrådets dramatiske kursendring mht. museets lokalisering er skjedd *uten noen dokumenterbar begrunnelse*, ber jeg dessuten om at Fylkesmannen bringer nærmere på det rene *om kommunen har fulgt grunnleggende krav til saksbehandling og god forvaltningsrett i denne saken.*»

- (2) De dokumenter som er funnet belyser til en viss grad hvordan denne kontroversielle og langtrukne saken begynte. Etter mitt skjønn forsterker de så langt inntrykket av et illegitimt samrøre, der uvedkommende – i dette tilfelle utbygger – er gitt fordeler på bakrommet uten forankring i en demokratisk prosess.
- (3) Jeg ba om at Fylkesmannen i nødvendig utstrekning foranstaltet nærmere undersøkelser for å bringe på det rene om det faktisk var tilfelle at saken var forberedt uten noen form for skriftlig tilgjengelig undersøkelser eller notater. Jeg har nå fremskaffet det ovenstående materiale, men vet ikke hva Fylkesmannen har gjort.
- (4) Det materiale som er fremskaffet gir etter mitt skjønn ingen dokumenterbar begrunnelse for byrådets dramatiske kursendring mht. museets lokalisering. De tilgjengelige kilder viser tvert om at byrådet har ønsket å skjule sin begrunnelse.
- (5) Jeg ba dessuten Fylkesmannen bringe nærmere på det rene om kommunen har fulgt grunnleggende krav til saksbehandling og god forvaltningsrett i denne saken. Etter mitt skjønn har ikke kommunen gjort det.

Det dreier seg altså om utmanøvrering bak lukkede dører av et enstemmig bystyrevedtak, som i dag er vokst til et prosjekt på foreløpig nærmere tre milliarder, og med oppsiktsvekkende høye driftsutgifter som ble holdt utenfor til vedtaket var gjort. Det ultimate spørsmål her er imidlertid av mer begrenset art: *Er den fremgangsmåte som kan følges frem til og med pressekonferansen den 27.05.2008 et eksempel på hvordan en offentlig prosess skal og bør foregå?*

Jeg ser frem til Fylkesmannens vurdering av saken på det ovenstående grunnlag, og imøteser også hvilke konsekvenser som etter Fylkesmannens oppfatning bør trekkes.

Med vennlig hilsen

Erling Skaug

Vedlegg nedenfor (1) (2) (3) (4)

Det viste seg at Fylkesmannen fortsatte i samme spor. Avslaget fikk bare en annen vri:

Fra Fylkesmannen 30.09.2016. Ref.2016/9221-17 FM-J, saksbehandler Anja Lisland.

Svar på anmodning om lovlighetskontroll

Vi viser til din henvendelse datert 12.09. 201, vedrørende kommunens avgjørelse om lokaliseringen av Munch-museet, vedtatt i 2008.

Du har anmodet Fylkesmannen om å kontrollere om kommunen har fulgt grunnleggende krav til forvaltningsskikk og prosess, når den vedtok at Munch-museet skal lokaliseres til Bjørvika. Som grunnlag for henvendelsen har du blant annet vist til at det ikke [sic] noen dokumentasjon fra den politiske behandlingen av saken, herunder begrunnelse for den politiske beslutningen. Du har også anmodet oss om å undersøke om det medfører riktighet at det ikke eksisterer noen dokumentasjon fra den politiske behandlingen av saken.

Fylkesmannens vurdering:

Det følger av kommuneloven § 59 at departementet kan kontrollere lovligheten av avgjørelser truffet av fylkeskommunale organ og kommunale folkevalgte organ. Fullmakt til å kontrollere lovligheten av kommunale avgjørelser er delegert til Fylkesmannen, se rundskriv H-25/92.

Terskelen for at Fylkesmannen skal ta en avgjørelse opp til lovlighetskontroll av eget tiltak er forutsatt å være høy: det bør hefte usikkerhet ved avgjørelsens gyldighet før slik kontroll kan besluttes. Bakgrunnen for dette er at lovlighetskontrollen etter kommunelovens § 59 representerer en sikkerhetsventil, og et supplement, til andre etablerte klage- og kontrollordninger med kommunale vedtak. Dette innebærer at en anmodning om lovlighetskontroll må begrunnes, og at opplysningene som gis i begrunnelsen gir Fylkesmannen grunnlag for å og videre med saken.

Fylkesmannen kan ikke se at det i denne saken foreligger grunn til å foreta lovlighetskontroll av den aktuelle avgjørelsen. Bystyret har i reguleringsplan nr. S-4807 for Munchområdet i Bjørvika, vedtatt den 12-11-2014, regulert lokaliseringen av Munch-museet. Saken har ikke lenger aktualitet.

Med hilsen

Odd Meldal

Fung. avd.direktør

Anja Lisland

rådgiver

Fylkesmannen satt på dette tidspunkt med nesten full innsikt i spillet om Munch-museet. At nok et dokument innkom senere, som viste at *byrådet konfidensielt planla å flytte museet allerede høsten 2007* (se neste underkapittel) – umiddelbart etter purringen fra bystyret om fortgang i den enstemmig vedtatte Tøyen-planen – gjør ikke prosessen mindre alvorlig. Men å få forelagt også dette ville kanskje ikke gjort noen forskjell for Fylkesmannen.

Fylkesmannens avsluttende setning var påfallende lik byrådsleder Erling Laes svar av 23. april 2009, da han ikke ønsket å uttale seg når saken var avgjort: En begrunnelse i ettertid var uten offentlig interesse. Lae selv hadde nå i 2016 for lengst fratrudd kommunepolitikken. Det skjedde høsten 2009, merkelig nok før utløpet av byrådsperioden 2007-2011. Grunnen var angivelig at han var fornøyd med flyttingen av Munch og Deichman. Men han hadde også måttet tåle en storm av kritikk for Holmenkollskandalen, som etter en uoversiktlig prosess hadde nådd 1,8 milliarder nettopp i 2009. Lae «tok ansvar» ved å avskjedige idrettsbyråden, men hans egen avgang før årsskiftet kan kanskje ikke sees helt uavhengig av dette.

Erling Lae var nå fylkesmann i Vestfold, fra 1. juni 2010 til 30. juni 2016. Vår korrespondanse med Fylkesmannen i Oslo og Akershus begynte via Oslo kommune den 31. mars 2016, mens Lae satt i sitt nye embete. Fylkesmann i Oslo og Akershus på samme tid, fra 2011 til 2019, var Valgerd Svarstad Haugland (Ktf). Det bør ikke kunne antydes at kollegaforholdet mellom de to fylkesmenn fikk noen betydning for forløpet av en klagesak over en sentral og kontroversiell sak i Laes sluttperiode i politikken. Men ingen kan ha unngått de etterhvert

LAMBDA: Vedtaket om å bygge det nye Munch-museet i Bjørvika mangler legitimitet.

Falskspillet om Munch

KRONIKK
ERLING S. SKAUG
Publisert 08.07.2015

TONTERTYTTET: Tidligere byrådsleder Erling Lae (H) var delaktig i å flytte Munch-museet til Bjørvika. FOTO: ERIK NORBUD

«En stor dag for Kultur-Norge» hevdet byrådet etter vedtaket om nytt Munch-museum i Bjørvika i oktober i fjor. Det korrekte er «En stor dag for HAV-Etatsen» som Bjørvika-kommunestyrets utgifter og daterseskap av Oslo Havn KF med vassdragsingen Bent Ståhl Karlsson som initiativtaker utgjorde. Høye er i sin storhet rekkefølge grunn for HAV-Etatsen, med Venstre som støttesaker. Karlsson agerte ledig HAV-Etatsen, som fikk omfattende fullmakter med samarbeidsavtale og forretningsavtale. Spørsmålet blir da: Hvordan kunne Oslo kommune overlate en av etterkrigstidens viktigste offentlige kultursaker til en kommersiell aktør?

Det begynte med byrådet av Skårh og Madsona i 2004. Sikkerhetsutvalget ble nedlagt. Venstre foreslo å flytte museet til Bjørvika. Byrådsleder Erling Lae (H) påtok seg å gjøre dette ville til en offentlig byggesaksplan. Forlaget fikk mot Venstre tre stemmer, og 7. desember 2005 vedtok byrådet enstemmig å utrede utbygging på Bjørvika. Analyser av kulturbæring ble foretatt. Bygget kostet 120 millioner, ble anslått som mest kostbart for Oslo kommune. I dag, over ti år senere, står Bjørvika på agendaen i Bjørvika. En forslag på utbyggingsplan for 120 millioner gir Lae dramatisk rett. Hva skjer?

Lae annullerte selv 2005-vedtaket uten høytyttestilling i mai 2006, og meddele pressen at Munch flyttes til Bjørvika. Dette var på et øyeblikk byrådene med staten, vedtaket ble annullert. Trond Giske (Ap), der Nasjonalismuseet kunne bygges på Vestlandet, mens kommunen kunne bygge nye Dalsland på en annen tomt i Bjørvika. Men hva hadde Munch-museet med den tomtens å gjøre? Svaret er HAV-Etatsen.

Lambda er et dyrt og dårlig museum for vår største maler. Det er et dyrt og dårlig museum for vår største maler. Det er et dyrt og dårlig museum for vår største maler. Det er et dyrt og dårlig museum for vår største maler.

Langtidsprosjektet om Bjørvika og Munch-museet ble avsluttet i 2006. Bakgrunnen for kompromisset var den angivelige situasjonen. Ap, Høyre og MDL hadde stemt for Tøyen, mens FrP ville avsette Nasjonalismuseet, og på Frøydalen-området. FrP hadde Tøyen som innfallts alternativ. Det ble avstemt at SV måtte overtales mens FrP valgte, og hadde massiv demonstrasjonsløp.

Som en siste absurditet hevdet byrådet i sin vedtak om statsråd at høyklasses Lae er basert på samme modell som blant annet Tårn i Modern i London og Louisiana ved København. Bygget er det samme som bygget i Louisiana med utstillingsrom under terreng. Det var det samme som bygget i Louisiana med utstillingsrom under terreng. Det var det samme som bygget i Louisiana med utstillingsrom under terreng.

høylytte spørsmål ved hans befattning med temaet for klagesaken. Vår pågang overfor Oslo kommune må ha nådd ham i hans nye stilling. Samtidig var både han og Munch-saken under kraftig ild i mediene nettopp under hans siste år som fylkesmann. Fra 8. juli 2015 til 17. juni 2016, inntil to uker før hans frivillige pensjonsavgang ved 69 år, ble Lae til dels direkte adressert i pressen. Spesielt i Dagsavisen ble saken slått stort opp, blant annet med et redaksjonelt innsatt

Falskspillet om Munch vedgått

MUNCH-MUSEET: Korupsjon er ikke bare å stikke penger i egen lomme, men å gi fordeler under dekke av viklerende motiver.

Byrådene hadde vedtatt å flytte museet til Bjørvika. Dette var på et øyeblikk byrådene med staten, vedtaket ble annullert. Trond Giske (Ap), der Nasjonalismuseet kunne bygges på Vestlandet, mens kommunen kunne bygge nye Dalsland på en annen tomt i Bjørvika. Men hva hadde Munch-museet med den tomtens å gjøre? Svaret er HAV-Etatsen.

fotografi. Etter sin avgang fra Oslo-politikken ble han stadig identifisert med den kontroversielle flyttesaken. Et «Åpent brev» forble ubesvart etter over halvannen måned. 45 Det lot seg ikke provosere og førte til en skjerpet tone. Heller ikke hans etterfølger Stian Brøgger Røsland følte seg kallet til å respondere på innleggene, som ville gitt mulighet til korreksjon hvis noe – inkludert antydningen om korrupsjon – var feilaktig fremstilt. Men spekulasjoner om eventuell kontakt mellom Vestfold og Oslo-Akershus i denne forbindelse faller utenfor denne publikasjons rammer. Konklusjonene fra Fylkesmannen i Oslo og Akershus, formelt fra den erfarne rikspolitiker Svarstad Haugland og avgitt etter lang overveielse av det tilsendte materiale, burde anstendigvis ikke reise tvil om Fylkesmannens integritet. Brevene måtte pr. definisjon representere et kvalifisert nivå i forvaltningen. Derfor en sluttkommentar, sendt 03.10.:

- 45 «Falskspillet om Munch» Dagsavisen 08.07.2015, «Falskspillet om Munch vedgått» Dagsavisen 28.07.2015, «Hvorfor Munch til Bjørvika?» Aftenposten 24.09. 2015, «Munch og Bjørvika 2008-2015» Dagsavisen 20.10. 2015, «Prestisjebygg bør granskes» Aftenposten 30.11.2015, «Lambda må granske» Aftenposten 07.12.2015. «Lambda-budsjettet er sprukket» Dagsavisen 19.01.2016, «Munch og argumentthumbug» Dagsavisen 8.02.2016, «Venstre som Lambdas opphav» Aftenposten 29.02.2016, «Uholdbar fortsettelse av Lambda» VG 15.03.2016, «Åpent brev til Erling Lae» Dagsavisen 27.04.2016, «Lambda-spillet er avslørt, Lae» Dagsavisen 17.06.2016. Ingen av innleggene ble besvart eller kommentert av Erling Lae eller andre av de politiske pådrivere..

Deres ref. «Svar på anmodning om lovlighetskontroll»

2016/9221-17 FM-J, dat. 30.09.2016, saksbehandler Anja Lisland

Takk for ovennevnte brev, mottatt praktisk talt på årsdagen for min første henvendelse til byrådsarkivet i Oslo.

Fylkesmannen besvarer ikke de spørsmål jeg har stilt ved en rekke dokumenterte ledd i prosessen frem til 27. mai 2008, der et enstemmig bystyrevedtak fra 2005 ble annullert av byrådet uten behandling i bystyret, og uten at noen begrunnelse for opphevelse av bystyrets vedtak er gitt. All dokumentasjon jeg har fremlagt viser, for det første, at bystyrets vedtak ble brutt under press i hemmelige møter og ved tiltak unndratt offentlighet, og at aktørene selv – post festum – offentlig og eksplisitt bekreftet at dette bare kunne la seg gjennomføre bak bystyrets og offentlighetens rygg. For det andre at mangelen på åpen og håndterbar begrunnelse for flyttingen til Bjørvika åpner for indisier, som i dette tilfelle meget sterkt peker i retning av press fra utbyggerinteresser gjennom partiet Venstre, med styreleder i Oslo Havn KF, venstremannen Bernt Stilluf Karlsen, som nøkkelperson.

Fylkesmannen bestrider ikke fakta i den dokumentasjon jeg har fremlagt, og bidrar ikke selv med andre fakta, men anfører «at anmodning om lovlighetskontroll må begrunnes, og at opplysningene som gis i begrunnelsen gir Fylkesmannen grunn til å gå videre med saken. Fylkesmannen kan ikke se at det i denne saken foreligger grunn til å foreta lovlighetskontroll av den aktuelle avgjørelsen.»

Slik min klage er formulert må jeg forstå det slik at de forhold som nå er avdekket – der en regulær, åpen parlamentarisk saksbehandling er erstattet av bakromsavtaler med sterke indisier på korrupsjon – ansees av Fylkesmannen som fullt ut legale og i overensstemmelse med grunnleggende krav til forvaltningsskikk og prosess.

Fylkesmannen konkluderer med å vise til bystyrets reguleringsvedtak om lokaliseringen av nytt Munch-museum i Bjørvika, og at «(s)aken har ikke lenger aktualitet.» Dette må forstås dithen at det legitime i en prosess ikke kan vurderes i tilbakeblikk når prosessen er avsluttet og bare resultatet foreligger for offentligheten.

Jeg tillater meg å anse Fylkesmannens svar som tankevekkende.

Med vennlig hilsen

Erling S. Skaug

Fylkesmannsembetet (Fylkesmannen), nå kalt Statsforvalteren, er regjeringens representant i fylket. Oppgaven er blant annet å formidle regjeringens politikk til kommunene, og føre kontroll med økonomi og myndighetsutøvelse her.⁴⁶

At Fylkesmannen i Oslo og Akershus i annen runde så bort fra hele sakskomplekset var påfallende nok. Ingen av de dokumenter det var gitt innsyn i kunne *«begrunner eller legitimerer»* flyttingen av museet. «Lovlighetskontrollen» ble dermed gitt en terskelhøyde som var like vanskelig å forstå som første rundes begrensning til innsyn alene.

Visstnok ga vår klage valgmulighet for å anse saken som klage kun etter offentleglova, isolert sett hadde da svarene noe for seg. Men sakens realiteter var som de var. Svarene kunne gi grunnlag for å gå tilbake til Sivilombudsmannen med påstand om utøvd urett. Men Sivilombudsmannen var jo *«i utgangspunktet tilbakeholden med å uttale seg i saker av politisk karakter og i saker som gjelder det kommunale selvstyret. (Flyttingen var) på bakgrunn av dette ikke egnet for behandling her.»* Flere slag i luften var dessuten unødvendig når eskaleringen hadde fått frem relevant materiale fra kommunen.

Vi nærmet oss tilfeldigvis en interessant dato. Siste dokument ble mottatt 13.10.2016. Den 14.10. la kronprinsesse Mette-Marit ned grunnstenen for museet i Bjørvika

⁴⁶ Store Norske Leksikon (nettside), juli 2012.

En langtrukken korrespondanse *

For sammenhengens skyld må vi skru tiden litt tilbake. Som nevnt satt Oslo kommunes saksdokumenter langt inne. Etter det negative svar den 25.10. 2015 fra Bystyret, v/Sekretariatet for kultur- og utdanningskomiteen, skrev vi den 08.04.2016 til Byrådsarkivet, v/seksjonssjef Elisabeth Storaas Heggen og minnet om at vår klage til Fylkesmannen av 31.03. skulle videresendes fra dem. Vi presiserte at Sivilombudsmannen hadde definert kommunens melding om manglende dokumenter som «vedtak/beslutning», og

«at klagen derfor skulle rettes til Fylkesmannen som klageinstans, via Oslo kommune som førsteinstans. Siv.ombudet mente at førsteinstans måtte være utgangspunktet, dvs. byrådsarkivet, som eventuelt kunne videresende til rette mottager internt.» Vår klage var levert til videre ekspedering «Jeg vil være takknemlig for å få vite hvor saken står nå.»

Det var visst en nødvendig påminnelse. At vi hadde klaget til Fylkesmannen førte til at man, etter over fire måneders fred og ro, likevel ville gjenoppta dokumentetsøket før man – som *pliktig mellomledd* – videresendte klagen. Den 11.04. svarte **Byrådsavdeling for kultur, idrett og frivillighet** (med de vanlige referanser) slik:

Da Deres klage ikke er å anse som klage på innsyn, men en klage på saksbehandling, må byrådsavdelingen vurdere den opprinnelige innsynsbegjæringen på nytt. Byrådsavdelingen vil foreta nye ettersøk etter dokumenter, før saken sendes over til fylkesmannen. Saksbehandlingen er som sist omfattende, men det tas sikte på oversendelse i uke 15.

Med hilsen

*Elisabeth Storaas Heggen
kst. kommunaldirektør*

*Ole Slyngstadli
spesialrådgiver*

Ny purring ga følgende fra Byrådsavdelingen den 28.04.:

Imidlertid har byrådsavdelingen ved en gjennomgang av byrådssak 129/2008 og 133/2008 (begge datert etter pressekonferansen) funnet henvisning til forutgående saksbehandling hos HAV eiendom og Kulturetaten. Oslo kommunes virksomheter er ansvarlig for sine egne arkiver og behandler selv innsynskrav i dokumentene i disse. Dersom du ønsker innsyn i fagetatens saksbehandling, kan du henvende deg direkte til Kulturetaten og evt. HAV eiendom. Byrådsavdelingen har informert Kulturetaten.

Det skulle ikke stå på oss. Den 02.05. sendte vi nokså likelydende brev til Kulturetaten, Oslo kommune og HAV Eiendom AS:

KRAV OM DOKUMENTSINNSYN ETTER OFENTLEGLOVA § 3 (jfr. § 2):

Jeg anmoder med dette om innsyn i dokumenter vedrørende byrådets forslag om å skrote Tøyen som lokalisering av nytt Munch-museum til fordel for Bjørvika (nå: Lambda) som det vises til i byrådssak 129/2008 og 133/2008, og i dermed relaterte dokumenter (til HAV med følgende tilføyelse): Som kjent ble flyttingen første gang gjort kjent på en pressekonferanser 27.05. 2008, i strid med et enstemmig bystyrevedtak an 07.12. 2005. (her innskudd i begge brev med sitat av Byrådsavdelingens ovennevnte melding av 28.04.) Mitt syn er at disse dokumenter etter offentleglova allerede skulle ha vært innhentet og fremlagt for meg av Oslo kommune, som kulturetaten er en integrert del av. Men uten hensyn til hva man måtte mene om denne fremgangsmåten, anmoder jeg nå om dokumentinnsyn uten ytterligere forsinkelse.

Med vennlig hilsen

Erling S. Skaug

Kopi til Fylkesmannen i Oslo og Akershus.

Fra **HAV Eiendom** svarte først direktør Eva Hagen den 04.05.

Hei,

Jeg viser til din epost av 3. mai 2016 hvor du ber om dokumentinnsyn etter offentleglova. HAV Eiendom AS er ikke underlagt denne loven, men jeg har likevel undersøkt saken. Jeg leser din anmodning som at du ønsker innsyn i dokumenter knyttet til det du beskriver som

«dokumenter vedrørende byrådets forslag om å skrote Tøyen som lokalisering av nytt Munch-museum til fordel for Bjørvika (nå: Lambda) som det vises til i byrådssak 129/2008 og 133/2008, og i dermed relaterte dokumenter.»

HAV Eiendom AS har ikke dokumenter vedrørende byrådets saksbehandling rundt valg av Bjørvika til fordel for Tøyen som lokalisering.

Jeg har lest igjennom de to byrådssakene som det refereres til. Henvisningene til HAV Eiendom der går kun på kontrakten som ble inngått mellom HAV Eiendom og Oslo kommune, Kulturetaten vedrørende at Oslo kommune ble gitt en opsjon på tomter til nytt Munch-museum og nytt Deichmanske Hovedbibliotek. Dersom din henvendelse skal forstås slik at du ønsker innsyn i denne avtalen, så er det fint om du gir beskjed, forutsatt at du ikke allerede har fått den fra Oslo kommune. Jeg ser den har vært vedlegg til den ene byrådssaken som siteres.

Med vennlig hilsen

Eva Hagen

Administrerende direktør

Deretter kom en «oppfølging» fra **Oslo Havn KF**, dat. 12.05. Ref. (saksnt. 2914 / 2019 / 5695/2016, Arkivkode 042.4: **Vedr. Innsynsbegjæring – Munchmuseet.**

(...) Vi har gjennomgått vårt arkiv og kan ikke finne noen dokumenter om dette temaet som er datert 27.05. 2008 eller tidligere. Det er vårt datterselskap HAV Eiendom AS som har håndtert saken, og som korrekt bemerket fra byrådsavdelingens side, gjelder ikke offentleglova for dette selskapet. (Men) ved gjennomgang av protokoller fra havnevesenet ser vi at sak om nytt Munchmuseum ble behandlet 28.5.2008. I protokollen fra møtet under behandling av saken fremgår følgende

«Avtale mellom Oslo kommune og HAV Eiendom AS om mulig etablering av museer og bibliotek i Bjørvika: Havnestyret fikk i forkant av havnestyrets møte tilsendt pr. epost en kopi av avtalen mellom Oslo kommune v/Kulturetaten og HAV Eiendom AS vedr. mulig etablering av Deichmanske hovedbibliotek, Munch-museet og Stenersenmuseet i Bjørvika. En undertegnet kopi ble lagt frem i styremøtet. Styrets leder orienterte om saken. Styret drøftet saken og Per Ditlev-Simonsen fremsatte følgende forslag til vedtak som ble vedtatt:

Vedtak: Styret i Oslo Havn KF gir sin tilslutning til den inngåtte avtale»

E-posten som det refereres til i protokollen er dessverre ikke journalført hos oss.

Det fremgår også av protokollen fra møtet at administrerende direktør i HAV Eiendom, Eva Hagen, var til stede på møtet og orienterte om «Operaens omgivelser».

Med hilsen

Kathrine Pedersen

Ole Thomas Berge

Byutviklingsdirektør

juridisk rådgiver

Kopi: Kulturetaten og Byrådsavdeling for kultur, idrett og frivillighet.

På spørsmål om den ikke-journalførte e-post «i forkant av møtet» var datert samme dag eller tidligere, svarte juridisk rådgiver Berge at den ikke lenger eksisterte og at det derfor ikke var mulig å finne ut når den ble sendt eller hvem som sendte den. Møtedatoen, 28.05.2008, var samme dag som Lae og Giskes pressekonferanse.

Protokollen sier ikke hva Oslo Havns styreleder, dvs Bernt Stilluf Karlsen, «orienterte om saken», heller ikke hva HAVs direktør Eva Hagen orienterte om «Operaens omgivelser». Begge må nødvendigvis ha vært forhåndsinformert før pressekonferansen. Oslo Havn KF er en del av Oslo kommune. Per Ditlev-Simonsen var inntil året før Oslos ordfører, men «ble presset til å gå av (...) og å trekke seg ut av norsk politikk i 2007, da det ble kjent at han hadde unndratt beskatning ved bruk av en hemmelig bankkonto i Sveits».47 Nå som vel-

47 Opplyst på Wikipedia.

kvalifisert styremedlem i Oslo Havn KF, altså stadig i kommunen, gikk han senere også inn i HAV-juryen som valgte Lambda. Slik kam man defineres som «ute av norsk politikk».

Som nevnt ga imidlertid vår likelydende henvendelse til Kulturetaten uttelling. Den 06.05. svarte Byrådsavdelingen med å videresende vår klage til Fylkesmannen, vedlagt to doku-menter merket «Unntatt offentlighet», datert 08.05. og 19.06. 2008. Gjenpart ble sendt meg. I følgebrevet opplyses blant annet:

«Byrådsavdelingen har dessverre oversett et brev om saken fra før 27.05.2008 som var journalført i vår dokumentsystem. Vi beklager dette på det sterkeste.

I vårt brev til Fylkesmannen vedrørende klagen fra Erling S. Skaug henviste byrådsavdelingen til Kulturetaten som selvstendig arkiv, og at vi hadde gjort Skaug oppmerksom på at det kunne forefinnes relevante dokumenter der.

I den forbindelse orienterte byrådsavdelingen Kulturetaten om at det var mulig at det ville komme en henvendelse. Den 03.05.2016 gjorde etaten byrådsavdelingen oppmerksom på at det finnes en bestilling fra (tidligere) Byrådsavdeling for kultur og utdanning av 08.04.2008 hvor man ber (tidligere) Kultur- og idrettsetaten om en utredning av flytting av Munchmuseet til Bjørvika. Byrådsavdelingen fant dokumentet i byrådsavdelingens arkiv etter å ha fått dokumentnummeret av Kulturetaten. Årsaken til at det ikke ble funnet her tidligere var at det var unntatt offentlighet, at det er ulike tilgangsgrupper på dokumentene i byrådsavdelingens dokumentsystem og at det lå i en mappe med et annet navn hvor det ikke var naturlig å be om adgang.

Kulturetaten er per dato ikke ferdig med sine dokumentsøk i saken, alle dokumenter fra så langt tilbake er heller ikke ennå lagret i etatens elektroniske arkiv.»

Vår innsynsbejæring ble nå tatt opp igjen på nytt – helt tilbake fra 2. oktober 2015 – av Byrådsavdeling for kultur, idrett og frivillighet.

Samme dag, den 06.05.2016, sendte byrådsavdelingen (med ekstra saksbehandler Vibeke Woldseth), likelydende brev til **Kulturetaten** og **Oslo Havn** Ref. 201000377-670, arkivkode 031:

OVERSENDELSE AV INNSYNSBEJÆRING TIL BEHANDLING

Vedlagt oversendes innsynsbejæring 03.05.2016 fra Erling Skaug til behandling i Kulturetaten og i Oslo Havna KF. I tillegg følger kopi av hans innsynsbejæring 02.10.2015, sendt kultur- og utdanningskomiteen og oversendt byrådsavdelingen for besvarelse. Innsynsbejæringene omhandler en sak i 2008 om lokalisering av nytt museums for Munchs kunst i Bjørvika.

Det følger av bejæringen 02.10.2015 at Erling Skaug bejærer innsyn i «notater og sakspapirer fra før pressekonferansen den 27.05.2008 som nødvendigvis må foreligge spesifikt om flyttingen av Munch-museet.

Byrådsavdelingen behandlet innsynsbejæringen 02.10.2015 og gjennomførte da undersøkelser i byrådsavdelingens felles arkivsystem. Det vises til vedlagte kopi av svarbrev 23.10.2015 til Erling Skaug der det fremgår at det etter denne gjennomgangen ikke ble funnet dokumenter her. Erling Skaug har klaget på byrådsavdelingens svarbrev til Sivilombudsmannen og til Fylkesmannen i Oslo og Akershus. Det vises til vedlagte korrespondanse om dette (Vedlegg 4). Etter en ny gjennomgang av innsynsbejæringen etter mottagelsen her av hans klage 31.03.2016 til fylkesmannen, har byrådsavdelingen sett at det var saksbehandling i Kulturetaten og muligens i Oslo Havn KF (og HAV Eiendom AS) i tiden forutfor pressekonferansen i mai 2008. Det vises til at avtalene som fulgte som vedlegg til byrådssakene 129/2008 og 133/2008 var fremforhandlet før pressekonferansen, men med forbehold om godkjenning av kompetent organ i kommunen. Byrådsavdelingen har også blitt oppmerksom

på en bestilling 08.04.2008 fra (den gang) Byrådsavdeling for kultur og utdanning til (den gang) Kultur- og idrettsetaten om å gjennomføre en utredning.

HAV Eiendom AS er et datterselskap til Oslo Havn KF som etter det vi legger til grunn ikke er omfattet av offentleglova. Dersom Oslo Havn KF har et annet syn på dette, ber vi om at foretaket oversender innsynsbegjæringen til HAV Eiendom AS med kopi til Erling Skaug og til byrådsavdelingen.

Byrådsavdelingen ber om å få kopi av svarbrevene fra Kulturetaten og Oslo Havn KF til Erling Skaug. Vi ber om at innsynsbegjæringen gis høy prioritet.

Med hilsen

*Elisabeth Storaas Heggen
konst. Kommunaldirektør*

*Ole Slyngstadli
spesialrådgiver*

4 vedlegg

De to dokumentene merket «Unntatt offentlighet», datert henholdsvis 08.05. og 19.06.2008, blir behandlet sammen med øvrige tilsendte dokumenter i neste underkapittel.

Unntatt offentlighet *

Offentlighetsloven er nedfelt i grunnlovens § 100: «*Alle har rett til innsyn i statens og kommunenes dokumenter og til å følge forhandlingene i rettsmøter og i folkevalgte organer*»

Stortinget vedtok i 2006 å utvide retten til innsyn i offentlige dokumenter. Men den 8. juni 2009 vedtok det å innskrenke den. Begrunnelsen var at formannskapsstyrte kommuner ikke hadde plikt til å følge loven, i motsetning til kommuner med parlamentarisk styreform (Oslo, Bergen og Tromsø). Løsningen burde vært å la loven gjelde for hele landet. Men nei, det var ved innskrenkning man måtte «*rydde opp (og) sikre intern saksbehandling*», uttalte stortingsrepresentant Ingjerd Schou (H).

Denne svekkelse av et demokratisk prinsipp ble sterkt kritisert, bl.a. av jussprofessor Jan Fridtjof Bernt og Arne Jensen i Norsk Redaktørforening.

Stortinget innskjerpet altså loven i 2006, og gjaldt for det tidsrom vi ba om innsyn i. Anmodningen om innsyn skjedde imidlertid etter innskrenkningen av loven. Purringer og eskaleringer ga omsider innsyn i dokumenter fra før pressekonferansen 28. mai 2008. De skulle vise seg å gi et klarere bilde av prosessen rundt flyttingen av museet. At de kom i porsjoner inntil september-oktober 2016 har Oslo kommune forklart med at dokumentetsøket var komplisert og foregikk i flere underetater. Noe av korrespondansen er gjengitt ovenfor, og trenger ikke å suppleres her. Det tilsendte materiale viser at det finnes relevante dokumenter i saken som ikke ble oversendt oss, notert i fotnoter nedenfor..

Materiale består av 11 dokumenter, gjengitt i kronologiske rekkefølge og nummerert [1] – [11]. Av disse er 6 merket Unntatt offentlighet («U.offl.»), med referanse til offentlighetslovens §§ 5.1 eller 6.a/6.2a. Paragraf 5 beskytter mot innsyn mens forhandlinger pågår, der midlertidige eller løsrevne utdrag kan gi misvisende bilder av saken. Det er uklart hvilken relevans paragraf 6 har i sammenhengen. I standardpåføringen "U-offl.§ 6.a" lød den før 2009 slik:

"§ 6 a. Opplysninger hvor unntak er påkrevd fordi offentlighet ville lette gjennomføringen av straffbare handlinger, kan unntas fra offentlighet. Det samme gjelder opplysninger hvor unntak er påkrevd fordi offentlighet ville lette gjennomføringen av handlinger som kan skade deler av miljøet som er særlig utsatt eller som er truet av utryddelse.

Dokumentet for øvrig er offentlig, når ikke disse delene alene gir et åpenbart misvisende bilde av innholdet eller de unntatte opplysninger utgjør den vesentligste del av dokumentets innhold."

Betydningen av første ledd er uklar. Sakens sammenheng, som kan vurderes nedenfor, gjør det heller ikke lett å se at annet ledd kunne være relevant, siden unntaket som utgangspunkt sikter til dokumentet i sin helhet og ingen del av første ledd fremtrer som relevant.

Teksten blir av plasshensyn ofte parafrasert, og sitert i sin helhet bare når Munch-museet og Stenersen-samlingen behandles.

[1] **19.10. 2007. U.off. § 6.a. Styringsgruppemøte for Vestbaneprojektet. Møte nr. 7.**

Deltagere for styringsgruppen:

Erling Lae (H), Anette Wiig Bryn (Frp), André Støylen (H), Merete Agerbak-Jensen (H), Merete Johnson (H), Lasse Johannessen, Arild Sundberg

Deltagere for prosjektkontoret (PK)

Gro Balas (Ap, prosjektleder), Espen Dag Rydland (referent), Per Martin Fossmark.

Øvrige: Øyvind Såtvedt, Even Rudberg, Elisabeth Eidså Dale

Forfall: Nils Holm

Dagsorden:

1 Referat fra møte 10.04.97

2 Mulighetsstudier v/REX arkitekter

3 Deichmanske hovedbibliotek. Notat fra PK 16.10. gjennomgått og tatt til etterretning

4 Museer. Notat fra PK 16.10. gjennomgått og tatt til etterretning

- Teknisk Museum har tatt kontakt ang. etablering på Vestbanen. PK utreder forhold knyttet til dette til neste møte

*- **Det foretas politiske sonderinger om det kan være flertall i det nye bystyret for flytting av Munch-museet til Vestbanen.***

5 Oslo Nye teater. Notat fra PK 16.10. gjennomgått og tatt til etterretning

6 Kino. Notat fra PK 16.10. gjennomgått og tatt til etterretning

7 Andre institusjoner. Notat fra PK 16.10.07. gjennomgått og tatt til etterretning. Mindre institusjoner vurderes innpasset på Vestbanen når de store institusjonene er på plass.

8. Wolrd Trade Cenetr. Ny henvendelse derfra. PK tar kontakt og besvarer.

10 Neste styringsgruppemøte. Det innkalles til nytt styringsgruppemøte når forhold knyttet til Munch-museet og Teknisk Museum er avklart

Kommentar: Møte nr. 7 etter det uoverveide kjøp av Vestbanen samme år speiler problemet med å fylle tomten, jfr. kapittel 3 ovenfor. Deichmanske hovedbibliotek var ikke nok

Etter kommunevalget i september 2007 oppstår ideen under punkt 4, strekpunkt 2, og pkt. 10. Fem måneder etter bystyrets purring på fortgang i det enstemmige Tøyen-vedtaket fra 2005 forberedte man politiske sonderinger – men ikke behandling – i det nye bystyret om å flytte museet som en av nødløsningene for Vestbaneproblemet.

[2] **31.01. 2008. U.off. § 6.a. Styringsgruppemøte for Vestbaneprojektet. Møte nr. 8**

Deltagere for styringsgruppen

Erling Lae., Torger Ødegaard, Bjørn Erling Christiansen for Merete Agerbak-Jensen, Nils Holm, Elisabeth Eidså for Arild Sundberg, Bente Fagerli

Deltagere for PK

Gro Balas, Espen Dag Rydland, Per Martin Fossmark

Øvrige: Even Rudberg, Terje Ruud

Forfall; Merete Agerbak-Jensen, Stian Berger Røsland

Dagsorden:

1 Referat fra møte 19.10.2008. Godkjent

2 *Teknisk Museum. Har arealbehov over bakken utover ledig areal på Vestbanen. Vurderer Vippetangen, men kan komme tilbake til Vestbanen*

3 **Munchmuseet. En eventuell flytting av Munch-museet til Vestbanen ble diskutert. Konkøluskon; se pkt. 9 Veien videre.**

4 *Kino. Eventuell etablering av et annet selskap enn Oslo Kino AS kan kommunens kinoselskap bli utkonkurrert. Ikke ønskelig. Konkl: se pkt 9 Veien videre.*

5 *World Trade Center. Notat fra PK 29.01. tatt til orientering*

6 *Samarbeid med andre aktører om ledige arealer. PK orienterte om møter med Entra Eiendom AS, OBOS, Eiendomspår og KLP Eiendom AS. Alle har interesse for hotell, men uten ansvar for tunge kulturaktiviteter. Viser til Veien Videre av 29.01. PK tar kontakt med Statsbygg om hotell.*

7 **Budsjett. Bystyrets 2008-budsjett for etablering av Deichman og Stenersen 1 210 mill. Konkl. plt 9 Veien videre.**

8 *Orienteringssaker. OMA og REX. Dialog med Statsbygg om erfaring fra Operafeltet..*

9 *Veien videre. Notat fra PK 29.01. ble diskutert med følgende konklusjoner. Det arbeides ikke videre med kinosenter, budsjettet for 2009 tar opp restfinansiering av Deichman og Stenersen. Det søkes en rask politisk avklaring på om det er mulig å få flertall i bystyret for å flytte Munch-museet til Vestbanen. Dersom Munch-museet ikke etableres på Vestbanen inngås forhandlinger med Statsbygg og søker å omregulere resterende areal til annet formål som kan være interessant for det åpne marked.*

10 **Eventuelt. Det innkalles til nytt styringsgruppemøte når eventuelle flytting av Munch-museet er avklart.**

Kommentar: Arbeidet med å fylle opp Vestbanetomten går dårlig. Men fullfinansiering av Deichman48 og Stenersen forberedes.

I punktene 3, 9 og 10 er det stadig ikke avklart om det kan bli flertall for å flytte Munch. Men den 08.02.2008, signert «ppt», ettersendes en sammenligning mellom Holte-Prosjekts kalkyler (2006) for Tøyen og et bygg på Vestbanen. Utgangspunktet er Holtes rimeligste og foretrukne alternativ B; å beholde det eksisterende anlegg og bygge nytt ved siden av, anslått til 850 mill for en mellomløsning på 13 000 m². Det hevdes at et tilsvarende bygg på Vestbanen blir vesentlig billigere, øyensynlig ved å legge inn prisstigning for Holte – noe som ikke støttes av SSB for perioden,⁴⁹ sløyfe tomtepris på Vestbanen samt de vesentlig høyere flytteutgifter dit enn på stedet, og i tillegg selge Tøyen. Denne skribent har vanskelig for å forstå regnestykket, skjønt hensikten virker klar.

[3] **27.03. 2008. Møte mellom Plan og Bygningsetatetn (PBE), og Kultur- og idrettsetaten (KIE). MUSEUM I BJØRVIKA. (Ikke unntatt offentlighet).**

Deltagere: Per M. Fossmark, Lise Mjøs og Espend Dag Rydland for KIE, Ellen de Vibe, Eivind Hartmann og Therese Staal Brekke (referent) for PBE.

48 Et apropos om flyttingen av Deichmanske hovedbibliotek. Arkitektfirmaet Eliassen og Labertz-Nilssen laget i sin tid et utkast til fullføring av anlegget på Hammersborg fra 1933. Vesentlige utvidelser på stedet var mulig, og den solide fjellgrunnen kunne sikre ideelle magasiner i flere etasjer nedover. Så fikk biblioteket ny ledelse, som syntes beliggenheten ved siden av regjeringskvartalet var «for lite sentral». Dermed ut i havnekanten. Advarsel om grunnvannsproblemet i Bjørvika ble ignorert («det politiske vedtak var gjort»), byggebudsjettet sprakk allerede med grunnarbeidet, biblioteksarealet ble redusert med 40 % og resten leid ut til andre brukere.

49 Fra 2006 til 2009 sto byggeprisene praktisk talt stille, ifølge Jon Olav Folstad, SSB, e-post 01.08. 2010. Se også kapittel 6.

1 Bakgrunnen for møtet : KIE har kontaktet PBE for å drøfte muligheten for å etablere et relativt stort museum i Bjørvika.

2 Flytting av Munch Museet.

Det er i hovedsak et politisk spørsmål hva som vil skje i den videre prosessen for Museets skjebne. Tre alternative løsninger:

A) Nytt bygg på den opprinnelige tomten på Tøyen.

B) Bygge om eksisterende bygg med et tilbygg

C) Nytt bygg på ny tomt.

3 Alternative tomter og arealbehov:

De to alternative tomtene hvis museet skal flyttes er Vestbanen og Bjørvika. (arealbehov max 16 700, mellomløsning 13 000 m²)

3 Mulige tomter i Bjørvika:

Det ble påpekt at det allerede skal et stort museum inn i middelalderparken, og at det bør ligge i rimelig avstand fra dette te. EdV (Ellen de Vide) påpekte at hun ofte refererte til «kulturperlekjedet» i Bjørvika fra KHM til galleriene i kvadraturen, med Operaen i midten. (områder nevnt: enten øst for Akerselva eller ytterst på Sørenga-utstikkeren, sistnevnte lite egnet pga dårlig parkeringsmulighet for turistbuss. Andre tomter blir klargjort for bygging i 2012) PBE videresender oversikt over arealutnyttelse for de aktuelle feltene.

5 Omregulering og prosess:

Om besluttet vil dette tiltaket kreve en omregulering hvor prosessen er inntil 2 år.

Forslagsstiller stiller seg skeptiske til utbyggerandelen som bidrag til infrastruktur i Bjørvika som er på 2500,- pr. kvm, da dette tilsier at plasseringen i Bjørvika blir svært kostbar.

6 Konklusjon

Plasseringen av nytt museum i Bjørvika kontra vestbanen: PBE mener en slik kulturattraksjon vil gi mer til Bjørvika enn til Vestbanen, og understreker samtidig det godt utbygde kollektivtilbudet. Parkering for busser og avstigning fra disse kan likevel bli problematisk i et område som ikke er regulert til dette formålet.

Det blir også ansett som uheldig å legge museet til Vestbanen da Østkanten her vil miste sin største kulturattraksjon.

Kommentar: Styringsgruppemøtet i januar planla møte med Statsbygg om regulering av Vestbanen for det åpne marked. Vi har ingen notater om et slikt møte, men de neste dokumenter vi får innsyn i viser at KIE kontakter PBE om Bjørvikas konkrete muligheter for museet. Mens flytting hittil har vært blant de provisoriske nødløsningene for Vestbaneproblemet, er dette en ny vending i saken. Det fremgår ikke hvordan eller hvorfor denne ideen er oppstått.

Museets «skjebne» avgjøres politisk, men flytting står på Kulturetatens dagsorden uansett: Alternativ A og B ligner Holtes, mens C – nybygg «på ny tomt» – er noe helt nytt.⁵⁰

Formelt med Vestbanen og Bjørvika som alternativer samler møtet seg raskt om det siste. PBEs direktør Ellen de Vibe fremlegger sin hjertesak, «kulturperlekjedet», i politisk kampanje «kulturstien», der Oslos viktigste museer kan gjøre raskt unna. «KHM» (Universitetets Kulturhistoriske Museer) var den gang planlagt flyttet til Sørenga, siden avblåst.

Prisen for en omregulert tomt i Bjørvika er et negativt moment, mens Oslo øst/vestproblematikk vil komme best ut ved å velge Bjørvika. Østkantbegreper har kanskje lite til felles med det luksusområde som var under utvikling her. To neste trekk kommer raskt

⁵⁰ I NRK Brennpunkt 27.03.2012 hadde Lae samme argument: Det var enklere «å bygge på et nytt sted enn å rive og bygge nytt på Tøyen». Intervjueren hadde ingen motspørsmål, og var øyensynlig ukjent med Tøyenplanene.

[4] 08.04. 2008, U.off.offl. § 5.1, fra Byrådsavdeling for Kultur og idretts til Kultur- og idrettsetaten (KIE), UTREDNING OG BYGGING AV NYTT MUSEUM FOR MUNCH-SAMLINGEN, Ref. 200900443-4, saksbeh. Mona Hoset, Arkivkode 841.

Det vises til kontaktmøte mellom Kultur- og idrettsbyråden og Byrådsavdeling for kultur og utdanning 12.03.08.51

Byrådsavdeling for kultur og utdanning vil be Kultur- og idrettsetaten utrede et alternativ med bygging av et nytt museum for Munchsamlingsen i Bjørvika. Kultur- og idrettsbyråden bes om å gjøre en utredning om dette er et realistisk alternativ. En slik utredning bør skje i nært samarbeid med utbygger i området, først og fremst HAV Eiendom AS. En bør også sondere om utbyggerne i Bjørvika kan være med å finansiere bygging av et nytt museum.

Byrådsavdeling for kultur og utdanning vil be om at utredningen oversendes avdelingen inn [sic] 15. mai 2008.

Vennlig hilsen

Bente Fagerli

kommunaldirektør

Mona Hoset

kst.seksjonssjef

[5] 09.04. 2008. NOTAT til Gro Balas fra Prosjektkontoret (PK) v/ Espen Dag Rydland MUNCHSAMLINGEN TIL BJØRVIKA

1 Innledning

Notatet viser til brev av 08.04. 2008, altså dagen før, «fra Byrådsavdelingen for kultur og utdanning (KOU), hvor Kultur- og idrettsetaten (KIF), nå Kulturretaten (KUI), bes å utrede om bygging av et nytt museum for Munch i Bjørvika er et realistisk alternativ»⁵²

«PK har foretatt en gjennomgang av reguleringsplanen for Bjørvika og avholdt møter med Plan- og bygningsetaten (PBE) og HAV Eiendom AS.»

Notatet fortsetter med arealvurderinger. I gulvareal har Munch på Tøyen ca. 9 300 m² BTA. Holtes alternativ B oppgir et behov på 13 000 m² BTA. Sammenligning med reguleringsplanen i Bjørvika krever en omregning til T-BTA. Ifølge mulighetsstudier på Vestbanen gir et «arealbehov på 15 500 m² T-BTA sett i forhold til dagens bebyggelse (...) ca. 22 000 m² T-BTA (...) for HolteProsjekts alternativ B».

«Ønsker en å samlokalisere Munchmuseet med Stenersenmuseet uten å gjøre arealavkortninger, vil arealkravet øke med 3 000 m² BTA (for Holtes alternativ B)»

2 Møte med PBE

I et møte den 27.03.2008 deltok bl.a. etatsdirektør Ellen de Vibe og ansvarlig for Bjørvikaplanen Eivind Hartmann. «PBE foretok en systematisk gjennomgang av reguleringsplanen, felt for felt, og viste hvor det er muligheter for å innpasse et nytt Munch-museum.»

«Det er fortsatt mange attraktive ledige tomter store nok til Munch og Stenersen, med «god eksponering mot fjorden. De fleste eies av HAV Eiendom AS, men også OSU AS eier tomter (til dels sammen med HAV).»

Nærmere om de forskjellige muligheter og tidsperspektiver, bl.a i forhold til ferdigstilling av senketunnelen i 2012.

«Ingen av de aktuelle feltene i Bjørvika er regulert til kulturformål. En omregulering vil kunne ta 1-2 år. En omreguleringssak vil kunne gå parallelt med bl.a. en arkitektkonkurranse og behøver ikke nødvendigvis å føre til en vesentlig forsinkelse. Felt B4 har en boligandel på 70% og D1a 25% boliger. En omregulering vil kunne føre til i størrelsesorden 100 færre boliger.

51 Dette brevet ble ikke oversendt oss som følge av innsynsbegjæringen

52 Dette brevet ble ikke oversendt oss som følge av innsynsbegjæringen.

Direktør i PBE de Vibe syntes tanken om Munchmuseum i Bjørvika er spennende og viser til at et slikt museum vil kunne fylle ut perlekjedet med kulturinstitusjoner mellom øst og vest i Bjørvika.»

3 Møte med HAV Eiendom AS

«PK hadde møte med daglig leder i HAV Eiendom Eva Hagen 03.04.2008. Hagen orienterte om utvikling og salg av tomter i Bjørvika. Hun la vekt på det samfunnsansvaret HAV har i forhold til Bjørvika og at det ikke bare er økonomiske hensyn som ligger til grunn for deres avhending av tomter.»

Hagen så mange muligheter for et Munch-museum, hvorav flere var nevnt av PBE. Aktuell markedspris anslått til ca. 200 millioner pluss 50 mill infrastrukturetlegg.

Et av de aktuelle feltene kunne bli lagt ut for salg til sommeren med Hadrian som megler, andre felt antagelig også i løpet av året, og kunne «utvikles nå (med) mulig byggestart fra høsten 2008.» Akvarieplanene for to av feltene ble nevnt noe vagt.

«Hagen uttrykte at et nytt Munchmuseum kunne være av interesse fra grunneiers side, men at en ikke kunne gi bort en tomt. PK spurte om HAV for eksempel kunne vurdere å omregulere en egnet tomt til kulturformål for så å selge den til en lavere pris for bygging av et Munchmuseum. Hagen var ikke avvisende til dette, men ønsket i tilfelle en skriftlig henvendelse hun kunne ta opp med sitt styre.

Eva Hagen sa at det ville være mulig for Oslo kommune å reservere en av tomtene i Bjørvika for et nytt Munchmuseum dersom kommunen kunne stille garanti for sommeren.»

4 Oppsummering og vurderinger

«Det er mange muligheter for å plassere et nytt Munchmuseum i Bjørvika. Attraktive tomter er ennå ikke solgt. Alle tomtealternativene vil kreve en omregulering. Noen av de best beliggende tomtene, som kan bygges ut før 2012, vil etter planen legges ut i markedet før og etter sommeren. Oslo kommune må handle raskt, dersom en ønsker å sikre seg en av disse.

Et interessant moment er at alle de tre tomtene PBE har pekt på og mange av de andre ledige tomtene i Bjørvika ligger øst for Akerselva og i bydel Gamle Oslo.

HAV Eiendom AS har signalisert en positiv vilje i forhold til å tilrettelegge for et nytt Munchmuseum i Bjørvika. Selskapet kan ikke si noe mer konkret før det har kommet en formell henvendelse fra kommunen.»

Kommentar: Dermed endres den offisielle fortellingen. Ifølge Laes fremstilling overfor Aftenposten dagen etter pressekonferansen 28. mai var det først den 22. april det ble klart at Vestbaneplanen var dødfødt og man fikk ideen om å tilby staten tilbakekjøp, ringte Kulturdepartementet og avtalte møte med Giske to dager senere. Man ville da plassere Deichman i Bjørvika med Munch og Stenersen, uten at det forklares hvorfor også Munch måtte flyttes.

Notatet bekrefter at Byrådsavdelingen 8. april ba om utredning av Munch i Bjørvika, med referanse til møtene med PBE 27. mars og HAV 3. april. Disse møtene oppsto neppe spontant samme dag. Flytting med samlokalisering av Munch og Stenersen må altså ha vært under planlegging en måneds tid før 22. april, den dato Lae opplyste som avgjørende for hele «den store flyttesjauen»

Forsøket på å redde Vestbaneplanen som et kommunens kultursenter innebar stadig flere alternativer, inkludert «sonderinger i det nye bystyret om flytting av Munch» senest i Styringsgruppens møte 31. januar. Den 8. februar fulgte en noe tendensiøs prissammenligning mellom Tøyen og Vestbanen. Før møtet med PBE 27. mars har så noen funnet på å flytte Munch til Bjørvika istedenfor til Vestbanen.

Notatet er ikke unntatt offentlighet. Det var neppe nødvendig når det bare skulle skyves tvers over bordet i PK. Både PBE og HAV ønsket museet til Bjørvika. Ellen de Vibe kunne ikke slippe tanken på sitt «perlekjede». HAVs tidspress forklarer den hastig sammenkalte pressekonferansen en måned senere. Grunneier og utbygger HAV Eiendom AS ønsket fart i en handel som ville øke Bjørvika attraksjonsverdi.

Spørsmålet er hvordan Oslo kommune havnet i denne situasjonen.

[6] **24.04. 2008. Unntatt offentlighet. Offentlighetsloven § 6.2a. Fra Prosjektkontoret(PK) til HAV Eiendom AS. MULIG ETABLERING AV MUNCHMUSEET I BJØRVIKA**

Deres ref; Eva Hagen, Vår ref. (saksnr) 200800948-1, Saksbeh. Anne Inversini [Arkivkode -]

Det vises til tidligere kontakt vedrørende ovennevnte sak.

Edvard Munchs arbeider representerer en betydelig kulturarv for eksisterende og kommende generasjoner, både nasjonalt og internasjonalt. Dagens museum er imidlertid uegnet som basis for videreutvikling i et fremtidsrettet og funksjonelt museum for en kunstsamling av den verdi Munch-samlingen representerer. På denne bakgrunn vurderes nå både tilbygg og nybygg for museet.

Flere alternative plasseringer av nybygg for Munchmuseet kan være aktuelle. Bjørvika har i denne forbindelsen vært pekt på som et meget aktuelt alternativ. Feltene B3 med B5, D1a og B6a har tidligere vært trukket frem. I telefonsamtale i dag mellom Eva Hagen og Espen Dag Rydland har man også pekt på området i tilknytning til felt A5a. Kulturetaten har forstått det slik at enkelte av nevnte felter planlegges lagt ut for salg i det åpne marked allerede før og etter sommeren 2008.

Fra Kulturetatens side ønskes en dialog med HAV Eiendom AS om alternativer for lokalisering av Munchmuseet i Bjørvika. Kulturetaten anmoder på denne bakgrunn HAV Eiendom AS om å vurdere muligheten for å reservere en aktuell tomt for Munchmuseet og dermed avvente utlysning av aktuell tomt i det åpne marked.

Dersom Munchmuseet skal kunne innpasses i Bjørvika vil det måtte medføre en omregulering til kulturformål. En slik omregulering bør kunne gjennomføres som et samarbeid mellom HAV Eiendom AS og Kulturetaten.

I forbindelse med eventuell ny lokalisering av Munchmuseet, vil et av vurderingskriteriene være økonomi, herunder kjøp av tomt og infrastrukturbidrag.

Kulturetaten har behov for svært rask avklaring av tomtespørsmålet, og håper på en konstruktiv dialog med HAV Eiendom AS om dette.

Etaten imøteser også HAV Eiendoms synspunkter på hvordan økonomien rundt et tomtkjøp kan organiseres slik at Bjørvika blir et konkurransedyktig alternativ for Munchmuseet.

Denne henvendelsen bes behandlet med størst mulig konfidensialitet.

Med vennlig hilsen

Gro Balas

Direktør

Dag Espen Rydland

prosjektleder.

Kommentar. Prosjektkontoret ligger under Kulturetaten, Oslo kommune. Balas og Rydland uttaler seg på vegne av Kulturetaten, mandat fra høyere nivå må antas. 24. april er også datoen for møtet på Trond Giskes kontor, noe korrespondansen bærer preg av

En oppsiktsvekkende påstand er at museet på Tøyen nå er uegnet for videre utvikling til sitt formål. Ingen kjente uttalelser fra museets ledelse eller stab tyder på dette, og utgangspunktet for hele diskusjonen om tilbygg eller nybygg var som kjent at 40 % av utstillingsarealet angivelig var gått tapt ved sikkerhetsinstallasjonene etter tyveriet i 2004. Påstanden fra

Balas om uegnethet tilsvarende den Giske snart skulle lansere for å avvikle Nasjonalgalleriet, også det som argument for et nybygg et annet sted.

Forhandlingene er nå sterkt konsentrert om prutning på tomteprisen, konkretisering og reservering av tomt, svært rask avklaring og skjerpet hemmelighet.

To e-poster går samme dag..

[7] **24.04. 2008. kl. 15:53. E-post fra Kultur- og idrettsetaten (KIE) Oslo kommune, til Eva Hagen. Kopi: Dag Espen Rydland. Emne: Mulig etablering av Munchmuseet i Bjørvika**

Hei Eva Hagen

Det vises til telefonsamtale mellom deg og Espen Dag Rydland i dag.

Vedlagt oversendes vårt brev som avtalt.53

Vennlig hilsen

Anne Inversini

seniorrådgiver – jurist

[8] **24.04. 2008 kl. 17:16. E-post-svar på ovenstående. Kopi: Gro Balas (KIE), Lise Mjøs (KIE), Erling Lae, Torger Ødegaard og Bente Fagerli. Emne: Mulig etablering av Munchmuseet i Bjørvika**

Se vedlagte brev som er sendt og mottatt av HAV Eiendom i dag.

Har snakket med daglig leder Eva Hagen i HAV Eiendom AS flere ganger i dag. Hun har tatt en telefonrunde til et flertall av styremedlemmene. De er positive til etablering av Munchmuseum i Bjørvika og til å reservere en tomt til Oslo kommune (ikke legge den ut i markedet). Hva pris angår er de opptatt av ikke å bryte EØS-reglene om statsstøtte, men de kan være villige til å vurdere en omregulering til kulturformål for gjennom det å få en lavere pris.

Mvh

Espen Dag Rydland

Så går nesten en måned i taushet, ifølge de dokumenter vi har fått innsyn i. Det må antas mer enn bare muntlig aktivitet nå. Uken før pressekonferansen haster begge elementer i spillet

[9] **21.05.2008. Til Oslo kommune fra Statsbygg: VESTBANEN - REFERAT FRA SAMTALER.** Saksbeh. Yvonne Curtis Delphin. Vår ref. 200300923-60.

Referatet gjelder Statens tilbakekjøp av Vestbanen, og *forutsetter «politisk vilje i Oslo bystyre til å etablere Nasjonalmuseet på Vestbanen»* samt *«Forbehold om godkjenning av avtalen fra kompetent organ i staten»*

Blant annet kan kjøpet *«bidra til kommunens finansiering av kommunens kulturformål på annen egnet tom»* osv. med andre detaljer om salget i flere punkter, inkludert kommunens verdivurdering og ønske om *«dekning for kjøp av tomt et annet sted – møter krav om betaling som for næring, ca. 10 000 kr/m²»*.

I dagens møte kl. 11.00 bes kommunen komme med et *«prisforlangende, inkludert hva som er kjøpsobjektet og en begrunnelse for prisfastsettelsen i dag kl. 17.00 (...)* Partene avtalte også møte 22. mai hos Statsbygg.»

Yvonne Curtis Delphin, Referent

53 Dette brevet ble ikke oversendt oss som følge av innsynsbejæringen.

Dagen før det ovenstående skrev kommunaldirektøren et oppdragsdokument, datert 20. mai, men slik vi mottok det var det stemplet og utfylt for hånd i Kulturetaten den 26. mai, slik:

[10] **26.05. 2008. U.off. § 5.1. Kulturetaten**, Notat, Arkivkode 830, saksbeh.: ADM PRO, kopi: Li MO, saksnr. 200501818 – Dok.nr. 37. **OPPDRAG**

Bakgrunn:

Staten v/Kultur- og kirke departementet (KKD) har overfor Oslo kommune v/Kulturetaten uttrykt at Staten kan være interessert i å kjøpe tilbake Vestbanetomtens felt D, jf avtale 27.04.2007 [] mellom Staten v/Statsbygg og Oslo kommune, for eventuell lokalisering av Nasjonalmuseet på tomten.*

Dersom Oslo kommune skulle vurdere å selge Vestbanetomten felt D tilbake til Staten, må em sikre alternativ lokalisering for Deichmanske hovedbibliotek og Stenersen-museet. Det har også vært vurdert å lokalisere Munchmuseet til Vestbanen.

Kulturetaten gis på nevnte bakgrunn følgende oppdrag:

1 Invitere Staten til samtaler om eventuelt tilbakekjøp av Vestbanetomtens felt D, jf. avtale 27.04.2007 mellom Staten v/Statsbygg og Oslo kommune. Det skal fremgå at dette er basert på ønsket om sonderinger som grunnlag for vurdering om fremleggelse for godkjenning av kompetent kommunalt organ.

Det forutsettes at Kulturetaten vurderer om det i tilknytning til disse samtalene er nødvendig å sørge for faglig bistand fra andre kommunale fagområder.

2 Invitere KLP Eiendom Oslo AS til samtaler om mulig opsjon for leie av lokaler i Biskop Gunnerusgt 14 B for eventuell lokalisering av Deichmanske hovedbibliotek.

3 Invitere HAV Eiendom AS til samtaler om muligheten for eventuell opsjon på kjøp av tomt for mulig etablering av Deichmanske hovedbibliotek og/eller Munchmuseet i Bjørvika.

Oslo 20.05. 2008

Bente Fargerli

Kommunaldirektør

Kommentar: Datoen [*] gjelder kommunens kjøp av Vestbanetomten fra staten året før.. Kommunaldirektørens oppdragsnotat registrerer altså hos Kulturetaten to dager før pressekonferansen 28.mai. Det siste dokumentet vi fikk tilsyn i er fra etter pressekonferansen

[11] **19.06.2008, Unntatt offentlighet, Offentlighetslovens § 5.1 Fra Kulturetaten, Oslo kommune, til Byrådsavdeling for kultur og utdanning**. Deres ref. 200800443-4, Vår ref. (Saksnr) 200800813-2, Arkivkode 841

UTREDNING AV BYGGING AV NYTT MUSEUM FOR MUNCHSAMLINGEN

Det vises til brev fra Byrådsavdeling for kultur og utdanning mottatt den 24.04.2008.54 Etter den utvikling som har funnet sted når det gjelder etablering av et nytt Munch-museum i Bjørvika anser Kulturetaten det ikke lenger relevant å besvare spørsmålene i brevet.

Vennlig hilsen

Gro Balas

Direktør

Espen Dag Rydland

prosjektleder

Oppsummering. De tilsendte dokumenter viser at minst tre eller fire ikke ble oversendt for innsyn. Kronologien så langt inneholder en lakune i saksforløpet. Vi repeterer fra året i forveien:

54 Siden avsenderdato for brevet ikke er oppgitt kan vi ikke avgjøre om det hører med til de oversendte dokumenter som svar på vår innsynsbegjæring.

Den 27.04. 2007 kjøpte Oslo kommune Vestbanetomten fra Staten, primært til et nybygg for Deichmanske hovedbibliotek. Det viste seg snart at tomten var for stor til bare biblioteket, og andre institusjoner ble forøkt trukket inn for å fylle den. Den 19.10., knapt et halvt år og syv møter senere, er problemet blitt så presserende at Lae vil flytte Munch-museet (dok. [1] ovenfor). Heller ikke det førte frem. Det ender med at Vestbaneplanen oppgis, og tomten selges tilbake til staten i mai 2008..

Munch-museet kunne blitt værende på Tøyen da Vestbanekabalen ikke ville gå opp. Som nødløsning i kabalen hadde da flytting utspilt sin rolle. Men i mellomtiden var Munch blitt involvert i et nytt spill. Da Giske ble tilbudt Vestbanetomten 22. april var kommunen allerede dypt involvert – og under tidspress for en avgjørelse – i et helt annet og overraskende prosjekt, å flytte museet til Bjørvika. Når og hvordan skjedde det?

Tidsperioden er klar. Siste dokument om Munch som nødløsning på Vestbanen er en prissammenligning dater 8. februar 2008 mellom nybygg der og Holtes alternativ B på Tøyen (kommentar til dok. [2] og [5]). Vel halvannen måned senere, 27. mars, holder Oslo kommune møte med PBE om flytting av Munch-museet til Bjørvika (dok. [3]). PBEs direktør Ellen de Vibe fremfører sin hjertesak om et «perlekjede» av kulturinstitusjoner langs havnen, og det som var Holtes alternativ C er blitt endret fra riving og nybygg *på Tøyen* til nybygg *«på ny tomt»*. Dette virker umotivert, særlig også fordi det var Holtes alternativ B byrådet hadde samlet seg om i 2006. Men i dokument-lakunen oppstår et siste spørsmål:

Hva skjedde mellom 9. februar og 27. mars 2008?

Venstres rolle

«Venstres forslag kom over bordet, (men) her har de tenkt visjonært», sa Erling Lae etter pressekonferansen i mai 2008, da Aftenposten spurte hvorfor de nå sa ja til noe de før sa nei til. Det dreide seg om «visjoner», som etter «murring» i Laes underbevissthet (eller hvor de fant sted) var blitt overbevisende.

Venstre kom også med flytteutspill i 2002. Da skulle kulturbyråd Kjell Veivåg (V) i åpne utstillingen «Munchs palett», og fortalte pressen at byrådet nå ville flytte museet til Vestbanen.. Det var en bombe, også for arkitektene som arbeidet med andre prosjekter på Vestbanen.⁵⁵ Men det var et uforberedt soloutspill, og ble avvist.

Før kommunevalget høsten 2007 hadde hverken Venstre eller andre partier signalisert endringer etter purringen fra bystyret og byrådslederens svar i mars samme år. Den 30. august ble det avholdt et åpent folkemøte hos baker Nordby på Tøyensenteret, der lokalbefolkningen ble oppfordret til å si sin mening om Tøyens fremtid. Møtet var arrangert av Gamle Oslo Venstre. Overfor Tøyens befolkning og næringsliv var det ikke noe snakk om å flytte museet, Veivågs partifelle Ola Elvestuen skisserte tvert om følgende scenario:

Vår visjon er at folk som bor i området og som besøker Munch-museet og Botanisk Hage skal kunne gå innom et spennende Tøyensenter, ned en yrende handle- og kulturgate i Tøyengata til et mangfoldig Grønland.⁵⁶

Utviklingen etter valget stemte dårlig med visjonen. For museets vedkommende var både bygget og adkomsten dit fortsatt preget av mangelfullt vedlikehold og dårlig skilting fra T-banen. Da det senere viste seg at Venstre helhjertet støttet Munch til Bjørvika kom jeg – under et møte 23.09. 2010 i Universitetets gamle festsal om Nasjonalgalleriet – i nærkontakt med

⁵⁵ Aftenposten 18.02. 2002.

⁵⁶ Munch på Tøyen 2011, s. 42 ff.

Elvestuen og spurte hvorfor dette ikke var forkynt i valgprogrammet. Joda, mente han, det hadde de sagt fra ganske tydelig.

Tidligere medlem av beboeraksjonen på Tøyen og nå forfatter og medredaktør av antologien *Munch på Tøyen!*, Kamilla Aslaksen, slo etter i Venstres valgprogram for 2007-11, slik det nå sto på nettsiden, og fant følgende:

Munch-samlingen, Vigeland-samlingen og Stenersen-samlingen er unike i internasjonal sammenheng. Tiden er inn til å gi disse samlingene en tydeligere plassering i byens kulturliv
Altså «i byens kulturliv», ikke ny plassering «i byen». Videre ville Venstre

sikre Munch-samlingen et nytt og funksjonelt bygg og utrede om dette kan bygges i Bjørvika.
«Et nytt og funksjonelt bygg» var i og for seg kompatibelt med bystyrets enstemmige vedtak i desember 2005, mens Bjørvika innebar en noe overraskende gjentakelse av partiets nedstemte forslag dengang. «Utrede» betød ikke at dette ville bli forkynt som et *fait accompli* uten ny bystyrebehandling, heller ikke i lys av Elvestuens scenario hos baker Nordby før valget.

Men hva som hadde skjedd i de lukkede rom i mellomtiden var uten ledetråd inntil saken hadde tatt to nye vendinger. Her må vi hoppe litt frem i tid: Bjørvika skulle først bli nedstemt i desember 2011, men vedtatt igjen i 2013. Det skjedde ved at SV ble overtalt av Høyre på bakrommet til å snu nok en gang, fulgt av et massivt frafall av velgerløfter. Begge begivenheter blir beskrevet i mer detalj senere.

Den siste hendelsen fikk flere følger. Den utløste blant annet en kamp om æren for å ha skaffet Munch-museet til Bjørvika. Venstre rykket ut på sin hovedside den 8. juni 2013 med en tilbakeskuende versjon som de best fremfører selv:

VENSTRES HOVEDSIDE

Munch midt i Skrik - hvordan skjedde det?

08.06.2013 Munch får et strålende nytt bygg. Det gikk – med et nødkrik. I dag er alle enige. Men hvem var det egentlig som kom på forslaget om å legge Munch-museet til Bjørvika? Hva er den utskjelte forhistorien til det historiske vedtaket som Oslo bystyre nå har fattet?

I august 2005 la byrådet i Oslo, som da bestod av H og Frp, frem en sak for bystyret med forslag om å flytte Munch-museet fra Tøyen til Vestbanetomta like ved Rådhuset. Debatten raste både før og etter at saken ble lagt frem. Hvor hørte Munch-museet hjemme?

Ola Elvestuen var i 2005 to år inne i sin første bystyreperiode. Venstre med sine tre representanter satt i posisjon til å avgjøre saken. Hva ville V gjøre? NRK Østlandssendingens reporter Olav Juven, mannen som alltid er der det skjer i Oslo-politikken, stod og ventet på gangen mens V hadde gruppemøte. Da Elvestuen kom ut fra møtet, var utfallet spennende. Så ble beslutningen kunngjort: Venstre gikk inn for å legge Munch-museet til Bjørvika!

Da saken kom til behandling i bystyret i desember 2005, var det fremdeles uavklart hvor flertallet ville lande. De blå stod fast på sitt forslag om Vestbanen, de røde var like tydelige på at Tøyen var eneste mulige alternativ.

Kulturbydelen Bjørvika

Kritikken raste. Hva var dette? Så hva var bakgrunnen? Venstre stod gjennom mange år i første linje i kampen for å realisere Fjordbyen, å åpne byen mot fjorden og erstatte en ørken av asfalt og betong med boliger, strandpromenade, grøntområder og kultur. Partiet ville gi operaen selskap av andre viktige kulturinstitusjoner, samtidig som man ville ta vare på områdets unike middelalderhistorie.

Den nye bydelen Bjørvika var på dette tidspunkt stort sett bare streker på kartet. Fra et gjørmete krater i strandkanten hadde riktignok Operaen begynt å reise seg som en marmorhvit klippe mellom containere, motorvei, forurenset fjordbunn, støv og støv.

Edvard Munchs uten sammenligning mest kjente motiv, Skrik, er hentet fra Ekebergskrenten i Oslo. Fjordbukta man ser i bakgrunnen er Bjørvika. Kunne man finne en bedre begrunnelse for å legge museet nettopp her? Bystyret lot seg ikke overbevise, og behandlingen endte

med at Venstres tre representanter var de eneste som gikk inn for Bjørvika.

Museumskabalen

Så gikk det en tid. Arbeidet med et nytt museum på Tøyen skred langsomt fremover, og ingen kunne beskyldte Høyre/Frp-byrådet for å være overivrige i tjenesten når det kom til å utrede et nytt museum. Samtidig hadde beslutningen om å bygge nytt Deichmanske hovedbibliotek på Vestbanetomta gått av sporet. Staten slet på sin side med å få plassert det nye Nasjonalmuseet for kunst – det ble mye tull på Tullinløkka.

Så smalt en bombe: Onsdag 18. [sic] mai 2008 hadde byrådsleder Erling Lae og kulturminister Trond Giske invitert til pressekonferanse i Munch-rommet i Oslo Rådhus. Der lansert de den i ettertid så berømte ”museumskabalen”

I korte trekk gikk den ut på at Oslo kommune tilbød seg å selge Vestbanetomta tilbake til staten, slik at Nasjonalmuseet kunne plasseres der. Salget inngikk i en rokade der Deichmanske hovedbibliotek, som var vedtatt lagt til Vestbanen, ble flyttet til Bjørvika. Og så, den store overraskelsen: Munch-museet skulle få bli med på lasset, og skulle oppføres i Bjørvika!

Trond Giske, Erling Lae og flere andre stod i kø for å ta æren for det politiske håndverket. Giske hevdet at det hele var hans ide, mens byrådet på sin side lot gode kontakter i Aftenposten fortelle ”historien bak avtalen”.

Jokeren

Men var det virkelig slik? Hadde Venstre sittet med hendene i fanget etter at partiets Bjørvika-forslag ble nedstemt i 2005? Selvsagt ikke. Byrådet trengte Venstres støtte for å legge Deichmanske hovedbibliotek i Bjørvika i stedet for på Vestbanen, som var deres viktigste beveggrunn for å gå inn for avtalen. Hva var Venstres svar?

I hemmelige forhandlinger mellom byrådet og Venstre, stilte Venstre et krystallklart krav: Skulle Deichman flyttes, skulle også Munchmuseet følge med til Bjørvika!

Byrådet gikk etter harde forhandlinger med på dette. Men utad ble det hele fremstilt som en enighet mellom byrådet og kulturministeren. Venstre fikk ikke så stor oppmerksomhet, men kunne glede seg over at partiet nå hadde sikret flertall for sitt forslag til lokalisering av Munch-museet. Bare lille Østkantavisa minnet om at det var Venstre som i sin tid lanserte forslaget om å legge Munch midt i Skrik.

Lambda

Byrådets nye forslag kom på bystyrets bord i september 2008. Venstre gratulerte de andre partiene med sine nye standpunkter, og stemte entusiastisk for Bjørvika. Både byrådspartiet Frp og SV endte sammen med Høyre og Venstre opp med å gå inn for Bjørvika som lokalisering.

Arkitektkonkurranse ble på rekordtid gjennomført i regi av Oslo Havn. Vinnerutkastet ble Lambda. Forslaget var omdiskutert i alle partier, men ble vedtatt i bystyret i 2010.

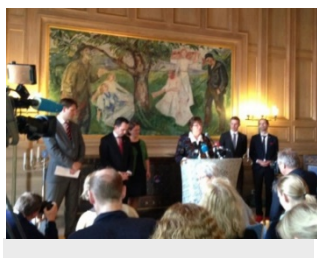
Så var det årsmøter i Oslo-partiene foran valget i 2011. Både Frp og SV endte opp med å vedta at de ville gå til valg på å reversere Lambdavedtaket, og heller bygge museum henholdsvis på Tullinløkka og Tøyen. For Frp var det viktigst at museet ble billigst mulig. Valgresultatet tilsa at flertallet for Bjørvika var borte. For Frp var det å blokkere Lambda i Bjørvika så viktig at partiet valgte å gå ut av byrådet, Venstre og KrF kom inn i stedet. SV, Ap og Frp gikk senere på høsten sammen om å stemme ned reguleringsplanen for Lambda, som nå lå klar til behandling i bystyret. Samtidig ble det fattet vedtak om omfattende utredning av Tøyen og Tullinløkka.

There and Back Again

Så, i mai 2013, snudde SV igjen, og byrådet fikk betalt for sin tålmodighet i å snakke med de øvrige partiene for

å forsøke å finne en løsning. Flertallet var på plass igjen. Her skal kulturbyråd Hallstein Bjercke fra Venstre, byrådsleder Stian Berger Røsland fra Høyre og SVs Marianne Borgen sammen ha ros for løsningen som til slutt kom på plass.

Gratulerer Oslo! Gratulerer Munch! Og gratulerer Venstre!

Venstres burde ikke ha gratulert de sakesløse tredjeparter Oslo og Munch, men vinneren, HAV Eiendom AS. Den egentlige premielisten var imidlertid ikke noe for offentligheten. Ovenstående fremstilling gir et gløtt av livet bak kulissene før pressekonferansen i mai 2008 som nå gjøre det mulig å samle trådene.

5 Det var nok slik det hang sammen

Kommunal inkompetanse

Spillet om Munch-museet var en uforutsigelig konsekvens av byrådets form for økonomistyring. Høyre og Fremskrittspartiet dannet flertallsbyråd i 2003-07 og mindretallsbyråd i 2007-2011, begge med Erling Lae som byrådsleder. Lae hadde erfaring som byrådsleder allerede fra 2000.

På denne tid satt kommunen blant annet med en mislykket IKT-bestilling, et feilslått kjøp av dyre og uegnede reklamesøylar, og et selsomt sykehjemsprosjekt i Spania: 25 millioner var utbetalt før bygging, det forelå hverken budsjett eller regnskap, avtaler var inngått og betalt uten anbud og kontrakt, inkludert millionhonorarer til en spansk advokat uten at det var klart hva han hadde gjort. Angrefristen ble ikke benyttet da det begynte å gå galt, og i september 2010 måtte byråd Sylvi Listhaug (FrP) gå av. Samtidig ble kollektivtrafikkens nye billettsystem Flexus 600 millioner dyrere enn forutsatt. Ansvarlig byråd Peter N. Myhre (H) gikk av like før skandalen ble kjent. Men det stoppet ikke der.

Våren 2007 var Holmenkollbakkens budsjett ute av kontroll, på vei fra 52,8 millioner i 2005 til 1,9 milliarder i 2009. Det var disse stigende «investeringer i idretten» Erling Lae skyldte på den 16.03. 2007, da det ble purret fra bystyret på fortgang i Munch-utbyggingen på Tøyen etter det enstemmige vedtaket halvannet år før.

Med slike akkumulerende hodepiner burde man kanskje begynne å trå litt forsiktig. Men allerede den 27.04., måneden etter purringen fra bystyret, ble Vestbanetomten kjøpt uten en gjennomtenkt beregning av hva den skulle fylles med. Det ble enda et problem.

Fra da av ble Munch-museet en brikke i et spill som var museet uvedkommende.

Vestbaneplanens konsekvenser og Laes hukommelse

Den 19.10 2007, et knapt halvår etter kjøpet, var Vestbaneproblemet blitt så prekært at Lae, etter flere mislykkede alternativer, konfidensielt skulle ventilere muligheten for å fylle opp tomten med Munch-museet. Listen over dårlige transaksjon på budsjettet begynte å bli lang, og alle utveier måtte prøves. Nok et halvår gikk, men vestbanekabalen gikk ikke opp, og man bestemte seg for å gi opp hele planen

Munch-museet kunne da blitt på Tøyen. Som nødløsning i kabalen hadde museet for lengst utspilt sin provisoriske rolle. Men her oppstår det kritiske punkt:

Da staten ble tilbudt Vestbanetomten den 22. april 2008 hadde Lae allerede i et halvt år, siden oktober 2007 (dok.[1]) ventilert flytting av Munch-museet fra Tøyen, og i en måned vært involvert i å flytte det til Bjørvika – nå under sterkt tidspress for en avgjørelse. Noe hadde skjedd mellom 9. februar og 27. mars.

Det var her Venstre må ha sett en sjanse. Museet var nå i spill bak lukkede dører. Muligheten til å la Munch gå med i dragsuget mot bryggekannten var fristende for et parti som to ganger hadde tapt i bystyret og hadde behov for å «få rett til slutt»:

Hadde Venstre sittet med hendene i fanget etter at partiets Bjørvika-forslag ble nedstemt i 2005? Selvsagt ikke (...) I hemmelige forhandlinger mellom byrådet og Venstre stilte Venstre et krystallklart krav: Skulle Deichman flyttes, skulle også Munch-museet følge med til Bjørvika! Byrådet gikk etter harde forhandlinger med på dette. Men utad ble det hele fremstilt som en enighet mellom byrådet og kulturministeren. Venstre fikk ikke så stor oppmerksomhet, men kunne glede seg over at partiet nå hadde sikret flertall for sitt forslag til lokalisering av Munch-museet.

«Skulle Deichman flyttes, skulle også Munch-museet til Bjørvika!» Det betyr at Deichman allerede var tenkt flyttet til Bjørvika. Da må vi repetere Laes historie i Aftenposten 30. mai 2008. Den 22. april samme år er byrådet samlet i frustrasjon på hans kontor i Rådhuset:

(...) Å levere en budsjettinnstilling i september uten konkrete planer for Vestbanen tar seg dårlig ut (...) De tenker så det knaker.

Med ett får noen en lys idé. Hva om vi legger hele puslespillet på nytt? Hva om vi plasserer Deichmanske bibliotek i Bjørvika, sammen med Munch-museet og Stenersen-museet? Vestbanetomten har jo nøyaktig den størrelsen Nasjonalmuseet trenger. Kan staten være interessert i å kjøpe tilbake tomten de solgte til kommunen i fjor?

«Noen» får plutselig «en lys ide» om å flytte både Deichman, Munch og Stenersen samlet til Bjørvika. Tydeligvis hadde ingen tenkt på det før i det øyeblikk da Vestbanen ble oppgitt. Da kan ikke Oslo kommune ha forhandlet med PBE om flytting av Munch allerede måneden i forveien, 27. mars (dok. [3]), og ikke uten byrådets initiativ og vitende. Referatet er ugjendrivelig. To datoer i 2008 lar seg ikke feie under teppet:

Laes versjon i Aftenposten 30. mai felles av møterefateratet fra 27. mars.

HAV, Venstre og to uforenlige fortellinger

I Aftenposten 29.05. sa Lae også at Venstres nedstemte forslag egentlig var «visjonært.» En halv innrømmelse av partiets ovenstående situasjonsbeskrivelse? At han senere, på avstand fra begivenhetene, avviser enhver påstand om press i saken – og øvrige dokumenterbare fakta – som «fantasier» og «tøys», utelukker neppe muligheten.⁵⁷

Venstres fremstilling er ikke uten plausibilitet. Spør man hvordan partiet kunne ha et slikt nakketak på byrådet at det ga seg «etter harde forhandlinger» er svaret enkelt. Som nevnt var H/FrP-byrådet i perioden 2007-2011 i mindretall, og avhengig av støtte fra Venstre. Partiets strategiske posisjon i 2008 var indiskutabel.

Saksutviklingen sammenfalt med Venstres nære nettverk: Som allerede vist dukket Oslo Havns styreleder Bernt Stilluf Karlsen (V) straks opp i startfasen på vegne av HAV

⁵⁷ Kronikk ved grunnstensnedleggelsen med Torger Ødegaard og Espen Dag Rydland, «Lambda vil styrke Oslo som internasjonal kulturby», Aftenposten 14.18. 2016. Noen få eksempler: Laes versjon i samme avis 19.05. 2005 depresiseres. HolteProsjekts Tøyenalternativer i 2006 sammenblandes som «altfor kostbar ombygging, riving og nybygg», mens Lae glemmer sin egen påpekning om at det var Bjørvika som ville bli dyrest, og at Holtes foretrukne alternativ B innebar «en betydelig fordel for Oslo kommune». Årsak og virkning i det ovenstående snus på hodet: «... byrådet søkte støtte, blant annet fra Venstre, for å påvirke Oslo havn og HAV eiendom.» Etter å ha forholdt seg taust gjennom åtte års debatt, istedenfor å imøtegå innvendingene da de kom, tilbyr kronikkens i ettertid en virkelighetsbeskrivelse rikelig oppblandet med feil, utelatelser og halvsannheter.

Eiendom, både i antesiperende, drivende og definerende roller. Som også vist sto HAV uten blygsel som «forslagsstiller» under bystyrets forhandlinger:

HAV E tjener penger på tomtsalg og merverdien som skapes av det å få en så god, krevende nabo [som Munch-museet] til Bjørvika

Hvorvidt det var Stilluf Karlsen som kontaktet Venstre eller omvendt er mindre interessant enn sammenfallet i ideologi. Venstres grønne kamuflasje kunne ikke skjule dets markedsliberalistiske sjel. Da det var klart at det måtte graves dypt i skattepengene nektet man seg ikke engang en parodi på sine sjelelige tilbøyeligheter: Det offentlige skulle betale av hensyn til en privat virksomhets økede fortjeneste.

Også denne side av saken ville sendt den til bunns i en regulær bystyrebehandling. Det kunne dessuten nevnes at Erling Lae var nestleder i Oslo Havn KF, skjønt det ikke har lyktes å få bragt på det rene når.⁵⁸ Ved hver sving i gjennomgåelsen har Lae fått stadig mer rett: «Om vi hadde gått offentlig ut med noe, ville det veltet hele spillet.»

Flyttingen av Munch-museet fra Tøyen til Bjørvika fortelles i to versjoner: Den som byrådsleder Erling Lae serverte norsk presse og offentlighet 28. mai 2008. Og den som fremgår av de dokumenterte fakta fra før pressekonferansen samme dag.

De to versjonene er uforenlige.

Kronen på verket

Som påskjønnelse for sitt virke ble Erling Lae tildelt St. Hallvard-medaljen og St. Olavs orden av første klasse, byens og landets høyeste utmerkelser.

Parallellsamfunnet som fenomen, med den politiske verden i ett løp og de håndterbare, reproduserbare fakta i et annet, vil bli behandlet i kapittel 13.

⁵⁸ Vi har skrevet og spurt Oslo Havn KF, men ikke fått svar

Edvard Munch, *Stormen* (utsnitt), 1893
Museum of Modern Art, New York

6 Nedstemt i åpen prosess (2009-2011)

Malt inn i et hjørne

Med det utgangspunktet byrådsleder Erling Lae hadde, da han for pressens, NRKs og det norsk folks åsyn sto på talerstolen i Munch-salen i Oslo rådhus kl. 10:00 onsdag den 28. mai 2008, var det ingen vei tilbake. Maskeraden måtte videreføres, selv om maskene etter hvert viste seg å sitte litt dårlig på.

Garantistene for førsteslaget om opinionen var de utvalgte medlemmer eller partier i bystyret. De holdt seg i folden til en formell flertallsvotering over sommerferien 3. september. Bystyret vedtok samtidig å utlyse arkitektkonkurranse. Men som allerede vist, i forbindelse med pressekonferansen, lå Stilluf Karlsen og HAV Eiendom et hestehode foran bystyret i så måte. Hvordan de havnet i sin ledende posisjon fremgår av de dokumenter som nå er gjort tilgjengelige.

Saken gikk videre. Den 5. januar 2009 ble konkurransegrunnlaget for nytt Munch-museum offentliggjort. Den 22. april utpekte HAVs jury enstemmig konseptet «Lambda», av den spanske arkitekt Juan Herreros, som vinner. Juryen på 11 medlemmer, med 2 utenlandske (derfor kalt «internasjonal»), var som nevnt uten deltagelse fra museet. Den inneholdt til gjengjeld en skuespiller, en tidligere ordfører som nettopp var blitt avsatt på grunn av skattesnusk, og en kunsthistoriker som fra samme år opptrådte som politikernes lydige redskap og «faglige garantist» for Nasjonalgalleriets ubrukelighet. Blant arkitektene var ingen med særlig ekspertise i museumsspørsmål.

Konkurransegrunnlaget opplyste ikke om reguleringsplanen i Bjørvika. Heller ikke juryen hadde bemerkninger til vinnerkonseptets forhold til reguleringsplanen. Ifølge planen skulle bebyggelsen være på 6-8 etasjer i bakkant, og skråne ned mot sjøen. Operaen forholdt seg organisk til dette, som et lavmælt midtpunkt i Bjørvika. Lambda-konseptet, med sin høyde på 50-60 meter, ville forstyrre hele planen og bli stående som et fremmedelement i fjordkanten.

Men byrådet så bort fra dette i første omgang, muligens i håp om at reguleringsplanen kunne ordnes når bare tilstrekkelige ressurser var investert i forarbeidet.

Prisanslag og øvrige forberedelser

Argumentasjonen for flyttingen finnes i en byråds sak fra juni 2009. Hovedpunktene er allerede kommentert ovenfor. Synergieffekter nevnes – også de ville gjelde for Tøyen, ikke spesifikt for Bjørvika. Dokumentet impliserer i realiteten at Fjordbyens kommersielle sider skal prioriteres på bekostning av en kulturell utarming av indre by.⁵⁹

⁵⁹ Byråds sak 137/09, «Utbygging av kulturinstitusjoner i Bjørvika», 16.06. 2009, ved Erling Lae og Torger Ødegaard. Dokumentet er kommentert i *Munch på Tøyen! 2011*, s. 48 ff.

Den 26. august 2009 ble vinnerutkastet Lambda formelt vedtatt med 36 stemmer (H, FrP, V og SV) mot 23 (Ap, KrF og Rødt). Kostnadsrammen ved avstemningen var 1,630 milliarder, det dobbelte av Holtes foretrukne alternativ B på Tøyen.⁶⁰ Dette var bare en del av omkostningene ved å flytte museet:

- Prisen for tomten i Bjørvika var ikke tilgjengelig i 2009, men da vår henvendelse til slutt gikk til finansbyråden og byrådets pressekontor, med kopi til Riksrevisjonen, opplyste KIB (Kulturbyggene i Bjørvika), etter to og en halv måned den 29. april 2010, at den kostet «ca. 161 millioner.»
- Forsert nødkonservering av samlingen, utelukkende av hensyn til flyttingen, var beregnet til 24 årsverk eller 22 millioner kroner.
- Flyttingen ville kreve spesialkonstruerte klimasikre kasser og en relativt komplisert transport, i siste fase via båt og kraner for innflytting når bygget sto ferdig. Sammenligningsvis ville overføring til et nabobygg på Tøyen kunne foregå langt enklere – og til dels gjennom de nye underjordiske magasinene, altså som innendørs flytting.

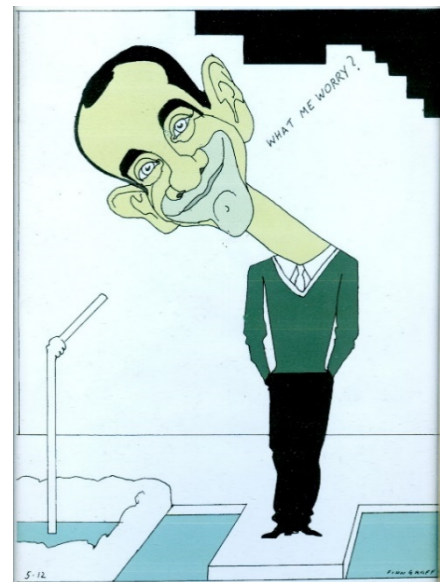
Med disse postene ville prisen på avstemningstidspunktet være 2,133 milliarder.⁶¹ Tilleggsomkostningene ved å flytte ble heller ikke siden tatt med i regnestykket, kun byggepris. Utgangspunktet for vedtaket var på dette punkt uansett ufullstendig.

Ifølge før nevnte byrådssak av 16.juni 2009 knyttet det seg dessuten «store usikkerheter» til voteringsgrunnlaget på 1,630 milliarder – blant annet grunnarbeider under vann. De «lovpålagte krav til energi og miljø i Oslo» med nye innstramminger i vente, var ikke utredet, konseptet var uten «detaljerte arkitekttegninger og tekniske tegninger og beskrivelser som grunnlag for kostnadsberegninger» osv. Vedtaket ble gjort på et stadium der det «*på denne bakgrunn ikke vil være forsvarlig å fremme forslag om en endelig kostnadsramme.*»

Så langt usikkerhetene ved å flytte museet til Bjørvika. Noen sammenlignende konsekvensanalyse for de to alternativene ble ikke fremlagt før voteringen.

Finansieringen av Lambda den gang innebar å selge anlegget på Tøyen for 90 millioner. Men verdien kunne settes til 250 860 millioner i 2009-kroner, slik det da sto med de investeringer som var gjort.⁶² Selv ett år etter at prosjektet ble vedtatt visste ingen hva Lambda i Bjørvika ville koste.

What me worry? Alfred Neumans motto, og noe av ånden i serieheftet «Mad», får gyldighet for vår kommunale økonomi via Finn Graffs assosiasjonsrike strek. Fra 2000 til 2017 ble norske kommuners samlede gjeld firedoblet, fra 150 til 600 milliarder kroner. Mye skyldes lån til prestisjebygg, eksemplifisert med et fotograf av Lambda i en dobbeltsidig artikkel om emnet av Jon Hustad i Dag og Tid. Den konkluderte slik: «Om rentene ein dag snur, sit inbyggjarane att med rekninga».⁶³

⁶⁰ Prisene er direkte sammenlignbare. I perioden 2006–2009 sto prisene for boligbygg praktisk talt stille, ifølge Jon Olav Folstad, SSB, i e-post 01.08. 2010.

⁶¹ *Munch på Tøyen!* (2011), s. 60–61.

⁶² Byrådssak 137/09, «Utbygging av kulturinstitusjoner i Bjørvika», 16.06. 2009, ved Lae og Ødegaard, s. 17. Se beregning av 2009-verdi ifølge SSB og Stormbulls prisindeks i *Munch på Tøyen!* (2011), s. 59.

⁶³ Jon Hustad, «Kommunal lånekarusell», Dag og Tid 16.08. 2019.

At en liten krets av politikere aldri stilles til ansvar for sine økonomiske disposisjoner ble av statsviter Øyvind Østerud den gang kalt «det demokratiske paradoks», og oppsummert slik: «Et uoppmerksomt og avmechtig flertall av befolkningen tar regningen for de enorme overskridelsene i offentlige prosjekter.»⁶⁴ Det ble en forutsigelse av Bjørvika-prosjektene.

Ny direktør

I 2010 var reaksjonene mot prosjektet blitt høylytte, og man sto foran dets avgjørende fase. Da ble direktørstillingen ved Munch-museet utlyst. Ti søkere meldte seg, flere med museums-erfaring, dr.grad og kompetanse på Munch eller hans samtid. Søkerne ble ikke vurdert av en uavhengig fagkomite som vanlig, men av en *ad hoc*-komite med deltagelse fra byrådet. Samtlige søknader gikk i papirkurven, og man engasjerte et hodejegerbyrå.

De fant frem til Stein Olav Henrichsen, uten kunstfaglig kompetanse eller museums-relatert bakgrunn, men kjent som sterk og pågående. Han hadde «den rette strategiske kapasitet og lederegenskaper for å lede etaten i en spennende tid», uttalte byrådsleder Stian Røsland til NRK. Dette var et brudd med museer som vitenskapelige institusjoner med faglig ledelse. Av yrke var Henrichsen musiker, riktignok uten offentlig karriere, men som sådan i utgangspunktet med denne skribents interesse og sympati. Han hadde ledet Opera Vest i Bergen og vært styreleder under direktør Geir Johnson for samtidsfestivalen Ultima i Oslo..

NRKs kunstkritiker, Mona Pahle Bjerke, fant valget «uforståelig» og mente man burde ha valgt en fra søkerlisten. Hennes favoritt var Iris Müller Westermann ved Moderna Museet i Stockholm, med dr.grad.om Munch. Hun var også Aftenpostens kunstkritiker Lotte Sandbergs valg, som mente det vanskeligste ved Henrichsen var «hans uvitenhet». Kunstner og tidligere professor ved Kunstakademiet, Wenche Gulbrandsen, så det som «arrogant» av kommunen å gå utenom kunsthistorikermiljøet. «Det dreier seg om troverdighet (...) at mangel på kompetanse er kompetanse i seg selv.» Henrichsens tidligere kollega i Bergen, Per Boye-Hanan, kommenterte ansettelsen med «Inkompetanse som prinsipp».

Henrichsen besvarte kritikken med å karakterisere sine forgjengere(?) som «yppersteprester», mente han kunne lese seg opp på Munch i sommerferien, og håpet å bli vurdert for hva han kunne.

Inntrykket var at han begynte med åpne kort. Vel tre måneder etter ansettelsen, under pressekonferansen for vår antologi *Munch på Tøyen!* i januar 2011, var han tilstede og kunne rapporterte på museet neste dag at vi «ville museet vel.» Noe senere, da han holdt en offentlig orientering på Munch-museet, spurte jeg om det var nødvendig å flytte for å oppfylle de gode intensjoner om forskning, formidling, bevaring osv. som det ble argumentert med. «Jeg må vel svare nei», sa han den gang til forsamlingen. Men noe endret seg. Senere ble jeg oppringt av en av de ansatte, høyt faglig kvalifisert og med lang fartstid ved museet, i mobiltelefon fra Botanisk Hage «for ikke å bli avlyttet». Henrichsens forhold til Stenersen-samlingens sjef siden 2004, kunsthistoriker Selene Wendt, endte med hennes avgang i 2013.

I hans første år gikk museet et underskudd på over 5 millioner. Under høringen i bystyret 23.03.2012 foreslo de ansattes tillitsmann 60% reduksjon i ledelsens lønn. Som gallionsfigur i kommunens Lambda-kampanje fikk han statsrådslønn.⁶⁵

Dagens øvrige museumsledelse er hentet fra olje- og BI-sektoren.

⁶⁴ «Mindretallstyranniet», Aftenposten 03.10. 2012.

⁶⁵ I forbindelse med Nicolai Tangens kjøp av nettverk opplyste Dagsavisen 08.12.20. at Henrichsens lønn i 2019 var kr. 1 431 337, «han kunne heller betalt det selv», Reaksjoner på etatsdirektørens lønninger i Oslo kommune

Sivilsamfunnet gir lyd fra seg

Denne skribent var ikke med da debatten brøt løs i 2008. Tilbake i Oslo høsten 2009 etter halvannet års utenlandsopphold ringte min tidligere instituttkollega, førsteamanuensis Jeremy D. Hutchings, og spurte om vi kunne se litt på vinnerutkastet Lambda. Jeremy var ingeniør og konservator, og stusset ved konseptets tekniske uegnethet. Vi skrev en artikkel i Oslo Byes Vels tidsskrift samme år, 66 men undringen over prosessen bak prosjektet ble vakt. Hvordan kunne en jury og byens politikere gå inn for noe slikt?

På nyåret 2010 ringte jeg daglig leder i Oslo Byes Vel, Jan Sigurd Østberg. Ville ikke byggets høyde og plassering ganske enkelt stoppes av reguleringsplanen i Bjørvika? Østberg sukket resignert: «Kommunen gir seg selv dispensasjon når det passer dem».

I pausen under et seminar i Det Norske Videnskaps-Akademi i februar nevnte jeg saken over en kaffekopp i tur og orden for Eivind Smith, Ingeborg Glambeke og Nils Roll-Hansen, Francis Sejersted og Rune Slagstad. Reaksjonene hos juristen, kunsthistorikeren, vitenskapsfilosofen, historikeren og samfunnsforskeren var merkelig sammenfallende: «Å flytte museet var meningsløst». Kritikken mot prosjektet var allerede sterk i mediene. Saken var åpenbart overmoden for en mer samlet protest fra den informerte offentlighet. Ingen formell aksjonsgruppe ble dannet, tanken var bare at noen måtte fronte motforestillingene i håp om innflytelse på sakens gang.

Flere medlemmer av Akademiet sluttet seg til, og vi kontaktet arkitekter, forfattere, kunstnere og andre, deriblant Munch-museets tidligere direktør Alf Bøe. To uker senere gikk et brev til riksantikvar Jørn Holme med 21 underskrifter. Riksantikvaren hadde myndighet til å fastholde gjeldende reguleringsplanen og stanse prosjektet:

REGULERINGSPLAN FOR MUNCH/DEICHMAN-OMRÅDET

Byrådet har vedtatt å nedlegge Munch-museet på Tøyen og flytte det til et nytt Munch/Stenersen-museum i Bjørvika. Vinnerutkastet Lambda er vedtatt plassert på Paulsenkaia, og HAV Eiendom as har lagt et planprogram til høring i tidsrommet 4. februar – 17. mars d.å.

Lambda har høstet kritikk både for sitt utseende, sin plassering som forstyrrer utsynet, sine museumstekniske ulemper, og sitt forventede kostnadsnivå og ressursbruk både i oppføring og drift. Fremfor alt bryter dets 14 etasjer med gjeldende reguleringsplan på 6 etasjer med nedtrapping til sjøen i det angjeldende område. Byrådets vedtak innebærer et det må vedtas ny reguleringsplan; i en viss forstand må byrådet altså skaffe seg selv dispensasjon fra gjeldende plan. Blir ikke dette gjennomført, kan ikke bygget reises.

Riksantikvaren har myndighet til å levere innsigelse mot ny reguleringsplan og kan dermed bidra til at den videre planbehandling får den nødvendige bredde og åpenhet.

Vi har merket oss denne muligheten, og vil sterkt anmode Riksantikvaren om å benytte seg av sin innsigelsesmyndighet og dermed bidra til at gjeldende reguleringsplan for det aktuelle området i Bjørvika blir stående.

Oslo, den 4. mars 2010.

Liv Bliksrud, Anja Breien, Kirsti Strøm Bull, Peter Butenschøn, Alf Bøe, Ingeborg Glambeke, Finn Graff, Didrik Hvoslef-Eide, Morten Wessel Krogstad, Francis Sejersted, Erling Skaug, Synne Skouen, Rune Slagstad, Eivind Smith, Thomas Thiis-Evensen, Fredrik A.S. Torp, Magne Malmanger, Jan Erik Vold, Vigdis Ystad, Ingjald Ørbeck Sørheim, Jan Sigurd Østberg.

Både omstendighetene og tidspunktet skulle være gode for vår intervensjon, som samtidig ga støtte utenfra til riksantikvaren. Jørn Holme var blitt ansatt året før, og hadde allerede på eget initiativ bedt om tenkepause for Bjørvika. Det hadde utløst angrep fra to av de interesserte parter i saken. En av dem var Plan- og bygningsetatens direktør Ellen de Vibe, besvart av riksantikvaren to dager senere, julaften 2009:67

66 Hutchings og Skaug, *Blir Lambda et godt museum?* St. Hallvard, 4/2009, s. 58-67

67 Jørn Holme, «Klare verneplanen fra riksantikvaren», Aftenposten 24.12. 2009.

Byplansjefen i Oslo, Ellen de Vibe, tåkelegger saken i sitt debattinnlegg i Aftenposten 22. desember ved å påstå at riksantikvaren er imot høyhus. Det er ikke uklarhet, men tydelig uenighet, mellom planetaten i Oslo kommune og riksantikvaren.

Vi har aldri uttalt oss prinsipielt mot høyhus i Bjørvika. Men i deler av dette området vil høyhus være skadelig og skjemmende for nasjonale kulturminner.

Hvorfor vil hun ikke snakke om sakens kjerne? Nemlig at middelalderparken nå blir bygget inne. Og at Oslo kommune vil bygge et Munch-museum som deres egen reguleringsplan ikke tillater bygging av. Det er fakta i saken.

Påstandene fra byplansjefen er lette å svare på. Vi har gjennom mange år vært tydelige på hva som er av nasjonal verdi i hovedstaden, for eksempel har både Slottet og Grünerløkka nasjonal interesse med forskjellige begrunnelser. Riksantikvaren er ikke imot sykkelsti på Bygdøy. Den fortjener egen trasé ved siden av veien. Og vi er ikke imot plassering av Kulturhistorisk museum i Bjørvika. Bare det ikke bygges inne i parken.

Oslo kommune har egentlig aldri akseptert riksantikvarens rolle når det gjelder hva som er nasjonale interesser i hovedstaden. Gjøres det nå, får vi et konstruktivt samarbeid.

Før PBEs innlegg var det kommet en kronikk fra byrådet, ved byrådsleder Stian Berger Røsland (H), som hadde overtatt da Erling Lae fratrådte før tiden, og kulturbyråd Torger Ødegaard. De ville ha det til at lokale vedtak nærmest var å betrakte som hugget i sten. Inngressen lød: «Debatt er bra. Men det blir feil når det blir omkamp fordi vi har fått en ny riksantikvar. Han må forholde seg til de vedtakene som er gjort».68

Røsland supplerte med en ny kronikk 4. januar, som imidlertid utløste en kritisk kommentar fra Aftenposten selv neste dag.69 På lederplass noterer avisen at Røsland nok helst ville ha neglisjert hele debatten, men at dette nå var blitt umulig, og anførte blant annet:

Der Holme ber om tenkepause og revurdering, viser Røsland til vedtatte planer og behov for gjennomføring. Debatt ønskes velkommen, men Røsland klarer ikke å skjule at han oppfatter riksantikvarens intervensjon som sand i maskineriet, eller, som han selv skriver, 'privat synsing på brevpapir med riksvåpen'. Ved å velge en så arrogant tilnærming avskjærer Røsland seg selv fra en dypere forståelse av den bekymring som vokser i ulike miljøer (...)

Røsland forankrer sine synspunkter på Bjørvika-utbyggingen i visjonen om Fjordbyen. Da er det interessant å legge merke til at hans noe mer erfarne partifelle Kåre Willoch så sent som i forrige uke gikk til frontalangrep på de samme planene nettopp under overskriften «Ikke glem Fjordbyen!»

Tydeligere kan det ikke demonstreres at Røsland vil mislykkes i sitt forsøk på å marginalisere og latterliggjøre riksantikvarens motforestillinger.

Til tross for disse lovende forhåndstrefninger fulgte ikke riksantikvaren oppfordringen i vårt brev, men valgte å forhandle om siktlinjer i området. Etter litt flytting og endring av proporsjonene ble Lambda stående. Reguleringsplanen ble ikke nevnt, selv om Holme hadde vært tydelig på det punkt i svaret til Ellen de Vibe. Det var overraskende også i lys av hans fredning av Operaen og dens utforming og plassering som et skreddersydd ledd i reguleringsplanen. Jørn Holmes integritet ble aldri trukket tvil, selv da det viste seg at han var Venstre-mann og hadde vært sekretær for tidligere partileder Odd Einar Dørum.

Den 20. september samme år hadde en delegasjon fra vår gruppe bestemt seg for et besøk i løvens hule, byrådslederens kontor i Rådhuset. Anfører var Francis Sejersted, som vel i kort-het måtte kunne kalles en av landets mest betrodde og respekterte menn, dertil velkjent Høyremann fra den konservative Minerva-kretsen.70 Øvrige var Ida Fossum Tønnessen (H), tidligere direktør for Park- og idrettsvesenet; Jan Sigurd Østberg, Rune Slagstad og meg.

68 «Personlig omkamp», kronikkplass i Aftenposten 08.12. 2009.

69 «Arrogant», Aftenposten leder 05.01. 2010.

70 Og ikke uten selvironi «At jeg stemmer Høyre er så sin sak, men at andre gjør det, nei det skjønner jeg ikke»

Sejersted holdt et ti minutters foredrag om Munch-museets utmerkede plassering på Tøyen og dets unødvendige flytting til Bjørvika. De øvrige av oss supplerte med korte innlegg. Et opprop – på forhånd kjent for Røsland – ble overlevert:

Gir ikke opp Munch

■ Kjemper for Tøyen

■ – Ikke for sent for politikerne å snu

Aktører fra kulturlivet og beboerforeninger aksjonerer mot flytting av Munch-museet.
– Avlys Lambda, bygg ut på Tøyen, lyder oppfordringen.

THORLEIF ANDREASSEN
TRYGVE INDRELIJ (foto)

– Men er det ikke nå i seneste laget å protestere mot at Munch-museet flytter fra Tøyen til Bjørvika?

– Det kan du godt si, men ingen var heller forberedt på flytting for kommunevalget i 2007. Vi mener at det ikke er for sent for politikerne å snu. Denne saken kan bli en valgkampsak neste år, sier professor Erling Sigvard Skaug, ett av medlemmene i delegasjonen som i går formiddag overrakte et opprop mot flytting til byrådsleder Stian Berger Røsland.

Under møtet med byrådslederen minnet professor Francis Sejersted om at et enstemmig bystyre så sent som i 2006 ville fortsette utbyggingen av Munch-museet på Tøyen.

– Vi har følelsen av at flyttingen er et hastverksprosjekt på mange måter, og også slusing med penger. Tøyen er et ideelt sted for museet. I dette unike sentrumsområdet er det gode

utviklingsmuligheter og lett adgang, poengterte Sejersted.

Professor Rune Slagstad påpekte for sin del at det ikke er noen heldig løsning å bygge et museum med lagringsbehov og konserveringsoppgaver i vannkanten.

– Dersom vannstanden blir høyere som følge av økologiske endringer, kan museet bli nødt til å flytte. Dessuten finnes ingen utvidelsesmuligheter for museet på Paulsen-kaia, sa Slagstad. Oslos byrådsleder lyttet til argumentene for å beholde Munch-museet på Tøyen, men fastslo at byrådet fortsetter arbeidet med å tilrettelegge for nytt museum i Bjørvika, og at museumsaken til syvende og sist er et regulerings spørsmål.

Her er noen av argumentene som fremføres av aktørene som vil beholde Munch-museet på Tøyen:

«Tøyen er et ideelt sted for Munch-museet»

Francis Sejersted

Tøyen er et ideelt sted for Munch-museet
Francis Sejersted

Aksjonen for Tøyen

Bred mobilisering i øst og vest i Oslo.

Støttes av kjente aktører fra kulturlivet, Tøyen Beboerforening, Garmiebyen Beboerforening, Tøyen Nedre Kampen Vel, Grønland Beboerforening, Redd Bjørvika, Byens fornyelse og Oslo Byes Vels 2.700 medlemmer.

Aftenposten fakta

Byrådsleder Stian Berger Røsland tok i går imot en delegasjon som aksjonerer mot flytting av Munch-museet. T.h. for byrådslederen, Francis Sejersted, daglig leder i Oslo Byes Vel, Jan Sigurd Østeborg, tidligere leder av park- og idrettssetaten i Oslo, Ida Fossum Tønnessen (H), professor Erling Sigvard Skaug og professor Rune Slagstad.

- Da Munch-museet åpnet på Tøyen i 1963 fikk Edvard Munchs kunst et varig hjem i et område der kunstneren selv vokste opp.
- Plasseringen av museet på Tøyen var en kulturpolitisk beslutning om å spre kulturinstitusjonene i byen.
- Bystyrets enstemmige vedtak i 2005 om å vurdere utvidelse på Tøyen var i samsvar med nevnte intensjoner.
- Utvidelse og modernisering av museet var i god gjenge i 2006.
- Etter valget i 2007 begynte bystyret nok en gang å drøfte flytting.
- Beslutningen om flytting i 2009 var resultat av en hastverkpreget og ensidig prosess. Den kan ha vært påvirket av Statens kupplignende kjøp av Vestbanetomten for å bygge Nasjonalismuseet der.
- Nytt bygg på Paulsen-kaia kan bli dobbelt så dyrt som anslaget for Tøyen-alternativet. På den smale Paulsen-kaia er det ingen utvidelsesmuligheter, bare i sjøen og i luften.

thorleif.andreasen@aftenposten.no

LA MUNCH-MUSEET BLI PÅ TØYEN!

Da Munch-museet åpnet på Tøyen i 1963 fikk Edvard Munchs kunst et varig hjem i et område der kunstneren selv vokste opp. «Vårt miljø er fra barndommen Tøien og omegn,» skrev hans søster Inger. «Der på museerne vanket vi alle. Min far hadde praxis omkring Tøien.» Plasseringen av museet på Tøyen var også en kulturpolitisk beslutning om å spre kulturinstitusjonene i byen. På Tøyen ble Munch-museet nabo til Universitets museer og de naturskjønne parker ved den fredede Tøyen Hovedgård fra 1679.

Bystyrets enstemmige vedtak i 2005 om å vurdere utvidelse av museet på Tøyen var i samsvar med disse intensjoner. Bystyret avviste et forslag om flytting til Vestbanen, og planleggingen av en utvidelse og modernisering av Munch-museet var i god gjenge i 2006. Andre løsninger for museets fremtid forelå ikke, men etter et halvt år la byrådet de bestilte alternativanalysene i en skuff. Dermed gikk bystyrets ønskede utbyggings-planer ut bakveien. Etter valget i 2007, og derfor uten at byens befolkning hadde kunnet ta stilling til saken, begynte bystyret nok en gang å drøfte flytting av museet. Det skjedde etter at en kampanjepreget meningsbølge hadde flommet over all byplantenkning. Plutselig var

havneområdet omskapt til byens nye sentrum. Dit skulle alle kulturinstitusjoner flyttes! En sterk aktør i dette uryddige spillet var havnevesenet, som selv skrev ut kurransen om et nytt Munch-museum beliggende i Bjørvika. Vinneren ble det omdiskuterte bygget Lambda, som bystyret stadfestet i august 2009 med 36 mot 23 stemmer.

Beslutningen var resultat av en hastverkspreget og ensidig prosess. Den kan ha vært påvirket av Statens kupplignende kjøp av Vestbanetomten for å bygge Nasjonalmuseet der. Bystyrets medlemmer hadde ikke fått et objektivt materiale som dokumenterte konsekvensene av en flytting. Lambdas alvorlige svakheter som museumsbygning ble først dokumentert i år. Byggets høyde på 14 etasjer strider imot gjeldende reguleringsplan. Det vil bli over dobbelt så dyrt som anslaget for Tøyen-alternativet. Lambdas enorme glassfasader og klimaanlegg vil dessuten bli et konstant og kostbart energisluk. Bygget bryter dermed helt med kommunens nylig vedtatte miljøstandarder for kommunale bygg og aktuelle trender i museal tenkning.

Når byrådet - og nå også den nye direktøren for Munch-museet - kaller Paulsenkaia for «byens fineste tomt», må det presiseres at museet vil få mindre plass i Bjørvika enn det har på Tøyen i dag. På den smale Paulsenkaia er det ingen utvidelsesmuligheter, bare i sjøen og i luften. En flytting gagnar hverken museet eller Munch-samlingene. Bystyret må derfor snarest omgjøre vedtaket. Både nye faktiske forhold og tidligere kulturpolitiske beslutninger gjør dette nødvendig. En snuoperasjon nå vil spare oss for de alvorlige konsekvenser Lambda-vedtaket kan få for Munch-museet og for de enorme verdier kommunen forvalter for oss alle.

På Tøyen ligger alt til rette for en utbygging, som vil gi et bedre museum for halve prisen. Her er museet blitt en del av bylandskapet. Hit søker titusener for rekreasjon og opplevelser. Atkomsten er enklere enn til havnebassenget, med 5 minutters gange fra egen T-banestasjon «Tøyen/Munch-museet». Turister trenger ikke et signalbygg for å finne veien til Edvard Munchs livsverk. Ingen har heller uttrykt noe ønske om det. Vi støtter derfor bystyrets tidligere enstemmige vedtak om å beholde Munch-museet i kunstnerens barndomsmiljø, i et åpent kulturlandskap som bare Slottet har maken til i denne byen.

Liv Bliksrud, Anja Breien, Aage Storm Borchgrevink, Peter Butenschøn, Alf Bøe, Signe Horn Fuglesang, Ingeborg Glambek, Finn Graff, Dag O. Hessen, Eivind Otto Hjelle, Didrik Hvoslef-Eide, Peder Chr. Kjerschow, Morten W. Krogstad, Kjell Lund, Magne Malmanger, Per Jonas Nordhagen, Gunhild Ramm Reistad, Nils Roll-Hansen, Francis Sejersted, Erling Skaug, Rune Slagstad, Eivind Smith, Thorvald Steen, Fredrik A.S. Torp, Jan Erik Vold, Vigdis Ystad, Ingjald Ørbeck Sørheim, Oslo Byes Vel.

Oppropet støttes av Tøyen Beboerforening, Gamlebyen Beboerforening, Tøyen Nedre Kampen Vel, Grønland Beboerforening, Redd Bjørvika og Byens Fornøyelse.

Møteopplegget inviterte til en redegjørelse med substans, men Røslands eneste kommentar var: «Det er en reguleringssak.» Dermed var argumentene uttømt.

I mellomtiden ble gruppen styrket bl.a. med et medlem av beboeraksjonen på Tøyen, Kamilla Aslaksen. Hun hadde samlet materiale til en hvitbok om saken, som nå ble supplert av våre mange skrivekyndige. Etter redaksjonell avslutning i november 2010 utga vi i januar 2011 *Munch på Tøyen!* Bystyret fikk forhåndseksemplar og invitasjon til pressekonferansen i Fritt Ords lokaler, som hadde støttet utgivelsen økonomisk. En rekke bystyrepolitikere møtte og deltok til dels livlig i ordsiftet, men ingen fra byrådspartiene viste seg.

Frafall, oppspinn, konvertering og Lambdas fall

Byrådets spill med de skjulte kort lyktes en tid. I løpet av 2011 vokste usikkerheten rundt prosjektet i Bjørvika. Det eneste sikre var at omkostningene ville bli høye. Den langdryge omarbeidelsen av vinnerkonseptet, med kritikk og tenkepauser, svekket dessuten utsiktene til byggevedtak i valgperioden 2007-2011.

Da måtte det trues. «Nå eller aldri!» Kulturbyråd Torger Ødegaard spådde 30 års forsinkelse hvis ikke Lambda ble vedtatt. Stein Olav Henrichsen ville ha publikum til å forstå

at det var «bare nå» det var politisk vilje til å bygge. Ordfører Fabian Stang lurte på om vi ville få noe nytt Munch-museum i det helse tatt. Maskene falt endelig med Ola Elvestuens «*Lambda eller intet*»: Det var ikke et nytt museum for Munch saken gjaldt, men et prestisjebygg for utbyggerne i Bjørvika – med Munch som «merkevare». Utmattelsestaktikk skulle nå erstatte de argumentene som ikke kunne sies høyt.

Men dobbel kanonade ville ikke være av veien. Hvem kan vel forsvare at ubrukelig museum? Henrichsen kopierte Giskes nedleggelsestaktikk og tilkalte NRK og pressen for å erklære bygningen som kondemnabelt. I motsetning til sin direktørkollega på Tullinløkka, som ikke kunne demonstrere Statsbyggs påstand om klimaskader på Nasjonalgalleriet, kunne Henrichsen vise frem en sprekk i en vegg og litt lekkasje fra klimaanlegget. Han hevdet at bygningen var «gått ut på dato» og anslo oppgraderingsbehovet til 400 millioner. Dokumentasjon for beløpet var ikke tilgjengelig, men direktøren var fullt ut tilfreds da anslaget ble redusert til en tiendedel.

Kommunens neglisjerte bygningsvedlikehold hadde ikke ført til skader på kunsten,⁷¹ men hastverket med å få gjennomført Lambda ble nå likevel eskalert til det notoriske oppspinn at «kunsten råtnet på Tøyen». Det slo godt an.

Den 28. september 2011 hevdet Aftenpostens kulturredaktør Knut Olav Åmås at «*Klimaforholdene i magasinene er til dels uforsvarlige. Grafikk og andre verker får store skader som følge av fuktighet.*» På gjentatte forespørsler opplyste Åmås i e-post til meg den 2. november at «opplysningen» kom fra Henrichsen. Myten om at «*kunsten råtner i de fuktige kjellerne på Tøyen osv.*» var nå gått inn blant de seiglivet «mediefakta» som saken støttet seg på. TV-seere fikk oppleve en forarget og oppgitt professor i sosialantropologi Tian Sørhaug, Universitetet i Oslo (NRK Brennpunkt, 27.03. 2012) og – på god avstand i Berlin fra den angivelige kompostbingen på Tøyen – forfatteren Ingvar Ambjørnsen (VG 21.04. 2012). Gjendrivelse i pressen med fakta viste seg vanskelig.

Men opposisjonen lot seg ikke påvirke av dommedagsvarslene: I valgåret 2011 snudde to partier; SV på vårens årsmøte og FrP i løpet av sommeren. Høyre prøvde da å lokke FrP tilbake med en «prisgaranti» på 2,7 milliarder for Deichman og Munch samlet. Det gikk heller ikke. FrP kunne regne, og beløpet ble da også raskt nesten dobbelt overskredet.

I oktober 2011 ble prosjekteringen stanses av finansbyråden: Etter to års omarbeidelse og 110 millioner kroner var det stadig bare på skissestadiet. Utgangspunktet var vrient.

Under den avgjørende bystyrebatten 14.12. minnet Anne Cathrine Berger (Ap) om at enstemmigheten i 2005-06 allerede kunne ha gitt et ferdig museum på Tøyen. Byråd Ola Elvestuen svarte at Eilif Holtes utredning «*viste ikke veldig gode resultater i forhold til en videreføring.*»⁷² I januar 2012 og senere spurte jeg Elvestuen pr. e-post hva han mente med det. Det ble ikke besvart. Hans sekretær opplyste til slutt at spørsmålet var videresendt til byråd Bård Folke Fredriksen (H), fordi Elvestuen bare hadde vært settebyråd for ham under debatten. Med en annen hatt på hodet i januar kunne Elvestuen ikke begrunne sin påstand i desember. Byråd Fredriksen svarte heller ikke. Våre folkevalgtes oppgave var øyensynlig begrenset til å utstede påstander, ikke å begrunne dem.

Før voteringen hadde et bystyreutvalg vurdert dispensasjon fra reguleringsplanen i Bjørvika, og kommet til at det ikke kunne anbefales. Det bar mot avstemning, med forutsigbart resultat. Da frafalt Krf sitt velgerløfte, og konverterte i bytte med en byrådstaburett «fordi Lambda vil bli nedstemt uansett.» Vi har hørt det før: Paris er vel en messe verd.

Lambda falt med klart flertall den 14.12. 2011. Samme dag hadde vår gruppe rykket ut i Aftenpostens morgenummer:

71 Museets førstekonservatorer Gerd Woll og Gunnar Sørensen har bekreftet at magasinene på Tøyen er blant de beste i landet, og papirmagasinet kanskje landets mest avanserte..

72 Protokoll fra byrådsmøtet 14.12. 2011, Sak 424, s. 63.

MUNCH PÅ TØYEN!

I 2005 vedtok bystyret enstemmig å utrede nybygg for Munch på Tøyen, etter at andre lokaliseringer var vurdert og forlatt. Kommunen eier tomten, som i dag er regulert for museum og park. Et moderne, vakkert og miljøvennlig museumsanlegg kunne ha stått ferdig på Tøyen i dag hvis byrådet hadde fulgt opp bystyrets vedtak.

Vedtaket ble ved en udemokratisk prosess overkjørt av kommersielle hensyn med Bjørvika som plassering. Byrådet ga utbyggerselskapet HAV Eiendom a/s mandat til å skrive ut arkitektkonkurranse, velge jury og selge Paulsenkaia tilbake til kommunen med god fortjeneste. Resultatet er Lambda, et konsept uegnet i museumsteknisk, sikkerhetsmessig og økonomisk henseende, og med liten begeistring hos byens befolkning. Etter vel to et halvt års bearbeidelse og 110 millioner kroner var konseptet stadig på skissestadiet, og prosjekteringen ble da avbrutt av byrådet selv.

Bystyrets flertall har innsett at Lambda i Bjørvika er et feilgrep. I tolvte time drives det fra enkelte hold likevel en kampanje, der tallmanipulasjoner, opportunistisk retorikk og urealistiske fremstillinger inngår i en argumentasjon for Lambda som den eneste løsning for et nytt Munch-museum. Ved å kritisere opposisjonen snus saken på hodet: Fem års tidsspill, unødige offentlige utgifter og museets forfall er byrådets eget ansvar.

De undertegnede har i snart to år påpekt at den ensidige og kuppertede prosess bak flyttingen av museet til Bjørvika var udemokratisk og uheldig. Saklige og tungtveiende argumenter for Tøyen er blitt ignorert i debatten. Vi støtter bystyrets flertall som ønsker en regulær utredning som utgangspunkt for en så viktig sak som denne. Bare det kan gi et resultat som vil være Edvard Munchs gave og landet som kulturnasjon verdig.

Kamilla Aslaksen, Liv Blikrud, Anja Breien, Aage Borchgrevink, Kirsti Strøm Bull, Peter Butenschøn, Signe H. Fuglesang, Ingeborg Glambek, Finn Graff, Stein Halvorsen, Dag O. Hessen, Eivind Otto Hjelle, Harald Hjelle, Jeremy D. Hutchings, Didrik Hvoslef-Eide, Anine Kierulf, Peder Chr.Kjerschow, Morten W. Krogstad, Kjell Lund, Magne Malmanger, Per J. Nordhagen, Gunhild Ramm Reistad, Nils Roll-Hansen, Francis Sejersted, Erling Skaug, Rune Slagstad, Eivind Smith, Thorvald Steen, Fredrik A.S. Torp, Niels A. Torp, Jan Erik Vold, Vigdis Ystad, Oslo Byes Vel.

7 Gjenoppstått via bakrommet (2012-2013)

Delt flertall

Byrådspartiene H, V og KrF tapte avstemningen i desember 2011, men flertallet mot Lambda var delt: Ap, SV, MDG og Rødt fastholdt Tøyen, mens FrP ønsket Munch i et ledig Nasjonalgalleri hvis Stortinget vedtok nedleggelse til fordel for et nybygg på Vestbanen.

Byrådet ble da bedt om å få utredet alternativene Tøyen og Nasjonalgalleriet. Selv om Lambda var nedstemt beholdt byrådet likevel prosjektet for egen regning. Oslo Høyre gikk ut med en programerklæring allerede på forsommeren 2012 om at partiet uansett ville «*jobbe ufortrødent videre for å realisere Lambda-bygget i Bjørvik.*»⁷³ Andre uttalelser tydet på at de ikke ville ta hensyn til utredningen. Dette vakte reaksjoner fra Høyres egne kretser. Tidligere H-politikere på byråds-, statsråds- og statssekretær-nivå, samt profilerte Minerva- og DKSF-medlemmer gikk den 31.08. 2012 ut i Aftenposten med følgende:

URYDDIG OM MUNCH-MUSEET

Da Lambda i Bjørvika ble nedstemt ble byrådet bedt om å utrede to alternativer for nytt Munch-museum. Utredningen ventes i september.

Oslo Høyre har gitt uttrykk for at partiet vil holde fast ved sitt Lambda-standpunkt uansett hva utredningen vil vise, og at det ønsker å påvirke opposisjonen til å snu før utredningen foreligger. Dette kan indirekte antyde at Høyres standpunkt ikke står for en nærmere drøftelse.

Som tradisjonelle Høyrevelgere tar vi avstand fra dette utspillet, og ber samtlige partier i bystyret om å la temaet ligge inntil utredningen foreligger. Politiske prosesser må være ryddige.

Egil Alnæs, Ragnvald Dahl, Erling Eide, Jens Feder, Gunnar Grette, Tor Guttu, Christopher Harper, Astrid Nøklebye Heiberg, Liv Johannson, Tore Lindbekk, Knut H. Lykke, Francis Sejersted.

Utredningsoppdraget var blitt gitt til konsulentfirmaene OPAK og Metier. De kom til at alle tre alternativer ville koste det samme (1,6-1,7 milliard), at Lambda ville trekke flest besøkende (500 000 årlig, mot 300 000 andre steder) og bli ferdig først uten stengetid for samlingene. Det virket som et bestillingsverk, og var uansett lite troverdig. «*Her er det ingen grunn til at konsulentenes anslag skal få legge premissene*» skrev Aftenposten på lederplass.⁷⁴

Arkitektene Fredrik Torp, Stein Halvorsen og Didrik Hvoslef-Eide hadde tidligere, i et skisseprosjekt og et enkelt regnestykke, vist at et alternativ på Tøyen ville koste rundt 1 milliard, bl.a. ved gjenbruk av det eksisterende anlegg – det vil si HolteProsjekts alternativ B, det den gang foretrukne – og at lukking i byggeperioden var unødvendig. (Forslaget vises i slutten av kapittel 9 nedenfor.) OPAK-Metiers skyhøye besøksanslag, som byrådet i 2014 endret fra «analyse» til «ambisjon» og bare «for det første året», ble umiddelbart betvilt av flere uavhengige instanser, og var også gitt med forbehold av OPAK selv. Samtidig sto de museumsfaglige innvendingene mot Lambda stadig ubesvart.

Skisseforslaget og kontrollregningen slo bunnen ut av byrådets mantra om tid, pris og kvalitet som Lambdas angivelige fortrinn. Byrådets fobi for motforestillinger toppet seg nå i

⁷³ Eirik Lae Solberg i Høyres informasjonsblad «Oslo og vi» 1/2012.

⁷⁴ Aftenposten 15.09. 2012

kulturbyråd Hallstein Bjerckes (V) karakteristikk av forslaget som «bløff», «sirkus» og «tall tatt inn fra gaten». I Bjerckes verden, trengt inn i det hjørnet han hadde overtatt av Lae og Ødegaard, var det ingen vei ut. Hans uvilje mot overhodet å se på forslaget var talende nok, men ble igjen kommentert av Høyre-folk. Aftenposten 09.01. 2013:

REALISME, IKKE FORMALISME I MUNCH-PROSESSEN.

Etter Lambdas fall i bystyret 14.12. 2011 bestilte byrådet en konsulentutredning for nytt Munch-museum, alternativt i Nasjonalgalleriet eller på Tøyen. Utredningen kom 14.09. i fjor og viste omtrent samme pris for begge alternativer, tilfeldigvis på linje med et tidligere estimat for Lambda. Begge alternativer ville angivelig stå ferdig i 2022, mens Lambda angivelig ville bli ferdig fem-seks år tidligere. Pris- og fremdriftskalkylene har imidlertid vært betvilt. Vi merket oss bl.a. Aftenpostens lederartikkel den 15.09. i fjor: «Her er det ingen grunn til at konsulentenes anslag skal få legges premisene.»

For Tøyens vedkommende har utredningen sett bort fra en konsekvens av analysene fra 2006, som fulgte av et enstemmig bystyrevedtak i 2005. Byrådet anså den gang ny bruk av det eksisterende museum som «en betydelig tilleggsverdi for Oslo Kommune.» Den 13.11. i fjor fremla arkitektene Torp, Hvoslef-Eide og Halvorsen denne muligheten i et skisseforslag, som viser betydelige innsparinger i pris og byggetid, sammenlignet med konsulentenes anslag. Forslaget kan danne grunnlag for en arkitektkonkurranse i regi av NAL, og vil gi den politiske behandling av denne syv år gamle saken en rasjonell kontinuitet.

Uttalelser fra kulturbyråden kan imidlertid tyde på at forslaget ikke vil bli tatt i betraktning. Man ser ganske enkelt bort fra – og fortier – at de tre arkitekters forslag betyr at museet også kan holdes åpent i byggetiden. Det er altså like godt som Lambda-prosjektet i så henseende, dessuten spares flytteutgifter og tomtekjøp. Kulturbyrådets parti markerte seg under Munch-debatten med slagordet «Lambda eller intet». Det er grunn til å anta en viss forutinntatthet mot andre alternativer. Etter den lukkede og forhastede prosess bak Bjørvika-planen i 2008, som har kjørt saken fast, er en åpen og realistisk vurdering av mulighetene ønskelig. Vi anmoder byrådet, og spesielt dets medlemmer fra Høyre, om å sørge for at de tre arkitekters skisseforslag legges frem til behandling i bystyret på lik linje med konsulentutredningene når tiden kommer.

Egil Alnæs, Ragnvald Dahl, Erling Eide, Tor Guttu, Christopher S. Harper, Liv Johannson, Tore Lindbekk, Knut H. Lykke, Francis Sejersted, Paul Thyness, Ida Fossum Tønnessen, Grethe Værnø.

Tilsynelatende sto saken nå stille. «Noen må forandre mening», sa ordfører Fabian Stang, men at det ikke gjaldt byrådspartiene punkterte hans forsøk som diplomat. SV ble utpekt som «noen», det svake punkt. Denne fasen er interessant, både for sakens forløp og for politiske prosesser generelt: I september 2012 ble SVs gruppeleder Marianne Borgen intervjuet av VG:

- Er det aktuelt for dere å revurdere Lambda?
- *Nei, det er ikke aktuelt.*
- Du kan kategorisk avvise at dere ikke kan snu igjen?
- *Det er ikke aktuelt.*

14. mars 2013 ble Borgen intervjuet av Dagbladet:

- Er dere villige til å endre standpunkt i lokaliseringdebatten?
- *Vi går inn i forhandlingene med et konstruktivt blikk, men søker flertall for Tøyen.*
- Hvem bør endre standpunkt, og på den måten skape flertall?
- *Flere er nødt til å snu, men Bjørvika er nedstemt og jeg forutsetter at byrådspartiene er villige til å tenke alternativt.*

Marianne Borgen hadde entusiastisk fulgt skisseprosjektet av Torp, Halvorsen og Hvoslef-Eide, fremført for bystyret våren 2013. Hun hadde godt grunnlag for sitt faste standpunkt.

Armvridding bak lukkede dører

Men to måneder senere kom Borgen overraskende ut fra bakrommet sammen med byrådet. De roste hverandre for «godt politisk håndverk». Spesielt kunne Høyre, etter å ha oppnådd det de «ufortrødent» hadde arbeidet for, prise hennes «forhandlingsevne». På pressekonferansen i Rådhuset 28. mai 2013 – tilfeldigvis samme dato som Lae-Giskes pressekonferanse fem år tidligere – kunne hun fortelle at SV, etter hemmelige forhandlinger hvis detaljer ikke kunne røpes,⁷⁵ hadde snudd. «Det hastet», og Lambda var «raskeste løsning», noe MDG hadde fremholdt fire dager før som kompromissgrunn, men uten at handling fulgte ord. Borgen hadde til gjengjeld fått løfte om en storstilet oppgradering av Tøyen. Noen poster i Tøyen-løftet var allerede vedtatt av bystyret. Avtalen ga Borgen et forklaringsproblem overfor SVs velgere, der flertallet ville beholde Munch på Tøyen, uten at hennes forklaringer – i alle fall overfor pressen – virket spesielt slående.⁷⁶

Deretter oppsto en absurd forvirring i deler av Ap. Gruppeleder Libe Rieber-Mohn fikk kritikk fra egne rekker for *ikke* å ha deltatt i forhandlinger som byrådet, bak alles rygg, hadde innledet med SV alene.⁷⁷

Samtidig begynte kampen om heltestatus. SV ville ikke anerkjenne MDGs fire dagers «forsprang» om et kompromiss. MDG ble fornærmet og snudde igjen mot Lambda.

Det var da Venstre gikk ut på sin hjemmeside for å få æren for initiativet til Bjørvika.

Året etter snakket jeg med Marianne Borgen under en privat tilstelning.⁷⁸ Private samtaler er problematiske som kilder, men Borgen vil neppe ha noe imot at jeg siterer hennes gjentatte budskap: Saken sto stille, Carl I. Hagen (FrP) var ikke til å snakke med, og det var viktig å få et vedtak: «*Vi kunne ikke holde på lenger nå. Velgerne ventet en avgjørelse.*»⁷⁹ Forøvrig var bystyrets mandat å holde seg til de utleverte papirer, ikke ta opp «noe de hadde lest i avisen.» *Aha!*

Som nevnt ville hverken hun eller andre ut med detaljer fra forhandlingene. Det er sagt før, og kan sies igjen, at ikke alt – og aller minst forhandlinger – kan foregå for åpen mikrofon. Men ett av problemene med bakromsavtaler er at premisser og saksfremstilling unndras innsyn og verifikasjonsmulighet. «Oslo kommune har en lang vei å gå i spørsmål om åpenhet og offentlighet», sa Arne Jensen i Norsk Redaktørforening noe senere, og i en annen sammenheng.⁸⁰ Men særlig mye gjetting om Høyre-byrårets *strategi* trengtes ikke: Først bare et tilbakeblikk på forestillingen om en «fastlåst sak».

FrPs ønske om Nasjinalgalleriet var det springende punkt. Var situasjonen «fastlåst», eller bare «ennå ikke avgjort»? FrP ventet på et endelig vedtak om Nasjinalgalleriets avvik-

⁷⁵ Se intervjuet med Borgen i Morgenbladet 30.05. 2013

⁷⁶ Klassekampen 29.05. 2013 og NTB 29.05. 2013. 52 % av SVs velgere ville ha Munch-museet på Tøyen, bare 24 % ville ha Lambda. «Borgen måtte hele tirsdag forsvare partiets snuoperasjon (...) 'Noen er helt sikkert sure for at vi går inn for Lambda, men vi har vært villige til å gå inn i dette kompromisset', sier hun.»

⁷⁷ Tidligere stortingsrepresentant Saera Khan og Ap-politikere som Jack Grimsrud og Steinar Arnesen mente at Libe Rieber-Mohn hadde valgt «feil strategi», *fordi* Høyre bak alles rygg kun inviterte SV til hemmelige møter. De beklaget også at Ap, som konsistent Tøyen-tilhenger siden bystyrets enstemmige vedtak av 2005 «ikke var arkitekten bak avtalen» (!). Samtidig gikk Ap.s to tidligere kulturministere Åse Kleveland (hittil taus under debatten) og Ellen Horn (uten å minne om at hun satt i HAVs Lambdajury) ut med samme budskap i Dagbladet kultur 05.06. 2013. I følge Dagsavisen samme dag mente Ellen Horn at kompromisset hadde skjedd på SVs (!) initiativ, og at Ap burde ha støttet det. «Alt annet ville være meningsløst.»

⁷⁸ Avtroppende førstekonservator ved Munch-museet, Gerd Wolls 75-årsdag, avholdt i museets lokaler 20.09. 2014. med et stort antall gjester både fra det politiske og faglige miljø.

⁷⁹ Ventet velgerne et vedtak uansett hvilket? Flertallet av SVs velgere var mot Lambda, som vist ovenfor. Hun var klar over «kokelimonken med HAV», som jeg uttrykte det, men viftet det vekk som noe bagatellmessig.

Øyenslig var denne side av saken alminnelig kjent i bystyret, men ble aldri tatt opp under forhandlingene

⁸⁰ Klassekampen 10.03. 2015.

ling. Men partiet hadde øyensynlig ikke lagt vekt på signalene om at det neppe ville bli disponibelt for kommunen. Stortingsproposisjonen (Prop. 108 S (2012-2013), 2.3.) var nokså klar:

«Dersom det ligg til rette for det, ønsker Universitetet i Oslo at Nasjonalgalleriet skal vera del av den bygningsporteføljen som skal liggja til grunn for det vidare utviklingsarbeidet for Kulturhistorisk museum. Regjeringa har enno ikkje teke stilling til dei nye planane frå Universitetet i Oslo. Dersom det ikkje vert aktuelt å nytta bygningen til funksjoner med tilknytning til universitetet, vil andre statlege behov verta vurderte.»

Et Munch-museum i Nasjonalgalleriet var dermed svekket i utgangspunktet. Hadde FrP et alternativ? Partiets prinsipp er å spare det offentlige for unødvendige utgifter, derfor ble Lambda i Bjørvika forkastet. Men skisseprosjektet på Tøyen var anslått til en milliard, det samme beløp som FrP, ikke helt tilfeldig, ville legge i en oppgradering av Nasjonalgalleriet. Tøyen var partiets subsidiære valg, men Carl I. Hagen ville altså avvente Stortingets siste ord i saken.⁸¹ Dermed måtte SV overtales i hemmelighet mens FrP ventet.

I tilbakeblikk får situasjons preg av middelmådig operette. Borgen skulle ha varslet FrP da hun ble utsatt for byrådets tilnærmelser. Hagen skulle ha skjønt hvor det bar da stortingsproposisjonen prioriterte statlige institusjoner, og straks flagget Tøyen.

Som sagt ville hverken Mariann Borgen eller byrådspartnerne ut med detaljer fra forhandlingene. Men det kan være liten tvil om byrådets situasjonsbeskrivelse på bakrommet. Bortsett fra hastemyten (reell bare for byrådet, med utbyggerne press på en avgjørelse) må tre hovedargumenter ha vært banket inn, alle mildt sagt tvilsomme. Vi må se litt nærmere på dem

Farvel til fakta

For det første påstanden om at alt kostet det samme. Byrådets bestilte utredninger viste at de tre alternativer ville koste ca. 1,65 milliard hver. Beregningene var grovt manipulert:

Til grunn for et lavbygg på Tøyen la man høyhuset Lambdas dårlige utnyttelsesgrad og høye m²-pris. Besparelsen ved gjenbruk av det eksisterende museum, den løsningen som hadde ligget i kortene siden 2006, ble utelatt. At opposisjonen forgieves påpekte begge feilene i kalkylen demonstrerte åpenlyst at fasit var forutbestemt.⁸² Skisseprosjekt som allerede er nevnt hadde bekreftet at prisen for et lavbygg på Tøyen var ca. en milliard. Beregningene ble aldri gjendrevet, kulturbyråd Bjercke reagerte panisk ved å nekte å se på dem.

Lambdas reelle pris fremgår av byrådets brev om statsstøtte:⁸³ Planleggingsrammen fra juli 2013, rett etter Tøyenløftet, var over 2 milliarder, men med seks poster utelatt. Beløpet ville ha punktert avtalen med SV og bystyrets påfølgende votering, og ble holdt tilbake til året etter, med minimal stigning til 2,3 milliarder. Uro om ny Holmenkollsprekk ble kjøpt parert av Bjercke med et tall fra 2009 på vel 1,9 milliard, i realiteten 2,2 milliarder.⁸⁴ Å sjonglere med usammenlignbare tall fra forskjellige tidspunkter var hans og byrådets metode.

Byrådets påstand i tidsrommet september 2012 - juni 2013 om at «alt kostet det samme» var satt 6-700 millioner kroner for lavt for Lambda, og 6-700 millioner for høyt for Tøyen. Uten talltriksing kunne ikke byrådet komme videre. Byrådsleder Røsland bekreftet

81 Bekreftet av Carl I Hagen under den påfølgende bystyredebatte 04.06. 2013.

82 Brev fra Arbeiderpartiets bystyregruppe til kulturbyråd Bjercke, «Ang. kravspesifikasjon til utredning av nytt Munch-museum», dat. 26.01. 2012 – altså før byrådets konsulentbestilling. Her påpekes at Lambdas høye brutto-nettofaktor er irrelevant for beregning av et Tøyen-alternativ, der tomten tillater en gunstigere og mer økonomisk bygningsform. Enn videre at det eksisterende bygg kan brukes til Stenersen-samlingen og fellesfunksjoner, mens et nybygg ved siden av kan reserveres for Munch. Ap vektlegger også parkområdets bedre miljø enn Bjørvika. Byrådet overså dette, og bestilte konsulentberegninger som ville redusere alternativenes åpenbare fordeler.

83 *Nytt Munchmuseum – søknad om statstilskudd – nasjonale kulturbygg*, dat. 28.08. 2014 (arkivkode 031) til KD fra Oslo kommune v/kultur- og næringsbyråd Hallstein Bjercke og kommunaldirektør Gro Balas.

84 Byrådssak 137-09, s. 21.

etter SV-avtale at «samme pris» var selve krumtappen i opplegget».85 Ferdigstilt ble kostnadsrammen pr. 2014 beregnet til nær 2,8 milliarder, nesten tre ganger et Tøyen-alternativ, og bare for bygningen, ikke totalomkostningene som vist ovenfor og i kapittel 9

Per 31.03.2015 pågikk stadig detaljprosjektering og anbudsinnhenting, og forventet byggestart var utsatt fra april til august.86 Kalkyle før spadestikket var uklart. Hve ny prisøkning var dekket av det vikarierende argumentet at man «ikke kan spare når det gjelder Munch».

For det andre at årlig besøkstall i Bjørvika ville bli 500 000, på Tøyen bare 300 000.

Besøkstall er neppe et mål for opplevelseskvalitet, men kvantitet er vel byrådet mest subtile verdiskala. Det hevdes fra museumshold at det er innholdet som trekker publikum.87 Men byrådet hevdet at publikum ikke finner frem til Tøyen, busser går ikke dit osv. Påstanden faller ved et blikk på T-banekartet og det faktum at Munch-museet er Norges best besøkte kunstmuseum etter Nasjonalgalleriet.

OPAK-konsulent Asbjørn Hansen reserverte seg mot egne tall: «Usikkerheten er stor, i og med at det er bygninger som ikke er bygget» og at konkurranse fra det nye Nasjonalmuseet på Vestbanen og Astrup Fearnley ikke var beregnet. Professor Jan Grund, leder av et regjeringsutvalg for kunnskapsbasert kulturpolitikk, uttalte: «Man kan ikke regne seg frem til hva man skal gjøre i en slik sak. Dette er et politisk valg.» Professor Anne-Britt Gran, forsker i kulturledelse ved Handelshøyskolen BI supplerte: «Slike utredninger har et mandat man må forholde seg til. Det kan noen ganger virke som om utredninger og evalueringer benyttes til å legitimere den politikken man allerede har bestemt seg for.»88

Men byråd Bjercke utga besøkstallene som en «analyse», «så sikker som vi kan være.» Sikkerheten varte ikke lenge. Med SV-avtalen i boks gjorde han en rask retrett: I søknaden om statsstøtte er «analysen» endret til et «mål/ambisjon», og bare «for det første året.»89 Altså et *håp* om nyhetens interesse, *for bygget*, ikke varig besøksinteresse for Munchs kunst.

Da Tøyenløftet skulle skrytes opp begikk Høyre og Venstre selvsjudd. Nytt Tøyenbad, et ledd i avtalen, ville bli «et anlegg for hele byen», fordi Tøyen er et «knute-punkt».90 Likevel altså. Så foreslo Høyre å bygge Munch-museet om til islam-museum, med kuppel og minaret allerede tegnet og innsamling planlagt i muslimske land.91 Et forsøk på å hindre en eventuell retrett for Munch, maskert som innvandrer-vennlighet?

For det tredje: Museet må stenge ved bygging på Tøyen, men kan holdes åpent mens Lambda bygges. Også det er feil. Nybygg ved siden av det nåværende ville tillate kontinuerlig visning i byggeperioden. Samlingene kunne bl.a. flyttes via de underjordiske magasiner uten avbrudd, og uten de titalls millioner for flytting til Bjørvika. Dette har museets fagpersonale

85 «Utredningen for andre alternativer viste at prosjektkostnad var tilnærmet lik, og dermed ble gjennomførings-tid [nedetid, stengning under bygging osv.] og besøkstall avgjørende for hele prosjektet» skriver Røsland i en gjennomført desinformerende helside i Aftenposten 23.07. 2013. Overskrift «Best for Munchs kunst!»

86 Alle uttalelser i Aftenposten 30.03. 2015.

87 Olav Orheim, styreleder for Fram-museet m.m., «Innholdet er det viktigste», Aftenposten.no 28.05. 2013. Undersøkelser ved flere museer viser at museets lokalisering og utseende er av liten betydning. Håpet om høye besøkstall ved nytt Munch-museum i Bjørvika kalles «ukvalifisert synsing». Se de følgende sitater.

88 Alle tre sitater fra Aftenposten 02.11. 2012.

89 Søknad av 28.02. 20014.

90 Annelise Høegh (H) og Odd Einar Dørum (V), «Badeglede for hele byen!», Aftenposten 25.02. 2014. Replikker fra undertegnede sammesteds 28.02. 2014, «Ikke kunstglede for hele byen?»

91 Aamir Sheikh (H), Aftenposten 26.09. 2014. Sheik opplyser at planen har vært under arbeid i tre år.

visst hele tiden. Men de var ekskludert fra prosessen. For øvrig ville et nytt museum ha stått ferdig mange år tidligere hvis bystyrets vedtak av 2005 var blitt fulgt opp på regulær måte.

Politikkens sammenbrudd

I kjølvannet av SVs annen gangs vending brøt altså også Ap sammen. Siden 28. mai 2013 var det klart at SVs stemmer ville gi flertall for Lambda, med H, V og KrF. Gruppeleder for Ap Libe Rieber-Mohn var under sterkt press, blant annet fra to tidligere Ap-kulturministere, Ellen Horn (uten å minne om at hun var medlem av HAVs «Lambda-jury» i 2009) og Åse Kleve-land (hittil sittet på gjerdet), som anmodet henne om å snu for Bjørvika.⁹²

«En bred politisk forankring av vedtaket vil sikre framtidig forutsigbarhet for virksomheten, uansett varierende politiske flertall» uttalte Kleve-land til Dagsavisen.

Det gjaldt nå bare å spikre en beslutning. Avsporingen var et faktum, et best mulig museum for Munchs kunst var ikke tema. Partiene på venstresiden måtte «stå sammen om et skifte». Saken var redusert til lojalitetsforhold mellom blokkene, i et spill løsrevet fra sak Ordskiptet før votering 5.juni viste hvordan man stemmer for noe man er imot.

- *Carl I. Hagen* (FrP) påpekte at «garantibeløpet» for Deichman og Lambda samlet for lengst var overskredet, og gikk inn for Tøyen.
- *Harald Nissen* (MDG) kritiserte prosessen og prisen, og gikk inn for Tøyen (men snudde senere for å bli med i byrådet).
- *Bjørnar Moxnes* (R) uttalte at saken ble «kjørt i grøfta i 2008», siterte som eneste representant de faglige innvendinger mot Lambda-prosjektet, og minnet om byrådets prismanipulasjoner. Gikk inn for Tøyen, med henvisning til et detaljert program for ny arkitektkonkurranse.
- På motsatt side hadde altså KrF brutt sitt velgerløfte straks etter valget i 2011, og fastholdt Lambda selv om premissene fra den gang – «Lambda vil bli nedstemt uansett» – nå var blitt snudd på hodet. Stø kurs, uansett!
- *Ivar Johansen* (SV) tilsto at Lambda ikke var deres favoritt, men de måtte skjære gjennom «for å få et vedtak». FrP skulle ha gått inn for Tøyen før.
- *Libe Rieber-Mohn* (Ap) tok flertallet til etterretning selv om Tøyen fremdeles var partiets førstevalg, og beklaget at FrP ikke hadde sagt fra før.

Disse situasjonsbetingede selvmotsigelser ga 52 stemmer for Bjørvika og 7 for Tøyen.

Partienes valgløfter ville ha gitt 32 stemmer for Tøyen og 27 for Bjørvika. Slik kan verden forandres bare den overlates til våre fremste tillitskvinner og -menn.

Hvilke partier ved årets stortingsvalg ga velgerne den saksopplysning – som åpenbart er kurant – at de når som helst i perioden forbeholder seg retten til å bryte sine valgløfter og gå mot sin overbevisning, for å komme eller bli i posisjon?

De vil jo fortsatt gjøre det. Uten å blues

Komedien fullført

Valget i 2014 ga en trio av konvertitter. Byrådsleder Raymond Johansen (Ap) fra partiet som i et halvt århundre hadde hatt Tøyen som sin hjertesak. Lan Marie Berg (MDG) som gjentok KrFs akrobatikk fra 2011: «Ressurssluket Lambda er vel en taburet verd». Ordfører Marianne Borgen med triumfen som skulle balansere tapet av Munch mot Tøyens enestående løft.

⁹² Dagsavisen 05.06. 2013.

Men det gikk trått med å oppfylle løftet. Seks år etter at det var gitt måtte Borgen innrømme at kritikken mot sendrektigheten var berettiget.⁹³ I januar i år ga byrådet opp hele avtalen.⁹⁴ Byråd for næring og eierskap, Victoria Marie Evensen (Ap) mente likevel at bydelen har fått mye, gratis AKS og flere kulturskoleplasser, Tøyen torg var pusset opp, tjenestetilbudet utvidet og det nye ungdomsbiblioteket hadde vært en suksess. Samtidig er en lang rekke av de opprinnelige løftene uoppfylt, De viktigste er:

- Finnmarksgata, som går tvers gjennom Tøyenparken, skulle stenges eller legges lokk over, slik at det bel en sammenhengende park. Det har ikke skjedd.
- Nytt badeland skulle stått klart i 2017. Nytt Tøyenbad vil ikke åpne før i 2023.
- Det skulle etableres nytt vitensenter. Det har ikke skjedd (men universitetet har bygget et klimahus i tilknytning til Naturhistorisk Museum).
- Blokkene rundt Tøyen torg, Hagegata 30-31, eid av kommunen, skulle bli studentboliger og sosialboligene skulle selges. Ingen av delene har skjedd.

Byutviklingsråd Arild Hermstad (MDG) sier at prosjektene ble alt for dyre. *«Å legge lokk over en vei kan koste hundrevis av millioner. Men å ruste opp gater og torg, sette opp leke-stativer og ordne opp i parkene har mye større effekt for trivselen og er mye, mye billigere.»*

Leder i bydelsutvalget i Gamle Oslo, Teodor Bruu (MDG), mener at Tøyenløftet *«i for stor grad handler om kosmetiske endringer, og at de underliggende utfordringen på Tøyen handler om trangboddhet, rus og fattigdom forblir de samme.»*

«Hundrevis av millioner» var for mye mot Lambdas milliarder, og «Kosmetiske endringer» tydet heller ikke på substans i avtalen. Uttalelsene er fra Borgens egen byregjering i dag, og fra et parti som var medansvarlig for det hele.

Men ros skulle Marianne Borgen likevel ha, i alle fall fra sine egne. Til hennes 70-årsdag i år, bare noen måneder etter uttalelsene over, skrev SVs leder Audun Lysbakken en hyllest til Oslos ordfører. At han ikke klarte å telle antall år fra 28. mai 2008 til 28. mai 2013 er bagatellmessig pirk overfor en person hvis parti hadde sluttet seg en sak som helt og holdent var banket gjennom med Trumpske «alternative fakta»:

Lysbakken oppsummerer avtalen som Borgens *«største politiske vågestykke (...), motivert av barna som vokste opp i et nabolag forsømt av politikere over flere tiår. Hun satte hele sin politiske karriere og hele sitt ettermæle på spill da hun i 2013 – i all hemmelighet – forhandlet fram Tøyen-Munch avtalen med det daværende Høyre-byrådet. Etter et tiår(sic) med politisk floke gikk hun med på å bygge nytt Munch-museum i Bjørvika.»*

Og han konkluderer, kanskje noe overraskende for byens innbyggere, på denne måten: *«I bytte fikk hun tidenes områdeløft på Tøyen.»*⁹⁵

Tidenes områdeløft. Intet mindre.

93 «Jeg skjønner godt frustrasjonen og kritikken», dobbeltside i Dagsavisen 21.07. 2019.

94 «Årevis med millionsatsinger og brutte løfter. Nå setter byrådet punktum for Tøyenavtalen», Dagsavisen 14.01. 2021.

95 «'Mor Oslo' fyller 70», Klassekampen 28.05. 2021.

8 Protester til siste stund (2014-16)

Flerstemmig motstand

Den 01.04. 2014 utga vår tverrfaglige gruppe en ny essaysamling, *Lambdas svakheter. Luft-slott eller kunstmuseum?* i papir- og elektronisk versjon. En foranledning var byrådets brev til Kulturdepartementet av 28.02. samme år, med søknad om statsstøtte til Lambda. Brevets saksfremstilling gjorde supplerende fakta nødvendig. Innholdet hadde adresse til byrådet og bystyret og ble, i likhet med antologien *Munch på Tøyen!* fra 2011, lagt ut til samtlige representanter.

Da hverken byrådsleder Røsland eller ordfører Stang denne gang ville møte vår delegasjon, ble trykksaken overrakt varaordfører Libe Rieber-Mohn og bystyregruppene i Rådhuset den 27. mai. Den ble også sendt til de berørte departementer (Kultur-, Finans-, Miljø-, Administrasjons- pluss SMK), Riksantikvaren og mediene.

Endelig behandling av saken var satt til oktober 2014. Gruppen var i mellomtiden blitt utvidet med kunstnerne Håkon Bleken og Inger Sitter, professor em. Tor Fr. Rasmussen (samfunnsgeografi), dr.philos. Dag Solhjell (kunstsociologi), tidligere leder for Vigeland-museet, Tone Wikborg, lagrettsdommer Ragnar Vik (mottager av Venstres miljøpris) og nylig pensjonert høyesterettsdommer, dr.juris. Karin Bruzelius.

Rett før bystyrets endelige votering over Lambda 22. oktober kom to parallelle marker-inngje, der Sitter og Bleken sto bak et kunstneroppop. På grunn av kort tid kom bare noen av landets ledende billedkunstnere med i oppropet, med sympatisører fra kulturfeltet. Oppropet var betalt av Inger Sitter som helsides annonse i Klassekampen lørdag 19. oktober:

LAMBDA MÅ SKRINLEGGES!

Som norske billedkunstnere og kulturarbeidere har vi opplevd planleggingen og utformingen av det nye Munch-museet som en hån, ikke bare mot Edvard Munch og hans kunst, men også mot den faglige innsikt og kompetanse som vi representerer.

Oslo Kommune har aldri søkt råd hos norske kunstnere, hverken før starten eller underveis. All planlegging, utforming og bygging er overlatt til byens havnevesen. Dette fristilte kommunale selskapet er både grunneier og utbygger, og selskapet har selv utformet arkitektkonkurransen.

I juryen var ikke ett medlem fra Munch-museet. Heller ingen fra norske billedkunstnere. Det fremtidige museum for en av verdens viktigste kunstnere i det 20. århundre er altså resultatet av en kommunal prosess uten medvirkning fra den yrkesgruppen som fremfor noen burde vite noe om hvordan kunsten møter publikum, og hvordan arven etter Edvard Munch bør ivaretas.

Når byggeprosjektet nå snart skal forelegges Oslo Bystyre bør man se forslaget i det rette perspektiv:

En ting er byggets ytre utforming som et «signalbygg» for å tiltrekke seg oppmerksomhet. Noe annet er at bare en mindre del av det ruvende bygget faktisk skal anvendes til kunsten. Viktigst er likevel å fastslå at bygget ikke tilfredsstillende faglige krav man med rette må kunne stille til et slikt museum.

De undertegnede ber derfor innstendig Oslos øverste myndighet, Bystyret, om å skrinlegge Lambda for godt.

Vi krever et bygg hvor Edvard Munchs kunst kan vises og ivaretas på en måte som avspeiler både kunstnerens posisjon og byens takknemlighet.

Håkon Bleken, Brit Fugleavaag, Finn Graff, Guttorm Guttormsgaard, Karl Erik Harr, Per Kleiva, Carl Nesjar, Bjørn Ransve, Irma Salo Jæger, Inger Sitter, Ole Sjølie, Odd Tandberg, Frans Widerberg, Mai-Bente Bonnevie, Fredrik S. Heffermehl, Edvard Hoem, Gro Steinsland, Ragnar Søderlind, Fredrik A.S Torp, Jan Erik Vold

Oppropet ble kommentert i Aftenposten allerede søndag 20. oktober, der byrådsleder Stian Berger Røsland ble intervjuet. Hans reaksjon gjengis her. Innledningsvis hevdet han at ...

«alle innsigelsene mot (...) Lambda er tilbakevist i planleggingsprosessen. Kunsten kommer til å bli tatt godt vare på i dette bygget. Jeg vet ikke hvor mange ganger jeg har sagt dette. Museet er en betongkonstruksjon kledd i glass. Temperatur og luftfuktighet blir regulert.

Hva med rulletrappene og alle sikkerhetsslusene?

Vi har smertelig erfart hva manglende sikkerhet har hatt å si for samlingene. Nå får vi muligheten til å designe dette fra begynnelsen av, noe vi ikke har på Tøyen.

Hva med manglende deltagelse i planleggingen fra kunstnerens side?

Munch-museet er entusiastisk, og har vært sterke tilhengere av at vi bygger dette museet.

Er det aktuelt å stoppe planleggingen av Lambda?

Dette har som mange vil huske vært regulert to ganger. Jeg kan ikke huske en sak hvor vi har knadd mer. Høyst sannsynlig går dette igjennom, det (er) i hvert fall det som ligger i innstillingen fra komitéen, sier Røsland.»

Gjennom seks års medieinnlegg, opprop og pamfletter var det allerede vist at hver av disse påstandene var feilaktige, upresise eller i beste fall unnvikende. Om «museets entusiasme» kunne det skrives en bok, men hvis den kom fra den museumsdirektør som Røsland var med å ansette for å få gjennomført Lambda hadde han nok sine ord i behold.

Inger Sitter kommenterte noen punkter i et innlegg sendt Aftenposten samme dag. Det ble omgående refusert av avisen, og gjengis derfor her:

LAMDA MÅ STANSES NÅ!

Det kan virke som om byrådsleder Røsland i sine uttalelser i Aftenposten 20.10. søker å overgå eventyrets «God dag, mann, økseskaft». Det er ikke riktig at «alle innsigelsene mot (Lambda) er tilbakevist i planleggingsprosessen» – og det blir ikke sant uansett hvor mange ganger han gjentar det. Tvert imot har konkrete påpekninger av de mest alvorlige faglige og faktiske innvendinger ikke fått noe svar.

Spørsmål: «Hva med rulletrappene og alle sikkerhetsslusene?» Svaret fra Røsland er at tyverisikringen blir bedre. Realitet: Slusene handler om lys- og klimaproblemer.

Spørsmål: «Er det aktuelt å stoppe planleggingen?» Røsland: Alt er usedvanlig grundig gjennomarbeidet. Realitet: Svære og grunnleggende spørsmål står ubesvart. Protester fra personer med tung faglig bakgrunn, museumsfaglig, arkitektonisk, kunstnerisk, er konsekvent ignorert.

Juristen Eivind Otto Hjelle har belyst hvordan demokratiske vedtak er underminert og overkjørt i lukkede møter hvor Oslos privat(isert)e havnevesen har overtatt føringen.

Beslutningsprosessene ligger meget langt fra det åpne, sannhetssøkende – og reelle – folkestyrets idealer. I kappløpet om å vinne æren har byrådsleder Erling Lae uttalt at «Om vi hadde gått ut offentlig med noe, ville det veltet hele spillet» og statsråd Trond Giske: «Hvis vi hadde sendt dette på utredning, hadde alt stoppet».

Blir Lambda et fyrtårn for Munchs kunst eller for det nye markeds-Norge? Om det bygges vil det uansett bli en ruvende gravstein over demokratiet.

Inger Sitter

Billedkunstner, Tjøme

Høsten 2014 visste den kreftsyke Inger Sitter at mostanden mot Lambda ville bli hennes siste viktige offentlige ytring. I Dagsnytt's intervju ved åpningen av hennes siste utstilling i Oslo 28. august erklærte hun at Lambda måtte stoppes. NRK klippet bort uttalelsen, man hadde jo sitt samfunnsoppdrag å ivareta. Halvannen måned senere betalte hun kunstneroppdraget med inntekten fra utstillingen, bare for å bli avfeid i en annen avis av byens øverste tillitsvalgte. Deretter refuserte Aftenposten hennes replikk. Samfunnsoppdraget måtte ikke sviktes.

Inger Sitter døde 11. mars 2015, 85 år gammel. Samtlige nekrologer hyllet norsk billedkunsts «grand old lady», ikke minst for hennes samfunnsengasjement.

Uavhengig av denne episoden var vi blitt lovet plass i Aftenposten neste dag til et allerede innsendt innlegg. Det gjentok innvendingene mot Lambda og hele prosessen. Innlegget kom på mandag 21. oktober, dagen før bystyrets behandling:

FEIL BYGNING, FEIL STED, GAL PRIS

De påpekte svakheter ved Lambda, det foreslåtte Munch-museet i Bjørvika, er aldri blitt imøtegått.

Den trange tomten krever et høybygg som gir en særdeles dårlig utnyttelse av gulvarealet. Samtidig gir lokaliseringen store adkomst- og parkeringsproblemer. Bjørvikas dårlige grunnforhold er ikke tatt i betraktning.

Glasseksjonen krever sterkt fordyrende klimainstallasjoner for å sikre kunsten i de tilstøtende rom. En rekke sluser mellom publikums- og utstillingsarealer skaper dårlig tilgjengelighet til Munchs kunst. Foreløpige kalkyler viser at Lambda kan bli minst tre ganger så dyrt som et moderne, driftsøkonomisk og publikumsvennlig museum på en større tomt.

Høybyggets oppdeling av utstillingsarealet i flere etasjer, forbundet med rulletrapper og sluser, er svært uheldig for formidlingen av Munch livsverk. Byrådet i Oslo hevder feilaktig at Lambda er «basert på samme modell» som bl.a. Tate Modern i London, Pompidou-senteret i Paris og Louisiana ved København. Disse anleggene bygger på stikk motsatte prinsipper.

Lambda-prosjektet har aldri vakt folkelig begeistring. Det alvorligste er at de politiske vedtak som hittil er truffet, åpenbart bygger på sviktende grunnlag. Det endelige beslutningsgrunnlaget for storting og bystyre må være langt mer pålitelig enn hva byrådets fremstilling viser.

Munchs kunst på Tøyen har aldri vært i fare. Oppgraderingen av det nåværende museum for 40 millioner vil sikre det i mange år fremover. Det er god tid til videre overveielse.

Oslo Byes Vel, Kamilla Aslaksen, Liv Blikrud, Anja Breien, Karin Bruzelius, Signe H. Fuglesang, Ingeborg Glambek, Finn Graff, Stein Halvorsen, Dag O. Hessen, Eivind Otto Hjelle, Harald Hjelle, Jeremy D. Hutchings, Didrik Hvoslef-Eide, Peder Christian Kjerschow, Morten Wessel Krogstad, Magne Malmanger, Per Jonas Nordhagen, Gunhild Ramm, Tor Fr. Rasmussen, Nils Roll-Hansen, Francis Sejersted, Erling S. Skaug, Rune Slagstad, Eivind Smith, Dag Solhjell, Thorvald Steen, Fredrik AS Torp, Niels A. Torp, Jan Erik Vold, Vigdis Ystad, Ragnar Vik, Tone Wikborg, Jan Sigurd Østberg.

Aftenposten bragte ingen kommentar fra Røsland om dette. Var han som vanlig uten svar, eller ble han ikke invitert av avisen? Han ville i så fall hatt god tid til forberedelse.

I likhet med de tallrike innlegg, opprop og direkte oversendelser siden 2010 innløp heller ikke nå adekvate tilsvare, eller tilsvare overhodet, fra byrådet forøvrig eller fra Lambda-kameratene. Systematisk taushet er svaret på «uønsket kunnskap», et begrep i sin tid innført av statsviter og maktutreder Øyvind Østerud.

At Lambda ble vedtatt i bystyret den 22. oktober, ved at tre partier stemte mot sine valglofter og egen overbevisning, svekket ikke nettopp vår påstand: «*Det endelige beslutningsgrunnlaget for storting og bystyre må være langt mer pålitelig enn hva byrådets fremstilling viser.*» Bystyrets flertall spilte ganske enkelt hele beslutningsgrunnlaget ut over sidelinjen. Var det bare å gi opp?

Våren 2016

Første «spadestikk» var tatt allerede 08.09. 2015 (byrådet tilkalte pressen og spadde litt i en grushaug kjørt ut på Paulsenkaia). I november kom et innlegg fra Aftenpostens tidligere kulturredaktør.⁹⁶ Han var begynt å tvile på Lambda, hadde forstått de faglige motargumenter fullt ut og var betenkt over at «byen bak» ble tømt. Deichmans pengesluk på landets dårligste byggegrunn var en advarsel, men biblioteket burde fortsettes mot å sløyfe Lambda. Han ble tett fulgt av VGs leder.⁹⁷ I februar begynte vi på et økonomisk tilbakeblikk:

Munch-museet

Divergenser i sammenlignende prissetting for Tøyen og Bjørvika

	TØYEN	BJØRVIKA
2006	852 millioner (08.05.) HolteProsjekt, på oppdrag fra byrådet etter énstemmig bystyrevedtak om Tøyen 05.12.2005. Alternativ B, tilbygg ved siden av eksist. anlegg, men uten gjenbruk av dette. Gjenbruk og derav redusert nybyggbehov muntlig drøftet ved museet, men saken utsatt av byrådet i notat av 27.11.	-
2007	-	-
2008	(27.0) Flytting til Bjørvika meldt på pressekonferanse som <i>fait accompli</i> uten forutgående bystyrebehandling. Formell votering med underhånden forhåndsavtalte stemmer 03.09.	-
2009	855 millioner (juni) Praktisk talt ingen prisstigning 2006 - 2009. Indeksen steg fra 109,6 til 110,3 iflg. SSB v/Jon Olav Folsland i e-post 01.08. 2010.	1,630 – 2,133 milliarder (juni) Byrådssak 137/09, 16.06. 2009, s. 20, oppgir det laveste beløp, med forventet prisstigning til 1,950 mrd. Ikke prissatte poster (tomtekjøp, beregnede flytteutgifter og andre usikkerheter på dette stadium) hever beløpet til minst 2,133 mrd.
2011	2,311 mrd (22.11.) Sammenlignende konklusjon fra Advansia på oppdrag fra byrådet i løpet av 2011, da 2008-flertallet for Lambda begynte å svikte. Advansias kalkyle var som å flytte Lambda, med sin høye brutto-nettofaktor og med Bjørvikas problematiske grunnforhold, til Tøyen. Kalkylen fikk ingen betydning for voteringen i bystyret tre uker senere:	1,833 mrd (22.11.)
2011	(14.12.) Lambda nedstemt i bystyret. Bystyret ber om kalkyler for Tøyen og Tullinløkka. (Sistnevnte bestemt til statlig bruk i 2013 og forslagsstiller FrP gikk da over til sitt subsidiære valg Tøyen, jfr. også bystyrets votering 22.10. 2014). Nye overslag bestilt hos konsulentene OPAK/Metier på nyåret 2012, som leverte alternativene A, B og C for Tøyen (10.09. 2012):	
2012	1,707 mrd (A, separat nybygg) 1,595 mrd (B, m/gjenbruk av eksist. bygg) 1,715 mrd (C, rive eksist. og bygge nytt) Opak/Metier anbefalte alternativ C, men bemerket at A	1.630 mrd Ingen ny kalkyle, men byråd Bjercke tok opp det nedstemte Lambda-prosjektet og brukte prisen fra 2009, uten prisstigning

96 Per Anders Madsen, «Ikke senk Nye Deichman», Aftenposten 27.11. 2015

97 «Bygg Deichman – avlys Lambda!» VG, lederartikkel 2911. 2015

og C hadde størst usikkerhet i kalkylen, og B minst.

og andre ikke-prissatte tilleggsposter.

Rehabilitering av eksist. anlegg, anført mot alternativ B, er senere gjort for 40 millioner, med nytt klimaanlegg og iflg. museet tilfredsstillende for lang tid fremover.

Flere plasseringer av B enn forslått av konsulentene peker seg ut, uten nedetid i byggeperioden.

Ved delvis nedgravning og en annen arealdisponering vil B også bli mindre dominerende i forhold til omgivelsene enn hva konsulentene påpeker som en ulempe.

B kan unngå store flytteutgifter; samlingene kan iflg. fagansatte ved museet flyttes via de eksisterende underjordiske magasiner (opplyst i 2012).

Kommentar pr. 2012: Byrådets påstand om at Bjørvika- og Tøyen-alternativene koster det samme (1,6-1,7 mrd.) bygger på usammenlignbare tall. Eventuell reaksjon i bystyret er ukjent. Ingen reaksjon i pressen. Byrådet anså «samme beløp» som avgjørende for lokaliseringsvalget og gikk videre med ulike tilleggsargumenter. Øvrige punkter i sammenligningen:

- OPAK/Metier hevder at Tøyen-alternativene til dels strider mot gjeldende reguleringsplaner. Det nevnes ikke at dette gjelder i sin helhet for Lambda i Bjørvika.
- Parkering på Tøyen anslås av OPAK/Metier til 170 biler i underjordisk anlegg og minst 5 busser. Parkering i Bjørvika er uløst, og angår ambisjonsmålet på 500 000 besøkende årlig.

Ved PBEs høring i 2013 stilte dr.philos., prof.em. Tor Fr. Rasmussen, tidligere utredningsleder ved Oslo byplankontor, to spørsmål

1) hvorfor reguleringsplanen i Bjørvika ikke var bekjentgjort før konkurransen, og
2) hvorfor romprogrammet for Lambda (27 600 m²) var over det dobbelte av museets rombehov (12 300 m²). PBE svarte:

- 1) «*Museumsprogrammets rammer er utenfor reguleringsprosessen, men er optimalisert for å unngå unødige byggekostnader.*» Dette synes å bety at kommunen forutsettes å gi seg selv dispensasjon fra gjeldende reguleringsplan i etterkant.
- 2) «*KIB opplyser at de 12 300m² funksjonsareal som plan- og designkonkurransen forutsetter, ikke inkluderer bl.a. arealer for å bevege seg rundt i bygningen.*» Differansen mellom rombehov og Lambdas bruttoareal, med arealer til trapper og heiser, bekrefter forskjellen i b/n-faktor for henholdsvis Lambda og et horisontalt bygg i to-tre etasjer. (1,91 for Lambda, 1,4 for sistnevnte).

At «alt kostet omtrent det samme» var blitt kontrollregnet i 2010 i et skisseprosjekt av arkitektene Torp, Halvorsen og Hvoslef-Eide, med b/n-faktor 1,4 for Tøyen og 1,8 for Lambda. Med korrigert b/n-faktor for Lambda i desember 2012 på 1,91, og gjenbruk av det eksisterende bygg i Tøyen-alternativet, ble resultatet stadig overlegent mer gunstig for sistnevnte (jfr. OPAK/Metiers alternativ B):

2012 **ca. 1 mrd** (desember) -

Byråd Bjercke ville ikke se på eksemplet, og karakteriserte det i pressen som «sirkus» og «tall hentet inn fra gaten.»

2013 «**1,6 – 1,7 mrd**» (fastholdt pr. mai-juni)

«**1,6 – 1,7 mrd**» (pr. mai-juni)

«Samme beløp» var byrådets offisielle tall både for Tøyen og Bjørvika, og ble en forutsetning ved den hemmelige Tøyen-avtalen mellom SV og byrådet 28.05. 2013. Ga flertall for Lambda den 05.06.

(Bystyrets votering 05.06. ga flertall for Lambda da Ap fulgte SV av hensyn til «vårt felles mål om et byrådsskifte og ny retning for byen.» Byrådsskiftet ga ikke ny retning i denne sak, selv om både SV og Ap fastholdt også ved bystyrevoteringen 22.10.2014 at Tøyen var deres førstevalg og at Lambda med sine museumsfaglige svakheter ikke var deres favoritt.)

En måned etter voteringen 05.06. 2013, i juli, «husket» byråd Bjercke plutselig at «sanne beløp» måtte justeres litt opp:

- 2013 - **2,050 mrd (juli)**
Man ventet med denne opplysningen til året etter, se søknad om statstilskudd 28.02. 2014, s. 9.
- 2014 - **2,050 mrd (28.februar, planlegningsramme)**
Beløpet gis i søknad om statstilskudd. I beløper er seks ikke-prissatte poster utelatt.
- 2014 *05.04:* Kronikk i Aftenposten av byråd Bjercke («Munch-museet blir dyrt og fantastisk»): *Det er merkelig å påstå at det nye Munchmuseet blir dyrere enn planlagt, lenge før planleggingen er ferdig.* At planleggingen ikke var ferdig ble ikke opplyst i 2012, da «samme pris» bestemte lokaliseringen. 1.630 mrd i mai-juni 2013 ble 2,050 mrd i juli 2013, og gikk ytterligere opp noen måneder ette Bjerckes kronikk:
- 2014 - **2,761 mrd (08.10)**
Finanskomiteen: Ekskl. finanskostnad og prisstigning blir kostnadsrammen 2,256 mrd.
- 2014 *22. oktober 2014:* På dette prisgrunnlag blir Lambda vedtatt mot stemmene fra Frp, MDG og R.
- 2015 *November:* Driftsomkostningene, hittil ikke opplyst, legge plutselgs frem: 344 millioner årlig.
- 2016 - *20.01:* Museumsdirektør Henrichsen opplyser at 1 mrd allerede er brukt. Spuntingen er avsluttet, peling såvidt begynt. Dvs. at grunnarbeidene er i startfasen, og over 1/3 av budsjettet allerede brukt. Ingen opplysning om hva beløpet inneholder.
16.02.: KIB opplyser at stans i arbeidet vil bety tap av 1,5 mrd. Beløpet er angivelig bundet i prosjektet. Det opplyses ikke at «tapet» også er en investering og verdiøkning av tomten.
- «Nesten like dyrt på Tøyen» (20.02.)**
Byrådsleder Raymond Johansen opplyser iflg. Aftenposten at tallene er gjennomgått på ny og at et museum vil bli «nesten like dyrt på Tøyen» som i Bjørvika. Kalkylens detaljer ukjent.
Han gjentar også kulturminister Hellelands åpenbare misforståelse at et statstilskudd (ennå ikke behandlet i Stortinget) bortfaller hvis ikke Lambda i Bjørvika bygges. Misforståelsen kan også være avisens, men blir ikke korrigert.
- 2,7 mrd (20.02.)**
Byrådsleder Johansen, også i Aftenposten, garanterer at Lambda kan bygges for dette beløp.
02.03: Dagsavisen opplyser at «passivhus»-klimatiseringen for Deichman og Munch blir for dyr og at planen må oppgis. KIB-direktør Grimsby vil prøve å finne andre løsninger underveis.

Spørsmålet må nå stilles: Er prosjektet under kontroll?

- Informasjon til bystyret under prosessen har bestått i varierende og usammenlignbare kalkyler, til forveksling lik desinformasjon. Planleggingen kan virke mangelfull og byggestart forhastet.
- Driftsomkostningene var ikke med i vedtaksgrunnlaget 22.10.2014 og ble fremlagt først etter byggestart. Byrådet og museet skal prøve å redusere kostnadene mens bygging pågår.
- Den lenge forkynte passivhusstandard for Lambda, som skulle garantere miljøvennlig klimatisering og lave driftskostnader, viste seg allerede i startfasen å bli for dyr. Også dette skal løses mens bygging pågår.

I februar kom en rekke innlegg i kjølvannet av et innbyggerforslag, beskrevet nedenfor. Byantikvar Janne Wilberg skrev 08.02. 2016 på Facebook:

«Lambda er en kloning av et tidligere prosjekt arkitekten tegnet i Las Palmas. Mangelen på arkitektonisk kreativitet er slående når man sammenlikner med Operaen ved siden av. Det aller viktigste er imidlertid å gi kunstverkene gode kår og der finnes det langt bedre løsninger enn en høyblokk som dette.»

I Dagsavisen den 08.02. ba Venstremannen Terje Bjørø partiet om å snu.98 Han fikk ingen respons. Venstre var jo ikke bare dypt involvert pro Bjørvika, men hadde vært en hovedaktør på bakrommet fra begynnelsen av.

Den 12.02. sto Erling Okkenhaugs ironiske «Lambda, bukken og havnesekken» i Dagbladet, og et utmerket kortintervju med Peter Butenschøn i Morgenbladet «Det er aldri for sent» (men bare med avisens referanse til Aftenpostens misvisende omtale av innbyggerforslaget og vel noe uklart for leserne hva fremstøtet gikk ut på.)

Samtidig oppsto opprør i MDG. Muligens var det også noe influert av skissene av bygningstyper (kapittel 9 nedenfor), publisert måneden i forveien. 99 Det ressursparende og miljøvennlige ved plassering under terreng burde i alle fall ha vakt motstand mot Lambda. På partiets årsmøte den 13.02. ble det vedtatt en resolusjon parallell med vårt lenge forberedte innbyggerforslag, med krav om sammenlignende tall for Tøyen og Bjørvika. Det burde ha vært en tanke-vekker for byrådet. Årsmøtets resolusjon fikk ingen betydning for partiets bystyregruppe.

Kutt Lambda

La oss stikke fingeren i jorden og ta til fornuften! Deichman blir nå realisert, til tross for enorme overskridelser og mye butikk og næring i tillegg til bibliotek. Lambda med Munch blir nok dessverre en økonomisk katastrofe der milliardene flyter på skattebetalernes bekostning. Det var herlig med et forlik i bystyret, men la oss nå snu. Hverken det forrige byrådet eller det nåværende har grep. For en helt annen pris kan fortsatt Munch på Tøyen bli realisert, bli til velsignelse for oss alle og våre internasjonale gjester. Støtt Folkeaksjonen. Etter lang tenkepause har jeg snudd.

Terje Bjørø (V), tidl. bystyremedlem, nestleder i Vestre Aker bydelsutvalg

Innbyggerforslaget:

Ved årsskiftet 2015-16 ble vi oppmerksom på Kommunelovens § 39.a:

Innbyggerne i kommunen eller fylket kan fremme forslag som gjelder kommunens eller fylkeskommunens virksomhet. Kommunestyret eller fylkestinget plikter selv å ta stilling til forslaget dersom minst 2 prosent av innbyggerne står bak forslaget. Likevel er 300 underskrifter i kommunen eller 500 i fylket alltid tilstrekkelig. Kommunestyret eller fylkestinget tar selv stilling til om forslaget gjelder kommunens eller fylkeskommunens virksomhet

Som lovhemlet henvendelseskanal kunne 300 innbyggere anmode bystyret om å konkretisere forholdet mellom Tøyen- og Bjørvika-alternativene. Anmodningsteksten gikk gjennom flere

98 Tilfeldigvis sto samme dag og i samme avis mitt innlegg «Munch og argumenthumbug».

99 E. Skaug, «En grønn løsning for MDG?», Klassekampen 19.01, 2016.

revisjoner blant juridisk sakkyndige. På forslag fra Eivind Otto Hjelle ble et innbyderpanel av nye navn raskt samlet, istedenfor gruppens vanlige underskrivere. Anmodningen ble utsendt om kvelden 26. januar til undertegning med fullt navn, adresse, postnummer og -sted:

Til Oslo bystyre

TALLENE MÅ PÅ BORDET

I debatten om Munch-museet har det vært et hovedpoeng for det tidligere byrådet at Bjørvika- og Tøyen-alternativene koster omtrent det samme. Derfor konsentrerer man seg nå om å få driftskostnadene ned. Tilgjengelige tall viser imidlertid at det først og fremst er selve byggekostnadene for de to alternativer som bør føre til øyeblikkelig aksjon. Alle videre forberedende byggearbeider på Paulsenkaia må derfor stanses inntil nye uavhengige, sammenlignende beregninger er foretatt og fremlagt.

Alle tall for bygging og drift av Lambda må nå på bordet. Før bystyret kan ta stilling til sakens videre gang må det dessuten gjennomføres en tilsvarende uavhengig kalkyle for bygging og drift av et realistisk Tøyen-alternativ, der det eksisterende anlegget kan inngå i planene og dermed redusere behovet for nybygg. I disse beregningene må det også fremkomme hvilke utgifter kommunen får ved å skrinlegge Lambda nå, sammenliknet med hva som kan spares ved et Tøyen-alternativ.

Munch-museet er i dag inne i en kunstnerisk sett meget god periode. Dessuten blir Edvard Munchs kunst tatt godt vare på i det eksisterende anlegg. Oslo kommune har derfor tid til å fullføre det nødvendige forarbeid før endelig vedtak om vårt fremtidige Munch-museum skal fattes.

Under henvisning til kommunelovens § 39a (innbyggerforslag) fremsettes derfor følgende

FORSLAG TIL VEDTAK AV OSLO BYSTYRE:

Byrådet anmodes om å innhente uavhengige utredninger om sannsynlige utgifter til bygging og fremtidig drift av Lambda sammenliknet med minst ett realistisk alternativ for utbygging av Munch-museet på Tøyen, og om å fremlegge dette materialet med nødvendige kommentarer for bystyret. I mellomtiden stilles de videre forberedelsene til bygging av Lambda i bero.

Innbyderpanel

*Ketil Lund Ingrid Eide Frans Widerberg Ingeborg Moræus Hanssen
Håvard Hegna Frøydis Langmark Lars Roede Knut Elgsaas Karl Erik Harr*

Den 31.01. satte vi sluttstrek med 437 navn, selv om flere stadig inkom. Anmodningen med navnelisten ble sendt til høyesterettsdommer em. Ketil Lund, som skulle ta saken videre. Ham vedla den i et brev til ordfører Marianne Borgen sammen med en kort økonomioversikt fra 2006 og fremover. Oversikten påpekte at «samme pris» var krumtappbegrepet i byrådets vurderinger etter OPAK/Metiers anslag av september 2012, men nylig korrigererte tall viste at Lambda nå ble nesten tre ganger så dyrt som et realistisk Tøyenalternativ, og at kulturbyråden hadde avslått å se på tallene. Oversikten konkluderte med status pr. januar 2016:

- Lambdas ufullstendige kalkyle skal ikke gjennomgås før byggestart, men driftsutgifter 344 mill. er kommet på bordet etter byggevedtaket. Byrådet vil bare prøve å senke driftsutgiftene ved å sløyfe poster som hittil har vært ansett som nødvendige.

- Byrådet har unnlatt å gjøre et tilsvarende detaljert overslag for et realistisk Tøyen-alternativ m/bygge- og driftsutgifter. Valget at Bjørvika hviler på et ufullstendig økonomisk (og faglig) grunnlag, dvs. det motsatte av hva det fremstilles som.

Vi fikk løfte om et møte med Finanskomiteen.

Det må her innskytes at anmodningen i mellomtiden ble misvisende omtalt i pressen, bl.a. 10.02. i Aftenposten under overskriften «Aktivister vil stanse Lambda». Avisen undersøker den formelle side av saken, og ba direktør Henriksen om en kommentar. Han erklærer blant annet: «*Dersom noen nå mot formodning skulle lykkes i å få dette stanset for å begynne helt på nytt et annet sted, tror jeg ikke vi får noe nytt museum.*» Altså den gamle leksen på utbyggenes vegne, «Lambda eller intet», pluss en luftig påstand om stor begeistring for Lambda. Dette var argumentenes daværende tilstand og substans, noe som snart skulle bli bekreftet. For å rydde vekk også dette sendte arkitekt Jan Carlsen samme dag et kort innlegg til Aftenposten, «Lambda og opinionen» (refusert av avisen). Han reagerte på påstanden

(...) fra museets administrerende direktør Stein Olav Henriksen hvor han hevder at han merker «stor begeistring for det nye museet ute på byen». Dette er en velkjent hersketeknikk; man påberoper seg å ha befolkningens støtte i en omstridt sak uten å vise til noen form for dokumentasjon.

La meg derfor stille direktøren to konkrete spørsmål. Kan han gi en kvantitativ beskrivelse av hva han legger i betegnelsen «stor begeistring»? Og er det mulig å få en presisering av hvor «på byen» – i hvilke innbyggermiljøer – han har mottatt denne oppslutning om Lambda-prosjektet?

For hvis man skal legge den offentlige debatten til grunn for vurderingen av museums-spørsmålet, både blant leg og lærd, for eksempel i to så forskjellige aviser som Aftenposten og Klassekampen, er det vanskelig å begripe hvilken klode direktør Henriksen befinner seg på.

Tilbake til innbyggerforslaget: På forespørsel hadde Ketil Lund fått en saksbehandlingsplan fra komitesekretær Inger Kvannes. Forslaget kunne tidligst bli behandling i finanskomiteen 17.03. og i bystyret 06.04, eller senest i komiteen 26.05. og i bystyret 07.06.

Vårt møte med finanskomiteen ble satt til 8. mars. Det ble ledet av Lund, fulgt av Ingrid Eide (tidligere Ap-politiker), arkitekt Didrik Hvoslef-Eide og meg. Ordsiftet etter våre fremleggelsler ble nokså magert, men ett av komitemedlemmene ville i alle fall gjerne vite hva brutto-nettofaktor var. Forøvrig fikk vi ikke noe inntrykk av hva komiteen hadde lest eller forstått. Noe svar på de økonomiske spørsmål som var stilt ble ikke gitt. Vi ble lovet et notat fra møtet, men så vidt jeg husker kom det bare noen intetsigende uttalelser underskrevet av byråd Geir Lippestad, som ikke var på møtet

Dessuten var det fåfengt. Bystyrets flertall hadde allerede gjort et vedtak som nærmest kom innbyggerforslaget i forkjøpet: «*Kultur- og idrettsbygg (KID) gjennomgikk høsten 2015 prosjektet og kvalitetssikret tallene. Konklusjonen var at gjeldende kostnadsramme på 2,7 milliarder vil holde. Nå satses vi på at museet i Bjørvika åpner som planlagt i 2020*», sa byrådsleder Raymond Johansen. «Kvalitetssikret tallene» ja, men bare for Bjørvika.

Partigruppene i opposisjonen var blitt tilsendt innbyggerforslaget med underskriftene, men de lyktes ikke i å få det til behandling. Innleggene mot Lambda i Bjørvika økte likevel i antall og styrke (jfr. s. 38 ovenfor). Økonomiprofessor ved Juridisk fakultet, UiO, Erling Eide, hadde et nøkternt og utfordrende resonnement i Klassekampen den 11.05., men uten respons. Den lovhjemlede anmodningen, tiltrådt av 437 Oslo-innbyggere, ble i praksis ignorert av et bystyreflertall som kjørte uforstyrret videre i gamle spor med skylapper. Sammenlignende tall kom aldri på bordet. Kursen lå fast mot grunnstensnedleggelse 14. oktober.

Det ble i alle fall en demonstrativ bekreftelse på hvor svakt saken sto.

9 Stridens eple: Lambda som visjon og som virkelighet

Et «unik» og overordnet konsept

Mens den politiske prosess tidlig vakte skepsis, var det vinnerutkastets form som særlig vakte allmenn oppmerksomhet. Opinionen delte seg i to leire, «stytg» eller «pent». Arkitekt Juan Herreros' intensjoner lå imidlertid hinsides enkle polariseringer. Det er rimelig å gi ham ordet først, og fra en tid før han begynte å bli bekymret over Oslo renomme i verden hvis Lambda ikke ble bygget. Han fremla sine visjoner i et intervju med lokalavisen OsloNå da diskusjonen hadde vart utover i 2010.

«Munch-museet vil åpne byen!»

Jeg har et uttrykk av et deler av kritikken kommer fra folk som baserer seg på et raskt førsteinntrykk. Lambda vil åpne byen, og ikke stenge den.

Her er et uttrykk av et deler av kritikken kommer fra folk som baserer seg på et raskt førsteinntrykk. Lambda vil åpne byen, og ikke stenge den.

Her er et uttrykk av et deler av kritikken kommer fra folk som baserer seg på et raskt førsteinntrykk. Lambda vil åpne byen, og ikke stenge den.

Her er et uttrykk av et deler av kritikken kommer fra folk som baserer seg på et raskt førsteinntrykk. Lambda vil åpne byen, og ikke stenge den.

Her er et uttrykk av et deler av kritikken kommer fra folk som baserer seg på et raskt førsteinntrykk. Lambda vil åpne byen, og ikke stenge den.

Her er et uttrykk av et deler av kritikken kommer fra folk som baserer seg på et raskt førsteinntrykk. Lambda vil åpne byen, og ikke stenge den.

«Jeg har inntrykk av at deler av kritikken kommer fra folk som baserer seg på et raskt førsteinntrykk, Lambda vil åpne byen, og ikke stenge den.»

Slik svarer mannen som har skapt Lambda, vinnerutkastet til det nye Munch-museet når Oslnå ber om en kommentar til mediestøyen rundt bygget. – Polemikk og diskusjon hører til demokratiet, fortsetter Juan Herreros blidt. – Jeg anser det som en del av min jobb å forholde meg til dette. Jeg beholder entusiasmen, for jeg er overbevist om at vi kommer til et punkt

der meningene samles, hvor vi blir enige. Herreros er en av verdens mest omtalte og anerkjente arkitekter. Han er stolt over å få tegne Munch-museet, og helt sikkert en av de som for tiden oftest flyr strekningen Barcelona-Oslo.

–Vi opplever folkelig støtte. Jeg er blitt stoppet på gaten og på flyplassen av tilfeldige forbipasserende som kjenner meg igjen og vil gi sin støtte. Det er fenomenalt, og jeg har aldri opplevd det før. Inspirerende for oss!

Lavmælt og subtilt

Hva tror du skepsisen til Lambda bunner i?

Noen av kommentarene tyder på at man ser på Lambda som noe solid og blindt. Men i realiteten blander Lambda seg inn i omgivelsene med lavmælte og subtile effekter – til forskjell fra et monumentalt og ikonisk bygg.

Det er ikke en lett design. Det er delikat, ikke et aggressivt uttrykk, ikke noe heroisk arkitektonisk uttrykk. Det er tvert om – et objekt som prøver å få i stand en fornuftig dialog med byen, med landskapet og de andre landemerkene. Jeg snakker ofte om bygninger som personer som uttrykker sin interesse for omgivelsene. Det samtaler med sine naboer – Operaen, Barcode, Ekeberg – og reagerer på stimuli fra lyset, fra været og årstidene.

Gåtefullt og uskarpt

Herreros snakker seg fort varm og nærmest lyrisk når han beskriver Lambda. Han snakker lite om den karakteristiske knekken, men mere om glassfasadene og rommet som ligger mellom glassfasaden og den indre kjernen av betong. Fasaden har hentet sin inspirasjon fra skinnen i fjordens bølger og ismønstre.

Ulik gjennomskiktighet og overflate på glasset skal gjøre bygget variert og levende, gåtefullt og uskarpt, det skal fremheves og samtidig forsvinne med lysets skiftninger.

Lambda uttrykker konstant skjønnheten fra sitt indre, gjennom menneskene som er synlige gjennom fasaden når de beveger seg i bygget, sier han. – Bygget er ikke bare en stengt boks, men et åpent og levende vesen.

Hva tenker du om eventuelt å endre størrelse, posisjon eller plassering?

Jeg tror man kan oppnå viktige endringer på effekten på omgivelsene, uten å endre bygningen. Vi forholder oss til bekymringene som fremkommer om uttrykk og størrelse, og vi utforskere og undersøker nå konsekvensene av ulike endringer. Det kan for eksempel ha større effekt på siktelinjene og utsikten å flytte bygget noe enn å gjøre det lavere. Museets arealbehov er nemlig svært viktig. Jeg kan ikke leve resten av livet med vissheten om at vi har bygget et museum som ikke har plass til Munchs bilder!

Vi husker alle maurtua på operataket etter åpningen, og Herreros tror Munch-museet vil oppleve tilsvarende publikumstilstrømming. –På vei oppover i etasjene vil besøkende ikke bare oppleve kunsten, men de vil også oppleve byen. De vil se nåtid, fortid og fremtid, og forstå hvordan byen er blitt plassert og har vokst frem gjennom historien. Og derigjennom bedre forstå Munch og hans bilder.

-Endelig får Oslo et offentlig rom i sentrum hvor man kan se Ekeberg, Rådhuset, Akershus festning og Operaen samtidig! Denne muligheten har tidligere vært forbeholdt private bygg. Lambda vil åpne byen, og ikke stenge den, som noen har skapt inntrykk av, fremholder Herreros.

Publikumsområdene er en gave til byen. Og Munch-museet vil fungere slik Operaen har gjort, den vil tilby byen noe den hittil ikke hadde drømt om å få.

Flere falt for visjonen om at bygget omtrent ville smelte inn i refleksene fra himmel og hav, og de visjoner av Oslo som bygget ville avsløre med den trinnvist ekspanderende utsikten oppover i etasjene. Dette appellerte særlig til enkelte politikere: «Tenk å stå her med et glass vin i hånden», uttalte kulturbyråd Torger Ødegaard (H).

Portrett av Munch?

Påstanden om Lambda som «*et levende vesen*», som «*samtaler med sine naboer*», overbeviste ikke de som så bygget som et fremmedelement, uten referanse til omgivelsene. Men Herreros hadde noe konkret i bakhånd. På et orienteringsmøte på Sentrum kino den 2. mars 2010, med 300 personer til stede, viste han et fotografi av Munch stående med litt bøyd hode og blikket festet på noe utenfor billedkanten. Det var dette Herreros skildret med knekken på toppen.

Analogien ble videreført fra det ytre til det indre: Et Facebook-innlegg i 2020 hevdet at «*utformingen av Lambda er genial, fordi fasaden gjenspeiler Munchs mentale problemer.*»¹⁰⁰

Men Lambda som et «portrett» av Edvard Munch var en feilberegning av publikum og nordmenns reisevaner. Etter møtet spurte arkitekt Karl Henrik Seemann om dette også gjaldt hans hotell i Las Palmas, «*eller har vi her å gjøre med en retorisk bløff (...) som ene og alene fremsettes for å selge sitt omdiskutert vinnerforslag til den norske opinionen?*»¹⁰¹ Det kom ikke noe svar. Under en samtale med Juan Herreros, også etter seansen på Sentrum opplyste han – på mitt spørsmål om bygget ville egne seg til de klimatiske krav for et kunstmuseum – at hans oppgave hadde vært å lage «*an exceptional and unique building, a landmark*»¹⁰²

¹⁰⁰ Gjengitt av Audun Engh i Morgenbadet den 07.02. 2020, kommentert av undertegnede i samme avis 14.02.

¹⁰¹ Karl Henrik Seemann, «Lambda-arkitektens humbug» Aftenpostens aftenummer 11.03. 2010.

¹⁰² *Munch på Tøyen!* 2011, s. 78.

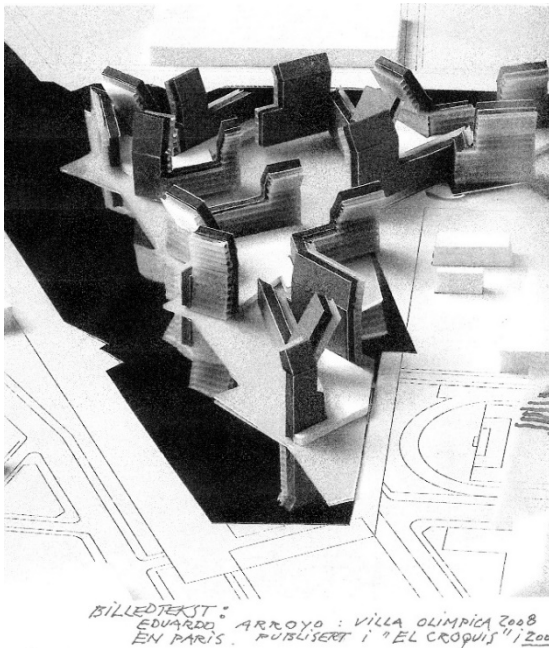
Mange oppdaget parallellen. Under utstillingen av konkurranseutkastene ytret en konsulent hos Riksantikvaren at leveringsfristen var så kort at flere antagelig bare hadde tatt opp noe de hadde i skuffen. De som ikke oppdaget at man sto overfor et dusinkonsept, var juryen – som imidlertid hadde forsøkt å unngå det de kalte «signaturbygg». Formodentlig var dette å forstå som bygningstyper der arkitekten kunne gjenkjennes.

Men Herreros' visjon er nå modifisert. På museets nettside i 2021, med overskriften «Bygget for fremtiden», hevdes det at. Lambda «*bøyer seg ærbødig mot byen som omkranser bygningen*», og – stadig som metaforisk person – forteller at «*jeg ser bergtatt på Oslo og fjorden fordi det er byen og den kollektive drømmen som har bygget meg.*» Greit endelig å få vite hva vi alle har drømt om.

Men det er ikke bare hans tidligere Las Palmas-hotell, forøvrig oppført under sterke lokale kontroverser, som var prototypen for det «eksepsjonelle og unike» forslaget i Bjørnvika.

Spansk dusinvare

Som påpekt av arkitektene Haarklau og Lindeberg sendte Herreros' kollega Eduardo Arroyo i 2008 et utkast til OL-by i Paris, som besto av ikke bare én, men minst 16 bygninger med knekk. Dette var ett av

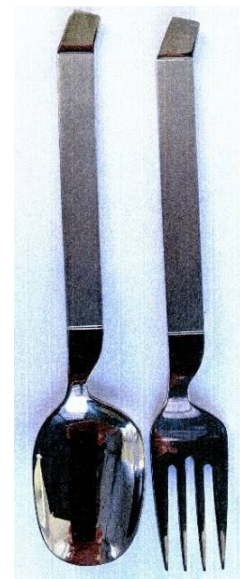
flere symptomer:

Senere opplyste NRKs Moskva-korrespondent

Morten Jentoft at han under en joggetur i Gorkij-

parken hadde oppdaget noe kjent: «*På den andre siden av veien er det flere høyblokker med den samme utovervendte toppen som vi kjenner fra (...) Munchmuseet Lambda i Oslo.*»

Hvem som hadde tegnet dem ble ikke opplyst, men fotografiet viser to eller tre av dem.¹⁰³ Dermed er man med Las Palmas-versjonen og 2009-utkastet oppe i 20 replikker fra 2000-2010.

Vi innfører med andre ord gårsdagens spanske trendbyggeri, langtidsvirkningen av et smittomt lokalfenomen, også i Oslo. Riktignok har Lambda-varianten av Covid 19-viruset, først oppdaget i Spania, ennå ikke nådd oss: Men «knekken» spredte seg i sin tid i hjemlandet til det rent trivielle. Under en middag på Gran Canaria for en del år siden fant norske gjester bordet dekket med et spisebestikk med obligatorisk knekk.

Vi er dermed et stykke fra både et utvendig og innvendig portrett av Edvard Munch, og fra et «eksepsjonelt og unikt» konsept. Det må vel bare beklages at dette dusindesignet flankerer en så original og enestående prestasjon som Snøhettas Operabygning.

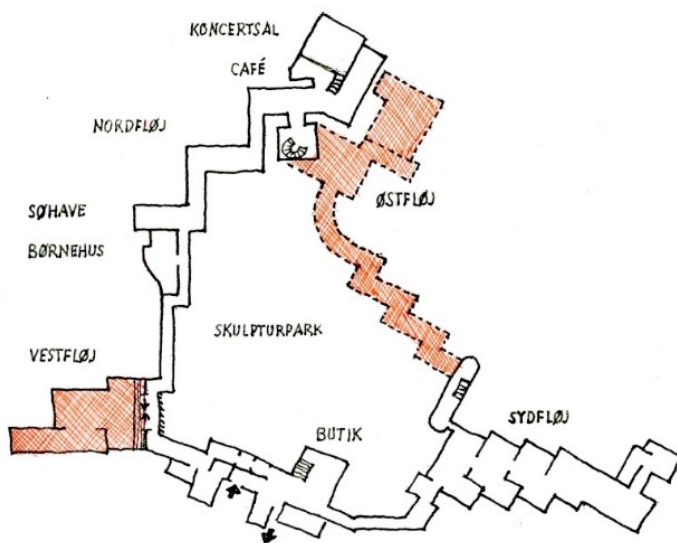
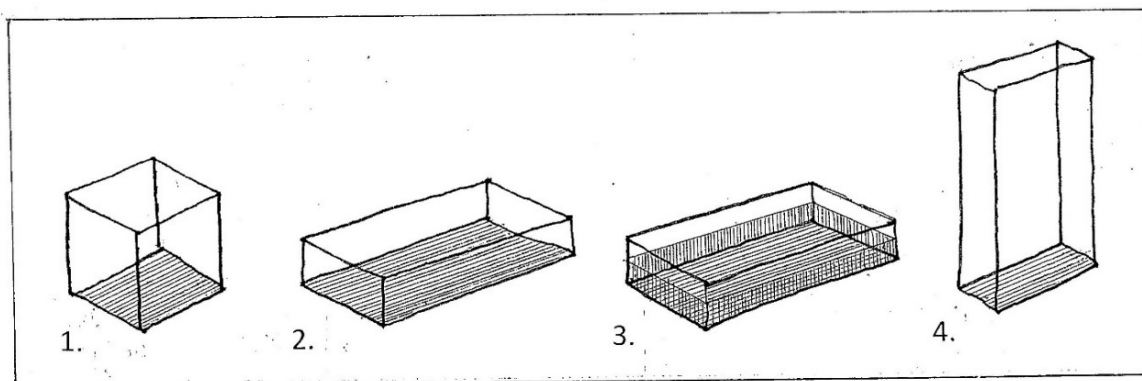
¹⁰³ Korrespondansebrev 18.07. 2015, gjengitt på NRKs nettsider.

Helhetlige museumsfaglige krav

De alvorligste innvendinger mot Lambda er at konseptet bare meget vanskelig kan oppfylle museumsfaglige krav. 104

Museenes primær oppgaver er innsamling, bevaring, forskning og formidling. Svikt i bevaringsfunksjonen vil kunne føre til irreversible skader på samlingene og har uten videre første prioritet. Når nye museer tegnes er det ikke alltid forstått at valg av bygningstype får konsekvenser for bevaring, sikkerhet og driftsøkonomi. En bygningstype bestemt av disse hensyn vil i praksis fullt ut sammenfalle med publikums- og formidlingsmessige hensyn, og dermed oppfylle *helhetlige museumsfaglige krav*: Bygningstypen må velges slik at den selv bidrar til dette, og til å opprettholde et stabilt inneklime på en økonomisk og driftssikker måte.

Jo lavere desto bedre. I alle fall ikke omvendt. Flere prinsipper kan kombineres. Ett av dem er godt isolert bygningsskall, en kompakt blokk med tykke vegger og et minimum av vinduer. Et annet prinsipp er at minst mulig av husets ytterflate eksponeres for klimaskiftninger. Den optimale grunnmodell er kulen, med maksimalt volum til minimal overflate. Kuben (Fig 1) er kulens nærmeste alternativ, og som bygning med fordelen av en fullisolert side mot bakken. Eksempler er **Leopold-Museum** i Wien og **Musée Moderne** i Nice, begge fra 1990-årene, og **Kunstmuseum Liechtenstein** fra 2000. Et lavt horisontalt bygg er enda gunstigere, med mer overflate mot bakken (Fig 2). **Gemäldegalerie Berlin** og **Henie-Onstad-museet** er slike

ettplansbygg, som også det eksisterende Munch på Tøyen.

Ideelt sett kan museet graves helt eller delvis ned og dra nytte av jordvarmens stabilitet og sterkt reduserte behov for klimainstallasjoner (Fig. 3).

Louisiana utenfor København er et velkjent eksempel, med sine to utstillingsområder under terreng (skravert med rødt), forbundet med glasskorridorer i terreng høyde, der bare mer robuste gjenstandstyper (sten, metall, keramikk) er utstilt.

104 Dette avsnittet er basert på Hutchings og Skaugs artikler i antologiene *Munch på Tøyen!* 2011, s. 69-82, og *Lambdas svakheter* 2014) s. 9-13. Hovedargumentene ble fremlagt allerede i vår artikkel i St. Hallvard i 2009. I enkelte avsnitt er fremstillingen her supplert med dages situasjon.

Museet for moderne kunst i Brussel ligger i sin helhet under terreng, med en spiralformet lyssjakt i midten og fontene nederst, som reflekterer dagslys inn i utstillingsrommene. Flere nyere museer følger lignende prinsipper.

I et lavt horisontalt bygg, helt eller delvis nedgravd, vil behovet for mekaniske klima-installasjoner reduseres og et stabilt klima sikres, samtidig som driftsutgiftene reduseres. Dette er et hovedpoeng i passiv bevaring. Få og store gulvflater gir økt fleksibilitet, publikum kan vandre fritt rundt. Seksjoner kan lett avskjermes ved skifte i utstillinger. Minimal plass går med til trapper og isolerte vandreområder. Evakuering av publikum og samlinger i nøds-situasjoner optimaliseres ved enkle fluktveier til terreng.

Et vertikalt bygg (Fig. 4) er den motsatte ytterlighet, med liten grunnflate og stor overflate i forhold til volum. Store glassvegger og høyere vindtrykk øker behovet for klimaanlegg og andre ekstraløsninger, som både tar plass og er fordyrende.

Logistikk og formidling kompliseres når arealet bindes i mindre enheter over hverandre. Et høybygg må avgi plass til trapper og vandreseksjoner mellom etasjene, med redusert utstillingsareal og ineffektiv plassutnyttelse som resultat. Med samme plassbehov får et vertikalt bygg en høyere brutto-nettofaktor enn et horisontalt bygg på én eller to etasjer: Med andre ord: Det må bygges større enn nødvendig, og blir dyrere.

Oppsiktsvekkende nok hevdet byrådet, i sin søknad til Kulturdepartementet av 28.02. 2014 om statsstøtte, at et vertikalt bygg som Lambda med alle høybyggets ulemper er «basert på samme modell som (bl.a.) Louisiana-museet». Enten må dette skyldes uvitenhet om nabolandets kanskje mest populære museum, og dermed blant flere bevis på byrådets kulturelle inkompetanse, eller også er det et bevisst bedrag, i håp om departementets og Stortingets uvitenhet. At kulturministeren allerede hadde foreslått et tilskudd på 509 millioner tydet på at byrådets taktikk var riktig. Dessverre var Stortinget like uvitende.

Høybygg er løsningen i områder med begrenset plass og høy tomtepris. Men det er lite hensiktsmessig ut fra energiøkonomi og driftssikkerhet. *Et vertikalt bygg, tvunget i været av en begrenset tomt, er i prinsippet det dårligst tenkelige utgangspunkt for et museum.* Lokaliseringen må velges med byggets funksjon for øye.

Klima, vedlikehold, driftssikkerhet og politisk prioritering: Stabilt klima i museer har tradisjonelt basert seg på mekanisk klimakondisjonering. 50-60 års internasjonal erfaring viser at sentraliserte klimaanlegg er kompliserte, til dels upålitelige i praksis, og ressurskrevende både i energiforbruk og ved behovet for kontinuerlig ettersyn. Svikt, som før eller siden vil inntreffe, gir brudd i en kunstig opprettholdt stabilitet, med potensiell risiko for samlingene. Bygg konstruert ut fra estetiske hensyn kan bli helt avhengige av slike energikrevende anlegg. Konsekvensene for driftskostnader er åpenbare:

Energi blir stadig dyrere. Klimaanlegg har begrenset levetid. Vedlikehold og drift av kulturinstitusjoner er erfaringsmessig lavt prioritert. Et nærliggende eksempel er den politiske neglisjering av vanlig bygningsmessig vedlikehold av Munch-museet på Tøyen: Det begynte i 1960 med kommunens nedskjæring av byggebudsjettet. I 1991 skaffet museumsdirektør Alf Bøe japansk sponsorhjelp til vedlikehold og utvidelse da Oslo kommune avslo. 20 år senere var bygningen igjen preget av manglende vedlikehold: Fugler hadde hakket ut isolasjonen i taket, det var sprekk i en vegg og klimaanlegget var foreldet. I den nye direktøren fremstilling var museet «gått ut på dato» og det hastet med Lambda. Kommunens egen nedprioritering av elementært (men lite spektakulært) vedlikehold, ble fortiet.

Ved budsjettnedskjæringer kan samlingenes bevaring komme i knipe. Dette er et tema i internasjonale museumskretser, også i Norge.

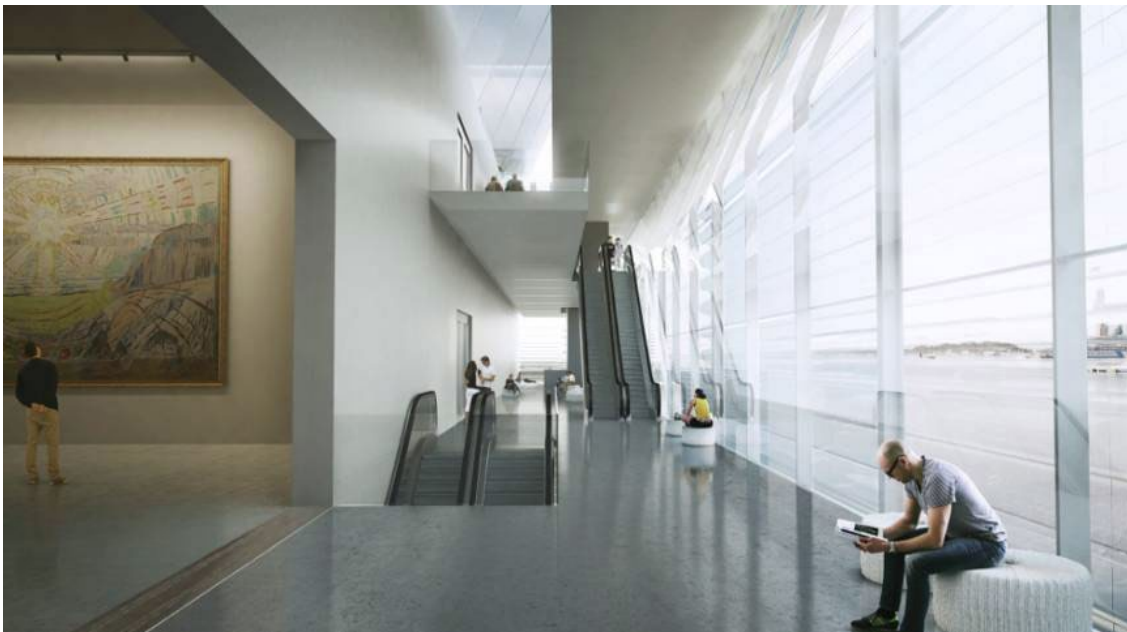
Blant Lambda-juryens premisser var at *«tekniske anlegg ikke skal kompensere for en dårlig utformet bygning»*. Men konsettet krevde vesentlige omarbeidelser fra første stund med

store omkostninger, og viser det problematiske ved utgangspunktet. I høybygg vil et sentralanlegg vanskelig kunne fungere. Det ble tidlig foreslått separate anlegg oppover i etasjene, en kompliserende og fordyrende faktor som kompensasjon for en uegnet bygningsform.

Som vi forutså fra begynnelsen av har klimatiseringen vist seg problematisk til dags dato, måneden før åpningsdato – om det noen gang blir tilfredsstillende løst:

I 2020 ble åpningen av museet utsatt to ganger, først til samme høst, så til 22.10. i år. Utsettelsen skyldtes flere ting, men fremfor alt at klimaanlegget ikke var klart. Ledelsen visste ikke at klimatisering av et nytt bygg krever lang innkjøring og justering. Utsettelsen til i høst kostet museet 65 millioner kroner i annullerte innlån fra andre institusjoner. 105 Men så sent som i september 2021 viser det seg at museet kan komme til å «holde stengt på varme sommerdager (grunnet) utfordringer med det nåværende klimaanlegget som ansees som underdimensjonert for å holde stabil temperatur» Museet ønsker «å forsterke Lambdas klimaanlegg ved å plassere 5 tørrkjølere i to grupper (...) på taket av bygget». PBE har hittil avslått søknaden fordi det vil endre byggets fasade.¹⁰⁶

Fundamentale feilgrep: Lambdas tårnvolum består av ca. 1/3 vandre-/trappeseksjoner i glass («dynamisk del»), og ca. 2/3 utstillingsseksjoner i betong («statisk del»). I hver etasje skulle den dynamiske og den statiske del ifølge konseptet forbindes med store åpninger. Visjonen var at publikum skulle sirkulere fritt mellom kunstopplevelser og avnyttelse av utsikten. Denne hovedvisjon røpet Juan Herreros' fundamentale uvitenhet om elementære museale krav.

Interiørperspektiv for Munch-museet. Illustrasjon av Herreros Arquitectos/LPO, fra HAV Eiendom a/s, «Reguleringsforslag for Munch/Deichman-ormådet» Høringsutkast, Oslo 4. februar 2010.

Visjonen sto til stryk. For det første ville eksponeringen for ytre klimaskiftninger – overført direkte gjennom glassveggene, med raske vekslinger mellom drivhusvarme og nedkjøling – umiddelbart forplante seg gjennom de store åpningene til utstillingsrommene og eliminere ethvert forsøk på klimakontroll. Åpningene måtte erstattes av sluser med dobbelt sett dører. Også kontrasten mellom sterkt sollys i glassområdene (opptil 10 000 lux) og lavt lysnivå i utstillingsområdene (max 250 lux for malerier, 50 lux for papir) krever sluser av hensyn til øyets tilpasning.

105 Utsettelsen meldt i Aftenposten 10.09. 2020, omkostningene ved utsettelsen samme sted den 21.09.

106 *Minerva* 06.09. 2021, gjengitt fra *Avisa Oslo* uken i forveien. Også i NRK 18.09., men ikke i rikssavisene.

For å redusere disse problemene ble bygget pakket inn i perforerte aluminiumsplater med bølget overflate for å diffusere og avlede lys og varme. En fordyrende, men nødvendig løsning. Tilpasningen fra estetikk til funksjon fikk konsekvenser:

Glassfasadenes speiling av skiftninger i himmel og hav – ifølge Herrerros en vesentlig kvalitet ved konseptet – gikk dermed tapt. Virkningen ble motsatt, en matt, mørk gråbrun overflate som snarere suger lyset til seg enn å reflektere det. For å redde ideen om fjordens og himmelens speiling i overflaten ble fjorden omdefinert til den bølgeformede aluminiumsteksturen – på folkemunne kalt «autovernet». Resultatet vakte opprør da det ble synlig for offentligheten. Juryens formann, den danske arkitekt Helle Søholdt, uttalte at «*det ser helt skrekkelig ut*», og at forslaget aldri ville blitt valgt dersom de hadde forstått hvordan utseendet ville bli.¹⁰⁷ Også det sier noe om juryen kompetanse.

Men tilbake til slusesystemet. Det vil forsterke vertikalbyggets iboende ulemper til det paradiske: Hvert utstillingsrom må ha en sluse for inn- og utpassering, hver med to dører som må lukkes hver for seg før man går videre. Dette gir, optimalt sett, et stort antall dører for å komme gjennom samlingen.¹⁰⁸ Den tvilsomme «prognose», byrådens udokumenterbare påstand om 500 000 besøkende årlig, vil bety flere tusen daglig i høysesongen, inkludert grupper og rullestol-brukere. Systemet vil gi køer og forstoppelse – eller verre:

Fluktveier ved brann og andre nødsituasjoner vil kompliseres. Økt risiko for kunstverk og publikum vil oppstå ved evakuering under tidspress, der heiser ikke kan brukes. Slusesystemet gjør denne side av saken prekær, og kan gjøre Lambda som skreddersydd for en katastrofe – proporsjonalt stigende med «besøksprognosens» oppfyllelse. Overføringen av kunstverkene til bygget i år, blant annet gjennom en sluse i veggen via kranbåt, indikerer samtidig noe av problematikken ved en evakuering av samlingene i en nødssituasjon.

Denne skribent har ikke besøkt museet før åpningen. Men i videoanimasjonen «Det nye Munch-museet fra innsiden», sluppet i mars 2014, er slusene sløyfet. Den nesten fire minutter lange filmen viser flyvende panorering av vrimleområder, kaféer, møterom, bibliotek, rulle-trapper, utsikter og eksteriører, hvorav vel 15 sekunders samlede glimt av utstillingene. Etter reklamen å dømme er kunsten ikke prosjektets hovedsak. Slusepunktene er

¹⁰⁷ Aftenposten 08.03. 2019.

¹⁰⁸ Detaljert beskrevet av Dag Solhjell i flere avisinnlegg og i antologien *Lambdas svakheter 2014*, s. 25-28, 31

erstattet av åpne legger til skjerming av lys utenfra, uten dører og funksjonene nevnt ovenfor. Visualiser-ingen unngår å vise hvor komplisert det hele egentlig burde bli.

Herreros Arquitectos, LPO Arkitekter og Oslo kommune står bak videoen.

Signalbygg, signaturarkitektur og andre avsporinger. Et horisontalt idealmuseum behøver ikke å bli flatt og «kjedelig» sett utenfra. Kontorer, bibliotek, butikk og kafé krever ikke de samme strenge klimaforhold som utstillinger, magasiner og konserveringsatelierer, og kan godt stables i høyden med utsikt og blikkfangvirkning hvis ønskelig. Men hvis blikkfanget er hovedsaken kan det oppstå problemer.

Ønsket om et spektakulært signalbygg som ifølge byrådet skal «sette Oslo på kartet» har provinsielle undertoner som åpenbart appellerer til politikere: «Signalmagien» lå også i oppdraget om en *branding* av Oslo, via et internasjonalt kommunikasjonsfirma som skulle overgå sin egen *branding* av Stockholm som *The Capital of Scandinavia*. Ifølge byrådet var firmaets tjenester alt annet enn gratis, men ville angivelig lønne seg – på en eller annen verdiskala. Oppdraget ble godt dekket i pressen, og fulgt av stillhet. Det var siden ikke mulig å få svar på hvordan det gikk og hva det eventuelt forkastede forslag kostet. Men det reiser noen spørsmål:

Hva innebærer det å kjøpe seg et omdømme man ikke har? Og trenger Oslo en visuell retorikk som om vi var en landsby i et U-land? Svarene, hvis de noen gang kommer, sier formodentlig noe om våre politikeres verdier og forestillingsverden. Et høyt, fyrtårnlignende signalbygg basert på ideen om «synlighet», skal være en analogi til Edvard Munchs kunstneriske storhet. Men ideen impliserer at Munchs kunst i seg selv ikke kan trekke publikum og derfor må ha et bygg som vekker oppmerksomhet.

Ønsket om oppmerksomhet er ikke entydig negativt. Spørsmålet er balanse. Herreros tenkte hverken på publikum eller kunsten, slik byrådet hevder overfor departementet: Etter konkurransen møtte han kritikken med at hans ambisjon var å lage noe «spektakulært», og hans manglende kunnskaper om museale funksjonskrav er åpenbare. Men når både han og prosjektets tilhengere hevder at bygging av Lambda vil «sette Oslo på kartet», og at det motsatte vil medføre Norges tap av omdømme i verdens øyne, blir nysgjerrigheten vakt.

Hva er det som skal settes på kartet ved å gjenta arkitektens «signaturarkitektur» fra et tidligere hotellkonsept? Hverken det påståtte «Munch-portrettet» eller konseptets replikker får det til å representere noe spesielt egenartet. Både byggets eventuelle «mening» og hva arkitekten tror om sitt publikum blir uklart.

En uforståelig begrepsforvirring mellom vertikalt og horisontalt gjør seg gjeldende når Herreros og hans tilhengere vil legitimere vertikalitet som noe museumsfaglig fordelaktig. Tate Modern i London og Centre Pompidou i Paris nevnes da som eksempler på vertikale kunstmuseer. Men Tate Modern er fem ganger så bredt som høyt, og altså et horisontalt bygg. Centre Pompidou er ikke et kunstgalleri, men et dokumentasjonssenter med to av syv etasjer reservert for en fast kunstsamling, Musée d'Art Moderne.

I sin søknad til Kulturdepartementet om statsstøtte hevdet byrådet at Lambda er basert på samme modell som (bl.a.) Centre Pompidou, Tate Modern – og Louisiana-museet. Det var åpenbart blitt tvingende nødvendig for Oslo kommune å fremstille prosjektet som det stikk motsatte av hva det er. Kalkulerte man med at departementet var helt uvitende?

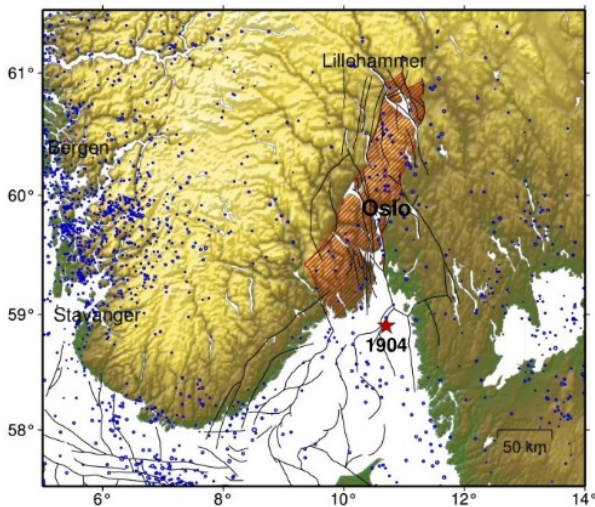
Risiko i havneområder: Kombinasjonen av sjøluft og eksosholdig trafikkluft virker aggressivt nedbrytende på kunstverk. Dette kan selvsagt filtreres, men betyr enda en fordyrende faktor i installasjon og drift.

Ifølge estimater av havnivåstigninger i norske kystkommuner, ved Det nasjonale klimatilpassningssekretariat, Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (2009), kan fremtidig havstigning i Oslo-området beregnes til mellom 21 og 76 cm pr. århundre. En

forventet stormflo hvert hundrede år (den siste var i 1914) vil kunne nå 2,70 m, bølgehøyder ikke innregnet. Risikoen forsterkes ved flom i Akerselva. FNs klimapanelers rapport av 2014 regner med at hundreårsflommer kan oppstå tre ganger oftere enn hittil. I 2019 viste en fersk studie at klimapanelets anslag på nesten en meters havnivåstigning innen 2100 kan være for lavt, «og at stigningen kan bli på over to meter» dersom klimautslippene fortsetter. 109

I februar 2020 var det flom i Bjørvika. Lambda ble liggende akkurat i vannkanten, ifølge NTB. 110 Nivåstigningen overgikk både estimatene fra Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (2009) og FNs klimapanelers rapport (2014). Nyheten ble forbigått i riksavisene.

En prangende synlighet kan ha uønskede sider. Høye prestisjebygg i første losjerad er potensielle terrormål. Vi behøver neppe å minne om hvilket 20-årsjubileum som nylig ble markert. «Signalbygget» er et både provoserende og sårbart nasjons- og kultursymbol. Risikoen er ikke overveid. Det satses i alle andre sammenhenger på økende beredskap mot terroranslag i Norge. Siden vi påpekte dette først gang er droneteknologien blitt betydelig mer avansert.

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap har i et scenario påpekt konsekvensene av en tankbåt lekkasje ved Sjursøya eller en eksplosjon i brennstofflagrene der. Hele Bjørvika og deler av byen vil bli katastrofalt berørt tidlig i et verstefallsscenario. Mulige årsaker kan variere fra hendelig arbeidsulykke til sabotasje.

For fullstendighets skyld kan det også nevnes at Bjørvika befinner seg i et jordskjelv-område. Geolog Maria Kløve Keidings skisse viser området som rammet i Oslo-regionen i 1904, basert på rapporter om skadeomfanget (markert med brunt). Episenteret er antagelig knyttet til den store forkastningen som avgrenser

Oslofeltet i øst, og blant annet omfatter indre Oslofjord. 111

Konklusjon for Lambda

Blant Juan Herreros' rikholdige visjoner finnes også denne, på museets nåværende nettside:

«Bygningen er del av en generasjon nye museer verden over som omdefinierer kultur-institusjonene, og går videre fra ideen om et historisk arkiv for å skape sosiale samlingspunkter, møteplasser der alle kan finne noe å oppdage.»

Denne skribent kan faktisk ikke huske å ha lest noen tilsvarende blanding av stråmannsargumentasjon og hallusinasjoner – nå også om bygningstypen som bilde på museets didaktiske og sosiale program. Man skulle tro de fluktuerende antropomorfe symbolikker allerede var faretruende nær sjarlataneriet. Men arkitektretorikk er en sjanger, og må tas for hva det er.

Til saken: Både lokaliseringen og konseptet utgjør særdeles dårlige utgangspunkter for et museum. Det er ikke slik museer bygges i dag. Men når politikere setter egen inkompetanse som standard blir Lambda i Bjørvika uvegerlig det best tenkelige, og – i en nesten ubegripelig undervurdering av offentligheten – det stikk motsatte av hva det er. Byrådets freidighet når her et absurd nivå.. Hvor lenge skal man være høflig? Det er kort og godt blank løgn.

109 NTB, Aftenposten 22.05. 2019.

110 Sunnmørsposten 11 februar 2020, ved NTB / Dag Kjørholt og foto Terje Pedersen / NTB Scanpix.

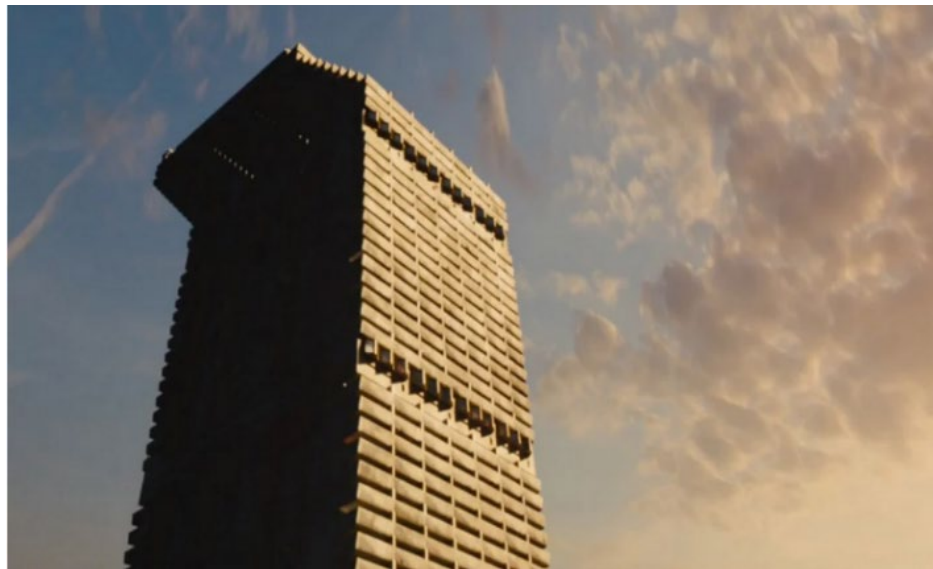
111 Takk til professor Henrik Svensen for ytterligere opplysninger.

Å stikke hodet i sanden er uansett en klassisk øvelse i realitetsunndragelse. Selv reklamevideoen gjør museumsaspektene til noe underordnet. Når byrådet har utelukket alle andre løsninger kunne bare andre motiver stå på agendaen. Hvilket er vist-

I skrivende stund (september 2021) er byggeprisen satt til 2,8 milliarder og årlig drift til 350 millioner. «Feil bygning på feil sted til gal pris» uttalte samfunnsgeografen, professor dr.philos. Tor Fredrik Rasmussen, tidligere utredningsleder ved Oslo byplankontor.

Om Lambda som bygningstype er det ellers bare å si at skrekkfilmen «High-Rise» (2015), basert på en bok av science fiction-forfatteren J. G. Ballard, valgte Abalos & Herreros' Woremann-tårn på Gran Canaria som modell. Filmen er ikke ment som kritikk av modernistisk arkitektur,

men handler om en arrogant arkitekt, Anthony Royal (spilt av Jeremy Irons), som er ensidig og manisk opptatt av bygningens utvendige form, uten tanke på de innvendige rom og de som skal bo der. Meget kort fortalt blir beboerne gale og ender med å ta livet av hverandre.

Poenget, sett ut fra Herreros' utlegninger om Lambdas «mening», er regissørens valg med utgangspunkt i arketyper og persepsjonspsykologi: *Knekk på toppen utgjør en truende form, «a menace»*. Filmen ble ikke vist på Oslos kinoer.

Et tidsmessig alternativ

I tilbakeblikk er det ikke uten interesse å minne om at norske arkitekter, kort etter at vinner-utkastet forelå, skisserte et alternativ på Tøyen på grunnlag av HolteProsjekts alternativ B fra 2006; med bibehold av det eksisterende anlegg og nybygg ved siden av.

Tre ellers individuelt praktiserende arkitekter, Fredrik A.S. Torp, Stein Halvorsen og Didrik Hvoslef-Eide, gikk i 2010 på eget initiativ, og uten honorar, sammen om et skisseprosjekt og en konkret sammenligning med Lambda i Bjørvika.

De la det forslagsvis på det gjenværende tomtestykke som allerede var regulert for museet, og antydte utstillingsarealer lagt delvis under terreng. Med Munch i nybygget og Stenersen i det eksisterende anlegg ville man også kunne respektere givernes ønsker om at samlingene måtte holdes fra hverandre.

Sammenligningen gjaldt plassutnyttelse og dermed pris ved valg av denne bygnings-typen, ikke de øvrige sider av saken. Lambda-prosjektet har i tillegg langt høyere grunn-utgifter – med 311 stålsøyler til fjellgrunn under vann – en fordyrende innkledning av perforert aluminium for hele bygget, og tomtekjøpet. Dertil kostbar frakt av kunstsamlingen til Bjørvika i spesialbygde klimakasser, sikkerhetstransport og til dels bruk av båt og kraner på stedet.

Det totale regnestykket går i langt større grad i Lambda-Bjørvikas disfavør enn bare byggebeløpet nedenfor.

Skisseprosjektet ble vist offentlig i flere sammenhenger, visstnok siste gang våren 2013 for medlemmer av bystyret, der blant andre Marianne Borgen ga uttrykk for entusiasme over alternativets muligheter. Da var brutto-nettofaktor for Lambda høsten i forveien blitt justert opp til 1,91 og derfor ytterligere gunstig for et Tøyen-alternativ.

AREALER

- Eksisterende program (Lambda) inkl. Stenersen-samlingen 12 300 m²
- **Brutto areal (brutto-nettofaktor for Lambda 1,8) 21 600 m²**
- Hvorav Stenersen med utstillingsareal 3000 m²
- NYTT MUSEUM PÅ TØYEN 9 300 m²
- Hvorav Stenersen i eksisterende anlegg
- **Brutto areal (brutto-nettofaktor for denne type bygg 1,4) 13 000 m²**

KOSTNADER

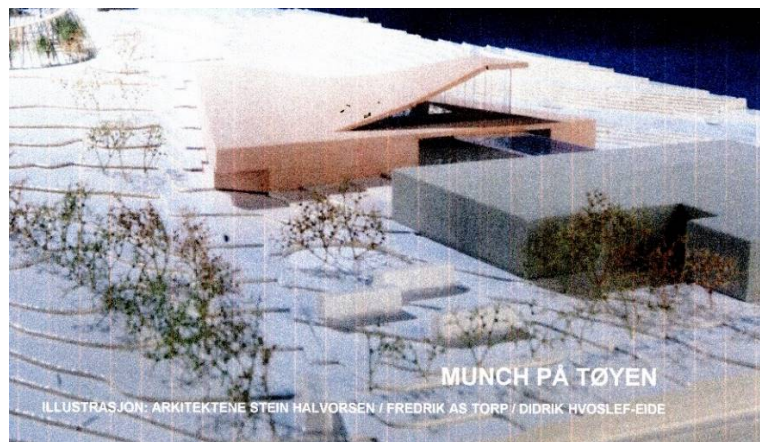
- Pris pr.m² kr. 80 000
- Beregnet kostnad for Lambda, brutto 21 000 m² ca kr. 1,7 milliarder
- Beregnet kostnad for skisseprosjekt, brutto 13 000 m² ca. kr. 1,0 mrd
- **Total besparelse sammenlignet med Lambda, opptil kr. 0,7 mrd**

illustr.: Ole A. Krøgness for Stein Halvorsen Arkitekter AS

Området Tøyenparken utgjør et areal sammenlignbart med Slottsparken og Vigelandsparken. På sin måte, med naboskapet til Botanisk Hage, danner det en grønn lunge i byen, med et potensial som kan sammenlignes med Louisiana-museet utenfor København. Også med hensyn til de avgjørende ledd, i valg av bygningstype.

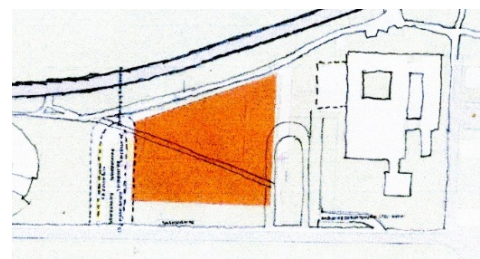
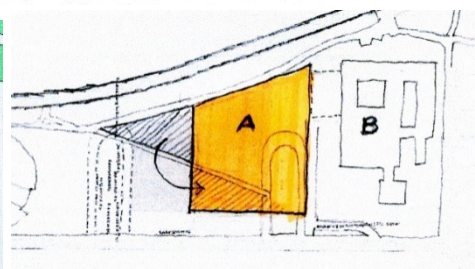
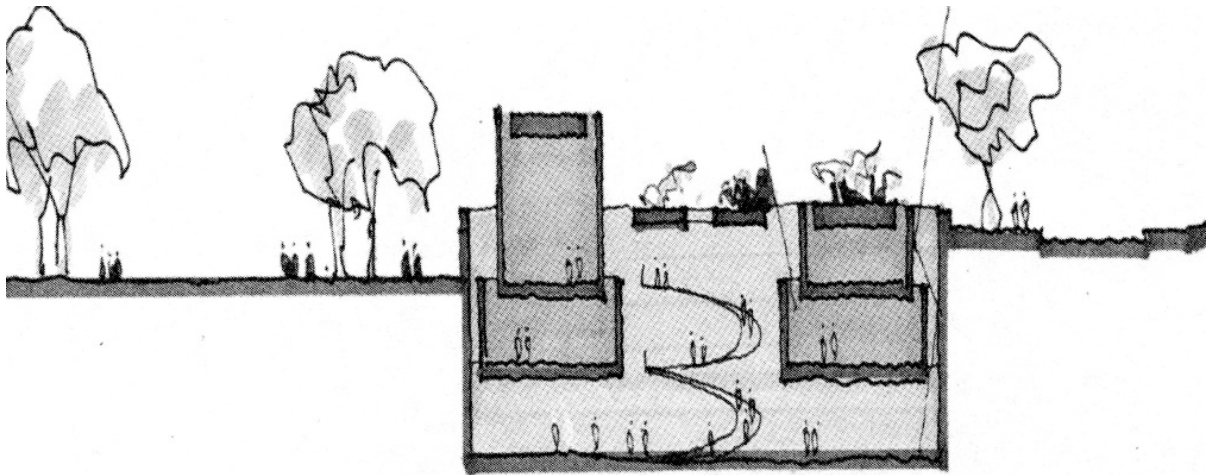
Dette er bygningstype 3, skissert ovenfor, horisontalt i to eller tre etasjer og delvis nedgravd i terreng. Prinsippet er vist i et snitt, som rent eksempel, i en annen sammenheng ved to av de samme arkitektene.¹¹²

MUNCH PÅ TØYEN

ILLUSTRASJON: ARKITEKTENE STEIN HALVORSEN / FREDRIK AS TORP / DIDRIK HVOSLEF-EIDE

¹¹² Didrik Hvoslef-Eide, Harald Hjelle og Stein Halvorsen, i *Munch på Tøyen!* (2011), s. 109-114.

Skisseprosjektet fulgte formen gitt av trekanttomten på Tøyen. Det har vært vist at man, om ønskelig, ved enkle omdisponeringer kan endre tomten til rombeform med bibehold av kommunens krav til ubebygd grøntareal.

Ved siden av langt lavere byggepris vil en løsning av skisseprosjektets type tilby mer fleksible utstillingsmuligheter, bedre logistikk og sikkerhet, og langt lavere driftskostnader. Det er kort og godt slik man bygger energieffektive, økologiske og publikumsvennlige museer i dag. Regnestykket er transparent og rett på sak, uten behov for retorisk innpakning.

Men det måtte bli en tapt mulighet, stilt opp mot kulturbyråd Hallstein Bjerckes – i politisk forstand åpenbart langt viktigere – innvending som «bløff», «sirkus» og «tall hentet inn fra gaten», uten en gang å ville se på det. Slik byen styres var prosjektet sjanseløst.

10 «Munch-museet»

Navnet

Lambda-prosjektet som «Munch-museum» er misvisende allerede i utgangspunktet. Det signaliserer – og er ment å signalisere – et museum utelukkende for Edvard Munchs kunst, nærmere bestemt hans testamentariske gave til Oslo kommune i 1940.

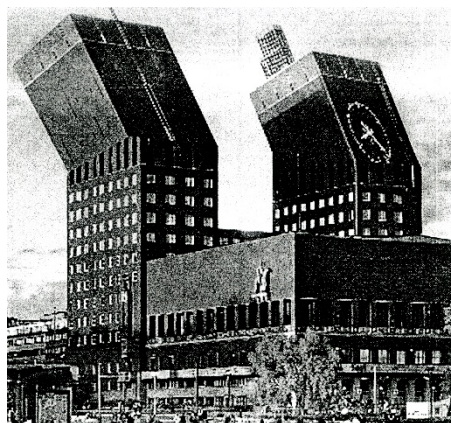
Fire år tidligere hadde også Rolf Stenersen gitt sin samling til kommunen. Både Stenersen og Munch ga fra og med 1936 klart gitt uttrykk for at deres samlinger måtte holdes fra hverandre. Dette er godt dokumentert ved Stenersens eksplisitte uttalelser i brev til kommunen og til pressen. For øvrig mente han at museer «ikke må være for store», må ligge «på ett plan» og «gjærne på østkanten». Se kapittel 1.

Kommunen ønsket imidlertid tidlig i prosessen etter 2008 en samlokalisering av Munch- og Stenersen-samlingene av hensyn til «synergi» og rasjonalisering ved felles konservering, butikk, kafé m.m. Dette kunne lett la seg forene med givernes ønsker, hvis samlingenes separate integritet ble respektert.

På konkurranseutkastene i 2009 var både Munch og Stenersen med i musets navn. I januar 2010 slo imidlertid kulturbyråd Torger Ødegaard de to samlingene sammen til én, strøk Rolf Stenersens navn, og hevdet at det var «intet som tydet på» at han ville hatt noe imot det. Protester innløp, som vist i kapittel 3, men byrådet tok ikke hensyn til at det var det motsatte som var dokumentert. Navnet fra 1963, med bindestrek, ble da gjeninnført. Fra 2007-08 går bindestreken av og på, som det fremgår av dokumentene i kapittel 4.

Men så blir museumsnavnet forvekslet med prosjektnavnet fra konkurransen, ofte i den folkelige varianten «Lumbago» – som figurativt symbol vel Herreros' egne utlegninger overlegent – samt som et symbol på Oslo kommunes alminnelige tilstand. Navneforvekslingen er total, og med andre lite flatterende økenavn («Heroinkekken» osv).

I 2016 syntes museet noe måtte gjøres. Det opplyses i pressen at «Museet skal ikke hete Lambda likevel.»¹¹³ Vi sakser fra et intervju med direktør Stein Olav Henrichsen som tok initiativet:

Navnet skjemmer visstnok ingen, kommenterer avisen, men for Munchmuseet er navnet blitt en belastning. Så kommer en typisk etterrasjonalisering:

«Lambda er et internasjonalt symbol for bølgelengde, og navnet skulle vekke assosiasjoner til havnebassenget utenfor og til bølgeeffekten som oppstår av fasadebekledningen med perforerte aluminiumsplater. (...) Selv synes jeg Lambda klinger ganske vakkert. Det gir assosiasjoner til store og små bølger og til fasaden som vil gi inntrykk av skiftende struktur og farge i takt med lys, vær og vind» sier Stein Olav Henrichsen.

«Samtidig har det spanske ordet vært vanskelig å uttale for nordmenn, på grunn av tre etterfølgende konsonanter» tilføyer han. Henrichsen tror Lambda er et spansk ord. -

¹¹³ Klassekampen 16.01. 2016.

Han understreker at arbeidet med å finne et passende navn bare er en av mange brikker som må falle på plass før flyttingen. Museet har gått bredt ut for å lodde stemningen blant ulike målgrupper. Blant annet har en gruppe studenter ved reklameskolen Westerdals blitt bedt om å komme med sine innspill og ideer. Deres tilbakemelding var at det tradisjonsrike ordet «museum» ikke virker forlokkende på et yngre publikum.

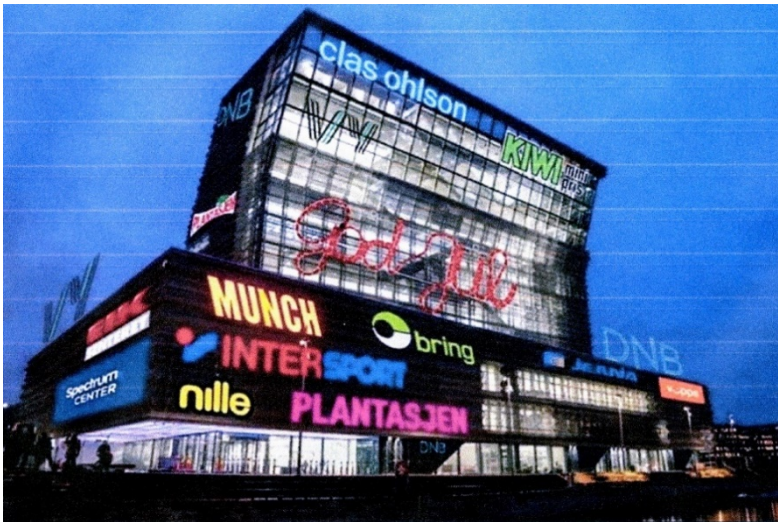
Det har vært et interessant samarbeid med Westerdals som har vist at det er mange følelser og meninger knyttet til et navnevalg. Studentene har hjulpet oss med å forstå hva som er attraktivt for deres egen generasjon. Ordet «museum» minner dem om noe som er støvete og gammelt.

– Kan det tenkes at dere ikke vil ta med «museum» i navnet på det nye museet?

– Det er i hvert fall en interessant problemstilling, det er ikke gitt hva vi vil ende opp med. Og de ansatte forbereder seg på flytting i 2019. Alt er i rute, forsikrer direktør Stein Olav Henrichsen

Kontakten med ungdommen og reklamestudentene ble utslagsgivende fem år senere. Fra januar i år ble den kjedelige assosiasjonen med «museum» sløffet, og bygningen ble straks kvitt sitt triste og lite innbydende førsteinntrykk. Fra nå av skal foretagendet bare hete MUNCH, med skråstilte versaler i samme vinkel som knekken. I alle fall knekken sett fra sjøen. Fra landsiden blir korrespondansen med bygningsprofilen motsatt. Det er vel derfor navnet er blitt montert på fronten. Og dette er bare begynnelsen: Om natten med skiftende lys i alle regnbuens neonvarianter, som ifølge museet selv gjenspeiler «Munchs palett».

Museet hadde dessuten gjort et grundig forarbeid med sponsorer og nye aktiviteter, som offentligheten får del i. Allerede før den nye logo ble avduket i januar, sirkulerte HAV eiendom AS(?) en visualisering på Facebook: Bjørvikas program fullført etter formålsparagrafen. MUNCH blant merkevarene. Oslo på verdenskartet. Synlig suksess. Flere tusen fribilletter lagt ut til åpningen for sikkerhets skyld.

Innholdet

Ifølge kommunen gikk 40 % av utstillingsarealet tapt i sikkerhetsinstallasjoner etter tyveriet i 2005. At et bygg fem ganger større enn det eksisterende anlegg på Tøyen skulle inneholde fem ganger så mye Munch måtte man da kanskje tro. Det eksplisitte budskap var i alle fall at *Munch-samlingen var et nasjonalt ansvar* – stadig sterkere fremholdt overfor staten i takt med prosjektets stigende prislapp. Vi sakser videre fra intervjuet i januar 2016:

Henrichsen virker ikke synderlig bekymret over at det nye museet vil belaste kommunens budsjetter med 344 millioner i årlige driftsutgifter. Ved neste års budsjett har regjeringen gitt

positive signaler om at staten kan gi driftsstøtte, i tillegg til 605 millioner kroner som allerede er lovet for byggingen.

– Jeg tror regjeringen og Stortinget erkjenner at Munch har betydning langt ut over kommunegrensene. Det er naturlig at staten bidrar til å realisere de store kulturelle verdiene som ligger i denne kunstsamlingen, sier Stein Olav Henrichsen.

To måneder senere ble Henrichsen intervjuet sammen med investor og kunstsamler Christian Bjelland.¹¹⁴ Det var gjort avtale, den første i en serie, for samlere med ønske om fasjonabel eksponering, inkludert ti års kontrakt for hans Melgaard-verk. Bjelland roste initiativet som *«en kraftfull og helt forbilledlig formidlingsstrategi, som jeg ønsker å støtte opp om.»*

At avtalen ble offentliggjort var kanskje en glipp. Den kunne utløse opplysninger om byggets egentlige innhold. Det virket i alle fall som et dementi da Henrichsen og museet deretter flere ganger, senest i NRKs fredagspanel 24.mai 2019, roste Oslo kommunes kulturvilje når *«de bygger et énmanns-museum til 2.7 milliarder.»* Men fire måneder før, 17.januar, hadde jeg på forespørsel fått følgende e-post fra informasjonssjef Gitte Skjelbred:

«Munchmuseet består av samlingene etter Edvard Munch, Rolf Stenerssen, Amaldus Nielsen og Ludvig O. Ravensberg (...) Samtidskunsten skal også få en sentral plass i det nye museet med skiftende utstillinger.»

«Munchmuseet», det vil si Lambda-bygget, skal romme alle Oslo kommunes kunstsamlinger unntatt Vigeland (og utplassert kunst). I tillegg altså private samlinger.

Munchs gave er bare én av seks forskjellige samlinger i en bygning som nå har fått det entydige navn MUNCH. Byggets størrelse viser at dette har vært planlagt fra første dag, men hele tiden holdt hemmelig.

Her er brudd på to forutsetninger.

For det første Edvard Munchs uttrykkelige ønske om et eget hus: *«Kommer mine bilder inn i et galleri hvor også andre kunstners arbeider henger, blir bildene mine avhengig av de kommende tiders smak (...) Dessuten vil jeg ikke ha alle bildene mine under samme tak eller i bygninger som ligger nær hverandre. Jeg er redd for brann og bomber.»* Allerede sammenslåingen med Stenersen-samlingen, som inneholder en rekke verk av Munch, var som nevnt et brudd på begge givernes ønsker. Innvendingen ble hørt og neglisjert.

For det andre, i likhet med hele historien forøvrig, måtte dette ikke komme ut – men nå av rent økonomiske grunner: Oslo kommune klarer ikke å ta ansvar for sine samlinger. At alt skulle samles under ett tak ville ødelegge argumentet overfor staten om bygge- og driftstilskudd som *«et nasjonalt ansvar»*. Med lekkasjer om sakens fakta fra januar 2019 måtte noe likevel dryppes forsiktig ut, ispedd dobbeltkommunikasjon som Henrichsens uttalelse i NRK 24. mai 2019. De holder på ennå:

Siste bulletin fra kommunens propagandaministerium fikk jeg en knapp uke før avslutningen av dette manuskript: Under lesning av Dagsavisen på nettet 25. september dukket en videosnutt ubedt opp på skjermen, med tittelen *Alt du trenger å vite om Munch-museet*. Tilfredsstillelsen av mitt antatte kunnskapsbehov skjedde først ved (som vanlig) å hoppe over forhistorien fra 2005 og gå rett på det heroiske år 2008. Deretter med opplysningen om at museet *«i tillegg til Munch skal vise bilder fra Stenersens samling.»* Punktum.

Fullstendig informasjon blir gjerne for komplisert for Oslo kommune.

¹¹⁴ «Melgaard-verk inn i Munch-museet [som] utvider kunstsamlingen i samarbeid med flere private samlere» Aftenposten 17.mars 2016.

Appell til regjeringen

Henrichsen virket altså «ikke synderlig bekymret» over utgiftene. Som vist i kapittel 6 ble norske kommuners gjeld firedoblet mellom 2000 og 2017, til dels ved lån til prestisjebygg. «Om rentene ein dag snur, sit inbyggjarane att med rekninga.» Politikere stilles aldri til ansvar for sine disposisjoner «Et (...) avmektig flertall av befolkningen tar regningen.»

What me worry?

Offentlighetens reaksjoner økte da Oslo kommune i 2019 også søkte om statlig driftstilskudd. At navnebruken er et bedrageri var bare en side av saken. VG la vekt på kommunens økonomiske uryddighet som sådan. Vi siterer fra lederen den 14. januar:

Munch-museum på falske premisser

Oslo kommune ber om statlig hjelp til å betale driften av Lambda, det nye Munchmuseet som reises i sjøkanten i Bjørvika. Dette til tross for at byrådsleder Raymond Johansen (Ap) i februar 2016 kunne garantere at Oslo kommune hadde økonomisk rygg til å bære byggekostnadene på 2,7 milliarder kroner og årlige driftsutgifter på 344 millioner kr.

Med denne garantiutstedelsen ble det endelige byggevedtaket truffet gjennom politisk. Interessant nok med Miljøpartiet De Grønne som tungen på vektskålen. (...) Miljøpartiets tragikomiske avkall på egne prinsipper har ikke vært de eneste selvmotsigelser eller kontroverser i historien om Lambdas tilblivelse. Vi har på denne plass argumentert kritisk mot nybygget i Bjørvika av flere årsaker. Blant annet har vi ment at de økonomiske, museumsfaglige og byplanmessige aspektene har talt for et større og rimeligere nybygg på Tøyen – til halvparten av Lambdas prislapp. Vi har også vært skeptisk til hemmelighetskremmeri og lukkede prosesse. (...)

I forbindelse med gjennomgangen av de rødgrønnes første Oslo-budsjett høsten i forveien, problematiserte finansbyråd Robert Steen de enorme kostnadene knyttet til det han kalte «prestisjebyggene» i Bjørvika, Deichmanske bibliotek og Munchmuseet. Finansbyråden minnet om at Oslos gjeldsbyrde ville nærme seg 50 milliarder kr. i 2019, og at de årlige driftsutgiftene for Bjørvika-byggene ville bli tre ganger høyere enn det kommunen samlet ville få inn i eiendomsskatt. I tillegg har Oslo kommune et pensjonsetterslep i størrelsesorden seks milliarder kr.

Men det trengte Oslos befolkning altså ikke bekymre seg over. Fordi kommunen hadde stålkontroll på økonomien. Søknaden om å be staten sponse drift tyder på noe helt annet. Da er det lett å tenke: Er det noen som har holdt tilbake relevant informasjon, eller har kommunen kjørt et forløp mot bedre vitende? (...)

Vi synes det er svært urimelig at staten skal premiere en prosess som synes å ha seilt under falskt flagg.

Vi reagerte samtidig og med samme konklusjon. En anmodning til regjeringen både i 2019 og 2020 gikk som e-post til SMK, videresendt til KD. Vi kjenner ikke saksgangen ellet brevs eventuelle virkning, men regjeringen avsto søknaden begge ganger. Anmodningen gikk som reprise annen gang, bare med nytt følgebrev, og lød i sin helhet slik (fotnoter utelatt her):

Lambda: En varslet økonomikatastrofe

De ansvarlige må betale

Til regjeringen!

Oslo kommune søker staten om tilskudd til driften av det nye Munchmuseet i Bjørvika. I en uttalelse fra kulturministeren før jul loves det ikke noe. Det har lenge vært klart at kommunen ikke klarer utgiftene til prosjektet. Det tør også være kjent at de uforholdsmessig høye kostnader og Lambdas underlødighet som museumskonsept har vært påpekt fra første stund. Staten kan rimeligvis ikke ha noe

ansvar for kommunens disposisjoner i dette tilfellet. Et summarisk tilbakeblikk på saksutviklingen vil vise hvorfor.

Hvorfor Bjørvika

Tyveriet av «Skrik» og «Madonna» i 2004 førte til plasskrevende sikkerhetstiltak. Utvidelse ble drøftet i Oslo bystyre. Et forslag om å bygge i Bjørvika ble nedstemt; byrådsleder Erling Lae påpekte at det ville bli «uendelig meget dyrere» enn på Tøyen. Bystyret vedtok i desember 2005 enstemmig å bygge ut på Tøyen. Kalkyler forelå våren 2006.

Men i mai 2008, uten ny bystyrebehandling, meldte Lae en forbløffet offentlighet at museet likevel skulle flytte til Bjørvika. «Om vi hadde gått offentlig med noe, ville det veltet hele spillet», forklarte han. «Spillet» tålte ikke dagens lys: Via sine politiske kanaler hadde Oslo Havn KF og dets kommersielle utbyggingselskap HAV Eiendom a/s presset Lae og byrådet i «hemmelige forhandlinger» til å snu.

Tankegangen bak flyttingen til Bjørvika var at offentlige midler skal brukes av hensyn til utbyggerens fortjeneste. Eiendomssalget i området ligger nå langt over prisgjennomsnittet ellers i byen, og for-tjenesten er høy. Edvard Munchs navn brukes som trekkplaster for en bygning som skal inneholde Oslo kommunes fem forskjellige samlinger av billedkunst. I tråd med prosjektets kommersielle idé skal Lambda i tillegg stilles til disposisjon som utstillingsvindu for private samlere.

Saksgang og økonomi

I 2009 vant Lambda en hastig utlyst konkurranse, uten museets deltagelse i juryen. Prosjektet ble nedstemt i åpen bystyrebehandling 15.12. 2011. Det fikk imidlertid flertall via en ny bakromsavtale i 2013, da SV snudde. Ap, som hele tiden hadde vært mot, snudde da også av valgtaktiske grunner. Saken er dermed gått fra et Tøyen-bygg til 850 millioner kroner til Lambda til nærmere 3 milliarder.

Laes klarsyn i 2005 slo altså til. Som bekreftet av kontrollregninger ville et bygg på Tøyen blitt langt rimeligere enn i Bjørvika. Byrådet ignorerte sammenligningen. I et formelt innbyggerforslag i 2016 krevde derfor Oslos innbyggere tallene på bordet. Blant underskriverne var en tidligere riksantikvar og en tidligere byantikvar. Kravet ble avvist av Raymond Johansens byråd, med en udokumentert påstand om at begge alternativer ville koste det samme.

Offentlighetens protester ignorert

En tverrfaglig gruppe (listen nedenfor) påpekte straks Lambdas ressursløseri, absurde kostnader og elementære museumsfaglige og bygningstekniske ulemper: Høyhuset er det dårligst tenkelige konsept for plassutnyttelse, logistikk og klimatisering, og dermed fordyrende. Et horisontalt bygg (jfr. det nye Nasjonalmuseet) er ideelt i samtlige henseende, noe Tøyen lå godt til rette for. Gruppen påpekte også bruddet med reguleringsplanen, samt prosessens tallmanipulasjoner og opportunistiske retorikk for Lambda som den eneste løsning for et nytt museum (offentligheten ble advart med «Lambda eller intet»). En «analyse» om årlig økning til en halv million besøkende ved lokalisering i Bjørvika var uten realitetsgrunnlag, og ble bare fastholdt til vedtaket om bygging var gjort.

Andre grupper, som Høyrevelgere mot Lambda, og en rekke av våre fremste kunstnere, som Håkon Bleken, Inger Sitter, Frans Widerberg med flere, protesterte i egne innlegg.

Advarslene fra den uavhengige sakkyndighet ble ignorert. De eventyrlige besøksinntekter kunne ikke innfris, og kostnadene gikk opp for kommunen. Den søkte da om statstilskudd, og ble forespeilet over 600 millioner i byggstøtte (prosentberegnet støtte var lovet til «nytt museum», men ble av pådriverne feilaktig fremstilt som spesifikt for Lambda og ville angivelig bortfalle ved et Tøyen-alternativ). Prosjektet var blitt vedtatt ved en politisk hestehandel med «Tøyen-løftet» som gjenytelse, også det på svakt realitetsgrunnlag: Med «løftets» årelange forsinkelser har Oslo søkt om støtte også til dette formålet, og nylig fått løfte om et flersifret millionbeløp av staten over flere år.

Dagens situasjon

Oslo kommune ber nå også om statstilskudd til museets drift, som blir en tredobling av dagens driftsutgifter på Tøyen. Utgiftsøkningen for Lambda i Bjørvika ble holdt tilbake under debatten, og bekjentgjort først etter at vedtak om bygging var sikret.

Det var ikke Munch som trengte Bjørvika, men Bjørvika som trengte Munch. Lambda er feil bygning på feil sted til gal pris. Situasjonen er, som statsviter Øyvind Østerud har påpekt under begrepet «mindretallstyranniet», at en liten krets av politikere ikke stilles til ansvar for sine økonomiske feil-grep, men sender regningen til fellesskapet.

Staten kan i ettertid hverken stå ansvarlig for Oslo kommunes inkompetanse, skjulte sammenblanding av offentlige og private formål eller manglende økonomiske kontroll med prosjektet. De ansvarlige må selv ta konsekvensene av sine politiske beslutninger og, som en nærliggende tanke, skaffe inndekning av egne partimidler. Dette gjelder samtlige partigrupper i bystyret - bortsett fra Rødt og FrP, som til siste stund stemte mot Lambda i Bjørvika.

Regjeringen, med finansministeren, må vurdere om Oslo kommunes søknad på denne bakgrunn oppfyller forutsetningene for å innfris.

Oslo, 16. januar 2019.

Den nedenstående tverrfaglige gruppe sto bak protestene frem til et opprop den 14. desember 2011, som bidro til Lambdas fall ved den følgende bystyrevotering. 12 personer i gruppen er medlemmer av Det Norske Videnskaps-Akademi. Flere andre sak-kyndige, hvorav noen er inkludert nedenfor, sluttet seg etterhvert til debatten da de økonomiske og logistiske beregninger spisset seg til. Personer som siden er avgått ved døden er oppført i [klammeparentes].

Kamilla Aslaksen cand.philol., forlegger	Liv Blikrud professor, dr.philos.	Anja Breien filmregissør	Kirsti Strøm Bull professor, dr.juris.
Peter Butenschøn sivilarkitekt, byplanlegger	[Alf Bøe] tidl. museumsdirektør	Erling Eide professor, dr.oecon.	Signe H. Fuglesang professor, dr.philos.
Ingeborg Glambek professor, dr.philos.	Finn Graff tegner	Dag O. Hessen professor, dr.philos.	Eivind Otto Hjelle tidl.progr.red. NRK
Stein Halvorsen sivilarkitekt	Didrik Hvoslef-Eide sivilarkitekt	Harald Hjelle sivilarkitekt	Jeremy Hutchings førsteaman, Ph.D.
Anine Kierulf advokat, dr.juris.	Peder Chr. Kjerschow dr.philos., tidl. rektor	Morten W. Krogstad statsstipendiat	Magne Malmanger professor, dr.philos.
Per Jonas Nordhagen professor, dr.philos.	Gunhild Ramm Reistad cand.philol., journalist	[Thor Fr. Rasmussen] professor, dr.techn.	Nils Roll-Hansen professor, dr.philos.
[Francis Sejersted] professor, dr.philos.	Rune Slagstad professor, dr.philos.	Erling S. Skaug professor, dr.philos.	Eivind Smith professor, dr.juris.
Dag Solhjell kunstsosiolog,dr.philos	Thorvald Steen forfatter	Fredrik A.S. Torp sivilarkitekt	Niels A. Torp sivilarkitekt
Jan Erik Vold poet, dr.hon.	Tone Wikborg tidl. museumsleder.	Vigdis Ystad professor, dr.philos.	[Kjell Lund] siv.ark. Lund&Slaatto
Jan Sigurd Østberg sivilark, daglig leder	[Ingjald Ørbech Sørheim] advokat, cand.jur.	Oslo Byes Vel	

11 Spillet om Nasjonalgalleriet. Oppfølging 2018-2021

Grunnlovens § 82

Med en bløff fikk Norge et bygg på Vestbanen som ingen hadde bedt om, til 6,15 milliarder kroner pluss flytteutgifter, tapte egeninntekter og stengte dører i årevis. Forutsetningen for nybygget var Nasjonalgalleriets «uegnethet» ifølge kulturministrene Trond Giske og Anniken Huitfeldt. At Stortinget var villedet i saken ble vist av eksterne sakkyndighet under debatten, senere innrømmet av Nasjonalmuseets ledelse og indirekte av Stortinget selv da bygningen ble tatt til nåde igjen året etter nedleggelsen. Kun Ap holdt da fast ved galleriets nedleggelse. Bedrageriet er åpenbart brudd på Grunnlovens § 82, som i ytterste konsekvens kan føre til riksrett. Materialet er samlet i min bok *Spillet om Nasjonalgalleriet* fra 2018.

Boken fikk straks velinformert og utfyllende omtale på lederplass i VG (28.10.) og Klassekampen (30.10.), men videre konsekvenser uteble. Trond Giske tok permisjon ved årsskiftet 2007-08 etter #metoo-avsløringene, og ble da sterkt savnet både av sentralstyret og partileder Jonas Gahr Støre:

«Sentralstyret ser frem til at Trond Giske etter endt sykemelding gjenopptar sitt politiske arbeid i Stortinget for fullt og ønsker velkommen hans viktige bidrag til partiets arbeid fremover.»

«Vi ønsker Trond tilbake fra sykemelding så fort som mulig og gjenoppta sitt politiske liv. Han trengs i stortingsgruppe, han trengs i det politiske liv.»¹¹⁵

Disse uttalelsene skulle bli ettermålet for hans politiske karriere da han trakk seg fra gjenvalg i år. Krafning på småpikene i fritiden var sterkt kritikkverdig – og tilgivelig. Konstitusjonelt bedrageri i arbeidstiden var derimot ikke engang kritikkverdig. Så det ut til. Var det slik?

Stortingets aksept

Enhver norsk borger kan henvende seg til sine folkevalgte. Den 12.-13. november 2016 sendte jeg et sammendrag av saken til samtlige stortingsrepresentanter og ba om deres mening. Ingen reaksjon. Jeg skrev direkte til Støre, som jeg anså som en skikkelig mann, og rådet ham til å luften ut i Nasjonalgalleri-saken og reise partiet som ryddig og renhårig. Intet svar (heller ikke ventet), men heller ingen handling.

Neste trekk var – uten sammenligning for øvrig – inspirert av Wergeland, som la et eksemplar av *Jøden* på hver av representantenes pult. Jødeparagrafen ble riktignok strøket først etter hans død, men modellen var god. Den 9.-11. mai fikk partigruppene, kontroll- og konstitusjonskomiteen samt stortingsbiblioteket et eksemplar av *Spillet om NG*. Den 3. juni sendte jeg fire spørsmål til hver av gruppene (gjentatt 16.-17. juni). Jeg fikk møte en fyldig delegasjon fra FrP, en mindre fra Sp, fikk en oppmuntrende e-post fra enmannspartiet R, og

115 Dagsavisen 29.01. 2018

en telefon fra SV vedrørende saksgangen i komiteene. Uten resultat. 28. september sendte jeg forslag til en konklusjon på grunnlag av de fire spørsmål til partigruppene, kulturkomiteen, kontrollkomiteen og presidentskapet, med kopi til SMK og KD: Det kom ingen innsigelse til forslaget. Den 1. desember 2019 gikk konklusjonen derfor til Stortingets presidentskap:

NASJONALGALLERIET OG STORTINGETS INTEGRITET

Spørsmål 15.07.2019: Aksepterer Stortinget å bli ført bak lyset?

Svar pr. 01.12.2019: Åpenbart

Stortingets presidentskap til orientering

Nedenfor og i vedlegg oversendes korrespondansetråden med Stortingets representanter og organer siden november i fjor. Siden eksterne henvendelser til Presidentskapet kun kan bli av orienterende art inkluderes her også Arbeiderpartiets medlemmer av Presidentskapet, se tidligere henvendelser.

Prosedyren, beskrevet i e-post av 15.07. nedenfor, er fulgt. Så langt har Stortinget øyensynlig taust samtykket i vår tolkning sendt Kontroll- og konstitusjonskomiteen den 23.11. d.å., og i den forstand besvart spørsmålet i overskriften bekreftende. Våre henvendelser er hermed avsluttet.

Statsråders informasjonsplikt er fastlagt i Grunnloven. Faktagrunnlaget for en gransking av brudd på informasjonsplikten i dette tilfelle er forelagt Stortinget i detalj. At Stortinget øyensynlig ikke ønsker å se på dette tør være av offentlig interesse.

Vennlig hilsen

Erling S. Skaug

Kopi: Kontrollkomiteen, Kulturkomiteen, MDG og Rødt

Pressens stilling

Dermed var klarsignal gitt til offentliggjørelse. Vi ville imidlertid avvente en innstilling om rehabilitering og gjenbruk av Nasjonalgalleriet, bestilt av Kulturdepartementet våren 2020 med optimistiske forvarsler. Rapporten, fra Sparebankstiftelsen og Nasjonalmuseet, ble levert til kulturminister Abid Raja den 24.09. I en tilleggs melding ble oppgraderingen anslått til 360 millioner, mot Statsbyggs 1,9 milliard.

Giskes brudd på § 82, og Nasjonalgalleriets fortsatte brukbarhet, sto i merkelig kontrast til Stortingets passive aksept av bedrageriet og Giskes offisielt sett plettfriske politiske vandel og nærmest unnnværlighet i norsk politikk. En kronikk om dette ble avslått i Aftenposten, Klassekampen, Morgenbladet, Dagbladet, Dagsavisen og VG, men tatt inn i Finansavisen og kom på som dobbeltside den 11.09. 2020.

Når stortingsrepresentanter jukser med reiseregninger eller hybelforhold til kanskje noen hundretusen viser det, i likhet med uartig privat adferd, snuskeriets utbredelse blant våre fremste tillitsvalgte, og det blir slått stort opp. Men når de lyver og bedrar og systematisk unndrar seg demokratiske prosesser for å kunne bruke milliarder av fellesskapets midler til egne påfunn, da går de fri. Et merkelig system. Regningen sendes til skattebetalerne. *What me worry?*

12 Medienes rolle

Polarisering med ubalanse

Temaet kunne fylle en bok. Allerede på et tidlig tidspunkt kunne det virke som mediene hadde bestemt seg for sine agendaer. I 2011 spurte Oslo Byes Vel om jeg ville lage et sammendrag av pressedekningen for de første tre år. Artikkelen, som stadig kan leses med utbytte, fikk en redaksjonell ingress om at «hvis det ikke hadde vært for VG og Klassekampen» ville vi hatt en situasjon som minnet om «*land vi ikke sammenlignet oss med.*»¹¹⁶

Som det glimtvis er fremgått har karakteristikken mye for seg, selv om et tolvårs-perspektiv selvfølgelig viser nyanser. VGs velinformerte kommentator Yngve Kvistad har vel vært den mest stabile aktør i mediernes samfunnsoppdrag som den fjerde statsmakts korrektiv til politikken, og kunne vært sitert langt oftere her. Finansavisen har vist en uavhengighet av den politiske korrekthet ellers i mediene, som eksemplet på forrige side, og var den første som ville røpe at navnet «Munch-museet» er en dekkoperasjon. ¹¹⁷

Av hensyn til volumbegrensningen for denne publikasjonen må eksemplene reduseres. Men siden NRK har vært landets mest ensidige kanal både i Munch- og NG-saken må et lyspunkt der nevnes; programleder Karen Riekeles Frivik. I Brennpunkt-programmet «Spill for galleriet», sendt 27.03. 2012, kalte museets konservatorer departementets absurd oppskrudde krav til inn klima en «trykkfeil». Et hovedargument for å avvikle Nasjonalgalleriet bortfalt med dette, men uten virkning.¹¹⁸

NRK, sensur og desinformasjon

Frivik laget flere reportasjer allerede i 2009 (den 13.03., 03.06. og 03.07.) som innga sterk tvil både om kostnader og gyldigheten av galleriets nedleggelse. En lydfil fra et program den 15.04. finnes i utskrift og gjengis i sin helhet her:

Undersøkelsene av Nasjonalgalleriets tilstand har flere mangler. Det viser rapporten som staten legger til grunn for å legge ned museet. Regjeringen har vedtatt å legge ned Nasjonalgalleriet bl.a. på grunn av dårlig inn klima.

Rapporten som regjeringen og Statsbygg har lagt til grunn var bare en skisse, ifølge Multiconsults Erik Algaard:

- Dette var et meget foreløpig prosjekt, en skisse, sier Erik Algaard.

Multiconsult fikk i oppdrag av Statsbygg å undersøke bygningen. Nasjonalgalleriet hjalp også til. Hensikten var å finne ut om det var mulig å befukte bygningen stabilt uten at veggene på

¹¹⁶ «Lambda-kampanjen», St. Hallvard 1/2012, s. 36-45.

¹¹⁷ «Er Lambda et Munch-museum?» Finansavisen (helside) 21.03. 2019.

¹¹⁸ Se *Spillet om NGt* (2018), s. 105-106. At hele «klimaproblemet» var konstruert for et uvitende galleri, altså stortingspolitikkerne, var allerede påvist i en omfattende sakkyndig rapport levert til Riksrevisjonen 30.06. 2011, se s. 98 ff. Det er fremdeles et mysterium at Riksrevisjonen, til tross for rapporten, lot seg misbruke i Giskes og Huitfeldts desinformasjonskampanje overfor Stortinget, se kapittel 8.

bygningen ble ødelagt. Men deler av disse målingene gikk i vasken fordi de brukte feil stikk-kontakt til luftfukterne, forteller Trond Aslaksby ved Nasjonalgalleriet. Han leste av målerne:

- Det var en banal tilfeldighet at man ikke fant den riktige stikkkontakten.

- Hva skjedde?

- Da lyset gikk koblet luftfukterne seg ut. Det var det ingen som skjønte, før de fant ut at stikk-kontakten var koblet til den automatiske selvslukkingen.

- Hvilken betydning har det for stabiliteten av befuktningen?

- Hvis du har begynt å befukte, kan det bli kritisk om du stopper. Det er som enhver behandling. Du må for guds skyld ikke stoppe.

En god stund senere ble feilen oppdaget av Multiconsult. De skriver følgende i rapporten:

«Det har vist seg at både varmeelementer og befuktere har vært koblet til samme kurs som belysning og vært koblet ut når lyset var avslått. Dette har gitt store utslag på døgn-svingningene. Det er derfor uklart hvorvidt slike befuktere kan stabilisere inneklime. Men Statsbygg ba ikke om å få gjort målingene om igjen for å få riktig resultat.

- Erik Algaard, er det ikke viktig å få dette bragt på det rene?

- Joda, det er klart.

*Man har heller ikke undersøkt klimatisering av atelierer og magasiner, ei heller fukten i ytterveggene. Dette ville vært en fordel, ifølge Erik Algaard, **men Statsbygg har ikke bedt om flere detaljer** [min uthevelse].*

- Det har noe med omfang å gjøre. Har man et stort omfang av slike underøkser vil man få et fornuftig bilde av hvordan bygningen reagerer på et annet inneklime, men det har ikke vært en del av vårt oppdrag.

- Så det er en del undersøkelser som gjenstår å gjøre?

- Ja, det er det nok.

Hege Njaa Rygh i Statsbygg mener informasjonen er god nok til å forsvare nedleggelsen av NG som visningssted for malerier:

-Vi har mer enn nok info til å si at dette skaper store usikkerheter for bruk av galleriet til kunst. Resultatene fra disse undersøkelsene er så robuste at de kan brukes fortsatt og gi de innspillene vi trenger for å kunne ta stilling [hva de visste mer enn nok om ble aldri forklart]

Kommentar i NRK samme dag:

I morges hørte vi at undersøkelsene av Nasjonalgalleriets tilstand har flere mangler. Og nå mener både H og V at bygningen må undersøkes igjen. Stortingsrepresentant Olemic Thommesen fra Høyre mener det er for mye som er uklart når det gjelder Nasjonalmuseet. Statsråd Trond Giske ønsker ikke å kommentere saken.

Friviks reportasje, med direkte opptak av de involverte parter, stemmer helt med våre uavhengige undersøkelser. Nasjonalgalleriets «uegnethet» raknet ved elementær gjennomgang. 119 Statsbygg med konsulenter arbeidet åpenbart på bestilling. Kulturministeren er NRKs generalforsamling. NRK kan – i likhet med Nasjonalmuseets ledelse og styre – ha arbeidet på direkte instruks fra departementet (en enstemmig generalforsamling) i saken.

Karen Frivik ble etter disse programmene omplassert fra Kulturnytt til TV-programmet Puls. Hennes forespørsel om å komme tilbake til Kulturnytt ble avvist med den begrunnelse at hun hadde dekket spesielt dette sakskomplekset på en dårlig måte. Det kom frem i et møte i etterkant. Møtereferat finnes.

NRK utmerket seg rent generelt ved å unnlate motforestillinger. Tidligere nyhetsredaktør Eivind Otto Hjelle (1927-2019) skrev til kringkastingssjef Thor Gjermund Eriksen og minnet om at man i hans tid pliktet å vise begge sider av en sak. Han fikk ikke svar. Sensur er én ting, desinformasjon en annen. NRK dekket begge. Ett eksempel fra Munch-saken: Dagsrevyen, ved Viggo Johansen, innkalte i 2012 forfatter og musiker Ketil Bjørnstad som museums-sakkyndig. Bjørnstads frie oppfatninger av Munch-museets innhold, tilstand og Munchs person var som ventet fra en fiksjonsskribent. Han holdt Lambda som beste løsning «*fordi førstekonservator Gerd Woll og konservatorene på museet hadde gått inn for det.*»

Gerd Woll er antagelig museets tyngste faglige medarbeider gjennom et langt yrkesliv, med kritiske verkkataloger bak seg og St. Olavs orden for sin vitenskapelige innsats. Hun har i alle sammenhenger vært en sterk tilhenger av å utbygge museet på Tøyen, og en konsekvent motstander av Lambda i Bjørvika. Hun reagerte kraftig på «løgnene» i NRK på Facebook, gjengitt i VG, som førte til Bjørnstads beklagelse. Jeg skrev til Tor Gjermund Eriksen og Dagsrevyens redaksjon om tabben, med kopi til Woll. NRK mente at Bjørnstad måtte være «en relevant person», og at dekningen av saken var «balansert», og fremførte hverken Bjørnstads beklagelse eller et dementi.

«Er De fra Aftenposten, sier De? Se å ha Dem ut»

Sitatet er for fristende. Munchs utbrudd, gjengitt i Stenersens biografi fra 1945, kunne nok i flere tilfeller også ha vært uttalt i vår tid. Mitt inntrykk er at avisen hadde flere innsiktsfulle kommentarer på lederplass da Per Anders Madsen var i redaksjonen, men siden lederne er anonyme og stilanalyse ikke er noen sikker nøkkel til et forfatterskap, må dette bare bli en lufttig antagelse.

Sikkert er det at ingen fra vår gruppe fikk inn noe på kronikkplass. Verre var det at Gerd Woll måtte halvere et kronikkmanus for trykning i aftennummeret.¹²⁰ Til gjengjeld har det vært rikelig med pro-Lambdakronikker

Men med de begrensninger i tid og volum som denne publikasjonen innebærer settes punktum her. Den over ni år gamle artikkelen i St. Hallvard får ajourføres i et annet forum

120 «Re-lanser Edvard Munch, ikke Lambda!» Aftenposteb aften 20.10 2012. Jeg har begge versjoner.

13 Tanker om tillitssamfunnet

Tung repetisjonsøvelse

I ens noe fremskredne ungdom kan det bli et dilemma hva man skal bruke tid på. Når sluttstrek settes her er det blant annet fordi det begynner å haste med andre ting, for eksempel revisjonen av et tobindsverk fra 1994.¹²¹

Å gjennomgå det ovenstående har ikke vært noe behagelig gjensyn. Men det trengtes kontekst til dokumentene merlet «Unntatt offentlighet», som avgjort fortjener offentlighet. Utvalgte «høydepunkter» kunne ikke bli noen fullstendig eller sammenhengende fremstilling, og mine legmannskommentarer kan bare antyde at saken fortjener kvalifisert analyse. En uavhengig gransking er innlysende ønskelig, men vil neppe skje i vår tid. Noe må imidlertid minnes om i all panegyrikken som aktørene selv nå sørger for.

De ovenstående fragmenter, omtrent halvparten av stoffet på min harddisk, følger i alle fall det mønster i tre ledd som visstnok ble formulert av Abraham Lincoln:

*You can fool all the people some of the time
And you can fool some of the people all the time
But you cannot fool all the people all the time.*

Første ledd tilsvarer den alminnelige reaksjon på pressekonferansen i mai 2008. Annet ledd tilsvarer store deler av mediene – og politikken – som er blitt hengende fast i versjonen fra den gang. Tredje ledd er «den informerte offentlighet», som utgjør en større del av befolkningen enn de grupper og enkeltpersoner som tok ordet mens debatten pågikk.

Flyttingen av Munch-samlingen fra Tøyen til Bjørvika er en nesten usannsynlig historie. Bare utgangspunktet var normalt: Et demokratisk fattet, enstemmig bystyrevedtak, fulgt av bestilte analyser fra et respektert uavhengig konsulentfirma som ikke selv drev entreprenørvirksomhet og var uten egeninteresser i saken.

Deretter stillstand, preget av mangelfull prosjekt- og økonomistyring. I en situasjon ute av kontroll ble museet en tilfeldig brikke i byrådens hektiske improvisasjoner bak lukkede dører for å redde en budsjettkrise urelatert til museet. Her ble museet like tilfeldig fanget opp av utbyggerinteresser. Under politisk press ble mindretallsbyrådet tvunget til å flytte museet til utbyggernes område. Deretter ble byrådet, stadig på bakrommet, tvunget til raske avgjørelser unndratt offentlighet. Trengt inn i et hjørne måtte byrådet så i hui og hast innkalle til

¹²¹ *Punch Marks from Giotto to Fra Angelico, Attribution, Chronology, and Workshop Relationships in Tuscan Panel Painting c.1330-1430, I-II*, NKF-N Oslo, 1994. Et tredje supplementsbind behøves. Mitt fotoarkiv, inkl. over 5000 negativnumre, er under overføring til en database administrert av Universitetet i Firenze, dokumentasjonsserien *Corpus of Florentine Painting*, Kunsthistorisches Institut in Florenz (Max Planck-Institut) og Harvard University Center for Renaissance Studies (Villa I Tatti). En dr.gradsstudent ved UiF arbeider fra i år med en computerbasert analyse av fotomaterialet.

pressekonferanse med sin statlige makker, kulturstatsråden. Her serverte de en dekkhistorie med heroiske over- og undertoner, som fikk offentligheten til å tro at de hadde løst lenge uløselige problemer på rekordtid. For byrådet var det jo faktisk tilfellet – men et helt annet problem som for enhver pris måtte skjules. I motsatt fall ville «hele spillet ha veltet», som hovedaktøren formulerte det da alt så ut til å være bragt vel i havn.

Det er vanskelig å ikke bli litt opphengt i dette saksforløpet. Hvis bystyrets vedtak av 2005 var blitt fulgt, eller hvis ikke byrådet hadde gjort det elendig planlagte kjøpet av Vestbanen, eller hvis de som lot seg involvere i avsporingene hadde eid et minstemål av integritet, ville alt vært annerledes i dag:

Byen og Munch kunne for mange år siden ha fått et moderne, energi-økonomisk, sikkerhets- og publikumsmessig førsteklasses museum på en velegnet tomt i parkmessige omgivelser, til en tredjedel av bygge- og driftsutgiftene for det prosjektet som først nå skal åpne i Bjørvika – uten en gang å ha klimaandlegget i orden. Og samfunnet kunne ha sluppet en ny omdreining i politikerforakten.

Dette er rart å tenke på. Ikke på noe tidspunkt ble betingelsene for et godt museum drøftet, ikke på noe tidspunkt lå andre interesser på bordet enn de utbyggerinvolvertes, og ikke på noe tidspunkt ble det foreslått regulær behandling i bystyret. Tvert om var forutsetningen at det måtte unngås for å lykkes

- Utbygger og grunneier fikk hånd om arkitektkonkurranse, jury samt definisjonen av museets rolle som profittdrivende element i den kommersielle utvikling av Bjørvika.
- Så fulgte manipulerte tall og nye vikarierende motiver, der det uegnede vinnerutkastet Lambda ble utgitt for det motsatte av hva det er.
- Så søkte man staten om bygge- og driftstilskudd med den begrunnelse at Lambda var for Munchs kunst alene, og derfor et nasjonalt, ikke bare lokalt ansvar.
- Til slutt kunne det ikke lenger skjules at det skulle huse alle Oslo kommunes kunstsamlinger unntatt Vigeland, pluss lokaler til privatsamlere som ønsket fasjonabel eksponering før videresalg på markedet. Dette var planlagt fra dag én,

Hvorfor sa ikke Oslo kommune det som det var? Svaret er enkelt: Da ville det ikke ha gått gjennom. Stat og offentlighet måtte systematisk bedras.

Det ble ikke gitt én riktig opplysning i løpet av prosessens avgjørende punkter. Hvordan kunne det passere? Hvorfor var det sivilsamfunnet som måtte grave frem denne historien, ikke mediene (med noen få unntak)? Og hvorfor påvirket det ikke resultatet?

Parallelsamfunnet

Våre folkevalgt kan ikke ha kompetanse i alle saker de skal ta stilling til. Det skulle derfor ventes at de ville lete opp *second opinions* fra eksterne eller uavhengige sakkyndige. Når dette sjelden eller aldri skjer, eller påvirker prosessene, skyldes det et mer urovekkende mønster. Det politiske nivå har etablert seg som et parallelsamfunn og kjører sitt eget isolerte løp, avsporet fra de realiteter den skulle forvalte og styre, styrt av de som påtar seg oppdraget som landets fremste tillitsvalgte.

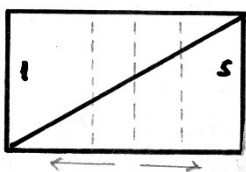
Dessverre er dette ingen konspirasjonsfantasi. Statsviter Øyvind Østerud ga nylig sammenbruddet i Afghanistan som eksempel på de vanntette skott mellom det sakkyndige og det politiske nivå.¹²² Det som ble klart for alle i løpet av elleve dager i august hadde den informerte offentlighet sagt i 20 år, uten at politikerne tok notis av det.

122 Øyvind Østerud, «Strukturen i en varslet fiasko», Klassekampens kronikk 19.08. 2021

Det samme gjelder museumssakene, både for Nasjonalmuseet og det såkalte Munch-museet. Om vi får en tilsvarende, offisielt erkjent blåmandag også i disse sakene er usikkert, men mønsteret er det samme. Alt vi har sagt siden 2008 – og gjentatt til det kjedsommelige ovenfor – er blitt stadig tydeligere.

Saksorientering eller ansvarsfraskrivelse

Hvordan er det blitt slik? En bekjent, i en periode vara i bystyret, mente at rekrutteringen til politikken kunne illustreres av et rektangel gjennomskåret av en diagonal. De to dermed oppståtte trekkanter ble kalt idiotfaktoren og skurkefaktoren, De som lyktes i politikere kunne etter hans mening plasseres vertikalt i systemet, med henholdsvis $x\%$ av den ene faktoren og $y\%$ av den andre.

Dette kan virke grovt, men innrømmelser kommer fra miljøet selv. Den betydelige svenske statsmann Axel Oxenstjärna (1587-1654) oppsummerte det slik «*Du ville förvånas, min son, om du visste med vilken oförstånd denna värld regeras*»

Med en vri på Otto von Bismarck (1815-98) forklarte en stortingsmann meg nylig at «*Den som vet hvordan pølser og politikk lages, får aldri mer en rolig natt*»

SF/SVs Finn Gustavsen (1926-2005) var nådeløs: «*En politiker er en person som er så tykkhudet at han kan stå oppreist uten ryggrad*»

Har man fulgt norsk politikk en stund blir det vanskelig bare å smile av dette som slagferdige overdrivelser til bruk i selskapslivet. Selvsagt blir slike karakteristikk for bastante når det finnes konstruktive og lite polariserende enkeltpersoner som – for å nevne i fleng fra Oslo bystyre – en Camilla Wilhelmsen (FrP). Men to faktorer fritar som regel de folkevalgte fra belastningen ved individuelle standpunkter: Parallellsamfunnets autistiske beskyttelse utad er allerede nevnt. Den andre er partiblokkenes beskyttelse innad. *Parti-lojaliteten er politikens viktigste ansvarsfraskrivelses-mekanisme.*

At avgåtte politikere dissenterer er én ting. I museumssakene er nevnt eksempler fra Høyre (Ragnvald Dahl, Astrid Nøklebye Heiberg, Liv Johannson, Paul Thyness, Ida Fossum Tønnessen, Grethe Værnø og Kåre Willoch) og fra Venstre (Terje Bjørø). Noe helt annet er at de aktive gjør det.

Storingsrepresentant Jan Böhler (Ap) stemte mot nedleggelsen av Nasjonalgalleriet, og forlot partiet blant annet etter gruppens posisjon i saken om Ullevål sykehus.

Storingsrepresentant Michael Tetzschner (H) er en tydelig opposent i sitt parti, også han i Ullevålsaken.

Om det ikke er for pompøst vil jeg tillate meg en bekjennelse. Som verdikonservativ, med den ikke særlig originale overbevisning at personlig ansvar aldri kan erstattes av kollektiv ansvarsfraskrivelse, må jeg få nevne Bjørnar Moxnes (R). I bystyret var han i sin tid den eneste som leste – og lekket – sakspapirene om Lindeberg-hjemmet, sto opp mot en flertallsbeslutning og anklaget byråd og ordfører for å ha villedet bystyret, Det ble rettssak. Han vant. Byråd og ordfører ble typisk sittende uten nevneverdige riper i lakken. Rødts bystyregruppe bekreftet nylig sin uavhengighet: Da de borgerlige partier i år stilte mistillitsvotum til byråd Lan Marie Berg (MDG) for ikke å ha passet sin informasjonsplikt, fikk Rødt kritikk for ikke å stemme med venstresiden.

Å stemme sak, istedenfor å følge blokkautomatikken, vakte forarget undring selv på et såpass reflektert nivå som Klassekampen på lederplass.

Så sjelden, og så kontroversiell, er en saksorientert posisjon i Oslo bystyre. Jeg har ikke sett noen tanker om dette blant politiske kommentatorer. Den rake motsetning var altså Munch-voteringen 5. juni 2013. Løsrevet fra sak annullerte politikken seg selv som styringsorgan, i bytte med kremmeraktig taktikkeri. Vil noen analytiker hevde at de rødgrønne vant kommunevalget i 2014 fordi de ofret Munch på kommersialismens alter, eller fordi de brøt sine velgerløfter, eller fordi de for åpen mikrofon stemte mot sin overbevisning?

Vi kan knapt komme lenger fra idealet om kompromisset som brytninger mellom legitime interesser og relevante hensyn. At Munch-museet havnet i Bjørvika, og at Lambda-prosjektet ble bygget, er et resultat av avsporinger – tøttet av korruperende elementer som komfortable og aksepterte normer i vår politiske praksis

Tillitssamfunnets status

Harald Stanghelle skrev 14.08.2019 en artikkel i Aftenposten under tittelen «Skandalenes år – tilliten består». Jusprofessor Benedikte Høgberg hadde et innlegg over samme tema i Morgenbladet 12.06.2020: Litt summarisk gjengitt refererte de til SSB, som i 2016 fant at *bare 6 av 10 hadde tillit til Stortinget*. I 2019 viste Respons Analyse at *bare 50 % hadde tillit til regjeringen som institusjon*, og at *kun 41% hadde tillit til politikere generelt*. Grovt sett balanserer det omtrent 50-50. Hva det egentlig betyr er ikke godt å si.

I Aftenposten 08.08. i år, «Verdens likeste land»; påpekte Kristin Clemet vår vekt på ytringsfrihet, pressefrihet og organisasjonsfrihet. «*Samtidig er tilliten i Norge den høyeste i verden.*» Det må antas at det er tilliten til politikken hun sikter til.

I en kronikk i Morgenbladet 09.07 i år mener Aslak Bonde at «*Politikerne fortjener mer ros. Ikke for deres skyld, men for demokratiets.*» Her er det kritiske punkt. Til tross for gode poenger kommer Bonde aldri inn på den merkverdighet at metoder som forkastes ellers i samfunnet er stuerene i politikken. Politikere må gjøre seg fortjent til ros, hvis det er det de vil ha. For å bli kvitt politikerforakten har de derimot en lang vei å gå.

Konklusjonen her blir dystopisk, fordi repetisjonsøvelser av herværende type ikke vil forandre noe. De samme personer er stadig på banen, systemet rekrutterer likesinnete, standarden er satt og beskyttelsesmekanismene akseptert. Og illusjonen om tillitssamfunnet skal bevares i kraft av sine gode intensjoner.

Etter et offentlig oppdrag her hjemme for noen år tilbake uttalte Eva Joly i et intervju i NRK: «*Ingen kan si at det ikke finnes korrupsjon i norsk forvaltning.*»

I et trebindsverk om vestlig filosofi fra antikken til våre dager siteres Machiavellis syn på styringsmetoder. Om vår tids praksis påpekes det: «*I Vest-Europa og i Nord-Amerika er politisk mord og direkte vold gått av moten*», men «*Machiavellis anbefaling i kapittel 18 om å benytte seg av revens natur er i høy grad en maksime som også i demokratisk styrte stater har bred tilslutning. Løgner, men i enda større utstrekning uredeligheter i form av fortelser og ufullstendige og skjeve fremstillinger av saksforhold, gjennomsyrrer vårt politiske og offentlige system på alle nivåer; regjering, parti, stat og kommune.*» 123

Denne publikasjonen har egentlig intet å tilføye

EPILOG

Pest og politikk

Forfatteren var ikke tilstede
da begivenhetene først fylte avissidene.
I hele 2008 og våren 2009 befant han seg blant pinjer, oliven og oleander,
fjernt fra hjemlig støy,
opp til ørene i en kvantitativ teknisk analyse av toskansk middelaldermaleri,
som overraskende viste seg å kaste nytt lys over
naturkatastrofers betydning for kunsten:
Flommen i Firenze i 1333, den verste i byens historie før den i 1966,
de to bølger av Svartedauden i 1348 og 1363, der to tredjedeler av befolkningen gikk tapt.

Vel hjemme igjen
møtt av den viktigste kulturbegivenhet i hovedstaden siden Svartedauden
der ingen liv gikk tapt, men alle normer for hederlighet
ble brutt
bak to tredjedeler av befolkningens intetanende rygger.
Altså ingen naturkatastrofe,
tvert om,
et menneskeskapt masse mord på den offentlige anstendighet.

Fra en kultur der manipulasjoner og forskningsjuks ikke bare ødelegger hele moroa
men fører til oppsigelse på dagen,
til en kultur der falske nyheter og alternative fakta er selve normen,
applaudert og belønnet med landets høyeste utmerkelser.
Utrolig.

Hva ville ha skjedd
hvis våre politikere i disse pandemiske tider
var blitt satt til å utvikle en vaksine?
En utryddelsesbølge verre enn pandemien selv.
Hvorfor
gjelder ikke samme standard for de som styrer landet
som for vitenskapens kvinner og menn?
Vi oppfordres til å delta i samfunnsdebatten,
bare for å ignoreres.
Hvorfor i all verden spør de
oss?

Referanser

Tidligere utgivelser

Publikasjoner om Munch/Lambda-problematikken (2011, 2014 og 2015) ble i sin tid lagt ut i Oslo Rådhus til medlemmene av bystyret. Boken om Nasjonalgalleriet (2018) ble gitt til samtlige partigrupper på Stortinget samt stortingsbiblioteket.

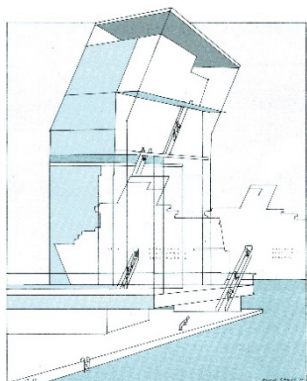

Munch på Tøyen! Pav forlag 2011, med støtte fra Fritt Ord.

Red. Kamilla Aslaksen og Erling Skaug. Omslagsillustrasjon: Finn Graff.

Peter Butenschön, *Den store flyttesjauen*, Eivind Otto Hjelle, *Glem Fjordbyen – bevar byen!* Rune Slagstad, *Nasjonaltveriet*, Morten W. Krogstad, *Klipp fra pressedebatten*, Kamilla Aslaksen og Erling Skaug, *Lambda. Musealt behov eller politiske reklamesøyler?* Erling Skaug, *Hva koster Lambda?* Jeremy Hutchings og Erling Skaug, *Kan Lambda bli et godt museum?* Jeremy Hutchings, *Bærekraftige museumsbygg*, Thorvald Steen og Jan Erik Vold, *Munch og Stenersen må få hvert sitt museum*, Didrik Hvoslef-Eide, Harald Hjelle og Stein Halvorsen, *Tøyen kan ved enkle grep bli det nye stedet i Oslo, inkludert nytt Munch-museum.*

Appendiks: 1) Brev til Riksantikvaren 04.03. 2010. 2) Opprop til byrådet og bystyret 20.09.2010. Korte forfatteropplysninger.

Lambdas svakheter. Luftslott eller kunstmuseum? 2014.

Red. Erling S. Skaug. Omslagsillustrasjon: Finn Graff.

Del I: Erling S. Skaug: *Hva er galt med Lambda?* Eivind Otto Hjelle, *Et lite historisk tilbakeblikk*, Jeremy Hutchings og E.S. Skaug, *Prinsipielle og praktiske krav til ti et kunstmuseum vs. Lambda*, E.S. Skaug m. bidrag fra Fredrik Torp, *Selv Motsigelse, konsulentmagi og etterprøvbare data*, E.S. Skaug, *Ønsketekning som besøkskalkyle*, E.S. Skaug. *Konklusjon: Bygging har ingen hast*

Del II: Tor F. Rasmussen, *De bygningsmessige problemer*, Dag Solhjell, *Store formidlingsmessige problemer.*

MUNCH-MUSEET SOM TRAGEDIE

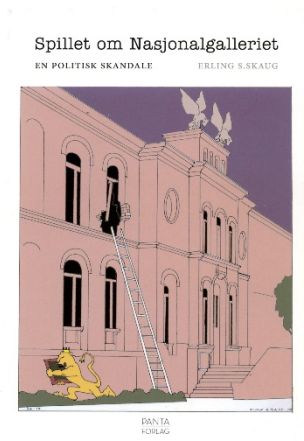

Munch-museet som tragedie. 2015

Erling S. Skaug. Hovedsakelig uttalelse til Plan- og bygningsetaten 16.12. 2014 og langversjon av *Lambda som politisk fallitterklæring*, senere trykket i forkortet form i *Nytt Norsk Tidsskrift* 3/2015. Kommenterer bl.a. Venstres hovedside 2013

Omslagsillustrasjon: Edvard Munch.

Momenter ved et tiårsjubileum
for en side av Oslos
kulturpolitikk 2005-15

Spillet om Nasjonalgalleriet (*), Panta forlag 2018.

Erling S. Skaug. Omslagsillustrasjon: Finn Graff

1. Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design. 2. Kulturminister Trond Giskes fremstilling. 3. Inneklima i museer. Hva var spørsmålet? 4. Klimadebattens begynnerfase. 5. Statsbygg og konsulentenes fremstilling. 6. Kulturdepartementets fremstilling. 7. Historisk Museum som parallell. 8. Riksrevisjonen og andre forberedelser. 9. Kulturminister Anniken Huitfeldts fremstilling. 10. Munnkurv eller politisering+ 11. Storting og regjering. 12. Oppsummering pr. 2011. 13. Øvrig saksgang 2012-2018. Epilog

(*) *Undertittelen og siste avsnitt bak på omslaget er forlagets, ikke mine.*

I tillegg må nevnes Lotte Sandberg, *Alle snakker om museet*, Pax 2008, som beskriver forholdene omkring Nasjonalmuseet til det tidspunkt ovennevnte bok overtar fremstillingen. Også Renate Stokstad, *Lotte Sandberg, kritiker*, SAP 2018, inneholder relevant stoff

Bibliografi: Munch-museet og Nasjonalgalleriet 2008-2021

Listen nedenfor er ufullstendig, og utgjør bare en brøkdel av avisinnlegg og tidsskriftartikler som utkom under debatten. Medlemmer av vår tverrfaglige gruppe hadde et betydelig antall innlegg alene og med andre. Noen inngår i det nedenstående med forfatterens innlegg.

2008

- *Oppløs Nasjonalmuseet!* Klassekampen 27. februar.
- *Etterrasjonaliseringens rus*, Morgenbladets nettutgave, 18. april.
- *Museumskabalen*, Aften 29. oktober.

2009

- «*Drøfting av krav til de klimatiske forhold*», kap. 6, **Nasjonalgalleriet. Strategi for bevaring og oppgradering**, Rapport utarbeidet av aksjonen «Redd Nasjonalgalleriet» (red. Fredrik A.S. Torp m.fl.), Oslo 09.09. 2009,
- *Klima som troll i eske-argument*, Aftenposten 24. mars.
- «*Såkalt faglig*», Giske? Morgenbladet 3. april.
- *Trond Giskes vikarierende motiv*, Klassekampen 7. mai.
- «*Klimaproblemet*» finnes ikke, Dagens Næringsliv 23. juli.
- *Manipulasjoner fra Statsbygg?* Aftenposten 29. september.
- *Et skritt i riktig retning: Tilbake (Nasjonalmuseet)*, Morgenbladet 4. desember.
- *Hvorfor må Munch-museet flyttes?* Aften, 9. desember (også i morgenutgaven neste dag, beskåret).
- *Virkelighetsflukten*, Aftenposten 14. desember (overskrift og innhold sterkt redigert).
- *Blir Lambda et godt museum?* m/Jeremy Hutchings, St. Hallvard, 4/2009, s. 58-67 (nettutgave mars 2010, komplett med illustrasjoner, se nedenfor).

2010

- *Bygg ut Munch på Tøyen!* Aften, 7. januar.
- *Uegnet som museum*, m/Jeremy D. Hutchings, Aftenposten 9. februar.
- *Lambda er feil konsept*, m/Jeremy D. Hutchings, Aftenposten 28. februar.
- *Lambda og virkeligheten*, VGs kronikk 2. mars.
- *Blir Lambda et godt museum?* m/Jeremy Hutchings, 12. mars (elektronisk til Riksantikvaren, NTB, Bystyret og Byrådet i Oslo, Oslo Byes Vel, avisene m.fl.)

- Gjessing og Lambda, Klassekampen 24. mars.
- Er Lambda «demokratisk», Bjercke? Klassekampen 24. april.
- Hvilket museum på Vestbanen? Aften 8. juni.
- Når marsjretningen er vedtatt, Aftenposten 12. juli.
- Hvorfor ny bruk? m/Eivind Otto Hjelle og Didrik Hvoslef-Eide, Aften 2. september.
- Mangelfullt forarbeid, m/Magne Malmanger og Vigdis Ystad, Morgenbladet 1. oktober.
- Avblås flyttesjauen! Klassekampen 6. oktober.
- Munch-Stenersen i felles hus på Tøyen, VG 29. oktober.
- Hvilken «fagekspertise», Lund? Morgenbladet 29. oktober.
- Selg ikke skinnen før bjørnen er skutt (avisens tittel: *Monumentalt idioti*), Klassekampen 16. nov.
- Nasjonalmuseet: Omkamp! Klassekampen 30. november.
- Spørsmål til kulturministeren, VG 20. desember.
- Fredning av Munch-salen? Aftenposten 22. desember.
- Manipulasjon om Nasjonalgalleriet, m/Leif Einar Plahter, Aftenposten 31. desember.

2011

Munch på Tøyen! (red. Kamilla Aslaksen & Erling Skaug), Pax forlag.

Forord, ibid., s. 7-8.

Lambda: Musealt behov eller politisk reklamesøyle? m/Kamilla Aslaksen, ibid., s. 39-57.

Hva koster Lambda? ibid., s. 59-67.

Kan Lambda bli et godt museum? m/ Jeremy D. Hutchings, ibid. s. 69-82.-

- Munch-museets fremtid, Aftenposten 4. februar.
- Exit Lambda, Dagbladet 8. februar.
- Munch og Stenersen er to samlinger, Dagsavisen 12. februar.
- Lambda i desperasjonens slutfase, Finansavisen 16. februar.
- Lambda eller Munch-museum? Aften 24. februar.
- Nytt Munch-museum – i Bjørvika eller på Tøyen? («duell» m/byråd Fredriksen), Billedkunst 2/2011.
- Munch og Venstre, Aften 15. mars (overskrift og innhold sterkt redigert).
- Norske byggeklosser (intervju, 4 s.), Dagsavisen 19. mars.
- Lambda og bystyret, m/Kamilla Aslaksen, Aften 23. mars.
- To kulturer? Klassekampen 4. april (overskrift og innhold sterkt redigert).
- Lambda er et anti-museum, Dagbladet 7. april.
- Ødegaards visjoner, VG 11. april.
- Klimatrøbbel i Nasjonalgalleriet? VG 25. april.
- Kupplignende manøver (intervju, 2 s.), Klassekampen 14. mai.
- Munch og synlighetens tvangstanke, Dag og Tid 3. juni.
- Prisgaranti for Lambda? Aftenposten 19. juni.
- God tur, Ødegaard! Klassekampen 9. juli.
- Med juks skal Lambda bygges, Finansavisen 16. august.
- Lambda i valgkampen, VG 17. august (redigert og forkortet).
- Misvisende om Lambda og Operaen, Aftenposten 2. september.
- Inkompetansen insisterer på Bjørvika (avisens tittel: *Inkompetent*), Klassekampen 8. september.
- Mer hastverk om Munch, m/ Fredrik A. S. Torp, Aftenposten 14. september.
- Mørk fremtid for Munch-museet (intervju i reportasje, manipulert), VG 25. september.
- Høyre gir opp Lambda (intervju i reportasje, selektivt sitert), Klassekampen 28. september.
- Lae og Lambda, Klassekampen 29. september.
- Hvorfor Munch i Bjørvika? m/ E. O. Hjelle, T. Helweg og G. Ramm Reistad, Aftenposten 30. sept.
- Lambda på usikker grunn (2 s.), Klassekampen 13. oktober.
- Krisepropaganda for Bjørvika, Aftenposten 23. oktober.
- Tallakrobatikk om Munch (forkortet av avisen), Aftenposten 10. november.
- Byrådetts kulturfjendtlighet, Klassekampen 3. desember.

- *Munch og besøkstall*, Dagbladet 14. desember.
- *Munch på Tøyen!* (Opprop med 31 underskrifter), Aftenposten 14. desember.

2012

- *Lambda-kampanjen*, St. Hallvard 1/2012, s. 36-45.
- *Suksessens forbannelse*, Dagsavisens kronikk 27. januar.
- *Ubrukelig Nasjonalgalleri?* Klassekampens kronikk 17. februar.
- *Gammel og god (Museene)*, Aften 22. februar.
- *Horisontalt museum*, m/ Jeremy D. Hutchings, Aften 1. mars.
- *Nasjonalgalleriet stadig ubrukelig?* Aftenposten 27. mars.
- *Nasjonalgalleriet igjen*, VG 24. april.
- *Nasjonallbedrageriet*, m/ Leif E. Plahter og Jeremy D. Hutchings, Aften 2. mai.
- *Fra galt til verre*, m/ Leif E. Plahter, Aftenposten 16. mai.
- *Stortingets rolle (Museene)*, Klassekampen 30. mai.
- *Lambda: Hvorfor bare Frp som syndebukk?* Aften 12. juni.
- *Ville Munch og Stenersen ha Lambda?* Kunst (nettutgave), 13. august.
- *Nasjonalmuseal kompetanse?* Klassekampen 14. juni.
- *Angst og beven i byrådet*, Klassekampen 22. august.
- *Hvorfor er Tøyen dødfødt?* Aftenposten 11. september.
- *Stenersen har rett*, Klassekampen 13. september.
- *Stenersen har rett*, Dagbladet 14. september.
- *Bjørnstad og Munch*, Aftenposten 11. oktober.
- *Fortrengninger i Munch-debatten* (avisens: *Om å brenne for Lambda*,) Klassekmp kronikk 20.okt..
- *Risiko for Munch i sjøkanten*, m/Jeremy D. Hutchings, Aften 14. november.

2013

- *Munch-området i Bjørvika. Saksummer 201307438* (høringssvar til PBE, 07.12.2013).
- *Var Munch-debatten «fastlåst»?* (avisen: *Beklager, det er ikke slutt*), Klassekampen kronikk 30.mai.
- *Feil overskrift*, Klassekampen 6. juni.
- *Feil om Nasjonalgalleriet (m. forvirrende redaksjonell tekstforskyvning)*, Aftenposten 22. november.
- *En gjøkunge i Bjørvika*, Klassekampen 6.desember.

2014

- *Underretning om politisk planvedtak (...)* Nytt Munch-museum Bjørvika (Ref. 201307438-17, 27.11.2014); høringssvar til PBE 16.12.2014.

Lambdas svakheter. Luftslopp eller kunstmuseum? Red., pamflett med artikler av Eivind Otto Hjelle, Jeremy D. Hutchings, Fredrik A.S. Torp, Tor Fr. Rasmussen, Dag Solhjell, 39 s.)
Prinsipielle og praktiske krav til et kunstmuseum vs. Lambda (m/J. Hutchings), ibid. s. 9-13.
Selvмотsigelser, konsulentmagi og etterprøvbare data (m/Fredrik A.S. Torp), ibid. s. 13-16.
Ønsketenkning som besøkskalkyle, ibid. s. 16-17, og *Bygging har ingen hast*, ibid. s. 17-18.

- *Nasjonalgalleriet faktiske brukshistorie*, Aftenposten 14. januar.
- *Sentimental gjenoppbygging?* Aftenposten 29. januar.
- *Ikke kunstglede for hele byen?* Aftenposten 28. februar.
- *Munch i utbyggernes boltreplass*, Finansavisen 18. juni.
- *Uten prisjuks, intet Lambda*, Klassekampen 27. juni.
- *Manipulasjoner for Lambda*, Aftenposten 3. juli.
- *Munch-svindelen*, Klassekampen (kronikk) 6. oktober.
- *Nasjonalgalleriets flytting på falske premisser*, Aftenposten 13. oktober.
- *Feil bygning, feil sted, gal pris* (med flere), Aftenposten 21. oktober.
- *Byrådets simulerte autisme*, Aftenposten 21. oktober.
- *Misforstått autisme*, Aftenposten 26. oktober.
- *Hvordan ble Lambda vedtatt?* Dag og Tid 31. oktober.
- *Avsporing*, Aftenposten 11. november.

2015

Munch-museet som tragedie. Momenter ved et tiårsjubileum for en side av Oslos kulturpolitikk

2005-15 (pr. 12. april 2015, 30 s.), pamflett, begrenset distribusjon.

- *Lambda som politisk fallitterklæring*, Nytt Norsk Tidsskrift 3, s. 308-312.
- *Aftenpostens tull med tall en «kulturbegivenhet»?* Aftenposten 13. januar.
- *Munch: Litteratur eller maleri?* Aftenposten 11. mars.
- *Falskspillet om Munch*, Dagsavisen (kronikk) 8. juli.
- *Falskspillet om Munch vedgått*, Dagsavisen 28. juli.
- *Perspektiver på kulturbygg*, Aftenposten 2. september.
- *Moxnes-gate: en påminnelse*, Klassekampen 21. september.
- *Hvorfor Munch til Bjørvika?* Aftenposten 24. september.
- *Munch og Bjørvika 2008-2015*, Dagsavisen (kronikk) 20. oktober.
- *Prestisjebygg bør granskes*, Aftenposten 30. november.
- *Lambda må granskes*, Aftenposten 7. desember.
- *Dagbladet og Munch*, Dagbladet 9. desember.
- *Spørsmål til Harald Nissen* (redaksjonelle endringer delvis rettet sammesteds 4.01 2016), Klassekampen 29.12.
- *Nasjonalgalleriets «klimaproblem»*, foredrag, Nordisk Kalkforum og Byantikvaren i Oslo, 29. okt

2016

- *En grønn løsning – for MDG?* Klassekampen 19. januar.
- *Lambda-budsjettet er sprukket*, Dagsavisen 19. januar
- *Først sprekker Deichman, så Munch?* Aftenposten 31. januar.
- *Munch og argumentthumbug*, Dagsavisen 8. februar.
- *Ingen vei tilbake for Nasjonalgalleriet?* Dag og Tid 12. februar.
- *Munchmuseet og Aftenpostens faktabegrep*, Aftenposten 17. februar.
- *Venstre som Lambdas opphav*, Aftenposten 29. februar.
- *Munch-direktørens bekymring*, Dagsavisen 2. mars.
- *Uholdbar fortsettelse av Lambda*, VG 15. mars.
- *Åpent brev til Erling Lae*, Dagsavisen 27. april.
- *Lambda-spillet er avslørt, Lae*, Dagsavisen 17. juni.

2018

Spillet om Nasjonalgalleriet, Panta Forlag (Forlagets undertittel, ikke forfatterens).

- *Nasjonalgalleriets «rehabilitering» har ingen hast*, Morgenbladet 16. februar.
- *Nasjonalgalleriets ubrukelighet*, Klassekampen 23. april.
- *Arkitektur og materialkunnskap*, Aftenposten 24. juni.
- *Museer og økonomi*, Klassekampen 24. juli.
- *Ufint?* Klassekampen 24. august.
- *Spillet om Nasjonalgalleriet, en oppklaring* (sterkt redigert), Klassekampen 1. november.
- *Et bedrageri*, Finansavisen 8. november.

2019

- *Lambda: En varslet økonomikatastrofe. La de ansvarlige betale.* Til regjeringen (med flere), som elektronisk post 16. januar.
- *Nasjonalgalleriet til Stortinget.* Bok med følgebrev til Kontroll- og konstitusjonskomiteen og hver av Partigruppene og Stortingsbiblioteket, 25. mars.
- *Munch i aluminium*, Klassekampen 14. mars.
- *Munch-debatt på jordet*, VG 15. mars.
- *Er Lambda et Munch-museum?* Finansavisen (helside) 21. mars.
- *Hallstein Bjercke i eventyrland*, Dagbladet 28. mars.
- *Munch på ett sted?* Aftenposten 31. mai
- *Lambda blir ikke bare et Munch-museum. «Privatsponsor» bak Statens rygg*, Aftenposten 5. juli.

- *HAV utarmer byen* (redaksjoens tittel: *Utarming*), Klassekampen 5. august.
- *Private lån og museumsetikk*, Aftenposten 7. august.

2020

- *Lambda som Munch-portrett. Det er nok nå*, Morgenbladet 14. februar.
- *Museumsfinansieringens irrganger* (red.tittel: *Prioriter det spektakulære (sic!)*) Klassekmp 17. juli.
- *Politikeren Giske slipper billig* (dobbeltside), Finansavisen 11. september.
- *360 mill., ikke 1,9 mrd.*, Finansavisen 29. september.
- *Er Nasjonalgalleriet blitt et problem?* (red. tittel: *Problemløsningen*), Klassekampen 29. september.
- *Nasjonalmuseet som nasjonal misere – et tilbakeblikk*, Dag og Tid 11. desember.

2021

Spillet om Munch-museet. Repetisjoner og nye dokumentinnsyn, Silvestris Press.

- *Mer enn et arkitekturopprør*, Dag og Tid 25. juni.
- *Kan modernismen bli patologisk?* Dag og Tid 9. juli
- «*Munch-museet*» som brikke i et kommersielt spill (redaksjonens tittel: *Lambda*), Klassekmp 14. juli.

Forfatteren

Født i Oslo 1938. Studerte kunst, kunsthistorie og konservering i Oslo, Brussel og Roma, offentlig eksamen som malerikonservator i 1968. Ansatt ved Nasjonalgalleriet, Norsk Folkemuseum og Universitets Oldsaksamling 1963-1998. Dr.philos. UiO 1995 på en avhandling om tekniske kriterier i kunsthistorisk forskning. Professor og leder av Konserveringsstudiet ved UiO fra 1998, seniorstipendiat sammesteds 2004-2008, invitert *Visiting Professor* i vårsemesteret 2009 ved Harvard University Center for Renaissance Studies, Firenze.

I perioden 1968-69 leder av *Nordisk Center for Konservering i Firenze*, den treårige regjerings-garanterte nordiske hjelpeaksjonen etter flommen i 1966. Utvalgsmedlem bak *NOU 1983:33, Konservering av gjenstander ved norske museer*. Fagreferent og regionalredaktør for *Art and Archaeology Technical Abstracts* (IIC/Getty) 1976-95. Omfattende faglig produksjon. Gjeste foreleser blant annet ved Harvard, Yale og Princeton

Medstifter av *ENCoRE*. Europeisk nettverk for konserveringsutdannelse på akademisk nivå. Aktiv i nasjonale og internasjonale organisasjoner. Æresmedlem av Nordisk Konservatorforbund, Den norske seksjon. Tildelt *Stella della Solidarieta della Repubblica Italiana*. Medlem av Det Norske Videnskaps-Akademi.

Chr. Krohg, *Dagen derpå*, ca. 1883

ISBN 978-82-692637-1-8 (*elektronisk*)
ISBN 978-82-692637-0-1 (*trykt*)